

2.18.41

سوانحیات ممتاز

تمل بروقائے زندگانی نواب عمدة الامراء بهادر تاجدارِ سوم
کرناتک و احوالِ خانوادہ الوری .

تالیف

ریم خیرالدین حسن صاحب الدولہ جلالت جنگ

بتفصیل و ترتیب و توضیح

مولوی فاضل حبیب خاں سرکش عمری ایم. بی. بی. ٹی
لکچرار شعبہ عربی و فارسی و اردو
گورنمنٹ آرٹس کالج مداس

دہشتہ ہجری ۱۹۶۱ء عیسوی چاپ شد

$$\frac{۳۲۳۳}{۲۹}$$

فکوانغ

سوانحات

فهرست مضامین

ردیف	عنوان	صفحه
۱	حمد و نعت	۱
۲	سبب تالیف این سوانحات	۳
۹۴-۱۲	<u>گلزار اول از سنه ۱۲۰۹ هجری تا سنه ۱۲۱۰ هجری</u>	
۳	گلدسته اول - در کیفیت پیری مریدی والاجاه اول	۱۳
۴	گلدسته دوم - در کیفیت زمان صاحب زادگی نواب عمده الامر ابراهادر و طلبیدن حکیم احمد الله خاں را از حیدرآباد و نکاح عبدالحسین خاں بهادر	۱۶
۵	گلدسته سوم - در بیان کیفیت بیماری نواب والاجاه محمد علی خاں بهادر	۳۶
۶	در بیان رحلت و تجهیز و تکفین ایشان	۴۵
۷	گلدسته چهارم - در بیان مستحقین ثواب عمده الامر ابراهادر	۵۰
۸	سوال و جواب قیام خاں و فرزند نواب صاحب محلی	۵۲
۹	بنایت خاندن حقایق محمد علی خستین خاں و غیره	۵۸
۱۰	شادمانی رئیس الامر ابراهادر	۶۱
۱۱۰-۶۷	<u>گلزار دوم سنه ۱۲۱۱ هجری تا سنه ۱۲۱۲ هجری</u>	
۱۱	گلدسته اول - در بیان تعمیر فتح چوکی و نصرت محل	۶۸
۱۲	اشغال نواب صاحب در فتح چوکی	۷۰

ردیف	عنوان	صفحه
۱۴	گلدسته دوم - در بیان رسیدن نامه فرنگ متفطن استقلال ریاست نواب عمده الامرا بهادر	۷۲
۱۵	تجویز و تردد نواب صاحب در رسانیدن زر قسط کمپنی	۷۶
۱۶	عنایت شدن خطابات و جاگیر بمستر بارو	۷۹
۱۷	طلبیدن حمام الدوله از نهر نگر	۸۲
۱۸	گلدسته سوم - در بیان بلوه فوج بر قطب الدین خان بخشی و طلبیدن فوج از کمپنی	۸۸
۱۹	عنایت شدن خدمت صوبه داری صوبه محمد پوز محم الملک بهادر	۹۰
۲۰	اهداث مبارک چوکی محروف بروشن چوکی	۹۲
۲۱	تولد غلام امام همدی محمد میاں	۹۴
۲۲	گلدسته چهارم - در بیان کامیاب شدن ملازمین از خدمات	۹۷
۲۳	بیماری چیمپک مولف و تشویش نواب صاحب و دیگر عزیزان	۹۸
۲۴	شادی شهنسوار جنگ و تاج الدین خاں	۱۰۴
۲۵	ضیافت نواب صاحب در باغ بهرام جنگ و شاه محمود صاحب ساوی	۱۰۷
۱۵۲-۱۱۰	گلزار سوم ۱۲۱۳ هجری تا ۱۲۱۴ هجری	
۲۶	گلدسته اول - در بیان عنایت شدن خدمت فوج داری تعلقه نیلور بافتخار الدوله بهادر	۱۱۱
۲۷	شادی تاج الامرا بهادر و نقل شقه نواب صاحب	۱۱۴
۲۸	کیفیت نامه شباهی شاه دہلی	۱۲۵
۲۹	گلدسته دوم - در بیان سیر مینا بازار	۱۲۷
۳۰	ضیافت خواهران در دیوان خانه مکس محل و مبارک چوکی	۱۳۰
۳۱	کیفیت شادی ناصر الدوله محمد حبیب اللہ خاں بهادر با دختر غلام جیلانی	۱۳۱
۳۲	گلدسته سوم - در بیان سیر آرنه انگور	۱۴۰
۳۳	سیر دریا	۱۴۱
۳۴	رعانہ نمودن صندوقیت حضرت اب محمد علی خاں والا جاہ اول بہتر نگر	۱۴۳

صفحه	عنوان	عدد
۱۴۶	گلدسته چهارم در بیان ملاقات جنرل هارس بهادر و ملایع تسخیر قلعه سرنگ پشن	۳۴۴
۱۴۸	ملاقات میر عالم بهادر و فرزندشال	۳۵
۲۵۵-	گلزار چهارم از ساله هجری تا ۱۲۱۶ هجری	
۱۵۳	گلدسته اول - در بیان احوال متفرقه زمان ریاست نواب والا جاهی ثانی	۳۶
۱۵۸	سیر چاندنی در شب بدر	۳۷
۱۶۳	سیر تالاب پولی مادام	۳۸
۱۶۷	سیر باغ گورنر	۳۹
۱۷۷	سیر محبوب باغ	۴۰
۱۷۸	سیر فرنگی گنڈه و کوه آل	۴۱
۱۸۳	آغاز بیماری جناب نواب عمده الامرا بهادر	۴۲
۱۹۱	گلدسته دوم - در بیان شدت بیماری و محالجات داکتران	۴۳
۱۹۳	قطعه وصیت نامه نواب صاحب بنام تاج الامرا بهادر	۴۴
	رسیدن فوج انگلیسی در باغ قاص برائے تحفظ نواب صاحب	۴۵
۱۹۶	از فتنه رئیس الامرا بهادر و حسام الملک بهادر	
۲۰۴	رحلت نواب صاحب عمده الامرا بهادر و بیان تجمیز و تکفین	۴۶
۲۰۷	سوال و جواب گورنر مدس از تاج الامرا بهادر	۴۷
۲۱۳	مسند نشینی نواب عظیم الدوله بهادر والا جاه سوم	۴۸
۲۱۹	رحلت تاج الامرا بهادر	۴۹
۲۲۰	گلدسته سوم - در بیان تعریف و توصیف حسن اخلاق نواب عظیم الدوله بهادر	۵۰

رد	عنوان	صف
۵۱	رحلت عظیم الدوله	۲۲۳
۵۲	مسنشین نواب اعظم جاه بهادر و شوکت ریاست ایشاں	۲۲۴
۵۳	رحلت نواب اعظم جاه بهادر	۲۲۷
۵۴	وراثت مسند والا جاہی بنواب غلام غوث خاں بهادر	۲۲۸
۵۵	نیابت ایشاں بتفویض نواب عظیم جاه بهادر	"
۵۶	مشاغل متفرقه عظیم جاه	۲۲۹
۵۷	رسم بسم الله خوانی نواب غلام غوث خاں بهادر	۲۳۳
۵۸	بیان توجہ و الطاف و عنایات نواب عظیم جاه بر حال رفقا	۲۴۰
۵۹	نگلدستہ چہارم - در بیان تشریف آوری شاہزادگان دہلی از اولاد شاہ تیمور در مدہس	۲۵۰
۶۰	از زمان والا جاہ مرحوم تا زمان نواب عظیم جاه بهادر در بیان تفصیل خاندان انوریہ والا جاہی و خیر الدین خانی و بیان اولاد و احفاد ایشاں -	۲۵۰-۲۵۶
۶۱	خاتمہ در عرض حال مصنف	۳۰۲
۶۲	ضمیمہ - (۱) نقل عرض داشت مصنف بخدمت نواب عظیم جاه بهادر	۳۰۹
۶۳	ضمیمہ - (۲) ٹریٹی یعنی ہمد نامہ مرقومہ سی و یکم ماہ جولائی سنہ ۱۸۵۷ء	۳۱۱
۶۴	ضمیمہ (۳) شجرہ انساب والا جاہی	۳۱۹-۳۲۷
۶۵	تشریحات و توضیحات بزبان انگلیسی از حبیب شاں سرخس عمری	"
۶۶	مقدمہ بزبان انگلیسی تعارف بزبان انگلیسی از بی چند رسیکرن	"

سوانحات ممتاز

شکر خدا ورد زبان کریم

بسم الله الرحمن الرحيم

حمداً متواظراً و شکراً متکافراً بخدای عزوجل کہ ہر نوع
نکات جہاں را از کسوت رنگارنگ عمدہ گوناگون بجلوہ ظہور
ممتاز فرمودہ ، و از قدرت و حکمت کاملہ خود ، انجن زمین و
آسمان را بدو چراغ مہر و ماہ روشن و منور ساختہ ، و
خلقت جن و انس و حیوانات و نباتات و جمادات را برائے
تسبیح و عبادت خود بسجادۂ زمین قائم فرمودہ ، و فانوس جسم
انسان را از چراغ عقل معجل نمودہ - نظم

خدا یا توئی قادر ذوالجلال	خدا یا توئی حاکم لایزال
توئی آفرینندہ آسمان	توئی آفرینندہ دو جہاں
توئی خالق جملہ پیغمبران	توئی جلوه افروز کون و مکان
نمودی فلک را دمہ جلوه گر	ازاں جلوه روشن شدہ بحر و بر

نعت جناب سید المرسلین خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم

گہا کرد و در بیشمار شمار حضرت سید الابرار احمد مختار محمد مصطفیٰ وآلہ الاطہار واصحابہ الکبار

باد کہ خدایے عالم و عالیاں می فرماید " لولاک لما خلقت الافلاک "

نظم

زین و زماں باعث خلق او	محمد شہ آسمان و زین
محمد گل گلشن باغ دین	محمد شہ جملہ پیغمبراں
محمد شہنشاہ ہر دو جہاں	محمد بود سرور انبیا
کہ عرش برینش بود زیر پا	با عجاز خود آں شہ بحر و بر
نمودہ ز انگشت شق القمر	محمد گل است و علی خوں گل
بود فاطمہ درمیاں، بوے گل	چو عطرش برآمد حسین و حسن
ازاں شد معطر زمین و زمن	بر اصحاب او باد لیل و نہار
درود و سلام و تحیت ہزار	

استدعای مولف از باری تعالیٰ

خدا یا بحق نبی اکرام	بہ آل و باصحاب ذوالاثرام
تو بانی این نسخہ را مستدام	بداری سلامت و قایم مقام
عظیم است نام مبارک بجاہ	بود ذات او ذات عالم پناہ
نمود ہر کہ تالیف این اے رحیم	قدیم است اسمش محمد کریم
کنی زودتر حاجتش را روا	ہمیں مطلبش ہست صبح و مسا
الہی بحق نبی مصطفیٰ	بہ بخشی تو جملہ گناہان ما

سبب تالیف این سوانحات

اما بعد، این اضعف العباد، موسوم به غلام آل محمد که حد و حسن تولد ^{۱۱۹۲} هجری و اسم عنایتی حضرت والدین ماجدین محمد کریم خیرالدین حسن غلام خاص بن افتخار الدوله حافظ محمد ناصر خان بهادر مصمصام جنگ علیه الرحمه بن محمد خیرالدین خان بهادر کلاں مغفور بن عبدالحکیم خان شهید بن شیخ محمد خیرالله بن شیخ عبدوالی فرزند کلاں، شیخ محمد منور، ساکن گوپامو، و هم این احقر العباد و نیتش خاص جناب بندگان حضرت امیرالهند، والاجاه نواب محمد علی خان بهادر، جنت آرامگاه، فرزند میانه از بطن نواب عمده النساء بیگم المعروف به فتح بیگم صاحب، مشهور بصاحبزادی خورده دختر خورده نواب صاحب، جنت آرامگاه، نواب والاجاه محمد علی خان، فرزند حکم پیوند حضرت نواب صاحب قبله شهید، محمد الوزالدین خان بهادر علیه الرحمه بن حاجی محمد الوزر، پسر خورده شیخ منور مذکور اند، هستم. و این اضعف العباد در ^{۱۲۰۰} هجری از پیشگاه جناب هدم امیرالهند، والاجاه، نواب محمد علی خان، جنت آرامگاه سرفراز بخطاب محمد کریم خان بهادر و عنایت و دوشالہ بزرگ موسی و در زمان ریاست حضرت خال کلاں بنندگان عالی امیرالهند، والاجاه، نواب عمده الامر بهادر، غفران تاب در ^{۱۲۱۰} هجری

بخطاب الدوله، جلالت جنگ، و بمرحمت نیم آستین و ردای
 شال برنگ سبز از ملبوس خاص و حکم بستن یندی و در عهد
 ریاست حضرت برادر م که فرزند دلیند خال میایه ام بندگان
 حضرت امیرالهند، والایاه لواب عظیم الدوله بهادر رحمت
 مآب، در ۱۲۲۱ هجری بخطاب خورشید الملک، صاحب الدوله
 جلالت جنگ بهادر، و بغایت لوبت و گھڑیال و در ریاست
 جناب بندگان عالی امیرالهند، والایاه، عمده الامرا، لواب
 اعظم جاه بهادر، رضوان مآب، و بعد رحلت پدرم در ماه جماد الاول
 ۱۲۲۲ هجری از خطاب خورشید الملک افتخار الدوله محمد ناصر
 خاں بهادر مصمم جنگ، و حکم لوابتن لوبت و گھڑیال مرقوم العبد
 معزز و کامیاب گردید، و درین زمان دولت و حکومت جناب
 بندگان حضرت لواب عظیم جاه، سراج الامرا، محمد علی خاں بهادر
 دام افضاله و عنایه بفضل بهادر حسن الضرام این نسخ سوانحات
 ممتاز از فضل و کرم و عنایات بے نہایات عظیم، بحسب
 مراتب و منصب خود امید سرفرازی قویست۔

روزے این اضعف العباد ساکن بلده مدراس، ہفزه
 ماہ مبارک رجب المرجب ۱۲۲۹ هجری روز پنجشنبہ، بوقت نہ
 گھنٹہ روز بلند شدہ برائے ملازمت جناب بندگان حضرت
 لواب عظیم جاه، سراج الامرا بهادر و دام افضاله رفتہ بود۔ درای
 وقت لواب صاحب شفیق ما کو انذات روز نامچہ زمان ریاست

لواب والا جاہ محمد علی خاں، جنت آرامگاہ مطالعہ می فرمودہ بودند
 آن وقت حضور از زبان گوہر فشاں باین احقر ارشاد فیض بنیاد
 فرمودند کہ کیفیت ریاست جد شما یعنی لواب صاحب جنت آرامگاہ
 جزو کل از روزنامہ و دفتر سرکار دین از تاریخ ترک والا جاہی کہ خال شما،
 جناب محسام الملک بہادر مرحوم تیار کنانیدہ اند معلوم شدہ است
 و سوائے این دیگر احوال ریاست مذکور کہ میر اسمعیل خاں ابجدی
 در روزنامہ تحریر کردہ اند، برہمہ کہ دمنہ ظاہر اما سوانحات
 ریاست خال کلاں شما یعنی لواب عمدۃ الامر بہادر، والا جاہ ثانی،
 بسبب عدم نویسائیدن روزنامہ ریاست مذکور هیچ کیفیت معلوم
 نہ گردیدہ، و کسے تاریخ شاں ہم نوشتہ و لہذا اگر یک
 کتاب متضمن کیفیات دولت و احوالات ریاست مذکور
 تیار شود باعث خوشنودی من است۔ و بفضل تعالیٰ در
 خاندان والا جاہی کہ درین وقت مثل شما زماندیدہ و ذمی
 عزت دیگرے نیست۔ و ہم از کثرت امورات و کیفیات
 زمان خاں کلاں شما، اعنی جناب لواب عمدۃ الامر بہادر
 غفرالآب شما ماہر اند و تقویت کمال می دارند۔ پس
 می باید کہ آنچہ کیفیات و حالات ریاست زمان مذکورہ صدر
 کہ دیدہ و شنیدہ اند، جمع کردہ بطور تاریخ باید نوشتہ۔
 من، پیچداں ارشاد حضور والا را بر و چشم قبول
 کردہ معدوم داشتم کہ ہمہ امورات ریاست

خال کلام و اکثر کیفیات دولت شان تاریخ وار ، مستصدیان قدیم سرکار
معلوم و داخل و فایز تر ہم بودہ باشد مگر بروچیکہ کیفیات بمع
من ہیچداں آمدہ بدیافت رسیدہ است ، در قید قلم خواہم آورد۔
و اما این نیازدیش ، از سررشتہ تاریخ نویسی کما ہی آہگی نمی دارد
و گاہے چنین اتفاق ہم رو ندارد۔ مگر از افضال خداے کریم
و از تائید رسول رحیم صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم و عنایت
و اشفاق و کرم آل خداوند نعمت عظیم ، امید قوی دارم ، مقتضای
اینکہ ۔ بیت : بہر کاریکہ ہمت بستہ گردد
اگر خارے بود گلستہ گردد

و بآبیاری باغبان حقیقی این آغاز گلستان اُمید از گلہائے انصرام
بہار پذیر خواہد شد۔ لیکن ، رجاء از عنایات خداوندی عالی بفرہوے
الانسان مرکب مع الخطاء والنسيان دارد کہ اگر درین عبارت
کج و مج سہوے و خطایے بنظر مبارک و باریک بینان خطا بخشش و
خطاپوش در رسد بقول ۔ بیت :

خطا بہوش و اصلاح کن ز راہ عطا

کہ نتیجہ نفس بشر نیست از خطا خالی

اُمید کہ اند راہ خطاپوشی بہ اصلاح آل سرواز خواہند فرمود۔

ارشاد حضور شد کہ شائبہ نوع ماہرین سوانحات اند ، بناء علیہ انتظام

این امر بر شما داشتہ ۔ و محبت علی خاں ، فرزند رحمان علی خاں کلان

مرحوم کہ مرد فہیم و آدم قدیم و ملازم سرکار اند ، برائے تحریر این

متعین شما نمودم - و نیز میر خورشید حسین موسوی ، نیرہ میر غلام حسین
 خاں مرحوم ، و نسبہ میر اسماعیل خاں ، فرزند میر اسد اللہ خاں بہادر
 کلاں مرحوم کہ رفیق شما اند و در عبارت نویسی و تاریخ گوئی ہم
 مهارتے میدارد ، و ازیں ہا صحتی نویسانیدہ بحضور ما گذرانند
 کہ ایں امر موجب خوشنودی ما ، و نام آوری شما و یادگار زماں
 خواہد بود - لہذا من ، پیچداں عدول حکم جناب نواب صاحب ،
 شفیق ما را سراسر بے ادبی کہ الامر فوق الادب اظہر است ، دانستہ
 بجان و دل اقبال ایں امر کردہ بفضلہ تعالیٰ شانہ آغاز تحریر ایں
 سوانحات بتاریخ یازدہم ماہ رجب المرجب ۱۲۴۹ھ ہجری از احوال
 یافتن خلافت پیری مریدی نواب عمدۃ الامرا بہادر غفران مآب از
 نواب امیرالہند والاجاہ محمد علی خاں بہادر جنت آرامگاہ و نیز چند
 احوال صاحبزادگی نواب صاحب غفران مآب من ابتدائے ہفدہم ماہ
 ربیع الثانی ۱۲۰۹ھ ہجری تا رحلت نواب صاحب جنت آرامگاہ و
 مسند نشینی جناب بندگان عالی نواب صاحب غفران مآب بدویم ربیع الثانی
 ۱۲۱۰ھ ہجری لغایت رحلت شاں بسویم ربیع الاول ۱۲۱۶ھ ہجری و نیز
 زینت بخشی مسند ریاست کرتاکج جناب بندگان حضرت نواب
 عظیم الدولہ بہادر رحمت مآب کہ بنوزدہم ربیع الاول ۱۲۱۶ھ ہجری و
 رحلت شاں بدہم شوال ۱۲۳۴ھ ہجری است ، و ہم جلوس مسند نشینی
 جناب بندگان عالی نواب اعظم جاہ بہادر رضوان مآب ہفدہم ربیع الثانی
 ۱۲۳۵ھ ہجری و رحلت شاں بفرہ ربیع الثانی ۱۲۴۱ھ ہجری ، و ہم رسیدن

وراثت و جانشینی سند ریاست والا جاهی، و جلوس نواب غلام محمد غوث خاں
 بہادر طال اشعرہ و دولۃ در سن پانزدہ ماہ بدو از دہم جمادی الاول ۱۲۴۱
 ہجری و پانزدہم ماہ مذکور سنہ الیہ بیعت گرفتن از جلوس مسطور و علانیہ
 شدن نیابت جناب بندگان حضرت نواب عظیم جاہ بہادر دام افضالہ و
 زیب و زینت آرائی دربار فیض مدار اند و لب پائدار عظیم، و تریف و
 توصیف جناب بندگان حضرت نواب صاحب معلی دام افضالہ و ہم ورود
 شہزادگان تیموریہ بملک کرناٹک در مدراس، و بیان نسب نامہ انوری و
 والا جاهی و خیرالدین خاں، و احوال اولاد و احفاد شاں، و نیز عرض محل موف
 درخاتمہ این مندرج ساختہ نمودہ، بناء این نسخہ مرتب بچہار گلزار و ہر یک
 گلزار آراستہ بہ چہار گلدستہ کہ جملہ شانزدہ گلدستہ می شود۔ و ہر
 یک گلدستہ مزین برنگی داشتہ، مستی "بسوانجات ممتاز" کہ
 بہ تخریرش پرداخت۔

فصل بہار گلزار اول برنگ و بوئے چہار

گلدستہ فرحت افزا از سنہ ۱۲۰۹ ہجری تا سنہ ۱۲۱۰ ہ
 گلدستہ اول

در بیان عنایت شدن خلافت پیری و مریدی از نواب
 والا جاہ جنت آرامگاہ بنواب عمدۃ الامرا بہادر۔

گلدسته دوم - در بیان کیفیت بعضی احوال صاحبزادگی نواب عمده الامرا بهادر و طلبیدن حکیم احمد اشرف خاں را از حیدرآباد و نکاح رئیس الامرا بهادر -

گلدسته سوم - در بیان بیماری و رحلت نواب والا جاہ جنت آرام گاہ -
 گلدسته چهارم - در بیان جلوس سندنشینی نواب عمده الامرا بهادر ، والا جاہ ثانی ، و سوال و جواب صاحبان فرنگ از نواب صاحب محل و احوال دربار شاں ، و عنایت شدن خطابات خانی ، و بهادری ، و جنگی ، و دوله ای و لکی ، محمد علی حسین خاں و عبدالحسین خاں و غیره و مستاجری تعلقه نیلور و ونکول و پلنار محمد ناصر خاں بهادر و سرفرازشدن رکن الدین خاں از خطاب پدر خود ، و فوجداری محمد پور ، و شادی عبدالحسین خاں و عنایت شدن جاگیرات به همشیرگان خاص و غیره -

فصل بہار گلدسته دوم برنگ و بوی چہار گلدسته فرافرا

از ۱۲۱۱ھ صبری تا ۱۲۱۲ھ

گلدسته اول در بیان تعمیر فتح چوکی و عنایت شدن خطابات امرا و منصب و خدمت بامیر الملک محمد علی حسین خاں بهادر و سراج الملک محمد عبدالحسین خاں بهادر ، و بند و بست امورات ریاست -
 گلدسته دوم در بیان رسیدن نامہ شاہ فرنگ متضمن استقلال ریاست نواب عمده الامرا بهادر مع تصویر و شمیر و پدک شاہزادہ

ولایت و عنایت شدن پانڈان خدمت دیوانی و خطاب کرنلی بمستر مارو،
و شادی مجدالدوله بہادر، و انتقال سیف الملک بہادر، و مقدمہ
شمشیر کشی میرجعفر علی -

گلدستہ سیوم در بیان بلوہ فوج بر قطب الدین خاں بخشی
و عنایت شدن خدمت صوبہ داری صوبہ محمدپور بحسام الملک، و سروراز
شدن دیگر اہلکاران از منصب و خدمات وغیرہ و احداث مبارک چوکی
کہ تانی الحال معروف بروشن چوکی است، و تولد غلام امام مہدی محمدی
میاں -

گلدستہ چہارم: در بیان کامیاب شدن ملازمین از خدمات، و
بیماری چپک فرزند میانی، ہمشیرہ خورد نواب
صاحب معلی، اعمی این مولف، و شادی شہسوار جنگ، و شادی
تاج الدین خاں، و ضیافت حضور در باغ بہرام جنگ و شاہ
محمود صاحب ساوی، و اعتراض حضور بر حشمت جنگ وغیرہ
کیفیات -

فصل بہار گلزار سویم برنگ و بوے چہار گلدستہ فرحت افزا

از ۱۲۱۳ ہجری تا ۱۲۱۴ م

گلدستہ اول در بیان عنایت شدن خدمت فوجداری تعلقہ نیلور
بافتخارالدولہ بہادر، و شادی امیر الملک محمد علی حسین خاں بہادر، و
گرفتن نامہ شاہ دہلی -

گلدستہ دوم در بیان سیر مینا بازار در باغ خاص ، و ضیافت
خواهران در دیوان خانہ کلس محل ، و مبارک چوکی ، و گرفتن
عنایت نامہ نواب آصف جاہ نظام الدولہ بہادر ، و شادی
ناصر الدولہ محمد حبیب اللہ خاں بہادر ۔

گلدستہ سیوم ۔ در بیان سیر مندوہ انگور و سیر دریا ، و
روانہ نمودن صندوق میت حضرت نواب صاحب قبلہ جنت آرام گاہ بہ
ننہرنگر ۔

گلدستہ چہارم در بیان ملاقات جنرل حارس و ملاقات
میر عالم بہادر و فرزند شاہ ۔

فصل بہار گلزار چہارم برنگ و بوے چہار گلدستہ فرحت افزا

از ۱۲۱۵ ہجری تا ۱۲۱۶

گلدستہ اول در بیان بعضی حالات و کیفیات زمان ریاست نواب
عمدۃ الامرا بہادر ، والا جاہ ثانی ، و سیر تالاب لوطی ماہ وارم ، و سیر
محبوب باغ علاقہ افتخار الدولہ بہادر و سیر فرنگی کندہ و کوہ آن ، و آغل
بیماری جناب نواب عمدۃ الامرا بہادر و آمدن حضرت نواب حسام الملک بہادر
از ننہرنگر برائے عیادت حضور ۔

گلدستہ دوم در بیان شدت بیماری حضور و معالجات ڈاکٹر ان انگریز
و تحریر و وصیت نامہ بنام فرزند خود ، تلج الامرا بہادر ، و آمدن خفگی
نیما بین نواب سلطان النساء بیگم و نواب صاحب معلی ، و داخل شدن فرج

انگریز در باغ خاص، و رحلت نواب عمدة الامرا بہادر، و سوال و جواب
گورنر مدراس از تاج الامرا بہادر، و مسند نشینی امیرالہند والا جاہ،
نواب عظیم الدولہ بہادر، و رحلت تاج الامرا بہادر۔
گلدستہ سیوم در بیان تریف و شوکت دولت نواب امیرالہند والا جاہ،
عظیم الدولہ بہادر، و رجوع آمدن اہل خاندان از نواب صاحب محلے و
سلوک و عنایات شاہ، و رحلت نواب صاحب رحمت مآب، و مسند نشینی
نواب اعظم جاہ، امیرالہند والا جاہ، و شوکت ریاست شاہ، و رحلت نواب
رضوان مآب و احوال رسیدن وراثت مسند والا جاہی بہ نواب غلام محمد غوث شاہ
بہادر زادہ عمرہ و دولہ، و زینت آرائی دربار فیض مدار از راے
مہر انجلاے امیر عظیم ابن الامیر مشیر صایب تدبیر اعظم جناب بندگان
حضرت نواب عظیم جاہ بہادر دام افضالہ -

گلدستہ چہارم در بیان ورود شاہزادہ تیموریہ بمکہ کرناٹک در
مدراس از حین نواب والا جاہ جنت آرامگاہ تا زمان حکومت و ریاست
نواب عظیم جاہ بہادر، دام افضالہ، و تفصیل خاندان اتوریہ والا جاہی، و خیرالدین
خانی، و بیان اولاد و احفاد شاہ، و خاتمہ در عرض حال مولف۔

شگفتگی گلدستہ اول در گلزار اول

از ۱۲۰۹ ہجری تا ۱۲۱۰ ہجری

در بیان عنایت شدن خلافت پیری و مریدی از
نواب والا جاہ جنت آرامگاہ بنواب عمدة الامرا بہادر غفران مآب و غیرہ۔

چون جناب بندگان حضرت نواب والا جاہ جنت آرام گاہ در زمان
 ریاست خود سال بسال از شب یازدهم شریف ربیع الثانی تا شب مبارک
 ہفدہم ماہ مذکور، کلس محل را با فرش بانات سبز و قنادیل آویزاں و کونلی
 و فرش، و درختائے قنادیل رنگ برنگ آراستہ و روشن کنانیدہ دالان
 سمت حوض را از شاہمیانہ، و مسند سبز کار کلابتونی مزین ساختہ، دو
 عدد لوائے سبز نورانی بنام حضرت محبوب سبحانی علی جدہ و علیہ التحیۃ
 والسلام رو بروی ہر دو ستون شاہمیانہ نصب کنانیدہ و بر بند و بست
 و اہتمام آن سالار جنگ محمد نجیب خاں بہادر را مامور و قادر نواز خاں بہادر
 را بر جمع آوردن مردمان سعادت یاب مریدی مقرر، و شاہ قدرت اللہ
 صاحب را بر خوانانیدن دو گانہ شکر یہ بعد از یافتن سعادت از مریدی
 . مریدان متین، و خود بدولت بعد از فراغت نماز عشا با جماعت کثیر، بوقت
 پنج گہری شب از شب یازدہم تا شب شانزدہم ہر روز در حجرہ عبادتخانہ
 تشریف آوردہ بر جا نماز تشریف داشتہ بمعرفت قادر نواز خاں بہادر مردمان
 سعادت طلب را، بحضور فیض معور یاد فرمودہ ہر یک را پند و نصائح آئین
 دین متین ارشاد فرمودہ از مریدی خود بہرور می فرمودند - و نیز شب ہفدہم
 ماہ ربیع الثانی ۱۲۰۹ ہجری آراستگی و درستگی مکان از معمول زیادہ تر
 فرمودہ روشنی موم بتی در ہمہ قنادیل کنانیدہ در مجلس تمامی مشایخین و
 فضلاء و صلحا و غیرہ را جمع آوردہ بدستور ہر سال بعد از فراغت نماز عشا
 لباس سبز مشایخانہ در بر کردہ، و تاج خلافت بر سر داشتہ و تسبیح
 یکصد دانہ کلان سلیمانی تبرک مرشد خود بطور مالا در گلوے مبارک خود

انداخته ، و تسبیح معمولی زیتونی بابت درود خوانی بدست خاص داشته شاه محمود صاحب سادی و غیره مشایخین را همراه گرفته بر مسند مذکور جلوه افروز شده ، مولانا عبدالعلی صاحب قبله را بطرف دست راست بر بازو خاص خود نشانیده ، شاه قدرت الله صاحب را یاد فرموده بمسرت تمام ارشاد فرمودند سابق من شما را از خلافت قادریه سرفراز کرده ام - بغضله قائله الحال می خواهم نور چشم اقبالمند بافرهنگ نواب عمدة الامرا بهادر را که ولی عهد من است از خلافت خانواده چشتیه مفتخر نمایم - در آن وقت نواب عمدة الامرا بهادر که حاضر آن مجلس بودند از منصب خلافت چشتیه کامیاب فرموده بآئین وردیه خانواده چشتیه آگاه و مطلع ساخته سرفراز و مفتخر نمودند - و نیز پنج نسله های خاص خود که حافظ محمد نصیر خاں و غلام اسد الله خاں و محمد کریم خاں و حبیب الله خاں و عبدالحسین خاں و دیگر مردمان سعادت طلب را بحضور یاد فرموده هریک را علحدہ علحدہ پند و نصایح آئین دین متین ارشاد فرموده از مریدی خود مشرف و معزز فرموده بشاه قدرت الله صاحب حکم برائے خوانانیدن دو گانه فکریہ ۱۰۶ اصدار فرمودند -

رنگے نواب عظیم الدولہ بہادر و سالار جنگ بہادر و قادر نواز خاں

بہادر و غیرہ مردمان سابق از سعادت مریدی حضور علی بہرہ یاب بودند و بہ عہد القادر خاں بہادر و حضرت حافظ محمد ناصر خاں بہادر و مبارک جنگ بہادر و حشمت جنگ بہادر و صادق علی خاں بہادر و غیرہ دیگر صاحبان پیش ازین سعادت مریدی از حضرت رحمت الله صاحب و شاہ ابوسعید صاحب

و بشاہ ابولیت صاحب وغیرہ بزرگان حاصل نموده بودند، باز بجهت خوشنودی حضرت نواب صاحب معلی و زمانہ سازی بدرجہ طالبی ثاں کامیاب شدند - و جناب نواب صاحب والا منزلت بندگان حضرت بعد از فراغ کار فیض بخشی مریدی و طالبی در مجلس مبارک موصوف زیر لواے محبوبی برمسند مذکور لاشتہ دست بیعت مریداں از اعلی تا ادنی شدہ متوجہ فاتحہ مبارک گردیدہ تقسیم تبرک متبرکہ فاتحہ مقدس حضرت دستگیر دو عالم علیہ التحیۃ والسلام بخاص و عوام از معرفت سالار جنگ بہادر محمد جاوید خاں و محمد بشیر خاں می فرمودند و بعد برخواست حکم بہ اہل کاران دولتمدار شرف ورود می یافت بہ این قدریومیہ زر معاش بنام مریداں کہ مساکین و محتاجین اند بفلان فلان تعلقات تنخواہ نویسانیدہ بعد از دستخط و مهر و بیض خاص از اطلاع نور چشم نواب عمدۃ الامرا بہادر بمعرفت شاہ قدرت اللہ صاحب بمریداں مذکور برائے پرورش آنها عنایت کنند و نیز حکم حضور پُر نور بجمع مریداں سعادت یاب شرف ورود می یافت کہ بہر شنبہ وقت پنج گہڑی روز بلند شدہ حاضر حضور آمدہ از تناول کچھڑی شیریں نیاز حضرت محبوب سبحانی بہرہ اندوز شوند - و ہستم این مجلس مبارک حاجی حافظ محمد معقولی صاحب بودند -

رنگے و ہر سال روز تولد مبارک خود کہ بست و چہارم ماہ شوال موازنہ خاص مقرر بود، بعد موازنہ طبوس خاص سالیانہ مع نیم آستین ہا سفید از دست شاہ قدرت اللہ صاحب بطریق تبرک تقیم می فرمودند -

رنگے روزے جناب نواب عمدۃ الامرا بہادر غفران مآب

چند ابیات ہندی نذرانہ در نذر عنایت منصب خلافت چشتیہ تصنیف فرمودہ بر کاغذ زر افشانی بہ خط جلی تحریر کنائیدہ بحضور حضرت پیر و مرشد حقیقی جناب پیر امجد حقیقی خود با مسرت و خوشحالی گزرا نیدند و حضرت محلے بعد ملاحظہ آن تبسم شدہ آن کاغذ ابیات را بدست مبارز جنگ بہادر و علی دل خاں و صادق علی خاں و نورالدین محمد خاں، حشمت جنگ عنایت فرمودند کہ آنہا ہم بہ بینند۔ و آن این است۔ نظم :

اگر تُو چاہتا ہے دیکھنے اللہ کی صورت
تو جا کر دیکھئے نواب والا جاہ کی صورت
یہ سچ ہے شیخ جی کہتے ہیں جو عارف ہوا اسکو
نظر آتی ہے، تخانہ میں بیت اللہ کی صورت
اگر تُو چاہتا ہے دیکھنے تو دیکھ اپنے کو
رعیت میں چھپے ہے آکے شاہنشاہ کی صورت
یقین کو تو اٹھا ممتاز مطلق کا تماشا کر
علی مرتضیٰ میں ہے رسول اللہ کی صورت

و کیفیت دیگر دریں باب بسم احقر نرسیدہ آنچیکہ دیدم و مرا یاد خاطر
لود بہ تحریر در آوردم۔ آئندہ واللہ اعلم۔

شگفتگی گلدستہ دوم گلزار اول

در بیان کیفیات زمان صابزادگی نواب عمدۃ الامرا بہادر و
طلبیدن حکیم احمد اللہ خاں را از حیدرآباد ، و آمدن رکن

الدوله بهادر از حیدرآباد ، و نکاح عبدالحسین خاں بہادر۔

چونکہ نواب عمدة الامرا بہادر در زمان ریاست نواب والا جاہ محمد علی خاں جت آرامگاہ در ۱۲۰۹ ہجری از قدیم الایام سکونت در باغ کہنہ کہ ثانی الحال مسی محمد باغ شدہ است میداشتند و بسبب عدم کفایت مکان در باغ مذکور یک عمارت چوبی و ملوثی کہ مشہور بفتح چوکی است ، خود متوجہ شدہ از اختراع خود تیار کنانیدہ سکونت خود در آن جا داشتہ کہ قریبش یک مکان سفالی برائے کیمیاگری تیار نمودند۔ و ہمیشہ پنج سادات برائے درود خوانی از صبح تا سہ پہر و دیگر سادات از مغرب تا نصف شب حاضر حضور بودہ بر حضور دم می کردند ۔ و سوائے این چند مرد آدمیان بے اسپ دو نوکری خودہا حاضر و بشت بر چوکی خود بیرون احاطہ فتح چوکی در عمارت باغ کہنہ حاضر می ماندند ۔ و ملازمین معتبرین و کارپردازان ، مثل میر اسمعیل خاں بہادر ، فرزند میر اسد اللہ خاں بہادر مرحوم ، و تقی علی خاں خانساہاں و قطب الدین خاں بخشی ، و رحمان علی خاں بہادر ، داروغہ کچہری و علی نواز خاں غرض بیگی و محمد حسن خاں میرمنشی ، و اسد الدین خاں منشی ، و محمد معین الدین نقل نویس ، و سید نور علی اخبار نویس محلات و لالہ بھوانی پرشاد ، و کشن راؤ متصدی وغیرہ دیگر متصدیان و داروغہ ہائے دیگر کارخانجات از دہ گھنٹہ صبح تا سہ پہر در دربار نواب صاحب معلی بر نوکری خودہا حاضر می بودند ۔ و مہتر بارٹ کہ در نوشت و خواند انگریزی کامل و در دستکاری و درستگی گہڑیاں وغیرہ اشیاء کار ولایتی کہ ساخۃ ولایت معلوم می شد قابل و در آن بسیار مہارت می داشت و در عقل و فراست یکتا و ہوشیار ، و در نوکری پیوستہ سرگرم ،

و کپتان سمت بعده سرداری جوانان ترب و بار سرفراز، و مسر جاسین،
 و زند سمت برآراستگی و آموزانیدن قواعد جوانان بار و ترب متعین، و محمد دوش
 و میرجعفر علی نامی بیازده گهنه شب حاضر آمده بروقت استراحت حضور انساها
 می خواندند و می گفتند -

رنگی اوقات حضور نواب صاحب غفران مآب اینکه بدوازده گهنه
 شب استراحت فرموده پیش از شش گهنه صبح بیدار شده آب گرم که مقبل اگر سوز
 و بروی خاص بر چراغ گرم می شد از وضو فراغت یافته بعد از نماز صبح رو
 بقبله بوده تسبیح اسم اعظم که بخشیده حضرت والده ماجده، اعمی جناب کمره
 معظمه خدیجه بیگم، معروف حضرت نواب بیگم صاحب قبله و کعبه فردوس مکانیه
 بود، پلانافه از تعداد حساب اصابع، تا طلوع آفتاب می خواندند - و بدستور
 بعد نماز عصر تا غروب آفتاب همین اشتغال تا نماز مغرب می داشتند.
 و بوقت خواندن عمل سخن با کسی نمی کردند - درین عمل تاقید حیات خود
 نامه نفرمودند و همیشه بعد از فراغت عمل مذکور از طلوع آفتاب تا پنجگهری
 روز بلند شده در دالان کلاں فتح چوکی تشریف داشته بر کسانیکه از مجرایاں
 حاضر باشند حضور یاد فرموده مجرایاں می گرفتند - و بعضی اوقات عبدالقادر خاں
 بهادر و حافظ محمد ناصر خاں بهادر، و عبدالمجود خاں جمشید جنگ، و حافظ
 حسن علی خاں رستم جنگ، و حضرت مولانا عبدالعلی صاحب قبله و شاه محمود صاحب
 ساوی، حاضر حضور معلی می شدند - و در یک هفته یکبار قادر نواز خاں بهادر شب
 مخفی حاضر حضور محل شده سخنان پوشیده و کیفیت دربار والا جاهی در خلوت
 عرض کرده می رفتند - و جناب نواب صاحب غفران مآب از وقت هشت گهنه

روز برآمده تا دو گھڑی بر خاصه میز تشریف داشته اول بدود خواناں از خاصه خود چیزے عنایت فرمود۔ بعد از خود تناول می فرمودند۔ و بفاصله یک روز محمد علی حسین خاں بہادر، نورچشم دلبند دلپسند خود را طلبیدہ ہمراہ خود شریک میز می فرمودند۔ و گاہ گاہ عبدالکریم خاں معروف بخاں بہادر کہ فرزند دومی ایشان اند، اوشاں را نیز بر میز صبح یاد می فرمودند۔ و اکثر اوشاں را حاضر حضور داشته از استادان ہر ہر علوم و فنون تربیت می کنانیدند۔ و سوائے آں برائے تعلیم علم انگریزی بسیار تقید می داشتند۔ و بعد از فراغت میز بصبح ہمیشہ از نہ گھنٹہ تا دہ گھنٹہ در تنہائی باشتغال قلیان و تجویزات بعضے مقدمات در دل خود می فرمودند۔ و از دہ گھنٹہ روز تا دوازده گھنٹہ در کیمیاخانہ بودہ متوجہ بر کیمیا سازی شدہ ہر روز طلاے شش بانی بوزن پنج ہون تیار می فرمودند۔ و سیدی محمد فیروز خاں غلام خیر خواہ و معتمد قدیم سرکار خاص را بداروغی کیمیاخانہ کامیاب فرمودہ ہمہ کار متعلق آنجا باختیار او سپردند۔ و کسے دیگر اں را در اں دخل نہ بود۔ مگر گاہ گاہ عبدالکریم خاں بہادر فرزند خود را در آنجا یاد فرمودہ از دست اوشاں کار کیمیا سازی می گرفتند۔ و طلاے تیار شدہ امروز روز دیگر صبح معرفت محمد معصوم حضور باش و کارکن سرکار نذرانش بہ محتاجین و مساکین بر دروازہ باغ خود تقسیم می کنانیدند۔

رنگے زر یومیہ بالین خاص بحساب یومیہ پنج روپیہ کہ ماہیانہ یک صد و پنجاہ روپیہ نزد محمد معصوم جمع می شد ازو گرفتہ برائے تقسیم طلبا معرفت مولوی امام بخش نزد حضرت مولانا عبدالعلی صاحب قبلہ می فرستادند

و یومیه یک روپیه بابت ضمانت امام ضامن علیه السلام برای بستن بازو
خاص که از محل نواب سلطان النساء بیگم تا سی ووم می آمد مع نذر شب
ماه که جمله سی و پنج روپیه می شود و بطریق نذر حضرت میرمهدی صاحب
قبله خوشنویس از دست سید نور علی درودی می فرستادند - و از دوازده گھنٹہ
تا یک گھنٹہ روز در فتح چوکی استراحت فرموده بعد از بیداری گاہے بخانه
والده محمد علی حسین خاں المخاطب بہ مبارک النساء بیگم المعروف بگھسیٹی بیگم کہ متصل
فتح چوکی بود تشریف فرما شده بعد دو گھڑی باز در چوکی مسکن خاص خود آمد
تا سه پیر از میرابوطالب خاں وغیره مشغول بہ شطرنج بازی و گاہے در
مطالعہ کتب توارخ و دوانین و در تجویز تصنیف شری بودند -

رنگے ہمیشہ بوقت چہار گھنٹہ روز بعضے روز بسواری جارت
با یک پہرہ ترپ در باغ کلاں تا بدروازہ دارالامارہ دیوان خانہ کلاں
کلس محل و بعضے روز در سکساون بادو پہرہ جوانان بار دو پہرہ اردلان و
دو چوبدار و نقیب و دو نفر ہرکارہ متصل درخت انہ بر دروازہ کلس محل
فرود آمدہ از دست بفقہ بردار خاص خود جامہ کارۂ ولایتی و یا بوٹہ دار
بنگالی با سخاف سبز در بر کردہ و کمر بند گجراتی زیب میان نمودہ بر نشان
زخم گولی انگشت شہادت دست راست کہ بعد یک سال از رحلت حضرت
نواب امیرالامرا بہادر مغفرت مآب در ۱۲۰۴ ہجری جوانان فوج
علاقہ بدرالاسلام خاں بہادر و محمد برہان کمندان کہ جہت باقیات در ماہہ
نود بلوہ بمجمع کثیر آلات جنگ مثل توپ و بندوق وغیرہ از آشور خانہ
سرکار بردہ بر دروازہ کلاں باغ خاص نمودہ بودند - و نواب عمدۃ الامرا بہادر

ازین خبر آگاهی یافته از حکم حضور نواب والا جاہ برائے فہمائش آنہا با
 عبدالقادر خاں بہادر و حافظ محمد ناصر خاں بہادر و مستر اسمت عہدہ دار
 فوج صاحبزادگی وغیرہ ملازماں بر دروازہ کلان مذکور ارادہ فہمائش آنہا
 می داشتند۔ دران وقت ہمہ جوانان مذکور یک شور و غوغا آغاز کردند
 و مستر اسمت بہت تہدید آنہا شمشیر خود برکشید۔ بھرد علم شدن شمشیر
 جوانی بندوق باردار بر دوش گردو خواست کہ بہ اسمت نبرند۔ اسمت
 از انجا پہلوتپی نمودہ و نواب عمدۃ الامرا بہادر دست راست خود را
 طرف آنہا باشارہ فہمائش آنہا بلند فرمودند۔ دفتاً جوانے مذکور از انگشت
 اشارہ بنان اسپ بندوق کرد۔ قضا را ضرب گولیش بر انگشت دست
 راست نواب عمدۃ الامرا بہادر رسیدہ ضایع نمودہ بر پشت آفتاب گیری
 بردار آمدہ مجروح کردہ در پوست پہلوے چپ حافظ محمد ناصر خاں بہادر
 دویدہ از فاصلہ یک وجب بیرون گردید۔ بفضلہ سرشتہ حیات آنہا کہ
 استوار بود زخمہایش از معالجہ ڈاکٹران انگریزی و شیخ آدم حجام بعد مدت
 مدید بالتیام رسید۔ رومال ابریشمی بوقت ملازمت پدرا مچہ خود براں پیچیدہ
 در کلس محل بحضور جناب بندگان حضرت امیرالہند والا جاہ عمدۃ الملک
 سراج الدولہ نواب محمد علی خاں بہادر ظفر جنگ رفتہ حسب قانون آداب
 بجا آورده نشستہ معروضات خود و سوال و جواب گورنر کنسل کہ از طرف
 حضور در گورنر کنسل وکیل بودند عرض می نمودند۔ دران وقت مبارز جنگ
 بہادر و سالار جنگ بہادر و صفدر جنگ بہادر و حشمت جنگ بہادر
 و صادق علی خاں بہادر و علی دل خاں بہادر و قادر نواز خاں و شاہ قدرت اللہ صاحب

و حافظ حاجی مغربی صاحب و دوسہ منشیان حضوری حاضر ہوئے ہر ایک مقدمات خود بخود عرض می‌رسانیدند و جناب نواب عمدة الامرا بہادر ہمہ اخبار و احوال ہر یک مقدمات درباری از درباریان می‌شنیدند۔

رنگے۔ حضرت نواب شکوہ الملک نصیر الدولہ نصرت جنگ بہادر گاہ گاہ بوقت نماز عصر حاضر حضور نواب والا جاہ شدہ بعضے اوقات معروضات خود عرض می‌نمودند۔ و از عنایات و الطاف و کرم برادری نواب والا جاہ قلیاں بنواب شکوہ الملک نصیر الدولہ عنایت می‌فرمودند۔ و جناب نواب شکوہ الملک بہادر ہمیشہ روبروے نواب والا جاہ شغل قلیاں می‌داشتند۔ رنگے۔ جناب نواب عظیم الدولہ بہادر ہمیشہ برائے نماز عصر حاضر حضور نواب والا جاہ می‌شدند۔ اگر گاہے بنظر مبارک حضرت نواب عمدة الامرا بہادر می‌رسیدند بکمال اشتقاق پدرانہ گلوگیر کنانیدہ بسیار توجہ ظاہری می‌فرمودند۔ و جناب نواب والا جاہ جت آرا گاہ اشتقاق و عنایات مہر پداری کہ بر حال جناب عظیم الدولہ بہادری داشتند از تحریر بیرون۔ و اکثر در مجلس خود با فرحت و مسرت روبروے حضرت نواب عمدة الامرا بہادر بہ عظیم الدولہ بہادر ارشاد می‌فرمودند کہ بفضلہ تعالیٰ شانہ پیشانی تو نہایت تابندہ و درخندہ است۔ ازین آثار معلوم می‌شود کہ خالق پروردگار ترا بمنصب جاہ و عظمت از دولت و ریاست سرفراز خواہد فرمود۔ عظیم الدولہ بہادر ازین کلام مسرت انجام آداب بجای آوردند۔ این معنی بنواب عمدة الامرا بہادر سخت ناگوار می‌آمد۔ پیاس خاطر پدر خود کمال شفقت ظاہری بر حال بہادری محلے می‌داشتند۔ و ہر وقت کہ می‌دیدند بہجت ظاہری گلوگیر می‌کنانیدند۔

رنگے۔ عبدالقادر خاں بہادر و حافظ محمد ناصر خاں بہادر وغیرہ در وقت دربار صبح بحضور نواب والا جاہ برائے محراب و محمد نصیر خاں وغیرہ نمسہاے خاص اکثر ہمراہ نواب عمدۃ الامرا بہادر حاضر دربار گردیدہ بہرہ یاب می شدند و جناب نواب والا جاہ بوقت ش پنج گھنٹہ برائے نماز عصر از دربار ستہ پہر برخواست می فرمودند۔ اس وقت جناب نواب عمدۃ الامرا بہادر از حضور پدر خود مرخص شدہ برائے تناول طعام خاصہ معمولی محل، ہمیشہ کلاں خود یعنی سلطان النساء بیگم عرف بڑی بیگم صاحبہ رفتہ تناول طعام می فرمودند۔ و بعضے روز حضرت کریم النساء بیگم معروف بہ چھوٹی بیگم مشہور بہ حضرت بیگم صاحبہ قبلہ ہمیشہ خورد حضرت نواب والا جاہ محمد علی خاں و نیز گاہے سیف الملک بہادر، و حسام الملک بہادر، و نصیر الملک بہادر، و ملک النساء بیگم عرف دریا بیگم، مشہور بمجلی صاحب زادی، و عمدۃ النساء بیگم عرف فتح بیگم، معروف بہ چھوٹی صاحب زادی بخانہ سلطان النساء بیگم صاحبہ جمع آمدہ باہم تناول خاصہ می فرمودند۔ و گاہے در ہفتہ یک دو روز ہمیشہ زادگان نیز ہمراہ نواب صاحب محل تناول طعام میکردند۔ بعد از فراغت خاصہ جناب نواب عمدۃ الامرا بہادر تا پنج گھنٹہ شب درانجا ماندہ باشتغال قلیان کسے در کلمہ و کلام بودہ بسواری چارٹ و یا سکاوون روانہ باغ کہنہ معروف حال بہ محمد باغ است می شدند۔

رنگے۔ بعضے اوقات حسب خواہش مزاج مبارک خود در محل ہمیشہ کلاں خود بند و بست زنانہ در محل سلطان النساء بیگم صاحبہ فرمودہ چلون ہا بر دالان بستہ طایفہ لطیفہ و طایفہ تانو و طایفہ صاجی کہ معروف بہ

سونایاده یاد فرموده امین الدین خاں فرزند محمد میرالدین خاں مرحوم و رام سنگه
 بیراگی را نیز طلبیده ارشاد می فرمودند که خیالات رنگین و بر مضمون و تازه
 ایجاد من در راگ مین و کهماج و بهاک و لالت و بهباس و بهروی و البت
 و بلادل و دهناسری و اسادری باشد با طرز دلکشی و خوش الحانی بسر ببرند
 بدین طریق از پنج گهری شب اول تا نصف شب می شنیدند و ملاحظه رقص هم
 می فرمودند و بعضی بعضی روز بموجب فرمایشات زمانه بوقت رقص که پنج شش
 لویان خوب صورت و خوش سیرت را بهباس لوازمات رقص گهرده آراسته
 ملاحظه رقص گهرده می فرمودند چنانچه در ماه رجب المرجب بروز جشن مبارک
 تولد اقدس حضرت امیر المومنین امام المتقین علی ولی الله و وصی رسول الله صلی الله
 علیه و آله و اصحابه وسلم و معمول بود که بروز جشن مذکور هر سال چند ابیات
 هندی بطور غزل در شان جناب حضرت مرتضوی علیه التجهیة والسلام تازه
 ایجاد نموده از قلم سرمائے تحریر فرموده امین الدین خاں را حکم می فرمودند
 که شما از بیراگی رام سنگه طبع تازه در راگهای پسند من بریں ابیات
 نهانیده طایفه سونا را بزودی تعلیم کنانند که بحال سرایند خان مذکور
 حسب الحکم حضور در عرصه سه چهار گهری بطایفه مذکور تعلیم کنانیده دربرو
 حضور می آوردند نواب صاحب محله از استماع آن نهایت خوشنود گردیده
 انعام به امین الدین خاں یک صد روپیه و رام سنگه را پنجاه روپیه و به طایفه
 سونا پنجاه روپیه و دیگر طوایف پنجاه روپیه از محل همشیره خود گرفته عنایت
 می فرمودند و درگاه قلی خاں که آدم خوش طبع و ظریف المزاج که هم بطیس
 نواب صاحب بودند و فیما بین امین الدین خاں و ایشان رابطه خوش طبعی

کمال بسنخان تفسیری و خوش طبعی نواب صاحب را می خندانیدند باوشاں ہم سی
و پنج روپیہ انعام می شد و ابیات تازہ ایجاد حضور کہ در شان جناب مرتضوی

علیہ السلام در آن سال تحریر فرمودہ بودند اینکہ - ابیات

آج عصمت خدا نے جلوہ کیا فاطمہ نام مصطفیٰؐ نے دیا
جب رچا بیاہ کا فروع و اصول اس طرف کو خدا ادھر کو رسول
اب قدم بے پچھائے دوسرے تب ہوئے اب حقیقت احمد
آج بیٹا ہوا خدا کے گھر کیا داماد اس کو پیغمبرؐ
آنسو پیدا ہوئے سو گیارہ امام اس گھرانے میں ہوئے خداے تمام
یا الہی تو ان کی ذات و صفات رکھ ہمارے پہ قبلہ حاجات
بطیفیل نبی ذوالاکرامؐ پڑنا ممتاز ہے درود و سلام

بعد چند روز محمد اعز الدین خاں مستقیم جنگ المتخلص بنامی داماد سلطان النبیؐ

صاحب کہ فرزند حامد علی خاں یک شقہ بنام میر اسمعیل خاں بہادر برائے روشن شدن
جناب نواب عمدة الامرا بہادر مضمون اینکہ خانصاحب بسیار مہربان الطاف نشان
بعد از سلام سنت الاسلام واضح آئکہ بسمع من آمدہ کہ کسے یک شاعر غریب الدیار
در شعر جناب نواب صاحب ممتاز از بے ادبی اعتراضی نمودہ است بہ تحریر
آوردہ ترسیل خدمت داشتہ اعتراض آئکہ - بیت

جبکہ بیٹا ہوا خدا کے گھر ہوا مضمون لم یلد ابتر

زیادہ مہربانی باد میر اسمعیل خاں بہادر بعد از دیدن شقہ مرسولہ
بروقت سواری خاص کہ شقہ مرسولہ بحضور گذرانیدند - جناب نواب صاحب
از ملاحظہ آں شقہ سخت ناخوش و غضب ناک شدہ از جیب خاص قلم سرمے

برآوردہ شقہ را بالائے سکساون نہادہ جواش بر پشت آں زینت ترقیم
فرمودند اینکہ

تو نے سمجھا نہیں اے کید بے خر
کعبہ ہے اصل مولد حیدر
جبکہ بیٹا ہوا خدا کے گھر
کیوں ہو مضمون لم یلد ان پر

بعد از تحریر این نظم نیز ارقام فرمودند۔ بخدائے لاشریک پیاس خاطر ہمیشہ
کلام فی الفور بتو سزا نرسانیدم و سزاے این امر برخالق من سپردم۔ یقیناً
خواہر رسید۔ و آں شاعر ملعون بے فہم نیز بحضور من حاضر نبود۔ اگر درین وقت
حاضر می بود آزا از زیور آہنی مسلسل کردہ نزا بر تعلیمش جہت تحصیل علم شاعری
مقرر نمودہ از زیور مذکور بتو ہم سرفراز کنانیدہ تا تحصیل تمام و کمال علم مذکور
بر قلعہ چندرگیری کہ جائے خوب و قابل و لایق شایعین و مفسدین است
می فرستادم کہ استاد و شاگرد ہر دو باہم تا تحصیل علم یک جا مانند خیر و
آئندہ اگر ہم چنین اشکال نامعقول و نالایق و فساد آمیز بحضور من رسد بقوت
الہی در سزایش زبان و دستش بریدہ مدام مسلسل و مقید خواہم داشت۔ اللہ
معا و معکم۔ غلام حسین این چنین سخنان عتاب خداوندی از دست خاص
خود تحریر فرمودہ میرا طویل خاں را ارشاد فرمودند کہ فی الوقت این کاغذ دستخط
پیش آں لعین روانہ کنند۔ آئندہ شما ہم چنین کواغذات لایعنی مفسدین
بحضور مانگزارانند۔ این منصب و مراتب شما نیست۔ بعد ارشاد این سخنان
غضب ناک در سکساون خاص خود سوار شدہ برائے تبادل خاصہ سہ پہر موافق

معمول در محل، همشیره کلان خود رفته شاه بیگم اہلیہ اعزالدین خاں نامی را بحضور طلبیدہ بسیار بسیار عتاب خداوندی فرمودہ ارشاد فرمودند اگر آئندہ ایں چنین حرکات ناشایستہ از شوہر شما بظہور رسد واللہ پاس و لحاظ احدے بنظر ما نخواہد آمد۔ فی الفور بسزایش در دربار عام خواہم رسانید۔ و نیز ایں ہمہ کیفیت سرکشی و فتنہ انگیزی و نالیاقتی نامی مذکور مفصلاً از غصہ و عتاب بہ ہمشیرہ کلان خود ظاہر فرمودہ ممانعت دروازہ فتح چوکی کردہ تا مدت مجرای او کفوف فرمودند۔ و سلطان النساء بیگم ہم از ہمیں باعث بر داماد خود ناخوش شدہ حکم ممانعت دیوڑی خاص خود ہم آمد و رفت پیش فرزند خود عبدالحسین خاں بہادر و اعزالدین خاں نامی از دیدن شقہ دستخط خاص حضور مرسولہ میر اسماعیل خاں بہادر و بسامعت کیفیت عتاب نواب صاحب و جناب بیگم صاحبہ موصوفہ بسیار بسیار ترسیدہ روز و شب خوفناک بودہ ہراساں و پریشان حال شدہ۔ بمعرفت غلام اسد اللہ خاں بہادر سفارش عبدالحسین خاں بہادر رسانیدہ عفو تقصیرات خود از حضور نواب صاحب می خواست و عبدالحسین خاں بہادر بعد پنج شش ماہ در تقریب جشن سالگرہ مبارک حضور بہزار سعی و سفارش عفو تقصیرات نامی مذکور بحضور نواب صاحب محلے کنانیہ حکم مجرا در حضور دہانیدند۔ و جناب نواب صاحب ممدوح از عنایت خداوندی بپاس خاطر عبدالحسین خاں بہادر عفو تقصیرات او فرمودہ فہمائش ہمشیرہ کلان خود کردہ پروانگی آمد و رفت او بر دیوڑی زنانہ محلے الیہا و دیوان خانہ عبدالحسین خاں بہادر دہانیدند۔

رنگے جناب حضرت نواب صاحب اکثر در تقریب تماشاے

رقص و غیره در محل ہمیشہ صاحبہ کلاں اگر شب زیادہ منقضی شود بر دیوڑی محل مذکور کہ یک مکان خورد بارادری جھو سبز کو سی . بده بشب درانجا خواب می فرمودند و روزہای دیگر بعد از پنج گھڑی شب گذشتہ بدستور معمول از دیوڑی مذکور بر سواری چارٹ و یا بر سکاوون روانہ باغ کہنہ کہ ثانی الحال مسمی بہ محمد باغ است می شدند و بعضے بعضے روز در اوقات کسلندی مزاج خاص خود و یا ہمیشہ کلاں و فرزندشان و یا بروز گرفتن مسہلہای آنها درانجا روز و شب تشریف می داشتند و در بیماری خواہر میانہ و خورد و خواہر زادگان و نیز بروز مسہلات آنها بشب در مکان سبزیورسی بر دیوڑی ہمیشہ کلاں خوابیدہ صبحی بخانہ آل ہمیشہ تشریف فرما شدند و دیگر ہمیشہ را جمع آورده خاصہ میز صبح و خاصہ سہ پہر تناول می فرمودند و بعد از زناخت خاصہ سہ پہر بدستور معمول نواب عمدۃ الامرا بہادر بحضور نواب والا جاہ والد امجد خود تشریف فرمودہ در عرصہ یک گھنٹہ بمحل ہمیشہ صاحبہ کلاں رونق افزا شدہ بعد سر شدن توپ پنج گھڑی شب روانہ بہاگ مسکن خاص خود می شوند ۔

رنگے ۔ درانجا گاہے قادر نواز خاں بہادر بعد از دہ گھنٹہ شب

حاضر حضور شدہ سخنان ضروری و دیگر کیفیات دربار والا جاہی بہ اخفا عرض می نمودند و نیز جناب نواب صاحب محلے از دہ گھنٹہ شب تا دوازده گھنٹہ گاہے شغل شنیدن راگ زبانی رام سنگھ بیراگی یکتارہ نواز قدیم و دیگر بھوانی داس بیراگی جدیدہ سارنگی نوازے بود کہ در علم موسیقی بسیار مہارتے می داشت با این الدین خاں سوکر کہ خیالات تازه ایجاد خاص خود آموزانیدہ سماعت می فرمودند و گاہ بگاہ قادر نواز خاں چاتر را دران مجلس شریک می نمودند و توجہ و عنایت نواب صاحب

بر خان مذکور بسیار بود۔ و از باعث آن بسیار کیفیات دربار والا جاہی بسمع حضور می آمد۔ بنا بران حضور یک باغ بہتر با عمارت کہ متصل باغ ستر و کس دوبرو باغ کہتر مسکن خاص خود خرید فرمودہ بقادر نواز خان بہادر عنایت فرمودند۔ و بہادر مذکور اکثر درانجا آمدہ بوقت شب حاضر حضور نواب عمدۃ الامرا می شد و چون نواب صاحب محلے بعد از فراغت خلوت ہمہ را مرخص فرمودہ خوابگاہ تشریف فرمائی شدند آن وقت غلام مرتضی و محمد ابراہیم کمندان ڈی را بحضور یاد فرمودہ ہمہ کیفیات و ریٹ (رپورٹ) ہر جا و محلات وغیرہ شدہ و جوابات آن ارشاد فرمودہ کلید ہائے معمولی جا بجا گرفتہ دوبروے خود بر تختہ میز گذاشتہ از تقید بلیغ بہ چوکیداران حضور تاکید می فرمودند۔ ہر وقتیکہ کسے کمندان بحضور ما اند بیدار کنند و بہ کمندان ڈی حکم می فرمودند۔ اگر شب دراز روم حضرت بندھگان عالی نواب والا جاہ و یا ہمیشہ کلاں و میانہ و خورد نزد من آید باید کہ شما ہمہ وقت کلید ہائے مذکور را بزودی از محمد معصوم گرفتہ آردان مذکور را نزد ما آوردہ ایں جانب را از خواب بیدار نمایند۔ و اکثر در خوابگاہ خان زنانہ می شد کہ بمعرفت محمد ابراہیم جمعدار بشب سواری ہائے مخفی زبان آمدہ بعد سہ چار گھڑی روانہ می شدند و ہمیشہ بوقت استراحت خاص افسانہ گو و قصہ خواں و میر محمد درویش نامی و محمد جعفر را بحضور طلبیدہ ہمیشہ قصہ و افسانہا تازہ و نو می شنیدند۔ و گاہے آن ہر دو را پس مجرہ خوابگاہ نشانیدہ قصہ و افسانہ شروع می کنانیدند۔ و چند مردمان پے اسپ را بر دروازہ فتح چوکی در عمارت باغ کہنہ در چوکی و بہرہ حضور حاضر و سرگرم میداشتند۔ و ہمیشہ خبر حاضری و غیر حاضری آنہا گرفتند۔ و چوکیداران بموجب حکم مسلح و کمر بستہ در نوکری حاضر

و سرگرم می ماندند که اگر کسی بے ہتیار در چوکی حضور ماند و جناب نواب صاحب
الیں خبر مطلع شوند آنها سخت در مورد عتاب می آمدند۔ اگر گاہے خبرے نوشت
و خواند ضروری منظور باشد از معمول زیادہ یک گھنٹہ بشب بیدار بودہ در نوشت
و خواند بہ تنہائی مشغول می شدند۔

رنگے۔ جناب حضرت دلاری بیگم صاحبہ قبلہ صبیہ کلان حضرت نواب
شکوہ الملک نصیر الدولہ کہ محل خاص حضرت نواب عمدۃ الامرا بہادر بودند، سکونت
خود بمکان قدیم کہ متصل شادی محل بہ شایع عام مسجد کلان ترل کھیری است
از مبارز جنگ خرید شدہ بود میداشتند۔ و بسبب چند در چند نواب صاحب کہ
ازاں محل خاص کلان خود ناخوش بودند گاہے بحسب ضرورت مثل فاتحہ
ماہ رجب وغیرہ دراں محل تشریف فرما می شدند۔ مگر جناب سلطان النساء بیگم صاحبہ
در رسم سالگرہ خاص حضرت نواب صاحب محل نواب صاحب محلے را در محل خود
یاد نمودہ از شان و شوکت تمام گل رسم گرہ برمسند یک آں ہر دو را نشانیدہ
از دست عمدۃ النساء بیگم صاحبہ قبلہ، ہمیشہ خورد خود پوشانیدہ مبلغ پانصد
روپیہ بایک خوان خلعت محرمات در سوس بن بہ عمدۃ النساء بیگم صاحبہ عنایت
می فرمودند۔

رنگے۔ و اکثر جناب نواب عمدۃ الامرا بہادر، در ایام تابستان
در شب ماہ برائے سیر دریا و دیدن آغاز روشنائی آفتاب و ماہتاب، ہمیشہ
کلان خود را مع محلات و مہانہا وغیرہ در محل ہمیشہ میانہ خود بر بالائے بام
و بادیان خانہ افتخار الدولہ حافظ محمد ناصر خان بہادر را زنانہ کنانیدہ در بنگلہ
ہشت پہلوی بارہ درمی سیر دریا می کنانیدند۔ و آنجا بوقت دوپہر روز

بین نواز دو نفر در آن زمان آمده بودند - آنها را روبرو در پیچ های زنانه نشانیده راگ سارنگ می شنیدند - و بوقت سه پیر خاصه معمولی به خانه همشیره کلاں رفته تناول می فرمودند - و در یک دو ماه بباغ مسکن خاص خود همشیره زادگان و غیره را یاد فرموده بالاے بام نشسته تماشاے شیرو و خرس و فیل و شتر و اسبای و جنگ پهلوانان از نه گھنٹہ تا یازده گھنٹہ کنانیده ملاحظه می فرمودند - و نیز گاهی شب در محل همشیره کلاں خود همه را جمع نموده از نه گھنٹہ شب تا سہ پاس شب تماشاے بہاگوندی کنانیدند بدانموجب کہ با تماش چارشب مقرر است می دیدند - و آنها را از عنایت انعامات بسیار سرفراز می فرمودند -

رنگے - و معمول بود کہ از شب ماه محرم شریف ظہور عرس مبارک

جناب حضرت امام حسین علیہ السلام در عمارت باغ کہنہ کہ مسمی محمد باغ است آراستہ بقنادیل و روشنائی موم بتی و غیره کنانیده نشان قدیم حیدری علم نصب فرموده ، روضہ خوانی تا نہ گھنٹہ شب می کنانیدند و خود بدولت تا عشرہ محرم ہر شب پس پشت نشان مبارک در جہہ خواب می فرمودند - و شب ہم محرم خلاصی ہا را از کپنی طلبیدہ بندوبست روشنائی باشوکت بسیار کنانیدہ قریب دوپہر شب آن علم حیدری بر فیل در ہودج از باغ مذکور تا ترل کھیڑی آورده قریب سہ پیر شب داخل باغ مسطور می فرمودند - بدہم محرم بعد از نماز صبح نشان محلے ہماں جاشوئیدہ تحویل مالکش فرمودہ خود متوجہ شدہ میر اسمعیل خاں بہادر و تقی علی خاں بہادر و قطب الدین خاں و رحمان علی خاں بہادر و شجاعت علی خاں را مقرر فرمودہ خیرات لمساکین و محتاجین بنام حضرت

سید الشہدا علیہ التحیۃ والسلام یک کھادی ویک روپیہ بہر یک محتاج تقسیم می کنانیدند۔
 و پنچار دہم جمادی الاول بدان موجب خیرات در فاتحہ سالیانہ والدہ امجدہ خود
 یعنی حضرت نواب بیگم صاحبہ قبلہ کلان فردوس مکانیہ ، بمعرفت صاحبان مذکور
 در باغ کہنہ رو بروی خود می کنانیدند ۔ و زر خیرات و پارچہ وغیرہ بحساب
 فی فاتحہ چار ہزار و پانصد روپیہ کہ مقرر بود ، بروز ہائے مذکور رو بروی
 بالاخانہ باغ قدیم خرچ می فرمودند ۔ و خود بدولت وغیرہ حاضرین بوقت تقسیم
 مذکور بر بالاخانہ خاص قدیم خود تشریف می داشتند ۔ و خلق اللہ بکثرت جمع می شد۔
 و اگر زر خیرات از صبح تا سہ پہر خیرات شدہ چیزے باقی ماندہ شود۔ روز دویم
 از روئے حکم حضور تقسیم می گردید ۔

رنگے ۔ مزاج حافظ محمد نصیر خاں بہادر فرزند کلان حضرت نواب
 عمدۃ النساء بیگم صاحبہ از بیماری سرا چناں علیل بود کہ حکمائے یونانی و مصری
 و لمذاکثران از علاج آں عاجز و بیماری روز بروز زیادہ می شد ۔ روزے
 جناب نواب عمدۃ الامرا بہادر این کیفیت بیماری عجیب ہمیشہ زادہ کلان خود
 بہ ہندوگان عالی نواب امیر الہند والا جاہ محمد علی خاں معروض داشتند ۔ نواب
 والا جاہ روز دویم برائے ملاحظہ بیمار بطور عیادت معہ نواب عمدۃ الامرا
 بہادر و مبارز جنگ و سالار جنگ و قادر نواز خاں بہادر بخانہ جناب نواب
 عمدۃ النساء بیگم صاحبہ ، دفتر خورد خود ، تشریف آوردہ ، بیمار را ملاحظہ فرمودہ
 فاتحہ خیر خواندہ دست تاسف بر دست حسرت زدہ ، بر شباب و جوانی شاں
 افسوس نمودہ آبدیدہ شدہ ، بدولت خانہ خود تشریف فرما شدند ۔ و روز دیگر
 از نواب عمدۃ الامرا بہادر و مبارز جنگ تجویز طلبیدن حکیم حاذق از حیدر آباد

نموده عریضه بجناب بندگان حضرت نواب آصفیاه نظام الدوله بهادر نوشته در خط
 مشیرالملک ارسطو جاه مختار دولت آصفیه ملفوف کنانیده پیش وکیل خود روانه
 هیدرآباد فرمودند - چونکه عریضه مذکور بحضور حضرت نواب آصفیاه بهادر رسید
 فی الوقت حکم حضور شرف صدور یافت که حکیم حاذق و شفا دست و عمده مرتبت
 حکیم احمدالله خاں بهادر را فی الفور روانه مدراس نمایند - و حکیم موصوف روانه
 مدراس شده تا به تعلقه پلنار رسید - نواب والا جاه محمد علی خاں از قضای
 الہی برحمت حق پیوستند - و جناب نواب عمده الامرا بهادر که وارث و جانشین
 پدر خود بودند بعد از رحلت نواب والا جاه حکیم احمدالله خاں بهادر حسب الطلب
 حضور داخل مدراس شده در باغ وادی شاه فرود آمده بحضور نواب عمده الامرا
 بهادر عرض کنانیدند جناب نواب صاحب محلے بعد از شش روز قادر نواز خاں و
 حکیم احمدالله خاں بهادر را بباغ مذکور فرستاده، حکیم احمدالله خاں را بحضور یاد فرموده
 بر دیوری ہمیشہ کلاں در حجره سبز کرسی ملاقات فرمودند - و حکیم مذکور بوقت
 ملازمت حضرت بعد از شرف یابی ملازمت یک رساله خلاصه الحکمت با بمجل خلاصه الاشیاء
 مطلا و مجلد، بابت تصنیف خود، مع چهارده نذر گذرانیدند - جناب
 نواب صاحب دو گهر می سخنان اشفاق آمیز از اوشاں فرموده عطر و پاندان و
 گلاب پاش رخصت به اوشاں عنایت فرموده، ہمراہ قادر نواز خاں بهادر و حکیم
 احمدالله خاں بر دیوری ہمیشہ خورد خود پیش افتی الدولہ حافظ محمد ناصر خاں بهادر
 روانه فرمودند - و برای ایشاں جاگیر کولی نیلور که محصولش دوازده ہزار روپیہ
 سالیانہ است مقرر و جاری فرموده بمراجہ حافظ محمد نصیر خاں بهادر معین و مقرر
 فرمودند - بعد چندے از مراجہ حکیم احمدالله خاں بهادر مزاج حافظ محمد نصیر خاں بہا

کہ رو بصحت آورده، نواب صاحب ازیں معاملہ خوشنود گردیدہ، از خطاب ملک الحکما سرفراز فرمودند۔

رنگے۔ نہ ماہ قبل از انتقال نواب والا جاہ جنت آرامگاہ، سلطان النسا بیگم صاحبہ، محکم پدر و برادر خود بوساطت بخشی بیگم صاحبہ محل عالیہ نواب نظام الدولہ بہادر کہ فیما بین سلطان النسا بیگم صاحبہ و ایشان روابط رسل و رسائل و نامہ و پیغام مرعی بود چنانچہ حسب الخواہش و طلب بخشی بیگم صاحبہ چند اشعار تصنیف نواب عمدۃ الامرا بہادر ممتاز و چند تحایف روانہ حیدرآباد نمودہ بودند۔ از انجملہ شریکہ بر محل فرایاد خاطر آمد بقید قلم آورد۔ نظم

چل اے دیکھ آئیں حیدرآباد	جہاں کہتے ہیں عشرت کی ہے بنیاد
جہاں دایں کا نقش و نگین ہے	جہاں اسلام کا آئین و دین ہے
جہاں مکتا ہے نقد آشنائی	جہاں مفقود رسم بے وفائی
جہاں کے لوگ حاکم سے ہیں دلشاد	جہاں حاکم ہے ایسا خانہ آباد
جہاں مکتا ہے تخت سرفرازی	نظام الدولہ آصف جاہ غازی
ہمارے کچھ نہ پوچھو یارو تم بات	ہمارا ملک ہے انگریز کے ہات
ہمیں ہر روز آیا کڑ کڑوہی	ہماری زندگانی پر تھڑوہی
مجھے میرے گھرانے کی محبت	نہیں دیتی ہے وہاں جائی رخت
میں اس خاطر سے وہاں جانے نہ پایا	نئی ویسے ہی یہاں بستی بسایا
کیا میں مہر حیدر دل میں ایجاد	رکھا تب نام اس کا حیدرآباد
الہی جب تک ہو حشر بنیاد	رہے قائم امیر ہند آباد
خلاصہ تھا سو میرے دل کا یہ راز	کیا ایجاد تازہ شعر ممتاز

نسبت رئیس الامرا بهادر عبدالحسین خاں فرزند خود در حیدرآباد و از صبیہ غلام اشرف خاں بہادر کہ در قرابت رکن الدولہ بہادر کلان مرحوم، وایشاں یکے از عمدہ گان حیدرآباد بودند مقرر نموده غلام اشرف خاں را مع متعلق با عزت و تکریم طلب فرمودند - و بعد از رسیدن ایشاں بمدراس در باغ دادی شاہ صاحب فرود آورده بعد از چندے در باغ نو کہ حال مشہور بہ باغ مستراوکس است، برای سکونت ایشاں مقرر کردہ ایشاں را آورده فرود آوردند - و بعد از چندے جناب سلطان النساہگ صاحبہ قبدہ بواسطت حضرت نواب عمدۃ الامرا بہادر بیگ نوع حکم حضور نواب اعلیٰ حضرت امیر الہند والا جاہ محمد علی خاں بہادر عرض نموده بہ پانزدہم شعبان المعظم ۱۲۰۹ ہجری رسم عقد مقرر کردہ ہمہ اسباب نکاح مہیا ساختہ، نوشاہ را از باغ کلاں بہ روشنائی و جلوس و طوائف لولیان وغیرہ مثل شب گشت بخانہ عروس بردند - جناب سیف الملک بہادر معہ تمامی ارکان و اعیان دولت ہمراہ تا بخانہ عروس تشریف فرمودند و سلطان النساہگ صاحبہ نیز معہ ہمشیرہ گان و علاقہ واران زنانہ خود تشریف فرمودہ بعد اداے رسم عقد نوشاہ را ہموں طور بخانہ در آوردند - و بنواب والا جاہ و نواب عمدۃ الامرا بہادر را نذر گذرانیدند - و دریں سوانحات از انچہ مطلع بود بقید تحریر آورد -

مشکفتگی گلدسته سویم در گلزار اول از سنه ۱۲۰۹ هجری تا سنه ۱۲۱۰

در بیان کیفیت بیماری و رحلت نواب والا جاه محمد علی خاں

در سنه ۱۲۱۰ هجری

جناب بندگان حضرت امیرالهند والا جاه نواب محمد علی خاں بهادر بعد از فراغت نماز تهجد ، در خلوت خانه خاص تشریف فرما شده استراحت فرموده به پانزدهم شهر صفر المظفر سنه ۱۲۱۰ هجری صبح از استراحت بیدار شده به بیت الخلا تشریف فرمودند - بعد از فراغت قضای حاجت خواستند که از چکی فرود آیند - بسبب ضعف و ناقوانی و پیری پای مبارک بلغزش درآمده افتادند - در آن حال ضرب بر ناخن نر انگشت پای چپ رسیده آناس بر پا و تپ بشدت رو نموده ، بیماری روز بروز در طوالت افتاد - همه حکماء یونانی و ڈاکتران ملازم سرکار متوجه علاج شده هزارها تدبیرات نمودند - و نیز نواب عمده الامرا بهادر در معالجه صدر سعی بودند - اما از باعث اتمام رشته حیات و قربت نمودن ایام سفر آخرت که سن شریف به هفتاد و پنج سالگی رسیده بود ، هیچ تدبیری موافق ، و هیچ علاجه اثر نگردیده - روز و شب بیماری در تزايد و روز افزون شد - و در عرصه قلیل از انگشت پا تا بساق پر از ریم گردید - ازین آثار بد حکماء هم در دل خود ما یوس شده ، مخفی نواب عمده الامرا بهادر را آگاه نمودند - و نواب والا جاه محمد علی خاں نیز از حالت

خود مطلع و زندگی خود ناامید گشته پیش از یک ہفتہ از رحلت خود روزے بہ تسلی و تشفی محلات پرداختہ ، اشک حسرت از چشم خود برآوردند۔ روز دیگر ڈاکٹر سرکاری بتامی حکماء حاضر حضور شدہ بر زخم پا پٹی مرہم بستہ ، از حضور مرخص گردید۔ در اں حال محمد جاوید خان وغیرہ خدام از شیخ آدم حجام کہ شب و روز حاضر حضور می بود مخفی از اندیشہ نواب عمدۃ الامرا بہادر مستفسر احوال مزاج نواب صاحب خداوند نعمت خود شدند۔ شیخ آدم بہ بسیار حزن و ملال اظہار کرد کہ ڈاکٹر از ابتدای بیماری در علاج نواب صاحب خطا و غلطی نمودہ آمد کہ مخالف و ناموافق حضور افتاد۔ حالا از ناخن پا تا بالائے ساق پر از ریم شدہ است۔ علاجش خیلے دشوار می نماید۔ این ہم خوبی قسمت ما دولتخواہان است کہ سایہ ہم چو سردار شفیق از سرما زایل میگردد۔ و نواب والا جاہ جنت آرامگاہ بمعاینہ حالت خود کہ روز بروز و لحظہ بلحظہ بسبب تزیاید بیماری و تنزل طاقت و قوت بنواب عمدۃ الامرا بہادر روبروے سید عاصم خاں مبارز جنگ و سالار جنگ بہادر و قادر ناز خاں بہادر و حافظ حاجی مغربی صاحب از زباں دُرفشاں ارشاد فرمودند۔ آہنجیکہ من میگویم بگوش جاں بشنوند بر آں عمل نمودن و کابند آں شدن بشما ضرور تر است۔ و آں این است۔ ہر شے کہ از پردۂ عدم بلباس ظہور آمدہ بمقتضای "کل من علیہا فان" فنا است و ہر مسافرے کہ از سفر وادی معدوم بہمک وجود جہاں رسیدہ ، مراجعتش باقلیم بقا ، بفہوای "ارجعی الی ربک" ضرور و سجا است کہ

همه انبیا و اوصیا و اولیا و علما و فضلا و مشایخین و مجتهدین و شهابان
و عمده گان هفت اقلیم ، و امرا و وزرا و فقرا و مساکین و حکما و
فلاطونی و پیر و جوان سرطاعت ازیں امر ناگزیر حق نه پیچیده- پس
ما سالکان مسلک راه دین متین جناب سرور عالم ، خاتم المرسلین
حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم را واجب و لازم
آمده که وقت اخیر خود ، دل و زبان خود را از یاد الهی و ذکر جناب
رسالت پناهی صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم و از پند و نصایح مرشد
ارشاد خود مامور و مشغول بایه داشت- الحاصل بشما لازم است
که وقت اخیر من حضرت مولانا عبدالعلی صاحب قبله و شاه محمود صاحب
ساوی و شاه قدرت الله صاحب و حافظ حاجی مغربی صاحب و دیگر مشایخین
که قلوب آنها از اذکار خدای عالم و عالمیای زبان از ذکر حضرت پیغمبر
آخر الزمان باعث ایجاد کمن و مکان مامور و متجلی است ، نزد من حاضر
و موجود دارند که در شغل قال الله و قال الرسول ، و در بیان کشف
و کرامات شریف جناب دستگیر دو عالم حضرت پیران پیر مشغول باشند
تا در آن وقت دل من رجوع بخالق خود و رسول محبوب او باشد- و
حافظ حاجی مغربی صاحب را تاکید نمایند هر قدر که بتوانند سوره یسین
به آواز بلند و خوش الحان خواننده باشند ، که موجب نجات و باعث
رستگاری من است- و من اکثر باقتدای حافظ محمد ناصر خاں بهادر
در ایام شریف ماه رمضان المبارک نماز تراویح خوانده ام ، بر اوشاں
نیز لازم است که بعد از رحلت من فاتحه چهل و هر روز تلاوت قرآن مجید

نموده ، از طرف من هدیه بجناب سید عالم و به ارواح مطهر جناب محبوب سبحانی بفریستد ، تا حسانتش بمن عاید گردد - درین گفتگو حافظ محمد ناصر خاں بهادر نیز حاضر شده به استماع ارشاد وصیت مذکور بهره یاب شدند - باز مخاطب بطرف مصاحبین شده ارشاد فرمودند - اگر بعد رحلت ، نورچشم نواب عمدة الامرا بهادر میت مرا روانه بیت الله کند ، اولی ترین است که زیر نردبان کعبه شریف دفن خود مقرر نموده ام ، و یا اگر اتفاق فرستادن آن جا صورت نگیرد - و شما بنورچشم جانشین دلی عهد من نواب عمدة الامرا بهادر را چنین تجویز دهند که به نترنگر روانه نمایند ، تا روبروے در آستانه شریف حضرت تبر عالم ، شهر اولیا صاحب رحمة الله علیه دفن شوم که بیگم من هم در سایه آستانه فیض نشانه محلی مستور اند - و اگر این هم بالفعل نتوانند ، در کمند حضرت دستگیر صاحب سادی رحمة الله علیه در میلپور بوعده چندے بیارند - بعد ازاں هر جا که خاک من است در آنجا خواهد رسید - بعد از وصایای تجمیز و تکفین خود متوجه به پند و نصائح امورات دولت و ریاست شده . نواب عمدة الامرا بهادر به این طور ارشاد فرمودند که اے فرزند دلبنده و اے جانشین سعادت مندا نصیحت این مسافر ملک بقا را بتوجه دل بشنو ، و برآں عمل کن که تا عنان حکومت و ریاست بدست اختیار تو باشد - و آن این است - اولاً هر شی تازه پیدا کردن و آزنا از اختیار دیگر بدست خود آوردن امریت دشوارترین امرها و کاریست مشکل ترین کارها ، علی الخصوص مقدر دولت و ریاست که استاد شما میراجدی صاحب در انورنامه نوشته

اند، اداں بہ آں برخوردار ظاہر شدہ باشد کہ بچہ طور حاکم مطلق ما از منصب و مراتب دولت و ریاست بہ حکومت ملک کرناٹک بہ ایں فقیر غلام حضرت پیران پیر سرفراز و کامیاب فرمودہ - پس بشما لازم است کہ بعد من بر مسند ریاست من قائم مقام شدہ ، بر ہر کارے بعقل و فراست و ہوشیاری و دُوراندیشی کار بند باید شدہ و نظر بانجام کار باید داشت کہ گفتہ اند - مصرع -

مرد دوراندیش مرد عاقل است

و دل خیر خواہان دولت خود را بدست خود داشتن استحکام ارکان عمارت دولت و قدر ہر یک ذی قدر را بقدر او دانستن قیام پایہ ایوان ریاست است - و دل رعایا و خلائق را از عدل و انصاف شاد و خوش باید داشت کہ شیخ سعدی علیہ الرحمہ می فرمایند -

بیت چو نوشیرواں عدل کرد اختیار

کنوں نام نیکو ازو یادگار

کہ انتظام مملکت از رعایا و خشنودی رعایا از عدلت بقول " الملک یبقی بالكفر ولا یبقی بالظلم " خود خداے عالم و عالمیان عادل حقیقی و پیغمبران و مرسلان او نیز منصف و دادرس تحقیقی و برخوردار را از پادشاہ ولایت انگریز بہادر و اہل حکومت کہینی طریق رسل و رسایل و روابط و دوستی و یک جہتی چنان مرئی دارند کہ آہنہا از شما خوش و راضی باشند و سر مو قصورے و غلطے بمیان نیارند - و عمل خلاف مرضی آہنہا بر خود گوارا نکنند کہ باعث استواری

دولت است - و زر قسط تقرری که تاجیات من به کمپنی در خزانہ قلعہ مدراس می رسیده آمد ، بموجب قرار بلا عذر و تکرار رسانیده باشند - و یک وجب زمین از ملک خود به اختیار دیگران بجز عنایات جاگیرات رفتن مرہند نورچشم من بفضلہ شما دانا و دانشمند و عاقل و عقلمند ہستند - این مراتب شما گفتن گویا حکمت بہ لقمان آموختن است کہ گفتہ اند - مصرع -

ہر کسے مصلحت خویش نکو میداند

و روز دوم بوقت دو گھنٹہ روز بلند شدہ جناب نواب شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر برائے عیادت برادر کلان خود یعنی نواب والا جاہ محمد علی خاں بہادر تشریف آورده از ملاحظہ حالت برادر خود کہ بدرجہ اخیر رسیدہ بود آہ برد از دل پر درد کشیدہ اشک حسرت از دیدہ غم رسیدہ جاری ساختہ ظاہراً تشفی و تسلی نواب والا جاہ پرداختہ ، بدولت خانہ تشریف فرما شدند - و نواب عمدۃ الامرا بہادر بمعائنہ احوال والد ماجد خود کہ صورت یاس ظاہر و ہویا بود ، با چشم گریان بیرون کلس محل آمدہ مخفی قادر نواز خاں بہادر را بر بندوبست محلات و خزانہ و توشیخانہ و کچہری و دفاتر سرکار وغیرہ کارخانہ جات بہ تقیید تمام مقرر و معین فرمودہ حکم فرمودند کہ من بر دیوٹی ہمیشہ صاحبہ کلان میباشم - شما لحظہ بہ لحظہ از اخبار این جا و کیفیت مزاج نواب صاحب قبلہ اطلاع می دادہ باشند - و سالار جنگ بہادر را حکم فرمودند کہ شما از طرف ڈاکٹر حضور عرض کنند کہ ڈاکٹر عرض می کند دریں وقت در زمانہ بودن نامناسب و در مرمانہ تشریف باید داشت ، زیرا کہ اثاث از مہینہ حالت بیقراری بیماری حضور مہرینہ وزاری خواهند کرد -

ازین معنی بر مزاج حضور هم تقب و بیقراری غایب خواهد گردید - دین وقت
 این امر خجسته نامناسب که باعث تزیاید بیماریست - و سالار جنگ بهادر
 حب الحکم جناب نواب عمدة الامرا بهادر در حضور حضرت نواب والا جاہ
 محمد علی خاں جنت آرام گاہ عرض کردند - و نواب والا جاہ حسب العرض ڈاکٹر
 زنانه کردن موقوف ساختند و فهمیدند کہ مزاج خود رو بصحت نہ خواهد
 آمد - و بعد ازاں ہر سہ صاحبزادیاں کہ دختران خاص حضور و جناب
 کریم النساء بیگم صاحبہ معروف بحضرت بیگم ہمیشہ خاص خود نواب والا جاہ
 بودند ، ہر چند برائے دیدن نواب محلے از نواب عمدة الامرا بہادر محکم
 می خواستند و حضرت نواب عمدة الامرا بہادر بہ آنها جواب می داوند کہ مرضی
 حضرت نواب والا جاہ بر زنانه نمودن نیست ، چنانچہ تاکید ڈاکٹر ہم چنین
 است - من لاچارم شما در مکان خود دعاے صحت او شاں نموده باشند
 رنگے - بعد ازین جناب نواب عمدة الامرا عید القادر خاں بہادر
 و حضرت حافظ محمد ناصر خاں بہادر را حکم فرمودند کہ دین وقت شما ہر دو برادر
 بر در کلس محل رفتہ حاضر باشند - و سالار جنگ محمد نجیب امیر خاں و محمد
 جاوید خاں حکم کردند کہ شما در حضور نواب صاحب پرورش فرمائی خود
 حاضر مانند - تا از بیج امر بہ بیمار تکلیف و تصدیع نشود -

رنگے - القصہ چونکہ آفتاب روز بیست و ہشتم ماہ ربیع الاول

۱۲۱۰ ہجری بزمین فرورفت ، و سیاہی شب بست و نہم از افق آسمان
 رو نمود ، بعد یکپاس شب اول در مزاج نواب صاحب بیقراری بمرتبہ
 کمال پیدا شد - و حضور ہم ازین حالت خود مطلع شدند کہ این حالت

نزع است - بسالار جنگ و محمد جاوید خاں حکم فرمودند کہ حالت من نوع دیگر معلوم می شود - بایہ حافظ حاجی مغربی را برائے خواندن یسین پیش من حاضر دارند - و مولانا عبدالعلی صاحب و شاہ قدرت اللہ را زود بطلبند - و جناب نواب عمدة الامرا بہادر بہ استماع این خبر وحشت اثر فی الوقت بہ حضور پدر امجد خود حاضر شدہ حالت حضور یکشم خود ملاحظہ فرمودہ اشک غم از چشمان پُرم جاری ساختہ ، مولانا صاحب وغیرہ بزرگان را درانجا حاضر آورده ارشاد فرمودند - شماہا از راہ لطف و کرم نزد پدرم نواب صاحب حاضر بودہ در ذکر پروردگار و شغل اذکار خالق و معجزات حضرت سرور عالم محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ وسلم و حضرت محبوب سبحانی دستگیر دوجہانی مشغول مانند - و مخفی بہ قادر نواز خاں بہادر حکم بند و بست امورات دولت فرمودند - و سید عاصم خاں مبارز جنگ بہادر را ارشاد فرمودند کہ جناب نواب صاحب فیلے بے طور می نماید - بایہ کہ شماہا در بند و بست کارہائے خود باشند و جابجا ہر جا کہ پہرہ و چوکی ضرور و مناسب دانند، پہرہ وغیرہ از قادر نواز خاں گرفتہ بدارند کہ ہوش و حواس من درین وقت بحال و بجا نیست - و مناسب نمی دانم کہ از احوال نواب صاحب قبلہ بگورنر مدراس اطلاع دہم کہ من فرزندگان و ولی عہد پدر خود خواہم شد - بفضلہ از اطلاع گورنر مدراس و اہل کونسل، بیچ سروکارے نمی دارم - دران وقت مبارز جنگ از جرأت عرض نمودند کہ این معنی ہا بہ جناب عالی نیکو روشن است ، ما فدویان درین امر چہ عرض خواہیم کرد - اگر حضور مناسب دانند بطور ایما فرمایند - و گرنہ ما دولت خواہاں

تابع مرضی مبارک حضور اند - نواب عمدة الامرا بہادر باستماع این عرض
 بہ برہمی تمام ارشاد فرمودند - خانصاحب از رحلت پدر خود یکسے اطلاع
 دادن چہ ضرور است - بعد از ارشاد این کلام متوجہ بہ قادر نواز خاں بہادر
 شدہ فرمودند - سابق بہ خوب چند تقید کردہ بودم کہ بمجود قبض روح
 مطہر نواب صاحب مستر باتلی از دارالانشاء انگریزی بہ لات ہابت ،
 گورنر مدراس حکم نامہ جہت سرشدن توپ ہاے منٹ گن بہ تعداد
 ساہاے سن شریف نواب صاحب کہ ہفتاد و پنج سال است
 نوشتہ بفریسد کہ بمجود برداشتن صندوق منظر توپ ہا بر قلعہ مدراس سر
 شود - و برہمہ قلعجات ملک ہداں موجب سرگردد - و الحال در تجویز
 ما آمدہ کہ خبر رحلت نواب صاحب بہ گورنر مدراس کردن نامناسب وقت
 بفضلہ تعالی شانہ بروز جلوس مسند نشینی من دفعتاً آواز توپ ہاے تہنیت
 جلوس مذکور از باغ خاص بہ گوش گورنر مدراس باید رسید - میباید کہ شما
 بہ خوب چند تقید کنند کہ خط اطلاع رحلت نواب صاحب قبلہ از دارالانشاء
 انگریزی بگورنر مدراس نباید نوشتہ - بعد از ارشاد این امر ، بخانہ ہمشیرہ
 کلان خود تشریف فرما شدہ در حجرہ سبز کرسی شب استراحت فرمودند -
 و تمام شب بنواب امیراہند والا جاہ محمد علی خاں در حالت بیقراری
 و جان کندن گذشت -

۱۲۱۰ھ بمصر بیست و نہم شہر ربیع الاول ۱۲۱۰ھ ہجری

مطابق سیزدہم ماہ اکتوبر ۱۷۹۵ عیسویہ کہ روز سہ شنبہ بود ، بوقت ہفت
 گھنہ صبح ہائے روح پاکش از قفس بدن بہ آشیانہ عدن پرواز نمود -

انا لله وانا اليه راجعون - نظم تاریخ رحلت - نظم :

به بست و هشت مه چون مهر از غم
ز شب رخت سیه بر رخ کشیده
همه شب آل رئیس ملک و حشمت
ز حال نزع بر بستر طپیده
گریبان سحر چون چاک گردید
سرشک غم ز چشم گل چکیده
هماندم طایر روحش ز قالب
ز دنیا بر در جنت رسیده

تاریخ ایضا - نظم :

چو والا جاه شش پنج و هفتاد
ازین دار فنا رفته بجنّت
نذا آمد سنش در سال رحلت
هزار و دو صد ده بد ز هجرت

۱۲۱۰ هجری

بمجرد رحلت نواب والا جاه جنت آرامگاه در زنانه و مردانه و دیگر
محلات و بخانه‌های هر سته دختران خاص و در باغ کلاں و در شهر
بهمه کوچه و بادار و خانه بخانه آواز شور و فغان آه و زاری و زیاد
ماتم و اشکباری از سطح زمین تا کمند فلک بلند گردید - در آن وقت
قادر نواز خاں بهادر و رضایار خاں بهادر بموجب حکم حضرت بندگان عالی

نواب عمدة الامرا بہادر امیر الہند والا جاہ ثانی ہمہ دروازہ ہائے باغ بند
 کنائیدند - بر ہر دروازہ پہرہ ہائے استوار داشتہ بر خزانہ و تو شک
 خانہ و بر اسباب کچیری و بر دروازہ محلات جا بہ جا پہرہ گذاشتہ حاضر
 بر حکم حضور بودند - دریں اثناء جناب نواب صاحب مدظلہ العالی باستماع
 ایں خبر جانگداز محنت و غم و کیفیت مصیبت دالم باچشم پُر نم اُفتان
 و خیزان از خانہ ہمیشہ کلاں در سکساون رام راؤ متصدی دیوڑی
 ہمیشہ مذکور سوار شدہ ، و بدیوان خانہ کلاں ہمایون محل آمدہ ، در بحرہ
 قادر نواز خاں بہادر تشریف داشتہ مبارز جنگ بہادر را یاد فرمودہ ہمراہ
 ایشان میر اسمعیل خاں بہادر را حکم نمودند کہ مہربا بر خزانہ و
 دفاتر نمایند -

رنگے - و مولانا عبدالعلی صاحب قبلہ و شاہ قدرت اللہ
 صاحب و شاہ محمود صاحب و حافظ حاجی مغربی صاحب و عبدالقادر خاں
 بہادر و حافظ محمد ناصر خاں بہادر و عبدالمجود خاں جمشید جنگ و
 محمد نجیب خاں بہادر سالار جنگ و محمد جاوید و محمد مفتاح وغیرہ را
 با چند جوانان حبشیان قدیم بر تہیہ اسباب تہمیز و تکفین مقرر و مامور
 فرمودند - و ہمیشہ زادگان را یاد فرمودہ بہ حضور خود نشانیدند - و
 بہ قادر نواز خاں بہادر حکم شرف صدور یافت کہ یک ترب سوار بمیلاپور
 در حضور جناب حضرت شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر روانہ نمودہ پیام
 فریستہ کہ سواری مبارک برادر کلاں آجناب تہیہ سفر ملک بقا نمودہ
 است - حضور تشریف آوردہ برادر کلاں خود را روانہ منزل مقصود

فرمایند - و نیز سرعت تمام ترب سوار دیگر در طلب سیف الملک و
حسام الملک روانه کنند که زودتر آیند - و به نصیر الملک بهادر که در نهر مگر
بودند نوشتن خط تعزیت بایشان حکم فرمودند: بمجود حکم در عرصه قلیل
سیف الملک بهادر و حسام الملک بهادر حاضر گردیدند - و نواب صاحب
سیف الملک بهادر را در حجره نعمت خان دیوان خان که سمت دریا
است و حسام الملک بهادر را در خلوت خان که به سمت قبله است
نشانیدند و ارشاد فرمودند که من از شما مصلحتی و تجویزی می خواهم - باز
خواهم گفت شما دریں جا به نشینند - و معرفت جاوید خاں حسین نواز خاں
را طلبیده نزد خود نشاندہ با سہ و چهار اطفال دیگر ہر چند در بازی
مشغول میگردند - حسین نواز خاں بار بار در یاد پدر خود در گریہ وزاری
می نمود - و ہر لحظہ ہجولال ہجولال میگفت - و بر گریہ اش دیگر مردمان
حاضرین ہم می گریستند - و بہ میر اسمعیل خاں المخاطب بہ میر اسد اللہ خاں
بہادر و تقی علی خاں بہادر و قطب الدین خاں بہادر و علی نواز خاں بہادر و
رحمان علی خاں بہادر و شجاعت علی خاں بہادر کہ در آن وقت حاضر بودند
حکم فرمودند کہ شما دریں جا حاضر بودہ سید محی الدین و سید مخدوم رسالوار
و محمد حسین و غلام مرتضی کنندان را حکم کنند کہ اینہا با سی جوانان بار
محضور من حاضر ماندہ بر حکم و احکام سرکار از راہ دولت خواہی
متوجہ و سرگرم باشند - و محمد جاوید خاں و غیرہ کارکنان کہ کلید ہای
ہر کارخانہ پیش ہر کسے کہ بود آوردہ محضور نواب صاحب گذرانیدند
نواب صاحب ہمہ کلید ہای در حجرہ نشست گاہ خود بر تختہ میز

گذاشته ، بران یک پهره بار و یک کندان مامور فرمودند - و هر آن
 خبرگیران تیاری غسل و کفن میت پدر امجد خود بودند - دریں اثنا
 نواب نصیرالدوله بهادر تشریف آوردند - و حاجی حافظ مغربی ہم خبر
 تیاری شدن میت از غسل و کفن به یازده گھنٹہ روز بلند شده بنواب صاحب
 رسانیدند - و نواب صاحب بمجرد استماع خبر تیاری میت تشریف فرما
 شدہ لاش مطہر پدر خود را از دست مشایخین و علما بہ ترتیب داخل
 صندوق مطہر کردند - و جناب نواب نصیرالدوله بہادر و خود بدولت
 ہر دو طرف آن صندوق بہ بسیاری حزن و ملال گریہ و زاری کمال
 نمودند - و بعد ازاں صندوق را برداشتہ در دیوانخانہ کلاں آوردہ
 روبرو دروازہ نعمت خانہ داشتہ صندوق را با غلاف و شاہمیانہ مکمل
 آراستہ و پیراستہ با جمعیت کثیر کہ از شمار و قیاس بیرون بودہ - مہ تمامی
 جلوس ریاست و اعیان و ارکان دولت و جمیع علمائے دین و ہمہ مشایخین
 و خود ہم مع سیف الملک بہادر و حسام الملک بہادر با تجمل بسیار برائے
 نماز جنازہ بیرون دیوان خانہ دارالامارہ روانہ شدہ - و از انجا خود بدیوان
 خانہ مراجعت فرمودہ ہمہ را برائے نماز میت ہمراہ جنازہ روانہ فرمودند -
 و بموجب تاکید بعد از فراغت نماز میت کہ در راستہ لال دروازہ
 خواندہ شد - مگر توپہائے منت گن بر قلعہ سزگر دیدہ - و صندوق میت
 حثمت و شوکت در گنبد حضرت دستگیر صاحب بطرف دست راست
 مزار ایشان متصل دیوار گنبد بوعہ یک سال مستور نمودہ بموقت سہ گھنٹہ
 حسام الملک بہادر و سیف الملک بہادر و ہمہ مردان ہمایان جنازہ

مراجعت کرده در کلس محل جمع آمده بعد از فاتحه خیر مراتب تعزیت از
نواب صاحب بجا آوردند - در آن حال نواب عمدة الامرا بهادر مخاطب
به سیف الملک بهادر و حاتم الملک شده ارشاد فرمودند - بیت :

درد من در بهر داراں کمتر از یعقوب نیست

او پسر گم کرده بود و من پدر گم کرده ام

همان روز نواب صاحب محل بوقت عصر هر سه همشیره گان خود و نواب
رئیس النساء بیگم و نواب زیب النساء بیگم و غیره از واج نواب والا جاه
جنت آرامگاه را در کلس محل برای تعزیت طلبیده به تسلی و تشفی
آں ها پرداختند - و آنها از غم و اندوه گمیه و زاری و بے قراری
می نمودند - نواب صاحب بهر طور تمایش او شان نموده بخانه های
او شان روانه فرمودند - خود بیرون تشریف آوردند -

رنگه - بقادر نواز خاں و سالار جنگ جهت اسباب فاتحه

سویم و برای بندوبست جلوس و غیره مسند نشینی خود تاکید و تقید فرمود
خود بخانه همشیرگان تشریف بردند - و بشب غره ماه ربیع الاول که
شب فاتحه سویم بود ، گنبد دفن شریف را از فرش و فرش و
روشنائی و غیره آراسته حفاظ و درودی و جماعت مولود خوان و غیره را
جمع کرده باهتمام قادر نواز خاں و میر اسمعیل خاں و حافظ مغربی و سالار جنگ
همه شب مشغول تلاوت قرآن و درود خوانی و مولود خوانی داشتند -
و خود جناب نواب صاحب بوقت پنج گمراهی روز بلند شده تشریف آورده
بعد از فراغت فاتحه باغ کلاں تشریف فرما شدند - و بسیار خیرات

نزد قبر شریف و در باغ کلاں کنایند. و هر فاتحه را تا فاتحه چلم همین
 طور سر برافرمودند. تا فاتحه شش ماه به هر پنجشنبه وقت سه پیر مع
 همشیره زادگان و دیگر ملازمین معتبرین سواری سکساون مع باندار و
 جوانان بار و حبشیان علاقه سواری و الفوزه نواز بشان و شوکت از
 دروازه دریا تشریف فرمائی شدند. و اکثر درانجا عبدالمجود خاں جمشید
 جنگ حاضر می ماندند. نواب صاحب از راه خوش طبعی قسم شده بر خان
 موصوف ارشاد فرمودند - "خان صاحب! شما درین جا بسیار مقرب
 و مصاحب اند. پیام من بحضور رسانیده و سفارش نموده جوابش بمن
 رسانند." بعد از فاتحه فراغت یافته از همون راه مراجعت بباغ خاص
 نموده همه مردمان همراهی را مرخص می فرمودند. درین باب آنچیکه می دانستم
 بقیه قلم آوردم. والله اعلم.

شگفتگی گذشته چهارم در گلزار اول از سنه ۱۲۰۹ تا ۱۲۱۰

در بیان مسند نشینی نواب عمده الامرا بهادر و سوال
 و جواب صاحبان فرنگ از نواب صاحب معلی و عنایت
 شدن خطابات بمحمد علی حسین خاں و غیره و مستاجری
 تعلقه نیلور و ونکول و پلنار بمحمد ناصر خاں بهادر و
 سرور شدن رکن الدین خاں از خطاب پدر خود و
 فوجداری محمد پور و شادی رئیس الامرا بهادر و عنایت
 شدن جاگیرات و کیفیت دربارشان

الحمد لله والمنة چونکه بتاریخ دویم شهر ربیع الثانی ۱۳۱۰ هجری روز
جمعہ آفتاب عالم تاب از پرتوی نور خود قندیل زمین و آسمان را منور و
متجلی ، و جهان و جهانیان را از لعه مهر خود روشن و متجلی ساخته همه
ارکان دولت و کارپردازان حکومت بموجب حکم حضور پرنور دارالاماره
خاص را از فرش و فرش و قنادیل و مسند و شاهیمیان مرتب و مزین نموده
بودند - جناب مستطاب سپهر جناب و قمر رکاب بندگان عالی متعالی ،
امیرالهند والاچاه نواب عمدة الامرا بهادر بوقت یازده گھنٹہ روز بلند
شده بلباس فاخرانه یعنی دستار جہانگیری در کمال نزاکت با طرۃ مروارید
که ہر تارش قیمت مشوی می داشت ، بر سر و جامہ و نیم آستین
در دامن مرتفع بہ نہایت زیب در بر و کمر بند شاہ جہاں با قبضہ پیش
قبض میناکار زیب کمر و شمشیر جواہردار با دستہ میناکار در دستہ گویہار
و زبان عنبر فشان در شکر پروردگار بفضلہ باین زیب وزینت و آراستگی
از جہرۃ دیوانخانہ کلاں رونق افزا شدہ دست ملک العلماء بدست گرفته ،
جلوہ افروز مسند ریاست والاچاہی شدند - چون کہ آن عمدة الامرا خلف
والاچاہ مالک ملک و ریاست شدہ از فضل خدا بہ پے نذر سروش از
سراعدا بگذشت رونق مسند زیبای ریاست گشته و از اطواف جوانب
صدای ہنیت و دست نذورات بلند و دراز - و ہر یک از عنایت
عطر و پاندان و گلاب مفتخر و سرفراز - و آوازہ توپہا و شلق ہاے
بنادین صیت دفزنی و نوبت و شادیانہ مبارکباد جلوس در باغ
از سطح زمین تا بالا خلک و تہالی نذر کہ اول از در سرخ و سفید نذورات

خاص طیب شدہ بود، در دامن جبہ مولانا صاحب از دست مبارک خود انداختند۔ و تہالی دیگر ہر گز مشایخین عنایت فرمودند۔ و باقی زر را حکم داخل خزانہ فرمودند۔ بعد از فراغت نذور برخاست فرمودہ در حجرۂ کلاں کہ سمت قبلہ است و دران حجرہ قنات ہا بستہ دامادان نواب والا جاہ سکونت میداشتند۔ حضور کہ پیش از جلوس مبارک از فرش چاندنی و کرسی ہا وغیرہ مزین کنانیدہ بودند، تشریف درانجا آوردہ نشستند کہ دریں عرصہ خبر رسید کہ پسر لارڈ ہابت حاضر دیوان خانہ شدہ است۔ بمجرد استماع این خبر در دل خود ہراسیدہ بمبارز جنگ بہادر و سالار جنگ بہادر و قادر نواز خاں بہادر و امیر الدولہ بہادر و افتخار الدولہ بہادر وغیرہ حاضرین ارشاد فرمودند کہ این پسر لارڈ ہابت برائے باپریں من آمدہ است۔ بفضلہ بعد از ملاقات ناخوش خواہد رفت۔ و قادر نواز خاں بہادر را حکم کردند شہا رفتہ او را بحضور من آرند۔ جناب نواب صاحب وغیرہ کہ بر کرسی نشستہ بودند پسر لارڈ ہابت حاضر شدہ آداب بجا آوردہ نشستہ از طرف پدر خود عرض کرد۔ من بسیار تعجب دارم کہ جناب بنایات اشفاق از رحلت نواب صاحب قبلہ من مطلع نساختند۔ اگر بمن اطلاع می شد۔ البتہ فوج کمپنی برائے جلوس ہمراہ صندوق میت با دریس غمگین یعنی لباس غم و الم موافق قانون می فرستادند۔ و حکم سر شدن توپ ہائے منٹ گن بر قلعہ وغیرہ می دادم۔ و سوائے این فاتحہ سویم پر خود بے اطلاع ما رونق بخش مسند شدند، خیلے نامناسب فرمودند۔ زیرا کہ نواب والا جاہ از راہ شفقت و کرم مرا از زبان مبارک فرزند خود واردادہ بودند۔ پس اطلاع من بر آنجناب

لازم بود - اگر می فرمودند وقت مسند نشینی حکم سر شدن توپاے تهنیت بر قلم مراسم می کردم - و من همه حاضر شده تهنیت بجای آوردند - نواب صاحب بعد استماع پیام لارڈ مذکور در جوابش ارشاد فرمودند: چونکه من در غم و الم پدر خود مبتلا و محزون بودم، اتفاق اطلاع از من نشد - مگر تعجب هزارها تعجب از محبت و دوستی و عقل و دانائی شما میدارم که ادائے مراتب تعزیت پدر من بر شما واجب بود، نپرداختند - و باز کلمه و شکایت بجا از من می دارند - و من که فرزند کلاں و ولی عهد و قائم مقام و مالک و مختار پدر خود بودم موافق قانون و سر رشته جہاں بر مسند پدر قائم مقام شدم، احتیاج و ضرورت اطلاع آن صاحب نبود - بعد از ارشاد این جواب فرزند لارڈ ہابت را مرخص فرموده بقادر نوازاں ارشاد فرمودند کہ تاکید کنند ہمہ جلوس مہ عمارت ہا وغیرہ تیار باشد - برائے نماز جمعہ مسجد والا جاہی خواہم رفت - بمجرد حکم ہمہ جلوس آمادہ گردید - نواب صاحب مع سید عاصم خاں مبارز جنگ و سراج الملک عبدالحمین خاں بہادر در ماہہ ڈول سوار شدہ بہ بسیاری خشم و شوکت روانہ مسجد گردیدند - و بعد از نماز جمعہ ادائے نماز شکرانہ مسند نشینی کردہ، از ہاں جلوس یمینت مانوس مراجعت فرمودہ "محل ہمشیرہ کلاں خود" نواب سلطان الہا بیگم صاحبہ فرود آمدند - و ہمہا را رخصت دادہ خود داخل محل شدند ... و ہر دو ہمشیرہ گان نذر تہنیت جلوس مسند ریاست کرناٹک در محل ہمشیرہ کلاں حاضر آمدہ، گزارندہ مراسم مبارکباد بجای آوردند - بوقت سہ پہر صاحب حضرت کریم النساء بیگم مخاطب حضرت بیگم صاحبہ بمعروف چھوٹی بیگم عمہ

نواب صاحب ممدوح در آن محل تشریف آورده ادای تهنیت فرمودند.
 و در دارالاماره بوقت نزول که سیف الملک بهادر حاضر نه بودند.
 در سبزکری که بر دیواری همیشه کلاں مکارنه بود، در آن کرسی محل
 سبز امده بودند، تشریف آورده نذر گذرانیدند. و نیز سرفراز علی خاں
 بهادر بهانجا حاضر شده نذر دادند که حضور باوشاں ارشاد فرمودند -
 "من نذر حضرت عمو صاحب قبله بدست شما میدهم - شما از طرف من
 گذرانند" بهادر مذکور حسب الحکم از حضور نذر گرفته همان وقت بحضور
 پدر خود یعنی نواب شکوه الملک نصیر الدوله بهادر رفته از طرف نواب
 عمده الامرا بهادر نذر گذرانیده، در عرصه سه چهارگوشی با نذر در سبزکری
 حاضر شده عرض کنانیدند - در آن وقت نواب عمده الامرا بهادر در خلوت
 امورات ریاست از مبارز جنگ بهادر متوجه بودند - بعد از عرض حسب الحکم
 حاضر حضور شده آداب بجا آورده از طرف نواب شکوه الملک بهادر ادای
 تهنیت نموده نذر جلوس ریاست از طرف پدر خود بحضور گذرانیدند -
 جناب نواب صاحب اذین معنی بسیار بسیار خوش حال شده از سرفراز علی خاں
 بهادر استفسار نمودند که حضرت عمو صاحب قبله در دیوانخانه خود وقت
 گرفتن نذر من بکدام سمت نشسته بودند؟ عرض نمودند - سمت جنوب
 در احوال نواب عمده الامرا بهادر از کوچه مخملی سبز برخاسته پائین سمت از
 یاشاست تمام آداب شکریه عنایات بزرگانه بجا آورده مبارز جنگ
 ارشاد فرمودند که عمو صاحب قبله بمنزله پدر امجد من اند - مرا نذر تهنیت
 مسند ریاست فرستاده معزز و سرفراز فرمودند - و من بسبب چند

در چند برای نذر عمو صاحب قبله زمره از دست سرفراز علی خاں
بہادر فرستادم۔ بفضلہ تعالی روزی خواہم رفت۔ و خان مذکور و مبارز جنگ
بہادر را رخصت نموده در محل ہمیشہ کلان خود تشریف فرما شدند۔ و
روز دوم آن نواب عمدة الامرا بہادر بوقت صبح جہت نذر حضرت بیگم
صاحبہ، عمہ خود بدولت خانہ ایشان تشریف فرمودہ نذر گذرانیدہ آمدند۔
و روز دوم آن پسر لاک ہابت بزم سوالات گوناگون و تند روی
در دیوان خانہ کلان حاضر آمدہ، از طرف پدر خود بعضی بعضی تعلقات
عوض زر اقساط کمپنی درخواست نمود۔ حضور ارشاد فرمودند۔ زرقط
نقد موافق قانون مقررے خواہد رسید۔ دیگر تصورات شما عبث و لاجل۔
بفضلہ یک وجب زمین بخواہم داد کہ در چین پدرم از توجہ و مہربانی
لات کنوالس بہادر مالک مسند ریاست کرناٹک شدہ، بر مسند دولت
پدرم قائم گشتم۔ چنانچہ ترقی دستخطی اوشاں حاضر دارم۔ پسر
گورنر مذکور ازیں جوابات لاجواب محظوظ شدہ منقض از حضور مرخص
گردیدہ، پیش پدر خود رفتہ اظہار جوابات نمود۔ لاک ہابہ دیں باب
خطوطہ سر جان شور، گورنر جنرل بنگالہ نوشتہ در تجویز گرفتن چند تعلقات
در عوض اقساط کمپنی بود۔ چونکہ جناب نواب صاحب انبی امر مطلع
شدند، ہمیشہ در بند و بست دفع این امر متفکر بودہ، بہ سالار جنگ
و مبارز جنگ و بہرام جنگ ارشاد فرمودند۔ بفضل الہی من قائم مقام
پدر خود شدہ یک ہفتہ منقض نگشتہ، ہیچو افکارات ہیجا وارد حال گردیدہ۔
اللہ تعالی حافظ و مالک الکملک است۔ و تا یک ہفتہ از جلوس بمب

در پیش شدن سوال و جواب گورز کوشل شب و روز در نهایت افکارات متفکر و متوش بودند -

رنگی - روز دهم از جلوس بوقت نه گھنٹہ از دیوڑی ہمیشہ کلاں سوار بر سگساون شدہ با الفوزہ و جوان در دارالامارہ دیوانہ کلاں تشریف آوردہ ، بالاے مکان کلس محل در تہجے برکنج عاج نشہ از مجرای مجرائیاں و اہلکاران و منشیان و متصدیان کہ ہمہ کارپردازان مثل مبارز جنگ بہادر بر خدمت دیوانی و سٹریٹلی بر دارالانشاء انگریزی و رای خوب چند میرمنشی دارالانشاء فارسی ہر یک بر کار و خدمت خود معین و سرگرم ، و سالار جنگ و قادر نوازاں بہادر وغیرہ نیز حاضرین در دربار حاضر بودند - دران وقت محمد علی حسین فرزند دلبند خود و محمد نصیر خاں بہادر و غلام اسد اللہ خاں بہادر و ہر دو فرزندان سیف الملک بہادر و محمد عبدالحسین خاں بہادر و محمد کریم خاں بہادر و محمد حبیب اللہ خاں بہادر و عبد الکریم و دیگر فرزند خود و حسین نوازاں اعتماد الملک و سر نوازاں اشرف الملک و عبد الحمید خاں اعتماد الملک وغیرہ را دران جایاد فرمودند - عبد القادر خاں بہادر و حافظ محمد ناصر خاں بہادر نیز در انجا حاضر بودند - نواب صاحب بعد از اصدار احکام درباری و بندوبست کارہای سوانا متوجہ بنیایات خطابات شدہ اول یک شقہ از دست خاص خود بخطاب ملک العلماء بمولانا عبدالعلی صاحب زینت تحریر فرمودہ معرفت قادر نوازاں روانہ فرمودند - و دیگر حکم نامہ دستخطی خطابات بنام محمد نصیر خاں بہادر وغیرہ بخطاب نصیر جنگ و غلام اسد اللہ خاں بہادر مظفر جنگ و محمد کریم خاں بہادر

جلادت جنگ و محمد حبیب اللہ خاں بہادر اعتصام جنگ این ہر یک را
 بمنصب دو ہزاری سرفراز فرمودند - از زبانی قادر نواز خاں این خطا بہا
 باواز بلند خوانیدہ از دست ہر یک نذر گرفتند - و دیگر یک خطاب
 نامہ نیز بقادر نواز خاں بہادر عنایت فرمودند کہ محمد عبدالحمین خاں بہادر
 خطاب سراج الملک ذوالفقار الدولہ سردار جنگ بمنصب ہفت ہزاری
 بمنایت نوبت و گھڑیال و محمد علی حسین خاں خطاب امیر الملک عمدۃ الدولہ
 ظفر جنگ بمنصب ہفت ہزاری مفتخر شدند - و نذر ہم گذرانیدند - و
 یک قطعہ حکمنامہ خطابی بدستخط خاص مزین فرمودند کہ عبدالقادر خاں بہادر
 خطاب امیر جنگ و حافظ محمد ناصر خاں بہادر خطاب صمصام جنگ ہر یک را
 بمنصب چہار ہزاری سرفراز کردم - ازینہا نذر گرفتند - و غلام علی فرزند
 کلان سیف الملک بہادر را خطاب غلام علی خاں بہادر سیف جنگ و ولی اللہ
 فرزند خورد بہادر معلی خطاب غلام رضا خاں بہادر حسام جنگ و عبدالکریم
 فرزند دیگر خود بدولت خطاب خان بہادر سرفراز گردید - و غلام اشرف خاں
 بہادر را خطاب رکن الدولہ بہادر و ہر دو خسر پورہ ہائے ایشان
 یکے را خطاب وزارت علی خاں بہادر و دیگرے را خطاب داؤد علی
 خاں و قادر نواز خاں بہادر خطاب بہرام جنگ و منصب دو ہزاری
 و حکم پوشیدن نیم استین و بستن رومال شال معزز و مفتخر فرمودند و میر
 اسمعیل خاں خطاب میر اسد اللہ خاں بہادر و ابوطالب خاں و امین الدین خاں
 و یسین محمد خاں و شجاعت علی خاں و درگاہ قلی خاں و تقی علی خاں و
 قطب الدین خاں و رحمان علی خاں از بہادری سرفراز گشتہ ، نذر گذرانیدند

بعد ازین سه شقه از دستخط خاص خود بنام هر ایک همشیره متضمن سرفروزی
بخطاب نوابی زینت ترقیم نموده ، از دست سالار جنگ بهادر روانه فرمودند -
و امیر الملک بهادر علی حسین خاں و سراج الملک بهادر عبدالحسین خاں را از
حکم ریس و ناختن تنبور در کاشا و دیگر همشیره زادگان و امیر جنگ
بهادر و صمصام جنگ بهادر و بهرام جنگ بهادر را فقط بحکم ریس معز
فرمودند ، از همه با نذر گرفته ، برخاست فرمودند -

رنگی - نواب صاحب پیوسته که در افکارات سوال و جواب

گورنر مدراس بودند، از افضل الہی بعد دو ماه از مسند نشینی ایشان
حکم نامہ سر جان شور جنرل گورنر بنگالہ بہ گورنر مدراس رسیدہ کہ تجویز
شما بدرخواست تعلقات در عوض نہ قسط کہ ہست ، بیجا است ،
موافق معمول حضرت نواب صاحب قبلہ جنت آرامگاہ نہ اقصا گرفته اند -
و جناب نواب صاحب نواب عمدۃ الامرا والاباہ ثانی بعد از پدر خود کہ
بر مسند ریاست قائم شدند بسیار مناسب کردند کہ شما بمجرود ملاحظہ این
حکم نامہ بحضور نواب صاحب محلہ رفتہ تہنیت مسند نشینی ریاست از طرف
من ادا فرمودہ ، توپہاے تہنیت جلوس ریاست بر قلعہ مدراس و جہاز
سر نمایند - حسب حکم باطلاع حضور گورنر مدراس معہ سرداران گورنر
کونسل روڑے در دیوانخانہ کلاں کلس محل حاضر آمدہ ، تہنیت جلوس
مسند نشینی ادا نمودہ ، توپہاے تہنیت بر قلعہ و جہاز سرکنانید - و
نیز نواب صاحب بفرحت و مسرت از گورنر وغیرہ سرداران
طلاقات فرمودہ در باغ ہم حکم توپہاے تکریم گورنر و تہنیت فرمودند -

به گورنر و غیره پاننان و عطر و گل داده روانه فرمودند - . بروز دویم
نواب صاحب با فرزند و ہمیشہ زادگان و کارپردازان دولت با
تمامی جلوس ریاست بر مہاڈول سوار شدہ برائے ملاقات باز دید گورنر
در قلمہ مدراس یازدہ گھنٹہ تشریف فرما شدہ ملاقات نمودہ در دولت خانہ
تشریف آوردند - و تہیہائے تکریم آمد و رفت حضور بدستور معمول در
قلمہ سر شد -

رنگے - نواب صاحب محلے اکثر دربار شب بر دیوڑی
نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ در دیوان خانہ سراج الملک محمد عبدالحمین خاں
بہادر و دربار صبح موافق معمول در دیوانخانہ کلاں دارالامارہ می کردند -
و در اوایل ریاست پیش از تیاری فتح چوکی سکونت بر دیوڑی ہمیشہ
کلاں در حجرہ سبز کرسی می داشتند - و شب ہم ہانجا استراحت
می فرمودند - و ہر روز شش گھنٹہ صبح سوار بر چارٹ شدہ پاؤ چکر
رفتہ تا ہفت گھنٹہ بعد از فراغت میز چاشت بر چارٹ چار اسپہی
سوار شدہ ، بناغ کہنہ در خانہ والدہ امیر الملک محمد علی حسین خاں بہادر
رفتہ ، بعد خبر گیری خبر خیریت در کیمیا خانہ تشریف آوردہ مشغول
کیمیاسازی شدہ ، وقت دوہرہ در ہاں باغ قدمے استراحت
فرمودہ ، سہ پہر بخانہ ہمیشہ کلاں آمدہ تناول خاصہ می فرمودند -

رنگے - و ہمیشہ موجودات اسباب بعضے حجرہ ہائے خصوصی
علاقہ نواب والا جاہ جنت آرام گاہ و کتب خانہ کہ در تحویل جاوید خاں
و دیگر خدمت گزاراں بود ، روبروے خود می گرفتند - و اسباب لایق

حضور اذان اسباب برداشته باقی را در ہاں جہاں مقفل کنانیدہ کلید آہا
در صندوق حضور خود میداشتند۔

رنگے۔ و پیوستہ در تجویز طلب نامہ شاہ فرنگ جہت
استقلالی ریاست خود، و نوشتن خطوط ولایت سرگرم و متوجہ بودہ،
می نویسانیدند۔ و برای حصول مطالب خود از مشایخین عملیات
و وظایف و ختم قرآنہا می کنانیدند۔

رنگے۔ و نواب عمدۃ الامرا بہادر از سابق الایام قدرے
از مبارز جنگ بہادر باطناً پر دل بودند۔ اما بخاطر نواب والا جاہ
مروت ظاہری مرعی میداشتند۔ و در زمان ریاست خود بظاہر خدمت
دیوانی برایشان بحال داشتہ، بر ہمہ کار خود متوجہ بودہ، از ہر
کس کہ می خواستند می گرفتند۔ و مبارز جنگ بہادر ہم مرضی نواب صاحب
ہضمیدہ خود را ادا عورات مذکور بے دخل می آمدند۔ و درآمد و رفت
ہم تصور نمودند۔ اما بوقت مجرای صبح حاضر شدہ بعد از باریابی اگر
چیزے کار ضروری ضرور شود، از حکم نواب صاحب می نمودند۔

رنگے۔ و بعد سہ ماہ روزے در دربار بعد از
اجرای احکام سرکار و تجویز خدمت متاجری تعلقہ و نکول و پلنار
کہ افتخار الدولہ بہادر را بحضور یاد فرمودہ، خدمت مذکور عنایت کردہ
نذر گرفتند۔ و بعد چندے رکن الدین خاں را بحضور طلب داشتہ بخطاب
نظام الدین احمد خاں و خدمت فوجداری صوبہ محمدپور عرف ارکاٹ
سرواز و کامیاب فرمودند۔

رنگه - نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ ہمیشہ بہ تہیہ اسباب
 شادی رئیس الامراء بہادر متوجہ ہونے لگی ، تا ماہ جمادی الثانی سنہ ۱۲۱۰ ہجری
 بفرام و تیاری جمیع اسباب فراغت یافتہ ، تقسیم تورہا بمعرفت
 یسین محمد خاں و میر مہدی خاں و تقسیم خلعت ہا از معرفت رلہ ہمت را
 بہادر و رام راؤ بحکم نواب صاحب نیز باہتمام اہلکاران سرکار ،
 مثل سالار جنگ بہادر و بہرام جنگ بہادر وغیرہ آغاز کردہ ، تا ماہ
 رجب چنان تقسیم می شد کہ از ادنی تا اعلیٰ کسے محروم نہ ماند
 حتی کہ خاکروب و سائس ہا ہم از خلعت کارچوبی سرفراز شدند - و
 استادان و اتالیق وغیرہ ہر یک بمراہت خود ہا از خلعت ہاے
 کارچوبی و شال و دوشالہ و جور ہاے رنگارنگ کہ در بہر یک
 رسم مثل رسم رنگ و شربت و بری و برات و چوتھی علیحدہ علیحدہ
 کامیاب شدند - و جمیع طوائف لوبیان عمدہ و قوالان و میراثیان
 ملک کرناٹک کہ از شہر بشہر جمع آمدہ بودند ، نیز ازین عنایات
 معزز و سرفراز شدند - و آراستگی مانچہ خانہ نوشہ کہ قدیم دیوان خانہ
 رئیس الامراء بہادر عقب مکان سبز کرسی بر دیوڑی نواب سلطان النساء بیگم
 صاحبہ بود ، در و دیوار آن از کار گل و بوٹہ طلائی و رنگ آمیزی قلم کاری
 رشک افزاے گلزار تازہ بہار نمودہ بودند - و از تالیخ سیزدہم ماہ رجب
 المرجب آغاز رسوم شادی فرمودند - و ہر روز نوشہ را وقت نہ گھنٹہ
 شب از مانچہ خانہ سوار بر تخت طاوس کنانیدہ با روشنائی بسیار و جلوس
 و آتش بازی و آرایش و تخت روان وغیرہ در دیوان خانہ کلاں کہ مجلس

رقص درانجا مقرر بود ، آورده تا دوازده گھنٹہ طلعتہ رقص کنائندہ ،
 بعد تقسیم محل و برگ تنبول با ہمیں جلوس داخل مانجہ خانہ می نمودند - و
 خود بدولت ہم در اوایل شادی تا دو سہ روز زینت بخش مجلس شدند -
 و بعد چندی بسبب بیماری درد آبلہ پا از رونق بخشی مجلس طرب و
 رفتن بہ شادی خانہ نوشہ در محل ہمیشہ کلاں موقوف فرمودند - و در
 رسم ساینچ بدویم ماہ شعبان المعظم — از باغ کلاں والا جاہی تا
 خانہ عروس در باغ نو کہ مشہور بہ باغ و کس بود ، ہمہ اہلکاران
 و عمدہ گلاں و دیگر مرد آدمیان و شاگرد پیشہ و غیرہ بالباس رنگ
 برنگ ہمراہ جلوس معہ چوگھڑہ ہا رسم ساینچ پانصد از انجملہ چند مثلی
 طلائی و نقری و چند لاجوردی اقسام و آرائش یک گلستانی شدہ
 بود ، بے مثل و مانند کہ نگاہ خلایق در نظارہ اش بدیدہ بازگشتن
 غیر ممکن ، و کیفیت شب گشتہ اینکہ نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ در
 حضور نواب عمدۃ الامرا والا جاہ ثانی معروض داشتہ بہرام جنگ رامتین
 برائے درستگی آرائش شب گشت و بندوبست زردبان روشنی قریب
 پانصد و سوائے آن پنجمہائے روشنی قریب پنج ہزار روشن و منور و
 ہمراہ نوشہ ہم جلوس دولت حسب المرضی حضور پرنور گرفتند - و نیز
 بہرام جنگ حسب الحکم حضرت نواب بندگان عالی برائے سواری نواب
 سلطان النساء بیگم صاحبہ و ہم برائے آوردن عروس روز جلوہ کہ مہاڈول
 را درست نمودہ بروز برات بر دیوڑی بیگم صاحبہ محلے الیہا رسانیدند
 کہ پیش ازین جناب کریم النساء بیگم معروف بہ حضرت بیگم صاحبہ قبلہ بروز

رسم سانچے بنا بر سواری خود از حضور نواب صاحب حکم مہاڈول خواستہ
 بودند۔ و نواب صاحب ہیچ جوابے دریں امر فرمودہ خاموش شدند
 و جناب حضرت بیگم صاحبہ قبلہ بسبب خموشی حضور بسیار گراں خاطر
 شدہ ، با دل خود تجویز کردہ ، بخانہ خود رفتہ ، ہاں وقت
 بکارکنان دیوڑی را یاد فرمودہ خود متوجہ گردیدہ ، در یک روز
 و شب سواری خاص خود را بہ اختراع مہاڈول تیار کنانیدہ بالاے
 آں و ہر چہار طرف پردہ ہائے زرین و کلابتونی مکمل تیار ساختہ
 و بر ہر چہار پہلو غلاف بانات سرخ پوشانیدہ ، و تہوپ کلس
 طلائی بابت پاکی مغلائی بر آں گذاشتہ تا سہ پہر روز برات براں
 سوار شدہ بخانہ نواب سلطان النساء بیگم آمدہ بہ بیگم موصوفہ ارشاد فرمودند
 کہ برادر کلان شما این جانبہ را حقیر و لائق سواری مہاڈول ندانستہ
 حکم ندادند۔ و در درخواست مہاڈول ہیچ جواب نگفتند۔ خیر
 اللہ سبحانہ تعالیٰ از عنایات فضل و کرم خود در عرصہ قلیل مہاڈول
 تازہ اختراع کہ بر مہاڈول سرکار فایز است ، باین جانبہ عطا
 فرمودہ کہ حالا سوار شدہ برائے بودن ہمراہ برات آمدہ ام کہ
 شما لائق عزت و منصب اند بر مہاڈول دولت سوار شدہ ہمراہ
 برات نور چشم خود باشند۔ و نواب سلطان النساء بیگم و ہر دو ہمیشہ
 از اختراع مہاڈول تازہ بسیار مبسم شدہ ، مخفی بہ برادر کلان خود
 گفتہ فرستادند۔ و بہرام جنگ بہادر ہم در مقدمہ مہاڈول تازہ بحضور
 نواب صاحب معروض داشتند۔ و نواب صاحب این اخبار شنیدہ

بسیار تبسم فرموده از ~~نواب~~ محمد معصوم و محمد روشن بر دیواری همشیره کلان بعثت خود بعد از آداب قدبوس پیغام فرستادند که بسمع رسید آنحضرت میانه سواری خود را بطرز مهادول ساخته سوار شده ، بخانه همشیره آمدند - و هم در برات عبدالحسین همراه می باشند مبارک است - مگر از جرأت عرض می کنم - براں سوار شدن شایان جناب نیست - اگر بریں هم سوار شوند مختار اند که مردمان خواهند خندید - و حضرت بیگم صاحب بعد شنیدن جواب ارشاد فرمودند - مضایقه نیست که این مهادول غریبان بر مهادول امارا فایق است - بعد نواب صاحب جواب عمه خود شنیده ، خاموش ماندند - و جناب نواب صاحب از باعث کسلندی مزاج و در آبله پا از تکرار چهار روز در مجلس شادی بخانه همشیره کلان تشریف فرما نشده در نصرت محل بودند - بروز برات برائے بستن سهره نوشه که خواجه عاصم خان بهادر مبارز جنگ و ملک العلماء مولانا عبدالحی صاحب و علیم الله شاه و سید نورالله را بوقت نه گھنٹہ شب در فتح چوکی حاضر داشتہ ، بعد از آمدن نوشه بساعت نیک قریب دوازده گھنٹہ شب حضور نوشه را از دست آنها سهره بندانیده ، خود بدولت نوشه را گلوگیر فرموده ، باز بخانه والده شان برائے شربت نوشی روانه فرموده ، بعد از تیاری و آراستگی جلوس و روشنی که نوشه از محل والده خود بیرون آمده بر اسب سوار شده ، روانه شب گشت شدند - و نواب سلطان النسا بیگم صاحبہ حسب الحکم حضور بر مهادول سرکار و هر دو خواهران شان در میانه خود با بعقب سواری همشیره کلان خود و

حضرت بیگم صاحبہ بر مہاڈول اختراع تازہ سوار شدہ ، پیش سواری نواب سلطان النساء بیگم می داشتند - و ہمیشہ زادیان حضور با سہ چار بی بیان عمدہ بر عماری بہل نما سوار بودہ ہمراہ شب گشت بعقب سوار سپاہ محلات می بودند کہ نوشہ با جلوس و روشنی برائے ملاحظہ مبارک حضرت بندگان عالی امیرالہند والا جاہ نواب عمدۃ الامرا از رو بروی نصرت محل قدم بقدم میرفت - وہم بنواب صاحب بسیار تمنائی دیدن سواری عمہ صاحبہ خود کہ بر مہاڈول طرز تازہ سوار بودند ، ملاحظہ فرمودہ ، این الدین خان بہادر را بہ تبسم بسیار ارشاد فرمودند کہ جناب بہلو صاحبہ قبلہ بر عجب اختراع سواری سوار شدہ ، در شب گشت عبدالحمید ہستند و بروز جلوہ ہم از باغ عروس دین مجمع ہمراہ نوشہ خواهند ماند کہ خلق اثر از دیدن آل سواری خواهند خندید - و بروز دویم نواب سلطان النساء بیگم بوقت سہ پہر روز بعد از فراغت رسم جلوہ از ہماں شوکت عروس و نوشہ را بخانہ خود در باغ خاص کلاں آوردہ مبارکباد و تہنیت گرفتند و بحضور نواب عمدۃ الامرا بہادر ہم رفتہ آداب شکریہ تہنیت ہم بجا آوردند کہ چون بیگم صاحبہ محلے ایہا درمیان شادی فرزند خود بسبب نیامدن صاحبان فرنگ از حضور گراں خاطر در بطون از نواب صاحب ناخوش بودند - و بعد چندے نواب صاحب کہ از بیماری صحت یافتند ، روزی بہ تقریب تماشاے لعبت چین کہ شخصے از چین آوردہ بود ، و کارہای عجیب و غریب ازاں بطور می آمد - ہر سہ ہمیشہ گاہ

را در فتح چوکی طلبیده ~~سلطان~~ رفع ناخوشی نواب سلطان النسا بیگم فرمودند
و رئیس الامرا بهادر را نیز مع عوس در فتح چوکی طلبیده در رونمائی
عوس یک پروانه جاگیر دیک مهر زمردی جناب والده خود که کنده
مخاطب نواب بیگم صاحب نزد همیشه کلاں بود ، طلبیده عنایت فرموده
از خطاب نواب بیگم صاحبه سرفراز فرمودند -

رنگی - نواب عمدة الامرا بهادر بعد از مسند نشینی خود بسبب
چند در چند برای نذر جناب نواب شکوه الملک نصیر الدوله بهادر خود
تشریف نه فرمودند - نذر از دست پسر آبخناب فرستاده بودند - بعد از
چند به تقریب تهنیت عید رمضان المبارک بدویم ماه شوال وقت
سه پیر با همیشه زادها بسواری سکساون و جوانان بار و اردل و
چوبداران وغیره جمع کثیر و الفوزه نواز محضور حضرت نواب شکوه الملک
بهادر در میلاپور رفته بقاؤن آداب بجا آورده ، نذر گذرانیده ، یک
دو گهری تشریف داشته مرخص شدند - نواب شکوه الملک بهادر وقت
رخصت ، همراه نواب صاحب تا زینه آمده ، رخصت فرمودند - و نواب
صاحب از اینجا در محلات رفته ادای تهنیت نموده ، بدولت خانه
خاص تشریف آوردند - روز دوم آن نواب شکوه الملک بهادر به بازدید
نواب صاحب تشریف آورده ، بمسرت تمام ملاقات حاصل کرده
مرخص شده ، بخانه نواب سلطان النسا بیگم صاحبه آمده ، ملاقات
نموده ، روانه دولت خانه خود شدند - و در تمامی ریاست نواب
عمدة الامرا بهادر ، نواب شکوه الملک بهادر تا حیات خود دو سه مرتبه

در نصرت محل و فتح چوکی و یک دو مرتبه بخانه نواب سلطان النسا بیگم
صاحب در سبزه کرسی تشریف آورده بودند -

رنگی - نواب صاحب در ماه ذی حجه ۱۲۱۰ هجری پیش از
عید روزی در دارالاماره تشریف داشته پروانهجات جاگیرات همشیره
کلاں مع هر دو همشیره و نواب رئیس النسا بیگم و زیب النسا بیگم که
عنایتی نواب والا جاه جنت آرامگاه بود ، طلب فرموده ، گرفته پروانهجات
تازه مزین از مهر و بیض خاص خود فرموده ، بهمها از دست
سالار جنگ بهادر روانه فرمودند - و جاگیر ، منصب معمول جاری و بحال
داشتند - اما جناب ملک النسا بیگم صاحب همشیره میانه حضور بسبب چند
در چند پروانه جاگیر نگرفتند ، واپس فرستاده پیام دادند - الله تعالی
حضور عالی را سلامت دارد و سلامتی حضور بمنزله پروانه ها -
جاگیر است

شگفتگی گلدسته اول در گلزار دویم از ۱۲۱۱ هـ
در بیان تعمیر فتح چوکی و عنایت شدن خدمات و
خطابات بامیر الملک محمد علی حسین خان و سراج الملک
عبدالحسین خان و غیره

در بیان فتح چوکی و عنایت شدن خدمات و خطابات و
مناصب بامیر الملک محمد علی حسین خان بهادر و سراج الملک عبدالحسین خان

بہادر وغیرہ روزے جناب نواب صاحب عمدة الامرا بہادر والا جاہ ثانی
 با خود تجویز تیاری یک عمارت تازہ برائے سکونت خاص خود در باغ کلاں
 فرمودہ بہرام جنگ بہادر و میر اسد اللہ خاں بہادر و حاجی حافظ مغزی را طلبیدہ
 ارشاد فرمودند کہ بہ تجویز آمدہ است فتح چوکی طسوتی کہ در بلغ کہنہ
 است ازاںجا برآوردہ دریں باغ کہ دارالامارہ والا جاہی است تیار
 نمایم۔ بعد ارشاد ایں حافظ مغزی را حکم فرمودند معماراں و بنجاراں و
 بیلداران سرکار را فردا حاضر دارند۔ بموجب حکم حاضر شدند۔ خود بدولت
 معہ بہرام جنگ بہادر و میر اسد اللہ خاں بہادر و حاجی حافظ مغزی صاحب
 رائے تجویز جائے تیاری عمارت فتح چوکی پیش از میز چاشت وقت
 صبح پا پیادہ از دیوٹی ہمیشہ کلاں تا ارند انگور یعنی منڈوہ انگور کہ
 نزد حوض آب شیریں چرخی بود تشریف آوردہ تیاری فتح چوکی نو قریب
 محل ہمیشہ کلاں کہ درانجا تراکم اشجار نارجیل بسیار بود مقرر فرمودہ
 بہ بہرام جنگ بہادر وغیرہ ارشاد فرمودند کہ بنائے فتح چوکی دریں جا
 بہتر است۔ بہادر مذکور وغیرہ عرض نمودند تجویز حضور نہایت مناسب
 و اولی است مگر بسیار درختہائے نارجیل ضایع خواہد رفت۔ اگر در
 عقب حوض آب شیریں بنا شود بہتر می نماید کہ جائے آنجا از اشجار
 خالیست و کلس محل ہم ازاںجا قریب تر است۔ آئندہ تابع مرضی مبارک
 ہر جا کہ باشد اللہ تعالیٰ سازوار فرماید۔ بعد استماع ایں معروضات
 ارشاد فرمودند جناب پدرم حضرت نواب صاحب جنت آرامگاہ جائے کہ
 کلس محل تعمیر فرمودند بسیار درختہائے نارجیل قطع و بریدہ شد بعد ازاں

سید ابراهیم رسالدار و غیره چند آدمای را برای آوردن اسباب فتح چوکی از باغ کهنه مقرر و معین فرمودند و احاطه ترکیب و احداث عمارت فتح چوکی، معماران و نجاران و غیره نمودند. و بعد آغاز کار تیاری فتح چوکی در آنجا دو سه نیمه نصب کنانیده هر روز خود بدولت بعد از فراغت تناول خاصه بسطه پیر تشریف آورده فرمایشات اختراع تازه، معماران و غیره ارشاد می فرمودند. و چندی تا تیاری فتح چوکی کار کیمیا سازی موقوف و معطل داشته در هفته یک بار بعد از تناول میز صبح بباغ کهنه تشریف فرما شده مشغول در کیمیا سازی می بودند. و بعد تیاری مکان مذکور که در قلیل الايام حسن انصرام یافت به نهایت فرحت و مسرت رونق بخش سکونت آنجا شدند. در صحن آن یک مکان سفالیه برای کیمیاگری و مکانات دیگر هم برای دیگر کارخانجات تیار فرمودند. و سوائے این بر دیوڑی آن چند مکانات سفالی برای پکجری و جلوخانه و در عقب فتح چوکی یک حویلی سفالی متین تیار فرموده در آن والده امیرالملک و تاج الامرا محمد علی حسین خاں بہادر را فرود آوردند. با این بسبب عدم کفاف مکان فتح چوکی متصل آن یک عمارت دو منزلہ برای دارالامان خاص موسوم بنصرت محل طرف دیوڑی ہمیشہ کلاں از علاقہ حاجی حافظ مغربی صاحب در عرصہ قلیل تیار کنانیدند.

رنگے - بعد از تیاری و آراستگی فتح چوکی و نصرت محل روزی

نصف باغ خاص والا جاہی را بندوبست زنانہ کنانیدہ ہر سہ ہمیشگان خود را مع علیق آنہا بہ تقریب سیر و ضیافت در فتح چوکی و

نصرت محل طلبیده خاصه سہ پہر مع ہمیشہ درانجا تناول فرمودند و در زمانہ بسیار انعامات عنایت فرمودند و بہ ہمیشہ گاہ ہم بسیار سلوک تحایف و غیرہ فرمودند۔ تمام روز درانجا در سیر داشتہ قریب شام رخصت فرمودند۔

رنگے۔ ہمیشہ در فتح چوکی اوقات شب و روز نواب صاحب اینکہ صبح از استراحت بیدار شدہ از تمامی کار معمولی فراغت یافتہ وقت شش گھنٹہ بسواری چارٹ با یک پہرہ ترب سوار مع جمدار تا روشن باغ رون سواری رفتہ، قریب ہفت گھنٹہ داخل فتح چوکی گردیدہ، تا ہشت گھنٹہ بر میز چاشت تشریف داشتہ تناول خاصہ می فرمودند۔ بعد از فراغت تناول خبر حاضری مجرائیاں و کارپردازان و علماء و غیرہ کہ در دالان روبرو دروازہ فتح چوکی جمع می شدند، یافتہ، تشریف آورده، تا یادہ گھنٹہ نشستہ عرض و معروض ہر یک شنیدہ دریافتہ، جواب ہر یک ارشاد فرمودہ۔ برخاست نمودہ قدرے در فتح چوکی استراحت می فرمودند۔ و بعد بیداری و فراغت کیمیا سازی براے دربار بکلس محل تشریف فرما می شدند، و وقت سہ پہر برخاست فرمودہ براے تناول خاصہ در محل ہمیشہ کلاں تشریف آورده تناول فرمودہ۔ سواری سکاوان داخل فتح چوکی شدہ در دالان قبلہ رویہ برکوچ مخلی نشستہ معرفت محمد معصوم حساب آمد و خرچ یک ہزار روپیہ علیحدہ علیحدہ دریافتہ ملاحظہ فرمودہ تا شش گھنٹہ متوجہ آں بودہ باز بسواری سکاوان معہ الغولہ بمحل ہمیشہ کلاں تشریف می فرمودند۔ و تا ہشت گھنٹہ شب

مشغول کلمہ و کلام ہمیشہ گان و بعضے وقت در شغل چوسربازی بوده بعد سرشدن توپ مرخص گردیده در فتح چوکی تشریف می آوردند - بموجب معمول متوجہ نوشت و خواند ضروری و یا بہ تصنیف اشعار و یا در مطالعہ کتب - دوائین بوده بوقت دوازده گھنٹہ شب بالائے جہہ فتح چوکی استراحت می فرمودند -

رنگے - روزے وقت دربار بہ بالاخانہ کلس محل برکوچ عاج مخملی نشستہ سالار جنگ بہادر و بہرام جنگ بہادر و میراسد اللہ خاں بہادر را یاد فرمودہ امیرالملک محمد علی حسین خاں بہادر و سراج الملک عبدالحسین خاں بہادر را طلبیدہ امیرالملک بہادر را خطاب نواب تلج الامرا عمدة الممالک امیرالملک و بنایت نوبت و جواهرات و خدمت خانسامانی و بخشی گری سرفراز فرمودہ رضوان خاں را در نیابت ایشان برائے سربراری خدمت بخشی گری متعین فرمودند - و سراج الملک بہادر بخطاب رئیس الامرا سردار الممالک سراج الملک و بنایت جواهرات از خدمت بخشی گری دفتر خطابات و حکم داشتن یک رسالہ پنج صد جوان بار، معزز و مفتخر فرمودہ شجاعت علی خاں بہادر را در نیابت ایشان مثل رضوان خاں مقرر و مامور فرمودند - و از خزانہ خاص دو ہزار روپیہ طلبیدہ ہر یک را یک یک ہزار روپیہ برائے نذورات وغیرہا عنایت فرمودند - و از دست ہر یک بست دیک مہر نذر گرفتہ با جلوس بسیار پیش ہمیشہ گان خود برائے نذر روانہ فرمودند - و روز دویم آن ہمیشہ زادگان دیگر را از خطاب دولائی یعنی نصیر جنگ بہادر

را .خطاب اعتضادالدوله و مظفر جنگ را .خطاب مجدالدوله بهادر
و جلادت جنگ بهادر را .خطاب صاحب الدوله و اعتصام جنگ را .خطاب
ناصرالدوله سرفراز فرموده هر یک را .ممنصب چهارهزاری مفتخر فرمودند
و مستر بارد را از میجر بارد و راء خوب چند را .خطاب بهادری و راء
رایان و همت راء را .خطاب راء بهادر سرفراز فرمودند و
چند متصدیان و ملازمان بعضی را .خطاب خانی و بهادری و رائی
معزز فرموده ممتاز فرمودند -

مشگفتگی گلدسته دوم از ۱۲۱۱ تا ۱۲۱۲ هـ

در بیان رسیدن نامه فرنگ متضمن استقلالی ریاست نواب عمده الامرا
بهادر مع تصویر و شمشر و پدک شاهزاده ولایت و عنایت شدن
پاندان خدمت دیوانی و خطاب کرنلی به مستر بارد و انتقال محل سیف الملک
بهادر و مقدمه شمشر کشی جعفر علی - بفضله بعد داخل شدن نامه شاه
فرنگ در گورنر کونسل مدراس لارڈ هابت بهادر بتاریخ نوزدهم جمادی الثانی
۱۲۱۱ هـ بجزی شقه در باب اطلاع ورود نامه شاهی مع تحایف بنواب
نوشته فرستاده و نواب صاحب بمجرد ملاحظه و تفهیم مضمون .مسرت
تمام اول سجده شکر جناب باری تعالی بجا آورده بعد ازاں به همیشره
کلان خود ازین خبر فرحت اثر مطلع ساخته و سالار جنگ بهادر و بهرام جنگ
بهادر را بحضور یاد فرموده و کیفیت رسیدن نامه شاه فرنگ مع تحایف
به خوش حالی بیاد ظاهر فرموده ارشاد فرمودند - از فضل خداے لایزال

و به شفقت دوست و برادر شفیق من پرنسویل شاهزاده ولایت
 نامه شاهی که آمده است می خواهم بتاریخ بست و سویم این ماه روز
 جمعه که روز مبارک است وقت ده گھنٹہ روز بلند شده نامه مذکور
 در دارالاماره خاص والاجاهی بطلم و بگیرم و بدین مضمون به لاڈ
 ہایت نویسانیدہ روانہ فرمودہ بسالار جنگ وغیرہ کارپردازان محکم کردند۔
 روز پنجشنبہ دیوان خانہ دارالامارہ با فرش بانات و مسند و شاہمیانہ و
 کوچ و کرسی ہا از ہمہ کارخانجات طلبیدہ آراستہ نمایند کہ تمامی
 سرداران اہل فنگ ہمراہ نامہ مذکور خواهند آمد۔ و بندوبست
 تقسیم برگ تنبول و گل و عطر وغیرہ لوازمات تہنیت ہم نمایند۔ و
 بہ میرنشی دارالانشاء فارسی حکم کنند رقمہاے دعوت بہ تمامی اہل
 قرابت و ارکان دولت و افراد دعوات بہ جمیع ملازمین نویسانیدہ روانہ
 کنند کہ ہمہ ہا با لباس فاخرانہ خود آراستہ بوقت معلومہ حاضر دارالامارہ
 باشند۔ و بہرام جنگ بہادر را حکم فرمودند بصبح جمعہ وقت ہفت گھنٹہ
 تمامی جلوس ریاست آراستہ و مہیا کنندہ در عماری خاص یک
 کرسی مخملی تیار ساختہ بہ ہشت گھنٹہ روانہ باغ گورنر نمایند تا نامہ
 شاهی براں عماری داخل دارالامارہ شود۔ و بہ دیوان خانہ سرکار اہتمام
 بسیار نمایند۔ و ہمچو داخل شدن نامہ در باغ بیت و یک ضرب
 و بعد از خواندن نامہ بیت و یک ضرب و بوقت آمدن و رفتن
 گورنر نوزدہ نوزدہ ضرب توپ باید زد۔ و در فوج سرکار حکم کنند
 کہ شلق ہاے تہنیت بزنند۔ بہرام جنگ بہادر بموجب ارشاد

کاربرد همه احکام شده بدو بست تمامی امورات نمودند - چونکه آفتاب
صبح بیست و سوم ماه مذکور نقاب شب سیاه را از رخ برکشید ، و
ساکنان ارض و سما را از نور خود منور ساخت ، نواب صاحب
خود را بالباس فاخرانه و زیور مکلل و آلات مشین به نهایت
زینت آراسته و پیراسته و طره مروارید بیش قیمت زیب دستار
نموده ، بوقت نه گنجه روز بلند شده از فتح چوکی سوار شده ، در
دیوان خانه دارالاماره که جمیع اهلکاران و ارکان دولت و منشیان
و متصدیان و ملازمان و غیره جمع آمده بودند ، تشریف آورده
طپال ترب سواران برای خبر آوردن نامه مذکور از باغ خود تا باغ
گورز داشته منتظر بودند - درین اثنا خبر برآمدن نامه از باغ
گورز رسید - و در عرصه قلیل نامه هم مه تصویر شاهزاده و
تحفه جات مرسوله شاهی بر عاری با جلوس و سرداران اهل کونسل و غیره
داخل باغ گردیدند - و توپها در باغ و بر قلعه سرگردید - و
عماری نامه موصوف روبرو دیوانخانه که دران فرزند لاردهايت
نامه گرفته نشسته بود ، نواب صاحب هم تا عماري تشریف آوردند - و
لاردهايت و غیره سرداران که در سواریهای چارک آمده بودند ، بیرون
دروازه دیوانخانه فرود آمده ، تا عماري رسیده ، نامه را از دست
فرزند خود گرفته ، داخل دیوانخانه شده ، قریب مسند بدست
مشر فاکنر داد - و از صندوق پک و شمیر برآورده ، پک
در گلو ، و شمیر بدست نواب صاحب کرده حکم خواندن نامه نمودند

مستر فاکنر بالائے چوکی محملی سرخ سوار شده نامہ را با آواز بلند خواند - و ترجمہ آں کہ در فارسی بود ، آورده بدست حضور داد - و خود بدولت ترجمہ را بدست رائے خوب چند بہادر ، میرشی دادہ ، حکم خواندن آں فرمودند - رائے خوب چند بہادر براں چوکی استادہ بہ فصاحت بسیار خواندہ فرود آمد - بمجرد نامہ خوانی ، توپہائے تہنیت در باغ و قلعہ و جہازات و شلق ہائے بندوق در فوج سرکار و کپنی سرگردید - بعد ازاں لارڈ ہابت وغیرہ سرداران بعد اداے تہنیت ، صندوق تصویر شاہزادہ روبروے خود بدولت آورده و نمودند - فی الوقت حضور خود متوجہ شدہ ، حکم چسپانیدن تصویر مذکور بر دیوار دیوانخانہ سمت مشرق فرمودند - و بسیار سخنان در تریف و توصیف شاہزادہ ارشاد فرمودہ دست خود بر تصویر نہادہ فرمودند - بفضلہ از توجہ این برادر مشفق من نامہ استقلالی در قلیل الایام عز و رود یافت - بعد ازاں حضور زینت بخش مسند شدند - نذر گرفتہ بعد تقسیم گل و عطر و برگ تنبول سرداران فنگ وغیرہ را مرخص فرمودند - و خود بہمیں جلوس سوار بہاڈول معہ رئیس الامرا بہادر و تاج الامرا بہادر شدہ براے نماز جمعہ مسجد والا جاہی تشریف فرمودہ از نماز جمعہ فراغت یافتہ ، از انجا بہمیں جلوس بر دیوری ہمیشہ کلاں فرود آمدہ ، در محل تشریف شریف ارزانی فرمودہ ، از ہر سہ ہمیشگاہاں وغیرہ نذر گرفتہ بسیار بسیار انعامات در محل تقسیم فرمودند - و بسہ پہر نواب

فکوه الملک بہادر تشریف آورده ، اداے تہنیت فرمودند۔ و حضرت گیم صاحبہ نیز در محل رونق بخش شدہ ، بعد دعاے ازدیاد عمر و دولت مراتب مبارکباد ادا ساختند ۔ و سیف الملک بہادر نیز نذر تہنیت در محل آورده گذرانیدند۔

رنگے ۔ چونکہ ایام وعدہ رسانیدن زر قسط کمپنی قریب رسید کہ چہار پنج روز باقی ماندہ بود ، ہرچند نواب صاحب در تجویز و تردد آں سعی فرمودند ، بیچ فکر پیش رفت نشد ۔ مبارز جنگ بہادر را حکم فرستادند ۔ وعدہ رسانیدن زر قسط کمپنی را چہار پنج روز باقی است ۔ از من بیچ نمی شود۔ اگر شما بہر طور فکر آں نمایند ، خوشنودی من است ۔ مبارز جنگ بہادر خود حاضر شدہ عرض نمودند ۔ ہرچند سعی نمودم اما بسبب باقی ماندن قرض عین نواب صاحب جنت آرامگاہ ساہواں عوض می خواہند و بے عوض نمی دہند ۔ نواب صاحب باستماع ایں معنی زیادہ تر متفکر شدہ ، بخانہ ہمیشہ تشریف آورده ، کیفیت وعدہ قسط کمپنی و جواب مبارز جنگ از ہمیشہ ظاہر ساختند ۔ و ہمیشہ نیز ازیں معنی تجاہل نمودند ۔ دیں اثنا مسٹر بارد گہڑیال چینی خاص را کہ براے چیزے مرمت بردہ بود آورده در محل عرض کنانید ۔ نواب صاحب از محل تشریف آورده گہڑیال گرفتہ بسیار خوشحال شدند ۔ و مسٹر بارد ملاحظہ فکر و تردد نواب صاحب کہ از چہرہ مبارک ظاہر و ہویا بود ، بحرات مستفسر گردید ۔ ارشاد فرمودند ۔ ” دوست من

چه گویم در عجب حالتی گرفتارام که بگفتن نمی آید - اگرچه از افضال
 خداے لایزال همه کار من حسب خواہش من جلوه ظهور یافته ،
 فاما چند مفسدان قابو جو وقت قابوے خود دیدہ می خواہند کہ در
 کمپنی ہتک من نمایند باین طور کہ وعدہ رسانیدن زر قسط
 کمپنی قریب رسیدہ است - اگر نرسد - برائے من قبا حقیقت
 نامناسب چنانچہ مبارز جنگ بہادر دریں باب جواب صاف دادند -
 و ہمیشہ نیز از استماع این مقدمہ تجاہل ورزیدند - لہذا خاطر بسیار
 مشوش و مفکر است کہ در گورنمنٹ وعدہ خلاف می شوم - و فرق
 در اقرار من می آید - خیلے این معنی نامنزا است کہ مرا
 از شاہ ولایت و از اہل کمپنی بسیار کارہا در پیش اند - در ان
 خللہائے بسیار واقع خواہد شد " مستر بارد عرض کرد - " تعجب
 صد ہزار تعجب ! از مبارز جنگ بہادر باوجود این چنین قدامت
 و خدمت اعلی فکر زر مذکور از ایشان نشدہ - حضور بہر کس
 کہ حکم خواہند فرمود البتہ بر اعتبار ارشاد زبان مبارک حضور
 در طرفۃ العین فکر ہزارہا خواہد نمود " و نواب صاحب ازین معنی
 بسیار شاداں شدہ ارشاد فرمودند کہ " شما مرد عاقل و زیرک و
 دانا اند - البتہ از شما بندوبست این کار خواہد شد " مستر
 مذکور عرض کرد - " غلام نمک خوار قدیم است - اگر حکم شود یک
 روز پیش از وعدہ حضور در کمپنی زر قسط رسانیدہ رسیدش از
 خزائن کمپنی حاصل کردہ در حضور خواہ رسانید " نواب صاحب

بسیار غلط جمع و خوشحال شده فرمودند - "مستر باردار اگر از تو
بندوبست این کار شود موجب خوشنودی من است و باعث
روسیاهی دشمنان من است - و بفضل کار دیوانی سپرد شما خواهم
نمود " مستر مسطور آداب بجا آورده مرخص شده ، به تجویز و
تدبیری یکے از ساهوان انگیز را در خزانه کمپنی ضامن داده
رسید زر قسط کمپنی از خزانی آنجا حاصل کرده ، بموجب اقرار
خود در حضور نواب صاحب آورد - نواب صاحب بمجد ملاحظه رسید
صدر به نهایت فحش و مسرت از مستر مذکور بغل گیر شده ، بسیار
تحسین و آفرین فرموده ارشاد فرمودند - مصرع

" این کار از تو آید و مرداں چنین کنند "

و فرمودند که " شما از امروز مختار دولت من آید " مستر باردار
آداب بجا آورده بخانه خود رفت - و نواب صاحب در دربار و
هم بخانه همشیره کلاں وغیره بسیار تعریف مستر باردار می فرمودند که
نکر بندوبست زر قسط کمپنی از کسے اہلکاران من نشده - یک
چٹہ پوش سربرائی آن نموده رسید از خزانه کمپنی آورده داد -
من ہم در آن او را بر ہمہ امورات دولت مختار
نموده کار دولت خود را ازین چٹہ کار می گیرم "

رنگے - روز دوم آن نواب صاحب بوقت ده گھنٹہ

روز در ہمایوں محل تشریف آورده ، میراسد اللہ خاں بہادر را حکم
فرمودند ، کہ مستر باردار را نمود بطلبند - و حسب الحکم بہادر مزبور کہ

مستر مذکور را حاضر حضور کردند - و جناب نواب صاحب چند کلام نصیحت آئین بمستر مزبور ارشاد فرموده ، از خطاب کرنل بارڈ بهادر و عنایات جاگیر با پاندان خدمت دیوانی و خلعت محرمات بادوشلا سفید بیش قیمت سرواز و مغرورمده ، یک حکم نامه از دستخط خاص خود بر استقلالی خدمت زینت ترقیم فرمودند - و کرنل مذکور از منصب و خدمت سرواز شده ، یک صد و بست و پنج اشرفی بحضور نذر گذرانیده ، حسب الحکم حضور در دیوانخانه کلاں بکجره روبرو در دیوڑی کلس محل را نشست گاه خود ساخته ، و رے رڈی راڈ و رے اندراڈ را پیش کاب خود مقرر کرده ، و ہم رے خوب چند میرمنشی را برے حاضر بودن نزد خود تقید نموده ، و یک صندوق الماری با چند کرسی مه تختہ میز خانه دار مقفل از کارخانه سرکار طبیبہ ، در جرحه خود داشته که در دربار صبح از ده گھنٹہ تا بہ دوازده گھنٹہ تا چندے ہمیشہ در دیوان خانه کلس محل حاضر دربار می شد - و بعد از تیاری فتح چوکی در دارالاماره حضور کرنل مذکور بوقت دربار صبح چوکی مذکور آمده ، از حضور ملازمت حاصل کرده ، و رؤساء رادیوڑی فتح چوکی نشست خود مقرر ساخته ، متوجہ بر امورات دولت می بود - وقت دربار شام از شش گھنٹہ تا ہشت گھنٹہ شب بر دیوڑی نواب سلطان النسابیگم صاحبہ کہ کرنل مذکور بعد از مغرب در مکان سبز کرسی نشست گاه خاص حضور انتظاری حضور می نمود -

و حضور پیش از هفت گھنٹہ از فتح چکی سوار شدہ رونق بخش دیوڑی مذکور مطابق معمول شدہ ، در مکان سبزکری تشریف داشتہ از کرنل مذکور در باب معاملات دولت یک دو گھڑی ہم کلام بودہ ، و حضور در محل ہمیشہ کلاں تشریف فرما می شوند - و منشیان وغیرہ اہل دربار در دیوان خانہ رئیس الامرا بودہ بر نوکری خودہا سرگرم و کرنل مذکور بوقت ہشت گھنٹہ حکم برخواست یکجہری دادہ ، بخانہ خود می رفت - و منشیان و متصدیان وغیرہ کارکنان دولت مطیع کرنل مذکور بودہ ، بر خدمت خودہا متوجہ و سرگرم می بودند - و جناب نواب صاحب در مقدمات ملکی با کسے تجویز فرمودہ از کرنل بارڈ بہادر تجویز می فرمودند - و نیز بہ بہرام جنگ بہادر و میراسدانشاں بہادر روزے ارشاد کردند کہ " خالق پروردگار ما در دولت من تعق عنایت فرمودہ است - از باعث آن قیام دولت و آرام دل ما و کرنل بارڈ بہادر بسیار شخصے خوب و دانش و ہنرمند کہ تجویز رسانیدن قضا کپنی بخوبی کردہ بلا توقف ساعتے زر مقررے در خزانہ کپنی می رساند " و بہرام جنگ بہادر بحضور عرض نمودند " تجویز عالی بر ہمہ فایق است - و جناب بندگان عالی امیرالہند والا جاہ نواب عمدۃ الامرا بہادر از راہ سرفرازی و عنایات خداوندی کہ اہلکاران و ملازمین وغیرہ را بحسب منصب و مراتب ہر یک بمنایت خدمات عمدہ یعنی قلعہ داری و فوج داری و عالی تعلقات کرناٹک موافق قرار نمودہ کرنل بہادر مذکور و ہم عنایت جاگیرات و سرفرازی خطابات معزز و مغفور نمودند -

رنگی - روزی جناب نواب عمدة الامرا بهادر بوسیدہ تقریب شادی

محمدالدوله بهادر محل نواب ملک النساء بیگم صاحبہ تشریف آفریده، رفع شکر ربی
ایشان کہ بسبب چند در چند انیشاں بود بسبب آن کہ بیگم صاحبہ موصوفہ پروانہ
جاگیر واپس کردہ بودند توجہ فرمودہ بہ نہایش بسیار پروانہ جاگیر و دہ ہزار روپیہ
نقد برائے اسباب شادی و دہ ہزار روپیہ بطریق سلوکانہ بہ نہایت توجہ
بملک النساء بیگم صاحبہ عنایت فرمودہ برائے تیاری اسباب شادی سالار جنگ
بہادر را متعین فرمودند کہ ایشان خود متوجہ بودہ تہہ اسباب نماید - و
ملک النساء بیگم صاحبہ نیز نظر بر توجہ و اشتقاق برادر خود خس و غاشاک
کدورت دیادلی را بموجب محبت خواہری پاک و صاف نمودہ پروانہ
مذکور و مبلغ مسطور گرفتہ از برادر خود تا دیر در سخنان محبت آمیز
مشغول بودہ مرفص فرمودند - و سابق کہ قبل ۳۰ سال از انتقال
نواب والا جاہ جنت آرامگاہ شادی دفتر خود محمدی بیگم باین مولف
بصرف چہل ہزار روپیہ با شرکت و تجمل کہ انتخارالدولہ بہادر جلوہ
ظہور آفریدہ بودند - و بسبب آن بہادر موصوفہ بروز رسم در قتاب
حضرت نوابصاحب نواب والا جاہ جنت آرامگاہ آمدہ بوقت شب گشت
از سعی و سفارش نواب عمدة الامرا بہادر نجات یافتہ ہمراہ نوشہ بودند -
و شادی محمدالدولہ بہادر کہ از دفتر نواب سیف الملک بہادر منسوب
بود بہ تہنیز و رائے نوابصاحب و احتتام سالار جنگ بہادر وغیرہ
لازمان نواب صاحب مہیا ساختہ نواب ملک النساء بیگم صاحبہ از اطلاع
نواب صاحب آراستگی و درستگی مابجہ خانہ و دیوان خانہ انتخارالدولہ بہادر

بوساطت بہادر موصوف داشتہ بحسن انصرام رسانیدند۔ و نواب صاحب
بشب گشت بارکان دولت بخانہ عروس تشریف آوردہ تا جلوسہ درانجا
بودہ مغرور و مفتخر فرمودند ۔

رنگے ۔ بدرالنسا بیگم صاحبہ دختر جناب شکوہ الملک نصیرالدولہ
بہادر محل حضرت نواب سیف الملک بہادر از فراق مفارقت پسر خورد خود،
حسام الدولہ غلام رضا خاں کہ بے اطلاع والدین دفعتاً برائے دیدن اہلیہ
خود روانہ تہرنگر شہند و دران غم و الم اندرون یک ہفتہ بیمار شدہ
پچہار دہم ماہ شعبان ۱۲۱۱ ہجری رحلت فرمودند۔ نواب عمدة الامرا
بہادر دو ہزار روپیہ برائے تجہیز و تکفین عنایت فرمودہ صندوق میت
را حسب خواہش سیف الملک بہادر بہ تزیین بسیار روانہ تہرنگر فرمودند۔
و از سیف الملک بہادر بعد ادائے مراسم تعزیت ارشاد فرمودند۔ شما
فاطمہ جمع دارندہ حسام الدولہ را از تہرنگر می طلبم۔ ازین معنی با فاطمہ داری
اوشان نمودہ مع خواہراں وغیرہ بدولت خانہ خود تشریف آوردہ در
دارالانشاء فارسی حکم فرمودند یک عنایت نامہ درباب روانہ نمودن
حسام الدولہ بہ حسام الملک بہادر نوشتہ برسبیل دامنک روانہ تہرنگر نمایند۔
ہرین مضمون کہ بعد فاتحہ سویم والدہ او بہ تعجیل تمام روانہ ایں صوب
کنند کہ بے اطلاع والدین خود کہ حسام الدولہ داماد شما برائے اہلیہ خود
از یحیا فرار یافتہ درانجا نزد شما آمدہ است۔ بعد رسیدن عنایت نامہ
حضور بہ جناب حسام الملک بہادر بمجد فاتحہ دیارت مادرش اوشان تراپردوی
دود روانہ مراسم نمودند۔ چونکہ حسام الدولہ حسب الحکم حضور در عرصہ

تلیل داخل مداس گردیده در روشن باغ فرود آمده بحضور نواب صاحب
 معالی مودع داشت. جناب نواب صاحب ازین خوشنود گردیده از دہانی
 یک سوار تریپ بہ سیف الملک بہادر گفتہ فرستادہ یک شقہ از دست
 خاص بقلم سرائی بنام این مولف بدین مضمون ارقام فرمودند: "برخوار
 عزیز از جان صاحب الدولہ کریم میاں طول عمرہ بفضلہ تعالی کہ
 صام الدولہ غلام رضا فرزند خورد سیف الملک حسب الطلب
 من از نترنگر آمدہ بروشن باغ فرود آمدہ است می خواہم کہ شمارا برائے
 آوردن او فردا فرسہم۔ باید کہ شمارا صبح حکم والدہ . و خالائے
 خورد خود گرفتہ در فتح چوکی حاضر حضور من شوند۔ اللہ معنا و محکم"
 غلام حسین عمدة الامرا امیرالہند والا جاہ و جناب نواب صاحب این شقہ
 خاص خود را بدست سید ابراہیم رسالدار دادہ حکم فرمودند کہ تو
 این شقہ بدست صاحب الدولہ دادہ از طرف من بہ ہمیشہ میانہ پیغام
 دہند کہ فرزند خورد سیف الملک از نترنگر آمدہ در روشن باغ است
 کہ می خواہم داماد شمارا بسبب کم بودن سن او برائے استقبالش روانہ
 آنجا کنم۔ شاہم بہاماد خود حکم دہند فردا صبح بحضور ما حاضر شود۔ چون
 رسالدار مذکور حسب الحکم حضور شقہ خاص باین نیازکش رسانیدہ
 پیغامے در محل ہمیشہ میانہ گفتہ فرستاد کہ چون جناب والدہ صاحبہ
 قبل این مولف مضمون شقہ خاص حضور شنیدہ حکم فرمود کہ حکم
 خالائے خورد گرفتہ بروند۔ و حضرت نواب ملک النابیگم صاحبہ در
 جواب بہ رسالدار مذکور گفتہ فرستادند از طرف این جانب . بحضور

حضرت برادر صاحب قبله بعد از آداب عرض کنند که تجویز مبارک حضور برہم تجویز فایق و بالاثار و حکم عالی بالراس والعین قبول۔ مگر حسام الدولہ را فخر بنیرگی نواب والا جاہ بسیار است۔ اگر کسی لائق منصب اوشاں و مراتب باشد مناسب خوشنودی او باشد۔ چونکہ برخوردار صاحب الدولہ یک جز ضعیف مگر اوشاں فخر غلامی و ہمیشہ نادگی حضور دارد جناب مختار اند۔ بہر صورت کہ فریستہ عزت و عنایات عالی است۔ رسالدار مذکور این ہمہ موضوعات ہمیشہ میانہ بحضور رفتہ عرض نمود۔ خود بدولت از دست خاص بریک پرچہ کاغذ این بیت ارتقام فرمودہ باز در عرصہ نہ گھنٹہ شب بخانہ ہمیشہ میانہ مہ پیغام فرستادند۔ بیت

آناں کہ فخر باجداد می کنند

چوں سگ باستخوان دل خود شادی کنند

بعده رسالدار گفت حضور فرمودند بفضله تقید کردم فردا صبح یک سکاوت شیر وہاں۔ بادوپہر بافود و سوار تریپ مہ شش پاندان و شش بار دل حضور بالغورہ نواز سواری برائے داماد شہا بر دیوڑی شامی آید۔ می باید کہ شہا او را بزودی روانہ آنجا کنند کہ تا جلد حسام الدولہ را از روشن باغ در باغ خاص بہ نصرت محل آوردہ حاضر حضور کنند کہ نواب ملک النساء بیگم آنچیکہ حکم حضور بود ہمہ شنیدہ بعد از آداب و تسلیم گفتہ فرستادند کہ برخوردار صاحب الدولہ بالراس والعین حکم جناب عالی بجا خواهد آمد۔ و بروز دوم

صبح بوقت هفت گنجه این نیازکیش از عز و مراتب بروشن بلغ رفته
 حسام الدوله بهادر را در سواری او شان سوار کنانیده همراه گرفته
 در باغ خاص بنصرت محل حاضر نمود. و حضور بحسام الدوله بسیار
 غصه و عتاب فرموده بهرام جنگ را نیز همراه داده شد پیش
 سیف الملک بهادر روانه فرمودند. بهرام جنگ را حکم فرمودند وقت
 ملاقات شما هر دو دست حسام الدوله از رومال بسته بر قدم پدر
 ایشان باندازند. و از طرف من بگویند گنجهار شما را بسیار گو شمال
 نموده نزد شما روانه نموده ام. بخشنده حقیقی هزار گناهان عاصیان
 را معاف و عفو می نماید. این شما هم تقصیر این تقصیر من خود بخاطر
 من عفو نمایند خوشنودی من است. بهرام جنگ بهادر موافق حکم بعمل
 آوردند. سیف الملک بهادر نیز تقصیر ایشان عفو کردند.

رنگی - بتاسخ دوم شعبان روز چهارشنبه نواب

صاحب ... رون سواری صبح بیرون فتح چوکی برآمد شدند. چونکیداران...
 معمولی موافق محمول مجا. بجا آوردند. ازاں میاں جعفر علی شمشیر
 برکشیده بریک طرفه العین قریب نواب صاحب رسیده ... ت بر
 دامن خاص روه می خواست که مزب کند. دیدی اثنا محمد ابراهیم جعدار
 بسرعت تمام آمده دست و شمشیر جعفر علی را گرفت که قدم
 زخم بردست محمد ابراهیم هم آمد و دیگر اردلان نیز پرسیده دامن
 خاص در دست جعفر علی بود چاک نموده از جامه جدا ساخته نواب
 صاحب را اندرون فتح چوکی آورده راه بند کردند. و جعفر علی

رابطه مقید کردند این خبر با نواع و اقسام در شهر شهرت یافت
 نواب صاحب محمد ابراهیم را بخدمت صوبداری سرافاز فرمودند و برهم
 دروازه باغ تقید شد که آمد و رفت همه جامه پوش در باغ
 موقوف باشد کس را در باغ نگذارند این حکم دوسه روز جاری بود
 تا یک هفته عشره مردمان اهل قرابت و اهلکاران و غیره شب و روز
 در چوکی حاضر حضور می بودند و نواب صاحب بعد چندی جعفر علی
 را طلبیده سبب شمشیر کشی استفسار کردند و بهرام جنگ را حکم
 دریافت این معنی فرمودند و بهرام جنگ و تقی علی خاں علیحدہ جعفر علی
 را طلبیده پرسیدند اگر تو این مقدمه راست ظاهر بکنی بهتر و گرنه
 در قید شدید مبتلا خواهی شد - جعفر علی عرض کرد اگر شما اظهارد
 مرا راست تصور فرمایند یا دروغ، من ماجرای که فی الحقیقت بوقوع
 آمده است عرض می نمایم و آن اینست - اشرف علی از طرف
 علی حسین خاں پیام آورد اگر خداوند نعمت ما نواب سیف الملک
 بهادر بر مسند ریاست می نشستند، ما همه سادات هر یک بکار و
 خدمت عمده مامور شده بفرغت تمام گذر اوقات خود می
 نمودند و درین ریاست ازین فاقه کشی با که شب و روز بر ما می
 گذرد، مرگ بهتر است - در آن وقت محب علی و محمد علی حاضر
 بودند - لهذا غلام شمشیر کشیده پیش حضور آمد که ازین گرسنگی
 موت بهتر است، غلام را قتل نمایند، که تاب فاقه کشی ما نمی
 دارد - اما اراده غلام از طاعتان حضور نه بود - بهرام جنگ بهادر

مرگداشت اظهار جعفر علی در حضور عرض کردند حضور - در بسیای
 عتاب شده فرمودند - اگر اراده سیف الملک بعد من بر میسند نشینی
 بوده باشد خیال خام و بیجا - من می خواهم که بعد من فرزند من ، و
 سیف الملک می خواهند خود و همیشه کلاں می خواهند پسر خود ، و
 اهل فرنگ در قابله خود - مگر اراده اکمل الحاکمین آنچه که خواهد بود
 بظهور خواهد آمد - بعد ازاں بهرام جنگ را حکم فرمودند - جعفر علی و
 محب علی اشرف علی و محمد غوث را در طوق و زنجیر سلسل کنایند
 روانه چندگیری نمایند - و یک جمدار و دو پیره جوانان بار و یک
 میانه بباغ سیف الملک بهادر روانه کنند که علی حسین خان را
 در آن سواری مقید کرده بیرون سرحد گشتا نمایند - و چنان تاکید کنند
 که اگر علی حسین خان باز دین ملک مراجعت کند در طوق و زنجیر
 مقید خواهم کرد - بهرام جنگ حسب الحکم جعفر علی و غیره را مقید و
 علی حسین خان را شهر بدر نمودند - و نواب صاحب میر اسد الله خان
 بهادر را طلبیده فرمودند - از طرف من بسیف الملک بهادر پیام
 دهند - شما که خیال ریاست را در دل خود جاداده اند صرف عبث
 و بیجا است - این خیال باعث فراموشی خدا و عز و جل است -
 ازین خیالات لا حاصل در گذشتن بهتر و مناسب ، و گرنه سوائے
 ندامت حصول معلوم - سیف الملک بهادر باستماع این پیام عتاب
 آمیز یک هیکل کلام شریف خایل کرده بهراسگی تمام در خانه همیشه
 کلاں آمده انکار این معنی نمودند - چونکه نواب صاحب در محل

تشریف آوردند سیف الملک بهادر بهیکل در دست گرفته حلف نموده تصفیه کرده برپائے نواب صاحب افتادند و نواب صاحب برداشته گلوگیر نموده فرمودند یقین که از شما هم چنین حرکات بوقوع نخواهد آمد اما رفیق شجاع علی حسین خاں بسیار مفسد است - او را نخواهم گذاشت ایشان عرض نمودند - مرضی مبارک جناب غلام تاج حضور تا هم نواب صاحب همیشه از سیف الملک بهادر بیرون بوده ملاقات ظاهری می نموده آمدند - درین گلدسته آنچه که مقدمات معلوم و مرایاد ظاهر بود به تحریر در آمد -

شگفتگی گلدسته سویم در گلزار دویم

از ۱۲۱۱ هجری تا ۱۲۱۲ هجری

در بیان بلوه فوج بر قطب الدین خاں بخشی و عنایت شدن صوبداری صوبه محمد پور بحسام الملک بهادر و سرفراز شدن دیگر اهلکاران از منصب و خدمات و احداث مبارک چوکی که ثانی الحال معروف بروشن چوکی است - و تولد مهدی میاں و سبب رسانیدن قسط کهنی از خزانه سرکار خاص و تقسیم شدن در ماهه از پنج شش ماه در فوج جوانان علاقه قطب الدین خاں از خان مذکور درخواست در ماهه نمود نموده می آمدند و ایشان در وعده وعید امروز فردای گذرانیدند - آخر همه جوانان تاب فاقه کشی با نیاورده با خود تجویز

بلوه نموده بتاریخ بست و دویم محرم ۱۲۱۲ هجری صبح توپها از توپخانه
برکشیده - دو توپ بر لعل دیوانه کلاں آورده داشته در جستش قطب الدین
خان بودند - قطب الدین خان که باراده دربار سوار شده بدربار می رفتند
در اثناء راه ایشان را گرفته از سواری پیاده نموده کشاں کشاں آورده
در قید خود داشته تا دو سه روز بسیار هتک و ذلت بر توپ نشاند
در کوچه و بازار گردانیده بر دروازه باغ آورده مقید می داشتند -
و آمد و رفت مردمان در باغ تا بلوه که سه چهار روز بود موقوف
و معطل نمودند - و نواب صاحب با اطلاع این معنی برای احتیاط
خود فوج از کپنی طلب فرموده در باغ داشته در های باغ بند
کنانیدند - و یومی صد هون بهته بفوج کپنی از معرفت رضا نواز خان
بخش با آنها تقسیم می کنانیدند - چونکه بجز دادن در ماه صورت
فروشدن این بلوه متصور ندیده بخوابی حکم فرمودند در ماه ایشان
بموجب حساب بر آورد دفتر معرفت سیدی الدین نواز خان رسالدار
و سید مخدوم رسالدار از خزانة تقسیم کرده قبوض گرفته همه را رخصت
نمایند - خرابی حسب الحکم فیصله آنها نموده قطب الدین خان را از
دست آنها رها نموده آوردند - قطب الدین خان در حضور گریا و نالاں
آمده عرض کردند - حالا سکونت و بود و باش غلام درین شهر خیلی
نامناسب و بے جا است - اگر حکم شود غلام روانه بیت اللہ شریف می
شود - نواب صاحب به نهایت فهمایش یک دوشاله میناز لبوس خاص
خود بعنایت خطاب همت جنگ بهادر سرفراز فرمودند -

رنگے - نواب حسام الملک بہادر ہمیشہ برائے خدمت

صوبداری صوبہ محمدپور معرفت کرنل بارد بہادر در حضور ساعی بودند۔ و کرنل مذکور ہمیشہ در حضور برائے مقدمہ مذکور عرض می کرد۔ روزے بتاریخ چهار دہم شہر ربیع الاول ۱۲۱۲ لہ نواب حسام الملک بہادر را در دربار طلبیدہ از خدمت مسطور و بغایت خلعت و جواهرات سرفراز و معزز فرمودند و نذر گرفتند۔ و نواب حسام الملک بہادر در حضور التجا کردند کہ مرتضیٰ حسین خان امید از عنایت خداوندی جناب آن داد از خطاب بہادری و جنگی سرفراز و بغایت جواهرات و ثوبت و قیل عماری ممتاز گردد و نواب صاحب باستماع این معنی متبسم شدہ ارشاد فرمودند۔ برادر من این مقدمہ مطلوبہ شما سہل و آسان نیست کہ در نذرانہ این عنایات اگر ادشال پنج ہزار ہون بدہند البتہ سرفراز خواهند شد۔ نواب حسام الملک بہادر اقبال این معنی نمودہ حسب الارشاد بعدیم بوقت دربار در فتح چوکی حاضر گردیدہ عرض کردند کہ غلام بموجب حکم معہ نذر حاضر است۔ حضور از رائے صوابدید کرنل بارد بہادر و بیاس خاطر نواب حسام الملک بہادر مرتضیٰ حسین خان را بخطاب معظم جنگ بہادر و بغایت جواہر و نیم آستین و رومال و قیل و عماری و ثوبت و از حکم سوار شدن عماری و خدمت نیابت صوبداری صوبہ محمدپور سرفراز فرمودند۔

رنگے - بعد چندے نواب حسام الملک بہادر بیاس

اینکه کمزور بارڈ بہادر ہمیشہ درکار ہاے ایشاں پیش حضور بسیار سعی
 می نمود، مبارک باغ کہ ثانی الحال بہ کیلین خود یعنی محل مطہر علی فاں
 حسام الملک بہادر حال عنایت فرمودہ بہہ نمودند، از کمزور مذکور خرید
 کردہ بسیار آراستہ نمودند۔ بعد آراستگی و درختگی آں روزے بہ تقریب
 ضیافت نواب صاحب و ہمیشہ کلاں و ہمیشہ زادہا وغیرہ را دعوت
 نمودہ میز صبح بہ نعمت الوان و میوہ ہائے اقسام جہاں تیار ساختہ
 سربراے ضیافت بہ تکلف تمام نمودند و ہزار ہا روپیہ در انعامات
 ملازمان نواب صاحب صرف کردند و نواب صاحب بہ نہایت خوشحالی
 بعد تناول طعام صبح تا دو گھنٹہ در اینجا در سیر لودہ خاصہ سہ پہر معہ
 ہمیشہ گان وغیرہ نوش جاں فرمودہ بدولت خانہ مراجعت فرمودند
 رنگے . روزے نواب صاحب بعد برخواست در بازار
 ہمایوں محل بارادہ تشریف فرمائے محل ہمیشہ میانہ تشریف می فرمودند۔
 چونکہ عقب دیوانخانہ کلاں کلس محل روبروے سبز بنگلہ بر چشمہ آب
 رسیدند، تھمیزے فرمودند کہ دریں جایک عمارت چوبی تیار باید کرد۔
 ہاں وقت میسری پہو پوری وغیرہ معماران سرکار را طلبیدہ نقشہ
 و ترکیب بنائے عمارت باہنا فہانیدہ، معرفت محمد محصوم از براے
 خریدی اسباب وغیرہ تیاری آں طلبیدہ در علاقہ سید ابراہیم
 صوبدار عنایت فرمودہ، بنا بر سرعت تیاری آں صوبدار مذکور
 و میسری پہو پوری را تقید بسیار فرمودند۔ سید ابراہیم وغیرہ
 بموجب تاکید در قلیل الايام حسب الفرائش خاص تیار ساختند

و خود بدولت اکثر بعد تیاری آن که از ہایوں محل برخواست
دربار می فرمودند۔ دتا چندے اکثر دران چوکی مذکور تشریف
می داشتند۔ و در چشمہ یک کشتی خورد موافق گنجائش دہ دوازده
کس کنائیدہ دران چشمہ گذاشتند۔ و بہ دوپہر مردمان را دران
سوار کنائیدہ تماشا می دیدند۔ و بسبب قربت خانہ ہمیشہ میانہ ازاں
عمارت نو بسیار ہمیشہ مذکور آمدورفت می داشتند۔ بفضلہ بعد
آراستگی آن روزے از خانہ ہمیشہ میانہ و ہمیشہ خود و
دیوان خانہ کس محل تا پروازہ چارٹ خانہ بندوبست زنانہ
فرمودہ ہمہ ہمیشہ رگان وغیرہ را بوقت ہشت گھنٹہ صبح طلبیدہ
فاصلہ صبح مع ہمیشہ ہا وغیرہ درانجا تبادل فرمودہ تمامی روز
دویر کشتی و دیگر تماشا ہا داشتند۔ و انعامات بسیار عنایت
فرمودند۔ و بہ ہمیشہ میانہ ارشاد فرمودند کہ بنائے این عمارت
محض برائے قربت خانہ شما است و وقت گذاشتن سرم برین
عمارت کہ از رسم ہنود کنگن در پارچہ سرخ قدرے سرخ وغیرہ
انداختہ سرم می بندند۔ در دوشالہ سرخ بستم۔ ازاں یک فرد
بداموغہ و یک فرحبہ میسری دادہ شد۔ ہمیشہ رگان عرض کردند۔
اللہ تعالیٰ این عمارت نو بہ آنجناب مبارک و سازوار نماید۔
و جناب را تا صدوسی سال سلامت و قایم دارد۔ و خود بدولت
باستماع لفظ مبارک ارشاد فرمودند۔ من این عمارت را بموجب
گفتہ شما ہمسای بہبارک چوکی نمودم۔ و طعام سہ پہر نیز درانجا

از بادشاهی خانه فاص خود و خانه های فاصه از محل همیشه طلبیده
 تناول فرمودند. بعد از تناول طعام همه با را مرضی نموده خود
 سوار شده فتح چوکی تشریف فرموده تاج الامرا بهادر را بحضور
 طلب داشته تاکید فرمودند. همیشه شام بعد تناول طعام صبح مع
 رفقا و استادان خود در مبارک چوکی آمده تا وقت نماز عصر
 در آنجا بوده باشد. تاج الامرا بهادر حسب الارشاد حضور همیشه از آن گنجه تا
 وقت معینه مقرر فرموده حضور در مبارک چوکی بوده می رفتند.
 و نواب صاحب هم بعضی اوقات در آنجا تشریف می آوردند و
 تجویز بود که همین مبارک چوکی را بالائے دیوان خانه کس محل تیار
 سازند اما فرصت و مهلت نداد.

رنگه - در عرصه هفتم ماه مهدی میاں بمسئله نواب

ملک النساء بیگم صاحب که فرزند این نیازکیش به هجدهم ماه ربیع الاول
 ۱۲۱۲ هجری به وقت هفت گنجه صبح در خانه حضرت نواب ملک النساء
 بیگم صاحب بسبب تولد در ماه هفتم بسیار مکدر و مشوش می بودند و از
 هر یک استفسار می کردند طفلی که در ماه هفتم متولد شود او را محل
 اندیشه است یا نه. اگر چه همه همیشه با و غیره استمالت با انواع و
 اقسام می نمودند اما خاطر جمعی ایشان نمی شد. و نواب از روز تولد
 مع همیشه با پنج شش روز در آنجا تشریف می داشتند و سخنان تسلی
 می فرمودند. و بوقت آمدن حکما در محل جناب نواب عمده الامرا
 بهادر مبارز جنگ بهادر را هم طلبیده ارشاد فرمودند که شادین

امر فہمائش ہمیشہ نمایند۔ ہمیشہ بسبب تولد شدن طفل ماہ ہفتم بسیار
 متفکر اند۔ بہادر مذکور عرض کردند کہ جناب بیچ تشویش و دسواس
 را ماہ یاب خاطر نہ فرمایند بسیار اطفال در ماہ ہفتم تولد شدہ
 اندومی شوند۔ چنانچہ غلام ہم در ماہ ہفتم تولد یافتہ است۔ جناب
 اندیشہ نفرمایند۔ مگر فرزندے کہ در ماہ ششم تولد یابد، زندہ نمی
 ماند۔ از استماع زبانی مبارز جنگ بیگم صاحبہ را قدمے تسکین حاصل
 شد و نیز حضرت نوابصاحب برائے تشفی و خوش طبعی بہ ہمیشہ میر
 ابوطالب خاں بہادر و امین الدین خاں بہادر در ہوں مجلس در محل
 ہمیشہ میانہ یاد فرمودہ ارشاد فرمودند کہ مبارز جنگ بہادر در باب
 تولد خاں مبارک بہ ہمیشہ ام گفتہ فرستاد۔ و شما ہا ہم دریں مقدمہ
 آنچیکہ می دانند بہ ہمیشہ ظاہر نمایند۔ آں ہر دو صاحبان عرض
 نمودند۔ طفل ہفت ماہہ برخوردار و صاحب نصیب می شود۔ و چنانچہ
 در گاہ قلیخان بہ ہفت ماہ تولد یافتند۔ از ملاحظہ او بحضور روشن
 شد و از تولد این فرزند جناب بیگم صاحبہ قبلہ باشند بیچ
 اندیشہ نیست و این طفل صاحب نصیب و برخوردار خواہد شد۔
 مبارک و سازوار باشد و نواب ملک النساء بیگم آں طفل را باقتیاد
 بسیار آرزوئے گفتہ پیران جہاں دیدہ در پنیہ و برگ موز گذاشتہ
 پرورش می نمودند۔ و جناب بندگان عالی نواب عمدۃ الامرا بہادر
 والا جہاں ثانی در جہزہ زچہ خانہ با خندہ روئی تشریف آورده از
 جیب مبارک خاص یک پارچہ از قسم شبنم کہ بسیار باریک

و خوش بخت بمقدار دو رومال سفید رنگ بود بابت - لمبوس
 خاص حضرت نواب صاحب قبله شهید رفته الله علیه برآورده تبرک
 برای پوشش طفل مذکور به بیگم مذکوره عنایت فرموده ارشاد
 کردند- الله تعالی شما این نیز مبارک فرماید- بیج تشویش در دل
 نکنند- بفضل الهی این بسمه جان عزیزان همیشه از عز و مرتبت بعر
 طبعی خواهد رسید- خوش باشند- و پاپه لمبوس مبارک حضرت جد امجد شما
 که آورده ام به طفل شما بپوشانند و بیج طفل ازین تبرک
 سرفراز نگردد دیده مگر طفل شما که ازین نعت سرفراز یافت- بفضل یقین
 است که طفل مذکور صاحب نصیب باشند- و نواب ملک النساء بیگم ازین
 فال نیک و ارشاد حضور خوشحال گردیده آداب شکریه بحضور برادر
 کلاں خود بجا آورده عرض کردند- در سایه جناب عالی بوده
 پرورش یافته بنایات حضور صاحب نصیب خواهد شد- و جناب
 کریم النساء بیگم صاحب قبله معروف به حضرت بیگم و سلطان النساء بیگم
 صاحب و حمة النساء بیگم صاحب و زنان علاقه نجیب الشرفان بهادر و
 دیگر زنان محترمین اهل گوپامو و نیز پرن بی صاحب و غیره از روز
 تولد تا رسم چهل شب و روز بخانه ملک النساء بیگم صاحب نزد زچہ
 بودند- و حضرت نواب صاحب ممدوح هم از روز تولد در دیوان خانه
 مجدالدوله سکونت داشته میز صبح در دیوانخانه مذکور با همیشه
 زادگان تناول فرموده وقت دربار در مبارک چوکھی که ثانی الحال
 روشن چوکھی است- رونق افزاشده بعد از فراغت دربار محل

همیشه میانہ تشریف آوروہ خاصہ سہ پہر تارسم مذکور تناول می
 فرمودند و خود بدولت مبلغ دو ہزار روپیہ برائے اخراجات زرعی
 از نزد محصوم طلبیدہ بمعرفت ہمیشہ کلاں بہ ہمیشہ میانہ عنایت
 فرمودند و بروز رسم چہٹی جناب حضرت نواب محلی بر کاغذ افشانی
 از دستخط خاص خود خطاب و منصب بدیں مضمون بفضل جل شانہ
 غلام علی محمد معروف بہ محمدی میاں بنسٹ ہمیشہ عزیزہ جاں نواب
 ملک النساء بیگم بخطاب نصیب الدولہ غلام مجتبیٰ خاں بہادر اسد جنگ با
 منصب دو ہزاری و علم و تقاہ و عنایت نیم آستین و رومال
 و حکم پوشیدن جواہر مرصع و مروارید سرفراز و مفتخر باشد۔ او
 تعالیٰ شانہ این عطیہ غلمی بجگہ پایہ ہمیشہ میانہ عزیزہ جاں
 مبارک و سازوار فرماید۔ بمنہ و کرمہ اللہ معنا و محکم۔ غلام حسین
 عمدة الامرا والاہاء مرقوم ببست و ہفتم ربیع الاول ۱۲۱۲ھ ہجری ارتقام
 فرمودہ دہم قطعہ دیگر بابت پروانہ جاگیر یک ہزار و دو صد ہون
 پھولی سالیانہ مکتوڑم نام ثانی الحال موسوم بہ صاحب نگر بود
 از نام مہر النساء بیگم دفتر بیگم صاحبہ معزالیہا با دستخط و مہر و
 بیضی خاص و نشانی ہائے اہل دفاتر کچہری موافق قانون تیار
 شدہ در دفتر دیوانی پیش کرنل بارڈ بہادر بود۔ کرنل مذکور
 حسب الحکم حضور بوقت رسم چہٹی طفل مذکور از دست میر
 اسد اللہ خاں بہادر بخانہ نواب ملک النساء بیگم صاحبہ در حضور
 حضرت نواب عمدة الامرا والاہاء ثانی فرستاد و حضور فرمان خطاب

و پروانه جاگیر بدست خود داشته . وقت رسم مذکور فرمان خطاب بدست نصیب الدوله بهادر پروانه جاگیر بدست مادرشان عنایت فرمودند و چنانچه جاگیر مذکور در علاقه این نیازکیش تا ضلعی ملک کرناک بود .

شگفتگی گلدسته چهارم از گلزار دوم از سال ۱۲۱۱ هجری تا ۱۲۱۲ هجری

در بیان کامیاب شدن ملازمان از خدمات و غیره و کیفیت بیماری چپک این نیازکیش و شادی شهباز جنگ و شادی تاج الدین خان فرزند خور و نظام الدین احمد خان بهادر مرحوم و ضیافت حضرت بندگان عالی نواب عمده الامر و الاجاه ثانی در باغ بهرام جنگ بهادر و شاه محمود صاحب سادی و اعتراضی آمدن حضور بر نور الدین محمد خان بهادر .

حشت جنگ که جناب حضرت نواب صاحب از مسند نشینی خود همیشه خدمات و منصب موافق مراتب هر یک و بعضی را از رای مهر انجلاے خاص ، و بعضی از سعی و سفارش همیشه کلاں ، و بعضی از تجویز و مناسبت کرنل بارڈ بهادر مشیر و دیوان مختار سرفراز و کامیاب می فرمودند و چنانچه علی نواز خان از سابق الایام بحضرت عرضگی سرفراز ، و بنایت خسروانه که برادر زاده کلاں شان مرزا خضر علی بختاب هادی علی خان مؤخر شده از خدمت عرضگی بهکی کامیاب

گردیده ، و علی نواز خان از خطاب بهادری سرفراز گشته بر خدمت قلعداری
 محمدپور مامور ، و میرزا صفدر علی برادرزاده خود و آن از خطاب حیدر نواز
 خان و خدمت نیابت شان سرفراز و مغر شده روانه محمدپور گردیدند -
 و ششوار جنگ همیشه حاضر حضور بوده بر خدمت میوه خانه و نیز بر صیقل
 مضوری مامور - و میرمهدی علی خان از خطاب بهادری سرفراز شده بر
 خدمت داروغگی نیل و شتر خانه سرگرم و لطف بیگ بر خدمت داروغگی
 اسپان چارٹ و ترپ کامیاب ، و مرزا حیدر علی بر خدمت داروغگی شکانغانه
 سرفراز ، و قطب الدین خان بهادر همت جنگ بر خدمت اینی امورات نهرنگر
 تا فیصله نیامین حسام الملک بهادر و نصیر الملک بهادر و هم برای فیصله
 تقیه و فساد هر دو برادران از طرف حضور مقرر یافته روانه آنجا گردید -
 و برین منوال هر یک را بقدر مرتبت و حوصله او از هر یک خدمت
 معزز می فرمودند که داخل آن در دفتر دیوانی و بخشگیری و میرسامانی
 نساں دولت ممتاز داخل خواهد بود - بباعث عدم وقفیت تمام مفصلاً
 در تحریر نیامده -

رنج - به بست و یکم ماه رمضان المبارک ۱۲۱۲ هجری این
 مولف را بخارے بطور تپ رو نموده - و بعد سه روز علامت چپک
 بر همه بدن ظاهر گردید - و در عرصه یک هفته چنان بوفور کرد که از
 سرتاپا یکسوں که تمامی حکای یونانی و مصری علاقه سرکار شب
 و روز در آنجائی بودند - و بدستور جناب نواب صاحب و عمه و هر دو
 همیشه کماں بخانه همیشه خورد در بیمار داری همیشه زاده خود تشریف

شریف می داشتند۔ و جناب نواب صاحب ممدوح بہ چوکیداراں و حکم
 و غیرہ بحسب مراتب ہر یک یومیہ بہتہ تقسیم می کنائیدند۔ و پانزدہ
 حکیم یونانی و شش حکیم مصری حسب الحکم حضور بر دیوڑی متعین اند۔
 و برائے ملک الحکما حکیم احمد اللہ خاں بہادر دو وقتہ طعام از بادچی خانہ
 سرکار مقرز بودہ ، ہمیشہ تا بصحت ایں جز بخانہ والدہ ام می آمد۔
 و تفتیکہ نواب صاحب نزد ایں مولف برائے دیدن تشریف می آوردند
 پنج ہون کرک یومیہ عنایت فرمودہ ، روزے ارشاد حضور گردید۔
 حالا مزاج شما آچنیکہ می خواہد ظاہر سازند عنایت خواہم فرمود۔
 ایں مولف حسب الحکم حضور خواہش دل خود عرض نمود کہ نیم
 آستین در و مال شال سبز مہ دوشالہ دریدن مبارک است سرفراز
 شوم۔ و نیز گہڑیاں جیب خاص و دیگر یک گہڑیاں فرشی و یک سسکاون
 بنگالی و یک چارٹ مہ اسپاں با خوراکی آں سرفراز گردد۔ حضور
 بروز دوم از راہ عنایات و اشفاق بزرگانہ ہمہ سر بجام حسب
 خواہش مذکور سرفراز و کامیاب فرمودند۔ و تا صحت بر سر بجام حکومت
 جناب والدہ بود۔ غرض کہ چپک روز بروز صورت افزائش گرفت۔
 و جناب والدہ ام نواب عمدة النساء بیگم صاحبہ قبلہ بہ سبب شدت بیماری
 روزے نا امید گردیدہ در بسیار حزن و ملال و انواع اخکارات
 مبتلا شدند۔ در اں حال ہر دو ہمیشہ شاں جمع آمدہ بہ نواب
 صاحب اطلاع فرمودند۔ و نواب صاحب بچہ آگاہی ڈاکتران
 انگریز را طلبیدہ ، و دیگر حکمائے یونانی و مصری را جمع آوردہ ،

با حکیم احمد اللہ خاں بہادر پیش بیمار رفته ، بعد از دیدن حال آن از حکیم احمد اللہ خاں فرمودند کہ مزاج این بیمار صورت بہ کے خواہد شد۔ و حکیم مذکور عرض کردند۔ بندہ پیش از شش ماہ در دیوان خانہ افتخار الدولہ بہادری روبروی حکیم احمد اللہ خاں و حکیم عبدالرزاق خاں بمصاحب الدولہ گفت نام معاینہ چہرہ شما معلوم می شود کہ چیچک بشما از شدت خواہد برآمد۔ اگر درین وقت شما قصد بگیرند بہتر و بشما مناسب است۔ اگر نخواہند گرفت مشکل۔ و چیچک از بسیار خرابہ شما خواہد برآمد۔ آن وقت از حکماء بیچ علاج صورت پذیر نخواہد شد۔ وزیرت شما دشوار۔ و در محل والدہ شما ہم گفتہ فرستاد۔ سخن بندہ نہ شنیدند۔ بل جلالہ دم نوالہ حکیم مطلق است از دار الشفاے حکمت قدرت کاملہ امید شفا است۔ فاما بیچ علاستہ در ظاہر درست نیست۔ ازین معنی نواب صاحب خود مایوس شدہ مخفی بہ ہمیشہ کلاں اطلاع این امر نمودند۔ و روز دوم معرفت کرنل بارڈ دوستہ ڈاکٹر را طلبیدہ۔ در حجرہ بیمار چیچک فرستادند۔ ڈاکٹر ان بمحور داخل شدن در حجرہ پس پا بیرون شدہ ، بمحور عرض کردند کہ ہمچو چیچک ندیدیم و نشنیدیم۔ بیمار ازین بیماری جانبر شدن فیصلہ دشوار می نماید۔ و جناب ہر وقت کہ درین حجرہ تشریف فرما شوند ، یک شیشہ سرکہ انگوری بر دیوار ہا پاشانید تشریف فرمایند۔ نواب صاحب فی الوقت شیشہ ہائے سرکہ انگوری از سرکار طلبیدہ ، بموجب گفتہ ڈاکٹر ان عمل نمودہ ، ڈاکٹر ان

را اندرون حیره بروند . ڈاکڑاں بعد دریافت حال بیرون
آمدہ صورت یاس بیان نمودند . و نواب صاحب ہم از گفتہ
ڈاکڑاں نا امید شدہ ، شب و روز درخانہ ہمیشہ در تردد علاج
متفکرمی بودند . چونکہ ضعف مزاج بیمار بسبب روز افزونی چپک
بدرجہ کمال رسید . روز بیستم از آغاز چپک از صبح بیمار حالت
روداد کہ ہوش و حواس و طاقت گفت و شنود مطلق نماندہ ،
بظاہر صورت جاں کندن ہویدا و پیدا . نواب ملک النساء بیگم
صاحبہ از معاینہ حالت مذکور سخت مایوس و نا امید شدہ ،
توکل بخدا نمودہ ، قدرے برگ نیم طلبیدہ ، در آب جوش دادہ ،
برگ را از آب جدا ساختہ ، باریک ساییدہ ، در حیرہ معہ دوستہ
زن خدمتگذار تشریف آوردہ ، آن برگ ساییدہ را از سر تا پا
چسپان نمودہ ، و مالیدہ ، بعد دو گھڑی آن آب جوش خوردہ برگ
را در آفتاب انداختہ ، ازاں آب تمامی بدن را آہستہ آہستہ شوشیدہ ،
ہمہ نیم و غلظت را پاک و صاف نمودہ ، در حیرہ را بند کنانیدہ ،
بخار عود و اگر د و عنبر از اطراف و جوانب دادند . بفضلہ تا شام
ازاں حالت صورت افتادہ بظہور آمد . دران زمان بحال این نیاز
کیش حل شش ماہ بود . و از استماع حالت این حاصی محل
مذکور بسیار متردد و متفکر بودہ ، با چشم گریاں در جناب اقدس
الہی التجا برائے صحت و تندرستی مزاج شوہر خود کردہ ، درود
بر حضرت سید عالم صلی اللہ علیہ وآلہ فرستادہ ، بشب خواب میدید .

و بعد از نصف شب در خواب دیدند که شخصی بزرگ سبزپوش
تشریف آورده می نمایند که ای کینه دهر! اگر تو جان کلاں را
عزیز داری که جان خورد در شکم تو است، بگذار. بعد توله
جان خورد تو در جهاں نخواهد ماند. محل مذکور در جواب عرض نمودند.
البته جان کلاں از جان خورد عزیزتر می باشد. می خواهم بشوهرم
جان کلاں صحت حاصل گردد. بفضل ارشاد فرموده. از امروز
بشوهر تو شفا من جانب الله عطا خواهد شد. نام او بکره غلام
ضامن بدار. درین نام بسیار منفعت باو خواهد شد. و محل نیاز
کیش بعد از بیداری خواب صبحی وضو سافه، نماز خریضه صبح بجا
آورده، و دو رکعت شکریه بمشده صحت این عامی ادا کرده،
کیفیت خواب از یک بی بی سیده علاقه خود بیان کرده، احوال
شوهر دیانت می نمودند. بفضل از آن روز از فضل نضال لایزال
شامل حال شده روز بروز صورت صحت معلوم گردید. و خاله صاحب
میان ام که خوشدامنم بودند، شب و روز نزد این مولف با چند
زنان چوکیداران همیشه حاضر بوده، خود متوجه دوا و غذا بودند.
و بتصدق جبه و رسولہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در عرصہ یک ہفتہ
مزاج بکلی رو بصحت آورد. و جناب والدہ ام و خاله صاحبہ بعد
ادایہ شکریہ حکیم برحق گفتند. الحمد للہ ہزاراں ہزار شکر کہ
پیش از یک ہفتہ بیچ امید زیست بنمودہ. چنانچہ حکما ہم دیوس
شدہ بودند. کہ شافی مطلق از شفاخانہ قدرت خود صحت

عطا فرموده . و حکما نیز بدریافت صحت متعجب شده ، در حضور
نواب صاحب عرض نمودند . این مقدمه صرف باعث فضل الهی
است که رشته حیات مستحکم بود . و گرنه نجات ازین بیماری تعب نهایت
دشوار بود . و نواب صاحب ارشاد فرمودند . که باعث صحت اولاً
قیام بودن رشته حیات او ، و ثانیاً دعاى والدۀ او دهم اہلیہ
از بسیار گریہ و زاری بجناب باری التجاى صحت شوہر
خود می نمود . و ثالثاً اللہ سبحانہ تعالیٰ بر محنت و مشقت خالہ
میانہ خوشدامن او نظر ترم فرموده ، صحت عطا فرمود . غرض
بعد دو ماہ حضرت والدہ ام غسل صحت داده ، ادائے نیازات
و فواتحات فرمودند . و حضرت نواب عمدة اللہ و الایہ ثانی روز غسل
صحت برائے اخراجات و انعامات حکما و چوکیداراں مبلغ دو ہزار
روپیہ عنایت فرمودند . و بعد ازاں جناب خالہ میانہ ام نواب
ملک النساء بیگم صاحبہ مجلس جشن گل پوشی با تجمل تمام در محل خود ادا
فرموده ، بخانہ اش روانہ فرمودند . و بعد سہ چہار ماہ بحمل این
مولف فرزند تولد یافته مسی بعبد الولی گردید . و حضرت نواب
صاحب محلے مبلغ یک ہزار روپیہ جہت کارودائی زچکی عنایت
فرمودند . و فرزند مذکور اندرون یک ہفتہ بر صحت حق پیوست .
رنگے . حضرت نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ بہ استرغاب
نواب عمدة اللہ بہادر تجویز شادی شہسوار جنگ بادختر محمد حیات
قادر علی خاں ، فرزند عصمت بی کردہ . بی بی مذکورہ را در محل

خود طلبیده ، تقرر نسبت کرده ، بحضور نواب صاحب اطلاع دادند .
 و چهار هزار روپيه برائے اخراجات طرفین شادی از خزانه سرکار
 حسب الحکم طلبیده ، به قادر علی خاں دو هزار روپيه فرستاده ، و
 یسین محمد خاں را جهت بندوبست امورات شادی متعین نمودند .
 و خانه عروس و در خانه عصمت مقرر فرموده که در محل همیشه کلاں
 زنانه نوش و در دیوان خانه سراج الملک ماخذ خانه دوله بتجویز
 کرده ، والده شمسوار جنگ را طلبیده فرود آورده ، برائے
 سربراہی مجلس و غیره میرمهدی علی خاں و شجاعت علی خاں را
 متعین فرموده ، و بیگم صاحبہ معزالیها متوجه برجیج امورات
 شادی بوده ، هر دو همیشه و دیگر زنان قرابت را دعوت نموده
 طلبیده ، آغاز شادی نمودند . و رسمیات عروس و نوش از خوبی
 تمام بحسن انصرام می یافت . و ہمیشگیان حضور هر روز در شادی خانه بوده
 رسوم می نمودند . و نواب صاحب از راه عزت بخشی دوشه شب
 مع ارکان دولت رونق بخش محفل شد ، معزز فرمودند و نواب
 صاحب به شب برات نوش را پیش خود طلبیده ، سهره بسته ،
 سوار کنانیدند . و روز جلوه بخاطر و سفارش نواب سلطان النساء
 بیگم صاحبہ ، نواب صاحب مع سیف الملک بہادر و ہمیشہ زادگان
 بخانه عروس تشریف فرما شده ، بشراکت مجلس عقد و رسم جلوه
 سرفراز فرمودند . بعد ادائے رسمیات مذکور مخاطب بہ سیف الملک
 بہادر شده ، و اشاره طرف قادر علی خاں نموده ، تبسم کنان

ارشاد فرمودند - مروت قادر علی خاں را ملاحظه نمایند که چه قدر صاحب مروت است - بیاس فاطمہ من دفتر خاص خود را از عبدالکریم شهنواز جنگ منصوب نمودند - و نیز متوجه به قادر علی خاں شده ، فرمودند - فانا صاحب شما که دفتر خود عبدالکریم منصوب نمودند ، ازین معنی من بسیار خوشحال شدم - و امروز شما را بخطاب بہادری و اضافہ پنجاہ روپیہ سرفراز نمودم - بفصلہ ماہ بہ ماہ کہ پنجاہ روپیہ بشما می رسد ، حالا ما ہوار صد روپیہ خواہد رسید - قادر علی خاں بہادر پنج روپیہ نذر خطاب و اضافہ گذرانیدہ ، و آداب بجا آورده عرض نمودند - اللہ تعالیٰ جناب عالی را تا صدوسی سال سلامت دارد کہ مابدولت خواہاں و بزرگاں ما پرورش یافتہ ، این فانیان انوریہ اند بہمہ وجوہ پرورش ما فدویاں محفوظ فاطمہ عاطر خواہد بود - بعد ازاں یک ہزار روپیہ از طرف خود و ہمیشہ گان بہ تقریب رونمائی بقادر علی خاں عنایت فرمودہ ، تشریف فرما بدولت خانہ خاص شدند - و عصمت بی صاحبہ نوشہ و عروس را سوار کنانیدہ معہ جلوس بخانہ نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ آورده ، عروس را بر قدم خاص نواب صاحب و نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ و دیگر ہمیشہ گان انداختہ ، عرض نمودند - تا این زمان دختر بنیری این جانبہ بود ، از امروز در کینزی جناب آمده است - پس امیدوار است کہ اشفاق خداوندی ہمیشہ مبذول مال این کینز باشد - نواب صاحب عروس را از قدم برداشتہ بگلگیر کردہ چند زیور

مرصع در رونمایی عنایت فرمودند. و همه همشیرگان و غیره آداب
تهنیت بجا آورده، نذر گذرانیدند. نواب سلطان بیگم صاحب
بحکم حضور والده شهبسوار جنگ را طلبیده، دست عروس بدست
ادشال سپرده، ادای مبارک باد نمودند. و روز چهارم
بعد از ادای رسم چوتھی عروس و نوشه را همراه والده شهبسوار
جنگ بخانه اوشال روانه نمود.

رنگی. شادی تاج الدین خان فرزند خورد نظام الدین
احمد خان بهادر مرحوم از رضیه بیگم، صبیّه نواب عمده الامرا بهادر که
از بطن زن علاقه هتتاب بیگم بود بطور شادی شهبسوار جنگ
حسب الحکم نواب صاحب نواب سلطان النساء بیگم صاحب در محل خود
آورده، متوجه بوده، در مابجخانه و دیوانخانه نوشه در دیوان خانه
ریش الامرا بهادر و خانه عروس بخانه شاه بیگم دختر خود مقرر نموده،
هفت هزار روپیه برای اخراجات طرفین از سرکار به دست نموده،
سه هزار روپیه طرف نوشه و چهار هزار روپیه طرف عروس صرف
نموده، بآئین بهین حسن انصرام دادند. و در زنانه مهمان یا و غیره
از شادی شهبسوار جنگ بهادر برتریه زیاده تر بودند. و وقت جلوه
نواب صاحب مع سیف الملک بهادر و امیرالدوله بهادر و
افتخارالدوله بهادر و دیگر اقارب و غیره تشریف می داشتند.
بعد از ادای رسم چوتھی عروس و نوشه را متصل مکان
هتتاب بیگم در مکان علّیه با جلوس روانه فرمودند.

رنگه - روزی نواب صاحب بهرام جنگ ارشاد فرمودند
 که شنیده شده است شما باغ خود را بسیار آراسته نموده اید -
 می خواهیم یک روز روانه سواری صبح بباغ شما آمده ، میز صبح
 در اینجا تبادل نمایم - بهرام جنگ بهادر آداب بهجا آورده ، عرض کرد -
 غلام و باغ غلام ازاں حضور است تشریف آوری جناب در باغ
 غلام باعث سرفرازی و عزت بخشی غلام است . و موجب سربسزی
 و بار آوری نخل مراد غلام . ازاں روز بهرام جنگ بهادر متوجه
 اسباب صیانت و درستگی باغ شده ، بعد تیاری بتایخ سوم ماه
 شوال المکرم ۱۲۱۲ هجری بعرض حضور پرداختند . اگر حضور فردا
 وقت روانه سواری معه صاحبزادگان و همیشه زادگان رونق بخش
 باغچه غلام شوند ، عین غلام نواز نیست - نواب صاحب متبسم شده
 قبول فرمودند . و بموجب دعوت بهارم شهر مذکور مع تاج الامرا
 بهادر و همیشه زادگان از روانه سواری زیست بخش بهرام جنگ شدند
 و بموجب حکم فاضل میر اسد اللہ خاں بهادر و تقی علی خاں بهادر و
 شجاعت علی خاں و میر ابوطالب خاں و محمد امین الدین خاں و درگاه
 قلیخان و علی نواز خاں در اینجا حاضر بودند . حکم حضور عن اصداریافت
 که سرعت تمام یک ترپ سوار در طلب حضرت مولانا عبدالعلی
 صاحب و عاشوری لہی و امیر الدولہ بهادر و افتخار الدولہ بهادر
 روانه شود و بزودی بیارد . حسب الحکم همه ها در عرضہ قلیل
 حاضر شدند - نواب باتمامی مردمان حاضرین بر میز تشریف

داشته تناول خاصه فرموده ، بر خاسته برائے ملاحظه باغ تشریف
فرما شده ، بعد ملاحظه کردن غنچه غیر شمیم را از نسیم توصیفش وافر
نمودند . بهادر مذکور یکصد و بست و یک روپیہ و چند خزان فلعت
و بسیار خوانہائے میوہ آوردہ ، نذر گذرا میدند . و خوانہائے
میوہ حسب الحکم خاص بہ ہمہ ملازمان ہمراہی قسمت نمودند .
بعد دو سہ گھڑی نواب صاحب بدولت خانہ تشریف فرمودہ ،
ہمہ ہا را مرخص کردند .

رنگے . روزے نواب صاحب در دربار بشاہ محمود

صاحب سادی ارشاد فرمودند . بسیار روزے کہ طعام این
بشمہ بخانہ شاخوردہ ام ، می خواہم روزے بخورم . شاہ صاحب
مذکور بعد از دو سہ روز تہیہ اسباب ضیافت نمودہ ، عرض
کردند . اگر جناب فردا بوقت خاصہ سہ پہر مع صاحب دادہا و
اہل کاراں کہ در باغ بہرام جگ بہادر ہمراہ رکاب سعادت
انتساب بودند ، کلیہ این فقیر را از قدم میمنت لزوم
نہیت بخشید ، بعید از غربا و فقر نوازی عالی نخواہد بود . روز
دیگر نواب صاحب حسب التماس شاہ صاحب بوقت معینہ مع مہمان
مقرری دعوتی تشریف فرمودہ ، از فاتحہ شاہ دستگیر صاحب فراغت
یافتہ ، در دیوان خانہ آمدہ ، بعد از تناول طعام کہ از اقسام نعمت ہا
تیار بود ، تناول فرمودہ ، در توصیف آں رطب اللسان شدہ ، مراجعت
بدولت خانہ خاص فرمودند . و ہمیشہ در ماہ رجب بموجب دعوت

شاه محمود صاحب که نواب صاحب ایشان را بسیار عزیز می داشتند بصبح فاتحه شاه دستگیر صاحب تشریف فرما شده ، بعد فاتحه به همراهیان سواری حکم تبادل طعام داده ، بعد از تناول مردمان بدولت خانه تشریف می آوردند .

رنگه - شمت جنگ بهادر را بحسب عدم رسانیدن اقساط بموجب اقرارنامه پکهری دیوانی کرنل بارڈ بهادر و مستقانی شدن رعایا بر ظلم ایشان در حضور و خلاف عمل احکام عنایت نجات فاص بعتاب بسیار از خدمت مستاجری تغییر فرموده طلبیده در بارغ ماس کلیث آورده ، درغل و زنجیر مسلسل و مقید فرمودند . و همه اسباب اثاثه خانه اوشان که قریب یازده دوازده بندی بود برداشته در خانه همیشه کلاں آورده ، داشتند . بعد از مدت چند سفارش بهرام جنگ بهادر و از سعی کرنل بارڈ بهادر و عنایت خداوندانه عفو تقصیرات فرمودند ، از قید حکم رهایی فرمودند . و اسبابیکه در علاقه همیشه داشته بودند عنایت فرمودند ، که ضمانت دهر باسم مودلی ساہو گرفته ، بر خدمت تعلق دیگر معین کرده ، روانہ آنجا بودند .

رنگه - اعتبار خاں بهادر همیشه خواہش خطاب جنگی و رومال شال و نیم آستین بواسطت نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ اند سرکاری داشت کہ ایشان سفارش نموده سر فراز کنانند . روزی بیگم صاحبہ موصوفہ تقریب وقت عرض دیدہ ، سفارش برائے

مقدمه معلومه پیش نواب صاحب کردند . جواب شد . کرنل بارڈ از رویه ایشان بسیار ناخوش است که در اقساط بموجب قول اقرار نمی رسانند . اگر دوازده هزار روپیه نقد نذر این عنایات در سرکار بدهد ، البته حسب الخواش خود سرفراز خواهد شد . و نواب سلطان النساء بیگم صاحب ازین ارشاد حضور باعتبار خاں مطلع کردند . بهادر مذکور که اولاً پنج هزار روپیه نذر بنواب سلطان النساء بیگم صاحب قبول کرده بود ، برین نذرانه نیز راضی گردید . نواب صاحب روزی اعتبار خاں بهادر را در سبزکسی یاد فرموده ، خود بعد از تناول فاصه سه پهر از محل همیشه کلاں خود بیرون تشریف آورده ، اعتبار خاں را در حضور طلبیده ، از خطاب جنگی ، خطاب سرجنگ و بعنایت نیم آستین و رومال شال سفید از ملبوس خاص سرفراز فرموده ، نذر مذکور معرفت کرنل بارڈ بهادر مخفی گرفتند .

درین گذار از آنچه مقدمات واقف بودم بقید قلم آوردم .

شگفتگی گلدسته اول در گذار سیوم از ۱۲۱۳ تا ۱۲۱۴ هجری

دربیان عنایت شدن خدمت فوجداری تعلقه نیلور
با افتخار الدوله بهادر و شادی تاج الامرا بهادر و گرفتن نامه

شاه غازی بادشاه دہلی در کلس محل . افتخار الدولہ بہادر یک ہزار
 روپیہ نذرانہ بنواب سلطان النساء بیگم صاحبہ مقرر کردہ ، بذریعہ
 ایشان یک فرد فہرست درخواست خدمت فوجداری تعلقہ نیلور
 و عنایت شدن نوبت و فیل عماری و حکم داشتن ترب سوار
 و دادن خطابہائے خانی و بہادری و رائی بچند ملازمان خود
 مع یک عرضی در حضور نواب صاحب گذرانیدند . نواب
 صاحب آنرا ملاحظہ فرمودہ تبسم کردہ ارشاد فرمودند . برہمہ
 مقدمات ملکی کرنل بارڈ بہادر مختار است . درخواست این امر
 تعلق بہ کرنل مذکور دارد . من ہم خواہم گفت . البتہ در صورت
 مناسب قبول خواہد گردید . باقی امورات بفضلہ در اختیار من
 است . اگر بیچ ہزار روپیہ نقد در نذرانہ مطلوبات قبول دارند
 البتہ بعد از عنایت خدمت مسطور ازین عنایات ہم سرفراز
 خواہند شد . افتخار الدولہ بہادر ازین ارشاد سراسر فیض
 بنیاد دیگر یک فرد سوال دستخطی فوجدار تعلقہ مذکور تیار
 ساختہ ، از لجاجت و سماجت بسیار بکرنل بہادر دادہ ،
 چندے در کچہری بہادر مذکور آمدورفت برائے برآمد کار
 معلوم داشتند . روزے کرنل بارڈ بہادر از افتخار الدولہ بہادر
 اظہار کرد . بفضلہ حسب الخواہش آں خانصاحب بہت خدمت
 مذکور در حضور عرض نمودہ می دہانم . امانتدار این تیار
 دارند . افتخار الدولہ بہادر فرمودند . از توہ آں صاحب

توقع آن دارم بعد سرفرازی خدمت مزبور بنایت از بلوس خاص
 و جواهرات هم مفتخر بشوم که تا در اعیان و هم چشمان معزز
 باشم. روز دیگر کرنل بارڈ بهادر وقت دربار در فتح چوکی
 افتخار الدوله بهادر را طلبیده ، موافق قانون سرکار قرار نامه و غیره
 از دست ایشان گرفته در حضور حاضر آورده ، عنایت نامه جویدای
 مذکور وفلعت و غیره بموجب درخواست ایشان از حضور سرفراز
 کنانید. افتخار الدوله بهادر آداب شکریه در حضور بجا آورده ،
 یک هزار روپیه نذر گذرانیدند. و حضور نظر سفارش همیشه و
 تجویز کرنل بارڈ بهادر فرد درخواست حکم نوبت و نیل و عاری
 و ترب سوار و غیره گذرانیده ، بهادر موصوف را از دستخط
 خاص مزین فرموده عنایت فرمودند. و مخفی پنج هزار روپیه نذرانه
 معرفت چینا مولی گرفته بر عاری سوار کنانیده از حکم نوبت و
 ترب سوار سرفراز فرمودند. و هم حکم حضور شرف صدور یافت.
 از همین تجمل بر دیوڑی نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ رفتہ
 نذر به بیگم صاحبہ موصوفه گذرانیده بخانه خود روند.
 و افتخار الدوله بموجب حکم حضور بر دیوڑی نواب سلطان النساء بیگم
 صاحبہ قبلہ رفتہ نذر دستی بست و یک روپیه فرستاده ، و یک هزار
 روپیه نذر اقراری ذمه کشناسوامی مولی ساهوے علاقہ دیوڑی
 بیگم صاحبہ معزالیها نموده مرخص گردیده ، از بهان جلوس بر دیوڑی
 نواب ملک النساء بیگم صاحبہ حاضر شده ، پنج روپیه نذر گذرانیده.

بخانه خود رفته ، انعامات به هر یک عهده داران مردمان جلوس و غیره
 دہانیدہ ، ہمہ اہل را رخصت نمودہ بخوشی و خوبی در محل خود رفته
 عنایات حضور اظہار نمودہ ، بیرون محل آمدہ ، در دیوان خاص خود
 رفتہ تہنیت و مبارکباد گرفتند - و روز دوم بہت اداے شکریہ
 عنایات خداوندی و حسن سعی کرنل بارڈ بہادر بباغ کرنل مذکور
 رفتہ ، اداے شکریہ عنایات نواب بندگان عالی نمودہ ، در شکریہ
 سعی کرنل مزبور ہم پرداختند - کرنل مذکور بعد استماع سخنان
 شکریہ اداے تہنیت خدمات و غیرہ نمودہ گفت - کہ بشالازم است
 ہمیشہ این عنایات حضور را پیش نظر داشتہ ، در دولت خواہی و فیروہای
 سرکار قصور نہ فرمایند ، و در امورات جزوی و کلی بجا کو شدند ، و
 سروسقاوت و تجاویز را راہ ندہند ، و از فرہادری بیرون نروند ،
 و شکایات خود در حضور آمدن ندہند ، و بزودی روانہ تعلقہ خود شوند -
 و افتخار الدولہ بہادر بموجب گفتہ کرنل مزبور در عرصہ یک ہفتہ ہمہ
 سرانجام سفر مہیا ساختہ آنچیکہ اسباب ضروری کردنی بود روانہ
 نمودہ ، و خود در انتظاری رخصت حضور بودند - درین اثنا بہ این
 نیاز کیش آغاز چوپک گردید - کیفیت چوپک در گلدستہ چہارم و گذار
 دوم مفصلاً مرقوم است - و از دیدن آن معلوم خواہد شد و افتخار الدولہ
 بہادر از باعث در پیش بودن معاملہ ضروری بعد از غسل محبت
 این حامی کہ عرصہ یک ماہ کشیدہ از حضور مرخص شدہ ، بر لپال
 روانہ منزل مقصود شدند - و در اینجا بر ضبط و نسق خدمت خود

محور شده رفقاء خود را بموجب فرد دستخطی حضور از خطابات
خانی و بہادری و جنگی و غیرہ سرفراز فرمودند۔ ہمیشہ سرگرم کار ہائے
خود بودند۔

رہنگے۔ جناب ہندوگان حضرت نواب عہد الامرا بہادر
والا جاہ ثانی پیوستہ در فکر تزدتج و تجویز شادی فرزند عزیز خود
تاج الامرا بہادر می بودند۔ روزے بمشورت ہمیشہ کلاں خود
سرفراز علی خاں بہادر، فرزند حضرت نواب شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر
مرحوم را بر دیوڑی ہمیشہ طلبیدہ بہ ہزار نوع متوقع سرفرازی ہائے
گوناگون نمودہ ارشاد فرمودند۔ می خواہم کہ فرزند جگر بند خود را
بوساطت شما در فرزند می و غلامی رحمت النساء بیگم ہمیشہ شما بہرہم۔
اگر بند و بست این امر از شما بشود عین خوشنودی من است۔ سرفراز علی
خاں بہادر بعد از استماع ارشاد حضور از حضور مرخص شدہ، بخانہ
ہمیشہ رفتہ، ہمہ کیفیت ارشاد حضور ساختہ متفکر و متردد۔ در اقبال
وانکار این امر کہ ہر دو دشوار ترین دشواری اند۔ بودند کہ قباحت
اقبال ظاہر، وانکار موجب ناخوشی دیش۔ و دریں تجویزات کہ
نواب صاحب از زبانی بہرام جنگ بہادر و میر اسد اللہ خاں بہادر
ہائے بہ سرفراز علی خاں بہادر دریں باب پیام دادند۔ سرفراز علی خاں
بہادر بہ لاچاری بسیار مرضی ہمیشہ خود بریں امر آورده، یک
عرضی متضمن چند سوالات نوشتہ۔ بحضور فرستادند۔ حضور بعد ملاحظہ
ہمہ سوالات قبول فرمودند، ہموں وقت بمحل ہمیشہ کلاں

تشریف آورده دیگر همیشه با را نیز طلب داشته ، به تجویز این با تقرر نسبت فرموده به سیزدهم ماه رجب روز آغاز شادی قرار داده ، با اطلاع همیشه کلاں برای اغراجات شادی طرف عروس مبلغ کثیر معرفت سالار جنگ بهادر به سرفراز علی خان بهادر فرستادند . و دیوان خانه رئیس الامراء بهادر را مجله نوشه و دیوان خانه کلس محل را دیوان خانه مجلس شب ، و محل همیشه کلاں را زنانه نوشه مقرر نموده ، حکم آراستگی آن بهر یک علاقه در آنجا فرمودند . و به همیشه کلاں حکم کردند . در پس شادی شما را مختار کرده ام و توقع می دارم که شما خود بر سر انجام این کار از جز تا کل متوجه شده ، حسب مرتبت من آغاز و انصراف شادی نمایند . و هر قدر که زر ضرور شود ، از خزانه بگیری . بکرنل یارڈ تاکید این امر کرده ام . و جهت بندوبست روشنائی و درستگی دیوان خانه کلاں ، سالار جنگ بهادر را حکم فرمودند . و بر اهتمام روشنائی و جلوس و غیره یومیه آمد و رفت نوشه از مانجه خانه بدیوان خانه کلاں و از دیوان خانه بمانجه خانه بهرام جنگ بهادر را متعین کردند که بوقت نه گھنٹہ با جلوس و روشنائی و تشبازی نوشه را سوار مہا ڈول نموده به دیوان خانه آورده بعد تقسیم برگ تنبول دگل و غیره و ملاحظہ رقص بہوں جلوس نوشه مانجه خانه رسانند . چونکہ حسب الحکم خاص بخوہ رجب دیوان خانه با و محل و غیره مکانات زنانه از فرش و قنادیل اقسام و مسند و شامیانہ و غیره لوازمات آراستہ و در و دیوار

ہائے پنج خانہ از گل دیوٹہ طلائ و رنگ آمیزی رنگارنگ قلم کاری
مانند گلزار تازہ بہار کہ سابق پیراستہ گردیدہ بود نمودند۔ بتاریخ
دویم ماہ رجب خود بدولت در فتح چوکی وقت نہ گھنٹہ صبح
تشریف آوردہ، یک تختہ کاغذ زرافشاں طلبیدہ براں دعوت
شادی نور چشم اقبال مند نواب تلج الامرا بہادر بعبارت مقنع و وسیع
بنام حضرت چچی صاحبہ قبلہ خود یعنی جناب لاڈلی بیگم صاحبہ محل خاص
جناب نواب شکوہ الملک بہادر مغفور از دستخط خاص خود زینت
ترقیم فرمودہ، بدست بہرام جنگ بہادر دادہ حکم فرمودند کہ این
شقہ دعوت شادی شما در دربار عام فتح چوکی بہ ہمہ حاضرین دربار
از مضمونش آگاہ نمایند۔ و چہار نقل ازین شقہ گرفتہ سہ نقل
بہ سہ ہمیشہ و یک نقل بہ برادر امیر سیف الملک بہادر بفریستند۔
درین اصل شاہ گرفتہ بر دیوڑی چچی صاحبہ قبلہ رفتہ بعد از
عرض آداب و بندگی این شقہ در محل بفریستند، بہرام جنگ بہادر
حسب الحکم حضور کار بند اشار فیض بنیاد شدند۔ وقت خواندن
شقہ مذکور حضرت مولانا صاحب و شاہ قدرت اللہ صاحب و شاہ
محمود صاحب ساوی و دیگر مشایخین و امیر الدولہ بہادر وغیرہ ہمہ
ارکان دولت و کارپردازان ریاست حاضر دربار بودند، از استماع
عبارت رنگین و پر مضمون خاص حاضرین بایکدیگر در توصیف
آں ہم کلام بودند۔ درین اثنا حضور خود از خلوت خانہ رونق
افزائے دربار شدند۔ بعد از ہوائے ہوائیاں بعضی از ارکان

بعض رسانیدند که عبارت دعوت نامه شقه حضور گلستانست
 دلکشا، و رنگینی مضمونش بوستانست فوت افزا، و ہر فرقہ اش گوہر
 نایب کردہ گوش اہل فن، و ہر حرفش محک امتحان صاحب سخن، امیدواریم
 بگرفتن نقوش سرفراز شویم۔ بہ بہرام جنگ بہادر حکم صادر شد۔
 ہر کس کہ خواہش نقل میدارد بدہند۔ بہرام جنگ بہادر بموجب
 حکم عمل نموده، خود اصل حکم نامہ گرفتہ بر دیوڑی حضرت والدہ
 ماجدہ جناب دلیر جنگ بہادر نواب نصیر الدولہ ثانی رفتہ، بعد از
 آداب و بندگی از طرف حضور شقه دستخطی خاص در محل فرستادند۔
 حکم آمد از جانب من بعد مراتب بلاستانی بگویند۔ اللہ تعالیٰ
 ظہور این امر سراسر مسرور براں نواب صاحب و جمیع دوستان
 و ہوا خواہاں مبارک و سازوار فرماید۔

نقل شقه مرسولہ مطابق اصل کہ از دفتر
 جناب دلیر جنگ شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر ثانی
 معرفت شرف الدین الوار الدولہ بہادر وقت تحریر
 این حسب الخواہش مولف از دست محبت
 علی خاں فرزند گمان علیخان ہمدست شدہ داخل
 این سوانحات گردید۔

شقمہ . « پیچی صاحبہ مظلہا بقصدہ و رسولہ وآلہ اندرین
 ماہ مبارک رجب المرجب روز تولد سید اصفیا، قبلہ اولیا، مسجود
 ائمہ اہدی العشر و گل سرسبد فاندان پیغمبر، موصوف و آل من

والله معروف أعداء من اعداء اورنگ زیب امانت و تاج میر
 بارتق لیلۃ المعراج، نیر برج دوش ارتقے، امنی علی مرتضی
 اللهم صل علی محمد و آل محمد و بارک و سلم۔ آغاز شادی غره غراء
 ریاست و کامکاری و ہلال روز افزوں شوکت، و بختیاری، مہر سپہر
 عزت و علا، بدر میر آسمان اعتلا، معنائے تحنن من تشاء و توتی
 الملك من تشاء صاحب السیف و القلم، نواب بر خوردار نواب
 امیر الممالک، امیر المملک ذوالفقار الدولہ محمد علی حسین خاں بہادر ظفر
 جنگ طول الشہ عمرہ است، نظر بر دفور کرم و اغماض کہ شیوہ
 خدا داد این ضیف است التماس می نماید کہ بہ فرزندان خود
 و قرابتیان آنہا را از طرف این مذنب من عباد اللہ ایما فرمایند
 کہ بفضلہ و رسولہ و آلہ از آغاز شادی تا انتہائے آن کہ روز
 ولادت قبلہ و کعبہ ایہہ تسم است، اللهم صل علی محمد و آل محمد
 و بارک و سلم شریک محل سرور رسوم مبارک شادی بحیثیت
 خاطر شوند۔ و ہمینکہ بفضلہ و رسولہ و آلہ شادی بہ غیریت اتمام
 پذیرد باز بر سرکار خود سرگرم باشند، نوعی کہ عالا ہستند۔
 اللہ معنا و معکم۔

غلام حسین عمدة الامرا امیر الہند والا جاہ و پیش از آخاد
 شادی خلعت ہا و تورہ ہا بگورنر و دیگر سرداران عمدہ گورنر کونسل
 و برادران و خواہران و اہل قرابت و محلات و ارکان و اعیان و
 تمامی ملازمان از ادنی تا اعلی بقدر مرتبت ہر یک تقسیم فرمودند۔

و شقهائے دعوت بمضمون شریک بودن هر یک از آغاز شادی که
 رسم چتر به چهار دهم ماه رجب مقرر بود ، تا انصرافش قسمت کردند .
 و حاکم الملک بهادر از محمدپور و افتخار الدوله بهادر از نیلور حسب
 الطلب حضور پیش از ابتدائے شادی حاضر حضور گردیدند . و
 رسم رنگ مابجه عروس بتاریخ سیزدهم ماه رجب ^{۱۲۱۳} هجری و
 بهادر دهم در دیوان خانه کلاں کلس محل با جمیع مردبان کثیر
 حضور رو بروئے خود اداے رسم چتر فرمودند . و هر روز در
 مابجه خانه نوشاه مردمان شریک مجلس طعام صبح و شام همراه
 نوشاه بوده ، مشغول استعمال ترانه مطربان خوش نوا از
 صبح تا نه گھنٹہ شب در مابجه خانه می بودند . و وقت ده گھنٹہ
 شب بهرام جنگ بهادر بموجب حکم حضور ، حاضر مابجه خانه شده ،
 نوشه را بخلعت تازه و زیور مرصع سراپا آراسته بعد از گل
 پوشی در محل همیشه کلاں در مہاڈول سوار کنائیده ، با
 روشنائی و آتشبازی بسیار و جلوس و غیره در دیوان خانه
 کلس محل آورده ، بعد از تقسیم گل و برگ تنبول و ملاحظه
 رقص که هر چشمه دیوان از نغمه نغمه سرایشان روح افزا ، و
 رقص رقاصاں هوس ربا ، مامور بوده ، بهمون جلوس و روشنائی
 داخل مابجه خانه می کردند . و جناب بندگان عالی ذواب عمه الامرا
 بهادر اکثر رونق بخش مجلس شده ، بر پشت مسند نوشه تشریف
 داختم ، گاہے پیش از درخواست ، و گاہے همراه نوشه بخواست

ی فرمودند۔ و رسم نوشہ از باغ کلاں بمیلاپور و رسم عروس
از میلاپور بباغ کلاں باتامی جلوس می آمد۔

روزے درعین شادی نواب صاحب بہ تجویز دعوت
ضیافت صاحبان گورنر کونسل مصلحتاً برائے رفع طال ہمشیرہ
کلاں کہ درشادی رئیس الامرا بہادر دعوت سرداران گورنر کونسل
و غیرہ ہا۔ کچھ موقوف نمودہ بودند۔ و نواب سلطان النساء بیگم
بہ تفہیم ایں معنی خیلے مکدر خاطر شدہ بودند۔ بکنل بارڈ بہادر
ارشاد نمودند کہ یک خط انگریزی از طرف گورنر کونسل بنام ایں
جانب نوشتہ، بفارسی ترجمہ آں کنائیدہ، وقت رفتن من در
محل بدست من ہدیہتہ، بدیں مضمون کہ باستماع رسید تا
شادی صاحبزادہ بلند قدر والا منزلت از چند روز
آغاز است۔ می خواہیم کہ ما ہا ہم از شراکت محفل نشاط و
ادائے تہنیت سرور و معزز شویم۔ و گورنر بنگالہ و بمبئی
و غیرہ چند سرداران دیگر ہم متوقع ہم بزمی ایں بزم فرصت
و مسرت اند، اگر یک روز مقرر فرمودہ اطلاع فرمائید
خاطر خواہیم شد۔ کرنل بارڈ بہادر حسب الحکم حضور خط
انگریزی مع ترجمہ آں تیار کردہ بدست حضور وقت تشریف
فرمائی محل داد۔ نواب صاحب مع آں شقہ ہا داخل
محل شدہ، از ہمشیرہ کلاں اظہار فرمودند کہ گورنر مدراس
و دیگر سرداران گورنر کونسل التجا نمودہ اند کہ یک روز

برائے تہنیت شادی نور چشم حاضر مجلس شدہ ادائے تہنیت
نما پند - چنانچہ دریں گزارش خطے بمن نوشتہ اند - پس لازم
آمہ است کہ صیانت ایشان نمایم - اگر کرنل بارڈ بہادر
فکر اخراجات نماید بسیار اولے است -

روز دیگر بندوبست ہمہ اسباب صیانت نموده ،
خطوط دعوت سرداران روانہ فرمودند . اگرچہ دیوان خانہ
از اول آراستہ بود ، باز بافزایش قنادیل و غیرہ تزئین تازہ
دادہ کوچ و کرسی ہا بے شمار انداختند - وزیر شامیانہ یک
تخت محل زرین کار با مسند مکمل بنوائے نوشہ آراستہ کردند -
و بریں اہتمام سالار جنگ بہادر و بہرام جنگ بہادر و برتاری
نیز کرنل بارڈ بہادر را مقرر و متعین فرمودند - و نواب صاحب
روز دعوت سرداران خود را بلباس فاخرانہ و زیور مرصع
پیراستہ ، شمشیر و پیش قبض و غیرہ آلات بقراین آن مسلح شدہ ،
دھوپ نواب والا جاہ در دست گرفتہ زیب بخش محل شدند -
و موافق معمول نوشہ را از مابجہ فانہ آوردہ ، زینت وہ تخت
فرمودہ ، خود بر کوچہ محلی منتظر سرداران بودند کہ قریب
نہ گھنٹہ گورنر بنگالہ و مدراس و بمبئی و دیگر سرداران بالاتفاق
قریب پنجاہ کس داخل مجلس شدند - و مردمان مہتمم ہر یک
را حسب مرتبت بر کوچ و کرسی ہا جا دادند - و نواب صاحب
با گورنر ہا ہر یک کوچہ تشریف داشتہ در ملاحظہ رقص و ہم

کلامی مشغول و متوجہ، و دیگر سرداران نیز بہ تماشاخانے رقص
 مرور، و ہمہ ارکان ہر یک براہتمام کار خود ہا سرگرم۔ و نواب
 صاحب دین گفت و شنود بطورے ذکر ولی عہدی فرزند
 خود تلج الامرا بہادر نمودہ، مخاطب بہ لارڈ ولزلی مارٹنک بہادر
 جنرل گورنر بنگالہ شدہ ارشاد فرمودند کہ من از توجہ و مہربانی
 آں صاحبان صادق الاتحاد و اثنق الانقیاد یقین قوی دارم کہ بعد
 از من این ولی عہد من از مسند ریاست ورثی پدر خود
 بموجب قانون کہ بعد پدر من بمن رسیدہ است، معزز و
 کامیاب شود، خواہد شد۔ گورنر صاحب در التماس نواب صاحب
 جواب دادند۔ کہ مرضی مبارک جناب ہم چنین بودہ باشد۔
 انشاء اللہ تعالیٰ این کار با ہمیں طور ظہور پذیر خواہد شد۔ اما
 گذارشے است در جناب کہ اگر موافق زر قسط مقررے کمپنی
 فلاں فلاں تعلقہ از ملک کرناٹک در قبضہ اختیار کمپنی مراعات
 فرمایند، بعید از حسن افلاق و دور از محبت و دفاق نخواہد
 بود۔ در قبولیت این مرحومہ بندوبست امورات ریاست
 موروثی حسب الخواہش آں قدوہ دودمان عالی شان، و شمع
 شبستان والا خاندان صورت خواہد بست۔ نواب صاحب ازین
 جواب نا صواب فیصلے بدماغ شدہ بہ جوابش فرمودند۔ ہاں صاحبان
 نیکو ظاہر و ہویدا است کہ پدر من بچہ محنت و مشقت تسخیر
 این ملک کردہ و تازیست خود بچہ عنوان قابض و متصرف

آں بودہ . پس بر من لازم آمدہ کہ از اعانت شما دوستان یک
یک دھبان یا فرہنگ روز بروز بر افزائش ملک خود ہمت خود
رامصرف داشتہ باشم ، کہ نامودی آں مودت کیشاں محبت
کیش و من تردد این مخلص اخلاص اندیش خواہد بود ، و اقبال
سوال آں دولت محض بر نادانی و بے یارقتی دال است . یقین
این امر خلاف قانون ناگوار خاطر خاطر آں صاحبان صاحب
ہوش و دانشمندان فراست نبوش ، و دیگر روسائے مالک
خواہد آمد . گورنر صاحب ازین جواب باصواب لا جواب شدہ ،
مہر خموشی بر لب گو یازد . دران حال نواب صاحب بازار شاد
فرمودند کہ از مجلس نشاط و طرب این گفت و شنود معاملات
خیلے نامناسب سی باید کہ متوجہ رقص باشند . گورنر صاحب در
جوابش التماس نمودند کہ این ہمہ رونق و زینت ریاست از
ذات فیض آیات حضور است . خدا آ بختاب راتامد و سی
سال سلامت و قایم دارد .

بعد از دو سہ گپڑی ہمہ سرداران از مجلس برخاستہ
در جہت کلاں سمت قبلہ کہ اسباب میز درانجا مہیا بود ،
رفتہ در دہ گھنڈہ از میز فراغت یافتہ ، گل و عطر و پاندان
گرفتہ ، برائے تماشاے آتش بازی بر پشت دیوان خانہ
کلاں معین سبز بنگالہ آمدہ ، و تا یک گھنڈہ ملاحظہ آتش بازی
نمودہ ، مرخص شدند .

و نواب صاحب نوشه را نیز روانه مانجه خانہ فرموده ،
 برائے استراحت بفق چوکی تشریف فرما شدند۔ و انہیں سوال و
 جواب گورنر صاحب تہایت مشوش و متفکرہ و پریشان خاطر
 بودند۔ و بروز رسم شربت نوشہ بہ خود بدولت در شربت نوشی
 نوشہ از طرف خود یک زنجیر فیل و دو ہزار روپیہ نقد و از طرف
 خواہران سہ ہزار روپیہ ، این جملہ پنج ہزار روپیہ تحویل والدہ
 تلج الامرا بہادر فرمودند۔ و ہمیشہ تا انصرام شادی، خود در محل
 ہمیشہ از مغرب تا نہ گھنٹہ شب تشریف می داشتند۔ و بر اہتمام
 روانہ نمودن رسم ساہنچ کہ بہرام جنگ بہادر و میر اسد اللہ
 خان را مقرر فرمودہ ، بعد ادائے رسم رنگ بازی در دیوان
 خانہ کلاں خود متوجہ شدہ ، بہ بسیاری شوکت و تجل و باتمامی
 عہدگان اہل قرابت و ارکان دولت روانہ نمودہ ، پیش از
 رسیدن رسم ساہنچ تا مانجہ خانہ عروس خود بسواری مہادول
 رونق افزائے خانہ عروس شدند۔

و روز برات وقت بازده گھنٹہ شب در نصرت

محل مولانا عبدالحی صاحب و شاہ محمود صاحب سادی و علیم اللہ
 شاہ صاحب و مبارز جنگ بہادر و چند سادات بزرگ از
 درود خوانان جمع داشتہ بودند ، نوشہ را طلبیدہ یتیم از
 دست آنہا سہرا بندانبدہ ، با روشنی زردبان بسیار و آتشبازی
 بے شمار سوار کنانیدہ ، خود پا پیادہ لگام بدست داشتہ

تادروانہ کلاں باغ خاص آمدہ ، آنرا بجا سوار بسکادون شدند . و حضرت حسام الملک بہادر پا پیادہ بجام اسپ نوشہ بدست خود داشتہ ہمراہ نوشہ تا بخانہ عروس رسیدند .

و بصد مہ پیادہ پائی قدرے پائے بہادر محلے اماں گرفت . و نواب صاحب باستماع این معنی فیلے خوشحال شدہ ، در جوف آل از عنایت عنایت نامہ استقلالی صوبہ داری صوبہ محمد پور سرفراز فرمودند . و پیوستہ شکر گزار ایشان بودند . و ہمیشہ دیگرہ تمامی اہل قرابت مع والدہ نوشہ وقت رسم جلوسہ بخانہ عروس جمع آمدہ ، روبروے خود ہا اداے کتاہند . و بسیار جواہرات و تقد در روستائی دادہ ، عروس و نوشہ را بہمیں جلوس شب گشت وقت سہ پہر بہ شادی خانہ نوشہ آوردہ ، بادائے رسومات آنجا پرداختند . و بعد دوسہ روز از رسم چوتہی عروس و نوشہ را در خانہ والدہ تاج الامرا بہادر کہ متصل فتح چوکی بود ، فرود آوردند . و حضور ہمیشہ از کیلن خود مسرور و شادمان بودہ نظر شفقت بجال ایشان می داشتند .

رنگے . بفضل الہی چونکہ نامہ شاہی شاہ دہلی

از دہلی معہ بلوس خاص بنام نواب صاحب مدوح شرف نزول یافت ، حکم حضور بکار پردازاں عواصداہ شد کہ دیوان خانہ کس محل را از فرش و قنادیل و مشد و شامیانہ

توشین دهند. و چنان بند و بست نماید که دربار مثل دیارشاهی آراسته باشد. و همه امرا و جمیع ملازمین را دعوت و حکم نمایند که بتاریخ فلان روز فلان وقت یازده گعنه بلند شده دیوان خانه کلاں باشند. کارپردازان بموجب حکم عمل نمودند.

روز دعوت، تمامی ملازمین خاص و عام وقت معینه

دعوت حاضر دیوان خانه شده. و حسب الارشاد خاص که بهرام جنگ بهادر را نامه شاهی برناکی عنایتی بادشاهی گذاشته. از شرکت و تجمل مع جلوس ریاست باهتمام تمام از نصرت محل داخل دیوان خانه کلاں نمودند.

در آن وقت حضور خود از بلبوس خاص سلطانی

آراسته، در دربار تشریف داشته بودند. و بمجرد رسیدن فرمان محلی بموجب حکم بیست و یک ضرب توپ زدند. و خود تابه نالکی استقبال کرده، نامه را از نالکی برداشته زیر شامیان آورده بدست مبارز جنگ بهادر عنایت فرمودند که ایشان بر مسند نامه را بدست خود نهاده، ایستاده باشند. خود به آداب گاه دفته بهر هر قدم موافق قانون پادشاهی آداب بجا آورده، تابه مسند رسیده نامه را از مبارز جنگ بهادر گرفته شل تکه ریب دستار خود نموده، بالائے مسند آمدند.

و بعد از آن بدست راجه خوب چند بهادر میرنشی داده حکم فرمودند که سوار چوکی مخفی سرخ شده با آواز بلند بخوانند.

ملشی مذکور کار بند امر حضور شد . بمجود خوانده شدن نامہ
 باز بست و یک ضرب توپ و شلق ہائے بنادیق مرگید .
 بعد گرفتن نذور ، تقسیم گل و برگ تنبول برخواست فرمودند .
 وہاں شب مجلس عشرت ہم بنا داشتند .

شگفتگی گلدستہ دوم در گلزار سیویم از ۱۲۱۳ تا ۱۲۱۴ ہجری

در میان سیرینا بازار در باغ خاص و
 ضیافت خواہراں در دیوان خانہ کلس محل و
 مبارک چوکی و گرفتن نامہ آصفیاء نظام الملک
 بہادر و شادی ناصر الدولہ محمد حبیب اللہ خاں
 بہادر .

روزے نواب صامب حسب الخواہش ہمیشہ ہائے خود
 کوتوالی علاقہ ترکھڑی را حکم فرمودند . می خواہم کہ اطراف
 وجوانب سبز بگلہ و مبارک چوکی و دیوان خانہ کلاں دوکانات
 جوہریاں کہ زیور مرصع از اقسام داشتہ باشند . و دوکان
 بترادوشال فروشاں و میوہ و غلہ فروشاں و شیرینی گراں
 و غیرہ قریب پنجاہ ہزار روپیہ بودہ باشند ، برائے خریدی
 و سیر زنانہ باندازم بنام علیہ تاکید نمودہ می شود .

ہر یک اہل شوق مفصلہ صدر تقید کنند کہ در عرصہ سہ
چہار روز ہر یک اسباب فروش خود مہیا ساختہ جہت فروختن
آن زنہائے خود را مقرر و متعین کردہ ، اطلاع دہند ۔ و از
ذکر تا طفل شش ماہ در انجا نباشد ۔ ہر وقت کہ حکم کم
جائے مذکور مثل چوک و بازار از ہم اسباب آمدہ باشد ۔ و
بہرام جنگ بہادر را ہم بریں کار متعین فرمودند کہ ایشان نیز
متوجہ بودہ ، سرانجام این کار دہند ۔

کو تو ال حسب حکم حضور تا بعرضہ مقررے تیاری ہم
اسباب فرمایشی کنانیدہ معرفت بہرام جنگ بہادر بعرض
پرداخت ۔ نواب صاحب ، وز دوم آن از محل ہمیشہ کلاں تا
بہ دیوان خانہ کلاں و محلات ہر دو خواہراں بندوبست زنانہ
کنانیدہ ، جا بجا سراپا ہا کشیدہ ، اطرافش پہرہ ہائے جواناں
بار متعین کردہ ، پیش از طلوع آفتاب ہر سہ خواہراں و
متعلقان ایشان و دیگر محلات و اہل قزاقیاں را در مبارک
چوکی طلبیدہ ، در خریطہ زر سرخ از حجرہ مبارک و چوکی طلب
داشتہ ، بخواہر کلاں دو ہزار روپیہ و بہ دیگر دو ہمیشہ ہزار ہزار
روپیہ و بہ دفتران و کیلن آنہا فی اسم دو صد روپیہ و دیگر
ننان ذی مرتبت علاقہ محلات را مراسم یک صد روپیہ د بعضی
ہا را معہ کینزاں از بست تا پنج روپیہ و خواہر زادگاں را
بہر یک دو صد روپیہ و بطورنی ہا و امثال آن دو دو روپیہ

عنایت فرموده حکم فرمودند که هر یک خود بدوکان خود رفته پیوسته
 که مرغوب الطبع باشند، خرید کنند. و غله و غیره اسباب طعام صبح
 و شام از دوکانها خریدند. هر جا که خواهند بپزند و بخورند. و
 برای خاصه خود سستی بدون بعلاقه هر سه همشیره داده فرمودند
 که خاصه این جانب در علاقه شما تیار شود. بموجب حکم همیها
 بر سر دوکان رفته اسباب بخت طعام و زیور و جواهرات
 و پارچه حسب خواهش خود با خریدند، بخت و پز نمودند. و خرید
 و فروخت و بخت و پز از صبح تا عصر رسید. و خریدی اسباب
 و اجناس قریب چهل هزار روپیه شد. و خود بعد تیاری
 خاصه در دیوان خانه کلاں در دالان پشت مسند با خواهران
 تناول خاصه فرموده، قریب مغرب همه محلات را رخصت فرموده،
 در باغ حکم مردانه فرمودند. و معرفت بهرام جنگ بهادر کوتوال
 را تاکید فرمودند که چه قدر اسباب خریدی زنانه. بخرج آمده،
 و چه قدر در دوکانها از هر قسم باقی مانده است، دریافت
 اطلاع دهند.

بهرام جنگ بهادر صبح خود متوجه شده دوسه متصدی
 سرکار برای حساب متعین کوتوال نمودند. بدریافت آمد که
 چند جواهرات و شال باب قریب هفت هزار روپیه و قدری
 اسباب از غله و میوه و شیرینی و غیره باقی مانده است، برض
 حضور پرداختند. حکم شد. جواهرات و شالها را در سرکار خرید

تحويل محمد محصوم نمایند. و قیمت جنس دیگر از سرکار داده حکم کنند که تا سه پهر دوکانها از باغ بردارند. بهرام جنگ بهادر حسب الحکم عمل نموده دوکانها را روانه نمودند.

رنگه - بتاریخ چهار دهم ماه نواب صاحب برائے

تماشائے روشنائی بدر که بشب پانزدهم از دریا بدر می آید، از دیوان خانہ کلس محل و مبارک چوکی تا دیوڑی خواهر خورد و میانہ حکم بند و بست زنانہ فرموده، سوار یها از محل ہمیشہ کلاں بوقت چهار گھڑی روز باقی مانده طلبیده، ہمہ ہارا در دیوان خانہ کلاں جمع آورده، خاصہ سه پهر مع خواہراں و خواہر زادگان در مبارک چوکی تناول فرموده، بالائے بالا خانہ سبز بنگلہ مع ہمیشہ تشریف فرموده بتماشائے برآمد بدر متوجہ شدند. و محلات نواب صاحب قبلہ جنت آرامگاہ راینز در انجا طلبیده بعزت و تکریم آہنہا ملازمت فرموده، بنواب رئیس النساء بیگم و نواب زیب النساء بیگم والدہ حسین نواز خان بہادر و سرفاز خان بہادر تواضعاً فی اسم پنج صد روپیہ و بہ ہر سه ہمیشہ نیز ہر اسم پانصد روپیہ و دیگر حواشیان اینہا را حسب مراتب آہنہا از انعطاف سرفراز فرموده، تقسیم میوہ ہا و غیرہ کنائیدہ قریب دہ گھنٹہ شب ہمہ را مرخص کردہ، تقید زنانہ پر داشتند. و خود بفتح چوکی تشریف فرما شدند.

رنگه - چونکہ خبر ورود عنایت نامہ نواب

هفدهم ماه نظام الملک بهادر در تهنیت شادی تاج الامرا بهادر مع
 خلعت جواهر بنواب عمه الامرا بهادر از حیدرآباد در مراسم
 بهصابت سعید الدوله بهادر وکیل آصفیاهی در رسیدن نواب صاحب
 بهرام جنگ بهادر با حکم آراستگی دیوان خانه کلس محل و حاضر
 شدن جمیع ملازمین بوقت یازده گنجه روز بلند شده در دیوان
 خانه مذکور بوقت آمدن وکیل و آوردن عنایت نامه فرمودند -
 حسب الارشاد وقت معینه تمامی اهلکاران و ملازمین حاضر دربار
 بوده ، وکیل مذکور را بعزت و احترام طلبیده ، نامه و خلعت
 و غیره بتکبیم و عزت گرفته نامه از میرنشی بقانون خوانانیده
 بر مضمون مشغولش بسیار بسیار مسرور و معزز شده ، یک سر
 پنج مرصع بادوشاله گفندی عمده و بیش قیمت انعام و پانندان
 و گلاب پاش و عطردان از دست خاص بوکیل عنایت فرموده -
 مرخص فرمودند

رنگه . در ماه ذیحجه ۱۲۱۳ هجری مقدمه روزی

نواب صاحب برائے عیادت مسهل خواهر میانه به خانه اوشان
 مع دیگر خواهران تشریف فرموده بودند . در اینجا ذکر نسبت
 ناصر الدوله محمد حبیب الله خان بهادر فرزند افتخار الدوله محمد ناصر
 خان بهادر بمیان آمده ، نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ گفتند -
 اگر نسبت ناصر الدوله با دفتر غلام جیلانی خان مقرر شود ،
 بسیار بجا و مستحسن است - عمه النساء بیگم صاحبہ والده

ناصرالدوله عرض کردند. آنچه مرصی بزرگاست من تابع امرام۔
 فی الوقت سلطان النساء بیگم، صاحبہ فاطمہ بیگم دفتر بنحیث الترفان
 را پیام تقرر نسبت بخانہ پھو بی بی کہ یکے از مترفای گویامو
 خوشدامن غلام جیلانی خان بودہ روانہ نمودند کہ ان پھو بی
 و غلام جیلانی خاں بندوبست این نسبت نمایند۔ فاطمہ بیگم
 حسب الحکم بہ پھو بی بی اظهار پیام کردند۔ پھو بی بی جواب
 دادند۔ سوال و جواب این امر متعلق از غلام جیلانی خاں است
 کہ او پدر دوست از من بیچ علاقہ نیست۔ فاطمہ بیگم بموجب
 ارشاد بیگم صاحبہ غلام جیلانی خاں را درخانہ خوشدامن شاں
 طلبیدہ ہموں پیام اظهار سافتند۔ قان مذکور بہ نہایت
 برہمی در جواب آمدند۔ بندہ درخانہ خود دخترے کہ قابل این
 نسبت باشد، نمی دارد کہ ما غربا را از امر اچہ نسبت۔ این کار
 شدنی نیست۔ فاطمہ بیگم ازیں جواب صاف، سوار شدہ در حضور
 نواب صاحب و سلطان النساء بیگم صاحبہ جواب پھو بی بی و
 غلام جیلانی خاں عرض نمودند۔ دران وقت ناصرالدوله
 بہ تقاضائے سن طفلی گلوگیر نواب صاحب شدہ عرض کردند۔
 ماموجان! امروز بہر طور نسبت غلام ہموں جا تقرر فرمایند۔
 نواب صاحب بریں معنی بسیار خندہ زدہ از ہمیشہ با مخاطب
 شدند کہ چرا غلام جیلانی ازیں نسبت انکاری دارد۔
 خواہراں عرض کردند۔ بجز خیرگی مزاج دہ دیگر معلوم نمی شود۔

اینہا نہایت غیر مزاج اند۔ خیر بجائے دیگر مقرر خواہیم کرد۔
 ارشاد فرمودند۔ خیر گی اور دوسرا بکار نہی آید۔ بشما ہام معلوم
 باشد پدر ایشان وقت تقر نسبت خواہران ایشان اور
 برادرانم حاتم الملک بہادر و نصیر الملک بہادر از نواب صاحب قلعہ جنت آرامگاہ چہ
 سوال و جواب بوجہ بے معنی در میان آوردند۔ و بعد رسوائی بسیار و
 مسلسل و متعید شدن در تعلق نیلور بر نسبت ہائے مذکور راضی شدند۔
 غلام جیلانی کہ فرزند اوشاں است، شاید این ہم بہمون طور قبولی
 خواہد کرد۔ تجویز فرمودند۔ بہر عنوانے کہ باشد امروز این کار
 را انتظام دادہ رسم عقد نمودہ دریں ماہ ذی الحجہ اداے
 رسومات شادی نمایم۔ فی الحال بہرام جنگ بہادر و میر اسد اللہ
 خاں بہادر را طلبیدہ، بغلام جیلانی خاں پیام دادند کہ امروز
 روز مبارک است، می خواہم کہ نسبت خواہر زادہ خود نامہ الدولہ
 محمد حبیب اللہ خاں از دفتر کلاں شما مقرر نمودہ، از رسم عقد ہم
 فراغت یابم۔ و از شادی نیز دریں ماہ ذیحجہ کہ محرم شریف بریک
 ہفتہ رسیدہ است منفرغ شویم۔ غلام جیلانی خاں باستماع سوال
 خداوندانہ حضور فیلے متردد و متفکر شدہ، در جوابش عرض
 نمود۔ عرض غلام دریں باب کمال گستاخی و بے دہانی است۔
 حضور خداوند نعمت و رئیس حاکم مستقل و غلام یکے از غلامان
 و گدایان آستانہ فیض نشانہ۔ پس ازین نسبت غیر نسبت غلام
 را چہ نسبت؟ ولہذا جرات اقبال این نسبت نہی وارد۔

و هر دو بهادران حجاب غلام جیلانی خان بحضور عرض نمودند. نواب صاحب در بسیاری عتاب شده فرمودند. این هم می خواهد از منصب پدر خود که او در وقت تقریر نسبت همیشگیان ایشان مسلسل و مقید شده بود، سرفراز شود. انشاء الله تعالی بهر طوریکه مرضی او باشد امروز همون طور تقریر نسبت نموده خواهد شد.

دران حال محمد ابراهیم رسالدار را طلبیده، از بیب خان پنج پون پی آورده تحویل او نموده، حکم فرمودند. بزودی پنج خوان از آن که از آن چهار خوان از مصری و کجور و برگ قبول و گل و غیره اسباب رسم نکاح و یک خوان زیور آهنی از وی تیار نموده بیارد. رسالدار همون وقت بموجب حکم اسباب مذکور مهیا ساخته، در حضور حاضر آورد. و نواب صاحب آن خوانها برای طایفه همیشه با در محل همیشه میان فرستاده، باز بحضور طلبیده داشتند. و بهرام جنگ بهادر و میر اسد الله خان بهادر را حکم فرمودند. شما بار ثانی یک مرتبه پیش غلام جیلانی خان رفته از عتاب من آگاه و ترسانیده بگویند که درین باب تکرار و اصرار شما صرف بیجا و لا حاصل می نماید که پدر شما در همان نواب صاحب قبله جنت آرامگاه در مقدمه نسبت بائی برادرانم همین طور تکرارات لایعنی در پیش آورده بودند. آخر الامر بجز اقبال، انکار او شان بکار نیامد. پس نظر بر آن صاحب نیز لازم است که مطاعت را از جاده امر حضور برنداشته اقبال

این امر نمایند - و بر فرموده حضور راضی شوند - نتایج این آئینده
بظهور خواهد آمد -

بہادران مذکور باز بخانه غلام جیلانی خان رفته از ہمہ
مراتب ارشاد حضور آگاہ نمودند - چونکہ خان مذکور بہ تیاری
زیور آہنی از اول مطلع شدہ بودند لاچار سر از گریبان
فرامبری بیرون کشیدن مصلح وقت ندانستہ ، بہ چند س
سوالات قبول امر حضور نمودہ ، عرض پرداختند - و آن اینکہ اولاً
حضور از راہ عزت بخشی کلبہ فقیر را از نور قدوم اشرف
اقدس خاص منور ساختہ ، در حضور این کار صحت پذیر
فرمایند - و ثانیاً روز جلوس عمدة النساء بیگم صاحبہ والدہ نوشہ بعزت
بخشی غریب خانہ بندہ را در ہم چشمان معزز فرمایند - و ثالثاً
غلام را بدراہہ پنج صد روپیہ قرار باید فرمود - و رابعاً از
خطاب بہادری و جنگی سراین خاکسار را اگر باوج فکر رسانند -
بعید از عنایات خداوندانہ نخواہد بود -

بہادران مذکور سوالات و رضامندی غلام جیلانی
خان بعرض حضور رسانیدند - بمجراستماع رضامندی فی الحال
رسالدار را حکم فرمودند اسباب آہنی کہ از ڈی آورده است
داخل ڈی نمایند - و سوالات غلام جیلانی خان را مشرف
اقبال بخشیدہ ، ہمیشہ ہا را اطلاع ہموں وقت بخاطر ہمیشہ
نادہ عزیز خورد و پیاس سفارش رئیس الامرا بہادر سوار شدہ ،

بهرام جنگ بهادر و غیره را همراه گرفته ، بخانه غلام جیلانی خاں شرف
 ورود فرموده ، به بهرام جنگ بهادر ارشاد فرمودند - غلام جیلانی
 خاں را بختاب اختیار جنگ غلام جیلانی خاں بهادر و بدرماه
 پنج صد روپیه سرفراز کنند - بهرام جنگ بهادر حسب المحکم
 موافق قانون کادبند آن شصده از خطاب و دوماه معوز
 کنند - اختیار جنگ بهادر بست و یک روپیه نذرگذاشته
 قدبوس شدند - حضور سرایشان برداشته برکفیه ارشاد فرمودند - شما
 خاطر جمع باشند - والدۀ نوشه بروز جلوه بخانه شما آمده ، عروس را همراه
 خواهد برد و به رسالدار همراه سواری حکم فرمودند - دودتر چهار
 حوان مصری و کل و غیره که در خانه پیغمبره میانه تیار است ،
 مع نوبت و بختتر طلبیده حاضر کنید .

در عرصه دو سه گهری تمامی اسباب مطلوبه حاضر
 گردید - به میراسد اللہ خاں بهادر ارشاد شد که شما هم عالم و
 شاگرد مولانا عبدالعلی صاحب اند - هیئت صبیح اختیار جنگ
 بهادر از محمد حبیب اللہ ناصر الدوله بهادر فرزند افتخار الدوله
 محمد ناصر خاں بهادر بخوانند - بهرام جنگ بهادر و کیل
 محمد حبیب اللہ اند - بدین طریقی تا دو گهری روز باقی مانده از
 رسم نکاح خوانی فراغت یافته ادائے تهنیت نمودند - و بسیار
 خاطر جمعی اختیار جنگ بهادر بهم وجوه کرده ، در خانه او شاں
 نیز مبارکباد گفته نمودند - امروز مبلغ سه هزار روپیه اخراجات

شادی معرفت همیشه کلام بشا خواهد رسید. باید که فردا آغاز
رسم شادی نموده، سرعت انصرام دهند که محرم شریف
قرب تر است.

از آنجا سوار شده بخانه همیشه میانه آمده بهم ها
تهنیت گفته ناصرالدوله را بکنار کشیده نهایت لطف و شفقت
فرمودند. و مبلغ هشت هزار روپیه از خزانه طلبیده از آنجمله
سه هزار روپیه از دست محمد ابراهیم رسالدار بنام همیشه کلاں
اختیار جنگ بهادر را فرستادند و حکم کردند. سرعت اسباب
شادی مهیا ساخته درین ماه مبارک ذیججه آغاز انصرام نمایند
و پنج هزار روپیه به همیشه خود داده همون تاکید فرمودند که
بزودی زود سرانجام نموده فیاں کنند که به بست و بهم این
ماه اول سه پیر از رسم چو تهی فراغت حاصل شود. عروس
پیش از رویت هلال بخانه پدر خود روانه گردد. بموجب
ارشاد، اقتضای الدوله بهادر همه اسباب شبشب تیار کرده، به
بست و دویم ماه آغاز رسومات نموده، حسب الحکم انصرامش
دادند، و خود بدولت در تمامی شادی دوباره بروفق بخشی
مجلس نشاط و طرب معزز و مغترف فرمودند. و در بازی رنگ
بازی روز رسم ساپنچی در مابجه خانه نوشته تشریف آورده
بودند. به اثنای بازی یک قطره رنگ بر نیم آستین شال
سفید خود بدولت افتاد. اقتضای الدوله بهادر خواستند

که از دامن جامه خود پاک نمایند - نواب صاحب همون وقت نیم آستین از بدن برآورده ، مع اسباب جیب آن که گهریال و کج و مهر جیبی و نقد زیاده از صد هون بود ، با اختیار الدوله بهادر عنایت فرمودند . بهادر موصوف آداب سرفازی با نیم آستین پوشیده نذر گذرانیدند . بروز دویم حکم شد مهر جیبی بمن بدهند ، باقی همه اسباب جیب بشما بخشیم حسب الحکم مهر خاص که براں نقش تحریر بود ، بحضور رسیده . و شب شب گشت بخانه همیشه خورد تشریف آورده ، دریافت و بملاحظه نیاری اسباب شب گشت که از اہتمام محمد کفایت اللہ لازم قدیم سرکار و اجداد و آبائے ایشان نمک خوار دربار نواب صاحب قبلہ شہید متعین امیر الدولہ بہادر بود . بہادر مذکور برائے سر برای این شادی تعین اختیار الدولہ بہادر نموده بودند ، بہ کفایت شعاری و سلیقہ آشناری آمده بود نہایت خوشحال شدہ ، محمد کفایت اللہ را در مانجہ خانہ طلب داشتہ ، از زبان بہرام جنگ بہادر خطاب بخابت علی خاں بہادر سرفراز فرمودہ نذر گرفتند و بعد از مہیائے سرانجام شب گشت دوبرے خود از دست امیر الدولہ بہادر و سالار جنگ بہادر و بہرام جزہ بہادر سہرا بندانیدہ ، دست نوشہ گرفتہ در زنانہ برائے رسم شربت نوشی ہمراہ بردہ از آنجا آورده ، سوار کمانیدہ روانہ فرمودند -

و نواب عمدة النساء بیگم صاحبہ والدہ نوشہ معاً خواہر نادیاں صبح جلوہ سوار مہاٹول شدہ بخانہ اختیار جنگ بہادر رفتند۔ و نواب صاحب حسب وقت جلوہ جلوہ افروز خانہ عروس شدہ ، بعد اتمام رسم جلوہ بدولت خانہ مراجعت فرمودند۔ عمدة النساء بیگم صاحبہ بعد اداۃ رسم رونمائی و سلامی عروس را ہمراہ ہمیشہ زادی یعنی دختر ملک النساء بیگم صاحبہ کیلین خود در سواری طلحہ سوار کناہیدہ بخانہ خود آوردند۔ و ہر دو خواہراں کہ در شادی خانہ ہمیشہ خود موجود بودند۔ در رونمائی عروس نواب سلطان النساء بیگم چاندسس پھول مرصع بیش قیمت، و نواب ملک النساء بیگم صاحبہ بازو بند مرصع دادند۔

روز دوم بہ بست و نہم ذی الحجہ صبح عروس و نوشہ را براے رسم چوتھی بخانہ پدر اوشاں روانہ نمودہ، از رسم چوتھی منفرغ شدہ ، عروس و نوشہ را بخانہ خود آوردہ ، سہ پہر فقط عروس را بخانہ پدر اوشاں روانہ نمودند۔ بعد از عشر محرم شریف بہ پانزدہم محرم عروس را بخانہ خود آوردند۔

شگفتگی گلدرسته سیویم در گلزار سیوم

از ۱۲۱۳ تا ۱۲۱۴ هجری

در بیان سیر آرند انگور و سیر دریا و فرستادن عریضه
معه جواهرات و دیگر تحایف بطریق نذر بشاه ولایت زنګ
در التجا و طلب استقلال و ولی عهدی و جانشینی فرزند عسینر
خود تاج الامرا بهادر و روان نمودن صندوق میت جناب حضرت
نواب والا جاه جنت آرامگاه به نهر نگر .

و نواب عمدة الامرا در موسم بهار و بار آردی آرند
انگور حسب الخواش همیشه کلاں اسباب سیر آرند انگور مہیا
ساختم ، روزے صبحے از خانہائے خواہراں تا بہ نصرت محل و
فتح چوکی و صمن خانہ چرخ آب شیریں کہ متصل آرند انگور بودہ
زنانہ نمودہ دو نیمہ قریب آں زدہ ہمہ خواہراں و زنان علاقہ
محلات ایشان را در اینجا دعوت مشغول سیر و تماشا آں
فرمودند . و ہمیشہ گان بمسرت و خوشحالی تمام خوشہ ہائے انگور
از دست خود ہا برچیدہ یکجا جمع آوردند . و بعد تناول
طعام خاصہ تقسیم آں مع دیگر میوہ جات نمودہ تا دوپہر
در سیر بودند . و محود بدولت ہر یک را از پنج اشرفی تا یک
دوپہہ بقدر حوصلہ ہر یک زنان اہل سیر را بطور انعام مرحمت

فرموده رفعت فرمودند - و خود بفتح چوکی تشریف فرما شدند -

رنگی - بعد از چندے نواب صاحب در ایام تابستان

بر لب دریا بوبروے دروازہ دریائی متصل محل خواہر خورد
برای تیاری مکان گاہے بہت سیر دریا، یکہزار روپیہ در
علاقہ افتخار الدولہ بہادر دادند کہ ایشان معرفت خود یک
مکان گاہے عالی شان با فرش خشتہ دکلابہ چوہ و جڑہ ہائے
ضروری باختراعات تازہ و نہایت خوشنما باصن و وسیع و حصار
اطرافش از تٹی ہائے بالنس بہ بسیاری صفائی و استواری
تیار کثانیدہ ، از فرش خانہ فرش و بطور خانہ بہ بندوبست
اسباب روشنائی نمودہ اطلاع دہند -

حسب الحکم افتخار الدولہ بہادر بعد تیاریش برض

رسانیدند - خود با خواہراں و علایق ایشان تابست روز
ہر روز بیازدہ گھنٹہ در اینجا آمدہ ، طعام سہ پہر در اینجا باہمہما
تناول فرمودہ میوہ و انعام تقسیم عنایت فرمودہ تاہشت
گھنٹہ شب مشغول سیر بودہ می رفتند -

و در آن سیر ہر روز نواب صاحب بفکر و تردد

روانہ نمودن خطوط بشاہ ولایت رنگ در باب گذارش
و اطلاع دلی عہدی و جانشینی فرزند خود تاج الامرا بہادر بجائے
خود ، و فراہم آوردن تحفہ جات فرستادنی بودند - و ہمیشہ
از کمر تل بار بہادر بتجویز این مقدمہ می گرفتند کہ بواسطت

شاہزادہ عالی قدر پرنس ایجنٹ بحضور بادشاہ روانہ کنند۔
چونکہ از فراہمی اسباب تحفہ جات فراغت حاصل شد ہمہ اشیاء
در فتح چوکی جمع آوردند۔

روزے بعد از تناول خاصہ سہ پہر در بنگلہ صفاہ
تشریف داشتہ ، کرنل بارڈ بہادر و بہرام جنگ بہادر و دیگر بعض
از میثراں را بحضور یاد فرمودہ صندوقہائے سرانجام تحفہ جات
از فتح چوکی و دور اس اسپ بیش قیمت از اصطبل خاص باساد
کار مندیلہ وزین ہائے محلی زرنگار طلبیدہ و نکلہ طلائی کہ
برائے حفاظت خطوط تیار فرمودہ بودند ، ہمہ تحفہ جات کہ در آن
چند اشیاء مرصع و مرواریدی بودہ روبروے وکیل کہ از یکے
سرداران اہل فرنگ بودہ در صندوقہ ہا و اسباب اسپاں در
صندوق کلاں گذاشتہ مقفل و براں موم جامہ ہا پیچانیدہ
مواہر ثبت کنایندہ و خود ہمراہ صندوق خطوط تاکشتی
تشریف آوردہ تحویل وکیل فرمودہ۔ باقی صندوقہا و ہر دور اس
اسپ را روبروے خود سوار کشتی کنایندہ بر جہاز ولایت
روانہ ولایت فرمودند۔ و خود وقت سوار شدن بر سکاوٹ
مخاطب با ہلکاراں شدہ ارشاد فرمودند کہ این مقدمہ مقدمہ
ایست و دور و دلاز معلوم نیست تا حصول جواب این کہ
زمان بے وفا و ناکلدیانہ ، خدا حافظ و نگہبان ہمہ ہا است و قصت
شدہ روانہ دولت سرا شدند ۔

رنگے - جناب نواب صاحب ہمہ اسباب روانگی

میت والد امجد خود نواب والا جاہ جنت آرامگاہ بہ نترنگر مہیا
 ساختہ بتاریخ سویم ربیع الثانی ۱۲۱۳ھ ہجری روز پنجشنبہ صبح
 بیکان شاہ محمود صاحب ساوی باہمہ اہلکاران تشریف
 فرمودہ ، تمامی جلوس ہم تیار داشتہ بسالار جنگ بہادر و بہرام
 جنگ بہادر و حاجی حافظ مغربی صاحب حکم فرمودند کہ شما ہا
 خود متوجہ شدہ صندوق مطہر را از قبر برآوردہ ، در صحن مسجد
 داشتہ بمن اطلاع دہند۔ من از روبروے خود روانہ خواہم کرد۔
 بہرام جنگ بہادر وغیرہ حسب الحکم صندوق را از قبر
 بیرون آوردہ ، قبر را از گندم و گل خشک کہ بر قبر جمع بود ،
 پر نمودہ برابر سطح زمین صاف کردند و صندوق را کشادہ
 از غیر و عطر و گلاب معطر ساختہ بند کردہ در صحن مسجد
 آوردہ بعرض پرداختند۔

حضور بمسجد تشریف آوردہ از ملاحظہ صندوق

سیلان اشک حسرت از چشم پر مصیبت جاری ساختہ صندوق
 را از پوشش غلاف زرباف و چادر ہائے گل آراستہ و بہ
 سایہ شامیانہ مکمل ستون نقروی زیب دادہ بہ ہمراہی
 جمیع عمدگان و مشایخین و حفاظاں و درود خواناں کہ سوائے
 علاقہ سرکار از طرف دختران و محلات جنت آرامگاہ
 ہم مقرر و متعین شدہ بودند ، باجمہ کثیر بشوکت بسیار

روانه مسجد سیدآباد فرموده حکم فرمودند تا دو روز صندوق را در مسجد سیدآباد بدارند که درین عرصه باقی تهیه اسباب سفر بواقعی نموده خواهد شد و تقرر منازل بهم کرده پس فردا وقت عصر در اینجا آمده رفعت خواهیم نمود . و خود از اینجا در حویلی نو تیار علاقه مبارز جنگ بهادر که روبروی دریا قریب مکان شاه محمود صاحب ساوی بوده است ، تشریف فرموده ، قریب نه گننه میز خاصه تیار کتائیده و چند خوان طعام که از خانه شاه محمود صاحب ساوی و مبارز جنگ بهادر آمده بود ، بر میز طلبیده با خواهر زادگان و چند رفقای معتبرین تناول فرموده ، بفتح چوکی تشریف فرمودند . و از اینجا یک حکم نامه مع فهرست علحده بنام بهرام جنگ بهادر در باب روانگی صندوق و تقید منازل و نگهداشت چهار کانی زمین بطریق انعام و تیاری مسافران در هر منزل جهت آسودگی غلایق و آرام مسافران قید قلم فرموده ، روز دوم بهرام جنگ بهادر را طلبیده فهرست مذکور با چند هزار روپیه برائے اخراجات راه ، تحویل شان نموده ارشاد فرمودند . امروز دو سه نیمه از فراش خانه بر فیل ها بار کرده روانه سیدآباد نمایند تا در منازل بکار آید . و شام صبح مسجد سیدآباد رفته بهم اسباب سفر تیار دارند . من بعد از خاصه سه پهر وقت

عصر دایجا آمده صندوق میت روانه خواهیم نمود -

بهرام جنگ بهادر حسب الحکم بندوبست کرده در سیدآباد

حاضر بودند که نواب صاحب وقت عصر سیدآباد تشریف فرموده

صندوق را روانه منزل مقصود فرمودند . و به بهرام جنگ بهادر

تقید و تاکید نمودند .

و قتیکه صندوق قریب نترنگر برسد ، اذاجا فوج

انگریز طلبیده از دروازه قلع با فوج کثیر داخل شوند . و منزل

بمنزل بموجب فهرست عمل کنند . بهادر مذکور رخصت شده

گردیدند . و در آن زمان نصیرالملک بهادر در نترنگر بودند .

چونکه از خبر روانه شدن صندوق میت اطلاع یافتند روز

داخل شدن آن در شهر باهمه مشایخین و علما و فضلا خود

بیرون قلع آمده ، همراه صندوق تا آستانه نترولی صاحب

آمده در آستانه شریف پائین قبر مبارک از دست مشایخین

و علما و فضلا دفن کنانیده ، فاتحه زیارت دویم و بیستم و چهلم

و غیرات و روشنائی به بسیاری تکلف نموده . و بهرام جنگ بهادر

بعد فاتحه چهلم همه بندوبست آجا بموجب حکم نموده ،

مراجعت کرده حاضر حضور شده همه رواد دفن صندوق

مطهر عرض نمودند - نواب صاحب بر کارروائی و غیر خواهی

ایشان بسیار خوشحال شده یک جامه شال سفید و مال

آن از ملبوس خاص عنایت فرمودند -

شگفتگی گلرسته چهارم در گلزار سیوم از ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۴ هجری

در بیان ملاقات جنل هارس بهادر و ملازمت
میر عالم بهادر و فرزندشان از نواب صاحب ممدوح

جنل هارس بهادر بعد تسخیر ملک و فتح قلعہ سرنگ پٹن و رحلت
شیخ سلطان شهید علیہ الرحمہ خلف بهادر مرحوم کہ موقوف بہ
ہیدر نایک بودہ داخل مدراس شدہ بتاریخ چہار دہم صفر ۱۳۱۴
ہجری بہت ملاقات نواب صاحب بحکم و اطلاع ایشان وقت
یازدہ گھنٹہ روز در دیوان خانہ کلس محل حاضر آمدہ ، از شرف
ملازمت مشرف شدہ ہمہ سرگذشت جنگ و فتح قلعہ مذکور
و حسن تدبیر و کارپردازی و محنت و مشقت خود و دیگر سرداران
اہل فرنگ مفصلاً بہ بشاشت تمام فخریہ اظہار کرد . و نیز
تقریبی و التجائی بہت مشرف یابی امیر عالم بہادر از ملازمت
حضور نمود .

نواب صاحب باستماع اظہار کیفیات از جنل هارس
بہادر ارشاد فرمودند . فتح و نصرت دوستان ما عین فتح و
نصرت و خورسندی ما محباں است . اللہ تعالیٰ این فتح و نصرت

برای صاحب و جمیع دوستان مبارک و سازوار فرماید. همون وقت
 ده همون کرکی از جیب خاص روبروے جنرل مذکور بہ بہرام جنگ
 بہادر دادہ حکم فرمودند۔ بزودی ده همون را شکر طلبیدہ، تقسیم
 سازند۔ و در خصوص ملاقات میر عالم بہادر گفتند۔ بعد از پنج
 شش روز ملاقات خواہم نمود۔ و با شتہای رسیدہ کہ میر عالم
 مجزوم اند۔ می خواہم بعدم تکلیف اوشان لب زینہ برکسی ہا
 ملاقات نمایم۔ و دو روز در پیش از ملاقات اطلاع خواہم
 داد۔ پانڈان و عطردان و گلاب پاش عنایت فرمودہ۔
 مرخص نمودند۔ و بہ بہرام جنگ با چشم نمناک مخاطب شدند۔
 افسوس صد ہزار افسوس کہ یکے از حاکماں زبردست اسلام کہ
 ازاں تقویت و قوت باہل دین محمدی بودہ، ازیں دار فنا
 بدار بقارفت۔ ان اللہ وانا الیہ راجعون۔ و مبلغ ده همون کہ
 برائے نمایش ظاہر روبرو جنرل ہارس بتقریب تقسیم شکر دادہ ام
 مخفی بہ نیت آں شہید مغفور و ریاض خاص بہ فقرا و
 مساکین خیرات کنند۔ تا حسناش راجع بہ شہید مغفور شود۔

تالیخ

چوں اہل فرنگ ملک لپیو سلطان
 بگرفت و نمود قتل او از تزویر
 در سال شہادتش بحزن و ماتم
 مرتخ فلک بگفت گم شد شمش

رنگه . بعد از چند روز از ملاقات جنرل هانس بهادر
 برای ملازمت میر عالم اطلاع داده دیوان خانه کلس محل را
 از فرش و قنادیل و شامیان آراسته کنانیده حکم حاضر شدن
 جمیع ارکان و ملازمان در دیوان خانه مذکور بلباس سفید
 و پاکیزه بتاریخ بست و سیوم صفر المنظر ۱۲۱۲ هجری روز
 شنبه و آماده بودن تمامی جلوس بر در دارالاماره فرمودند
 و خود بروز معینه مذکور به هفت گھنٹہ از لباس فاخره پیراسته
 باتاج الامرا و رئیس الامرا و دیگر ہمیشہ زادگان و ہمہ عمدگان
 تشریف آورده متوجہ بمبارد جنگ بهادر و بہرام جنگ بهادر
 شدہ نمودند . درین ایام از توجہ و الطاف اعظم الامرا
 مشیر الملک بهادر و سعی و دستگیری حشمت جنگ بهادر رسدنت
 حیدر آباد کہ میر عالم در حضور آصف جاہ ہر تہ اعلیٰ و منصب
 عظمیٰ رسیدہ سر فراز شدہ بر خدمت فوجداری بہت اعانت
 و امداد عسکر انگریز بر جنگ سرنگ پٹن مامور گردیدہ رفتہ
 مظفر شدہ روانہ حیدر آباد می شوند . وی خواہند بہ سفارش
 گورنر ملازمت من نمایند . اما آئین دربار آصف جاہی
 پیش نظر ایشان است . شاید مراتب این دربار مد نظر نخواہند
 داشت . بفضلہ تعالیٰ شانہ از عنایات حضرت نعل سبحانی شاہ
 عالم بہادر بادشاہ غازی این ریاست ہم ریاستہ است بامراتب
 و دولتی است باشوکت کہ از پیشگاہ حضور بہ منصب وزارت

صوبداری صوبہ ملک کرنالک سرفراز و مفتخر ایم . لہذا درحین نواب صاحب قبلہ جنت آرامگاہ حمید الدولہ و ہادی الدولہ کہ از میدان ہاد وارد مدراس شدہ بودند ، موافق منصب خود ہا مراتب ایشان مد نظر داشتہ از ملاقات مشرف شدند . معلوم نیست کہ میر عالم ارادہ ملازمت من چہ طور می دارند و ایشان مجرب ہم هستند . بہتا براں می خواہم باین حیلہ بیماری بلب زمینہ بر کرسی ہا ملاقات کنم .

مبارزہ جنگ دیگرہ عرض کردند . بتجویز حضور نہایت اولی و مناسب حکم فرمودند کوچی نخلی سبز ہائے نشست من و سی کرسی برائے نورچشماں و غیرہ محاذی مسند درپیش دالان فرش باندازند و بر پشت کوچی دہ کرسی و دیگر یک کرسی برائے کرنل بارد بہادر بہ نہند . بموجب حکم کوچی و کرسی ہا انداختہ مختصر میر عالم بہادر بودند . قریب نہ گھنٹہ ترب سوار خبر آورد کہ سواری میر عالم داخل باغ خاص گردید . دریں اثنا سواری مذکور ہم با صحت بسیار و جلوداری باندار و چوہدار و جواناں بار و سواراں بنجیب تڑپ کہ قریب صد نفر خواہند بود ، ہمہ را بیرون در دیوان خانہ کلس محل گذاشتہ با چند رفقا از مردامیاں و چند نفران از شاگرد پیشہ و چوہدار و باندار با دو سکساون دہ یکے خود و در دیگرے میردوراں پسر ادشاں دوبروے دالان دیوان خانہ کلاں رسیدند .

نواب صاحب سکساون میر عالم بہادر را طالب زمینہ

قریب کوچ خود طلبیدند۔ چونکہ میر عالم از سکساون فرود آمدند
 نواب صاحب بر خاست بہادر موصوف گرفتہ بالاے زمین
 آوردند۔ میر عالم بتقدیم ملاقات مراسم ملازمت بمرتبہ مادیب
 بجا آوردند۔ و نواب صاحب ہم از بغلیگری خود معزز فرمودند۔
 خواستند کہ بہ بنشینند۔ میر عالم میردوران را پیش آوردہ پنج
 مہر نذر دہانیدہ از ملاقات مشرف کنانیدند۔ و خود نزد حضور
 بر کوچ و فرزند خود را بر کرسی دیگر نشانیدند۔ و چند رفقاء
 معتبرین را از باریابی حضور مغفرف نمودہ، نذر گذرانیدند و از
 نام و منصب ہر یک مطلع ساختند۔ و در ان اشخاص شخصی
 بخطاب بہرام جنگ بہادر مخاطب بود۔ نواب صاحب بعد
 استماع خطابات و مناصب رفقاء میر عالم قدرے ساکت
 بودہ بحیلہ چیزے حکم کار سرکار بہت ایمائے میر عالم از خطاب
 قادر نواز خاں کہ بخطاب بہرام جنگ معزز اند طلبیدند۔ بہرام
 جنگ، رفیق عالم، بدانست یاد فرمائی خود از جا برخاستند
 نواب صاحب فرمودند۔ من بہرام جنگ خور را طلبیدم۔ ازین
 معنی میر عالم متبسم شدند۔ و نواب صاحب ہم متبسم شدہ از میر عالم
 بہادر مخاطب شدند کہ ہر کار من ہم قادر نواز خاں بہادر مرد
 نکو و فہیم و دانائے عصر و حلیم الطبع و صاحب خلق از خطاب
 بہرام جنگ بہادر سر فراز است۔ بہرام جنگ آداب بجا آوردند۔
 میر عالم بعرض رسانیدند کہ بندہ ہم از اوصاف و افلاق ایشان

مطلع است که اکثر مردم در توصیف ایشان رطب اللسان اند. بعد ازاں نواب صاحب مستفسر احوالات رודاد جنگ و فتح قلعہ سرنگ پٹن و بعضہ کیفیات حیدرآباد شدہ دوستہ گھڑی دیدن گفتگی مشغول بودہ وقت رخصت، چند خوان، یکے بابت دو شالہ و خلعت، و ثنائی از جواهرات، و ثالث از دیگر تحفہ بات مثل گہر پال دگنچ مرصع کار و مندیہ و یک سکساون دلائی شیردہان کہ سہ سکساون از ولایت درمیں نواب صاحب جنت آرامگاہ آمدہ بود. ازاں یکے در ریاست خود بتلج الامرا و یکے برئیس الامرا عنایت فرمودہ بودند. سکساون تلج الامرا طلبیدہ بمیرعالم بہادر عنایت فرمودہ بتواضع عطر و پاندان و گلاب و گل از دست خاص معزز فرمودہ مرضی فرمودند. و سہ پھر بطریق صیانت یک تورہ پنجاہ خوانی روانہ فرودگاہ ایشان نمودند. و بعد از یک ہفتہ باطلاع میرعالم بہادر خود بہ بازدید ایشان معہ تاج الامرا و رئیس الامرا و دیگر خواہر زادگان و بعضہ ارکان دولت تہیہ تشریف فرمائی نمودہ، جامہ شال سفید در بر پوشیدہ، و رومال آں بردستار بستہ، و کمر بند گجراتی با پیش قبض دستہ کار مندیہ زیب کمر و علی بند پشپائی حایل گلو و شمشیر قبضہ مندیہ کار در دست کردہ تیار شدند. و تلج الامرا و غیرہ ہمراہیاں بموجب حکم، خود ہا را بلباس فاخرہ آراستہ حاضر شدند. پیش از سوار شدن خود جوانان بار

و شاگرد پیشه و جیشی ها را روانه نمودند که در اینجا حاضر باشند. خود
سوار چارث دوازده اسپه باتاج الامرا و رئیس الامرا شدند. و دیگر
دو چارث دیگر همیشه زادگان و چند ارکان را سوار کنایند
با چهار سارثی و پنجاه ترب سوار مع تترتری نواز و نشان
ترب روانه شدند. چونکه بفروگاه میرعالم رسیدند بجز
داخل شدن سواری خاص میرعالم از بالاخانه زیر نردبان
استقبال آمده دست نواب صاحب گرفته بر بالاخانه که از فرش
کرسی ها آراسته بود نشاندید. نواب صاحب تا یک گعنه تشریف
داشتند. وقت برخاست عطر و پان و گلاب از دست خود
بنواب صاحب و بتاج الامرا و رئیس الامرا و دیگر خواهر زادگان از
دست میردوران و به دیگر همگان از دست بهرام جنگ رفیق خود
داده نصحت نموده تا به نردبان آمده مرخص شدند. و بعد از
چند روز روانه حیدرآباد شدند. و وقت روانگی ایشان چند
خوان طعام با لوازمات سفر بطریق توشه از طرف حضور همراهش
فرستادند. دیس گلزار و گلدرسته ها آبخیکه گلهای رنگا رنگ
بنظر آمده بود بر چیدم -

شگفتگی گلدسته اول در گلزار چهارم

از ۱۲۱۵ تا ۱۲۱۶ هجری

در بیان بعضی از احوالات متفرقه زمان ریاست نواب صاحب ممدوح و سیرتالاب پولی مادوم و محبوب باغ علاقه افتخار الدوله بهادر و سیر فرنگی کننده و کوه آن و آغاز بیماری نواب عمده الامرا بهادر و آمدن نواب حسام الملک بهادر از نهرنگه برائے عیادت .

هر سال نواب صاحب بتاریخ ششم محرم الحرام تبدیل لباس از لباس سبز نموده لنگر منت خود در محل نواب سلطان النساء بیگم صاحبہ کشفیده ، از آنجا در مکان میدری علم که روبروی در کلاں باغ کلاں واقع است و در آن علم مذکور از شب ماه محرم تا روز شهادت که عبارت از عشره محرم باشد بتکلف تمام نصب می شد . با جلوس و گروه فقرا همراه بهرام جنگ بهادر و میر اسد اللہ خان بهادر و چند ملازمین دیگر به سه پہر روانه نموده شب پند و بست زنان آنجا که کرده نواب سلطان النساء بیگم با بعضی میدری های زنان علاقه خود تشریف برده لنگر و ندومی داشتند و نواب صاحب گلہی وقت زنان و گلہی خود مع چند اہل کاران تشریف برده

ندور داشته فاتحه می خواندند -

رنگی - نواب سلطان النسابگیم صاحب همیشه حسب الحکم

موافق معمول از بیستم محرم الحرام تا به بست و چهارم دیوان خان
رئیس الامرا بهادر را برای سالگره خاص آراسته توره ها و خلعت
مخصوص به عده گان قرابت و به بعضی از کارپردازان دولت
مثل بهرام جنگ بهادر و غیره از علاقه کارکنان خود تقسیم نموده
به بست و پنجم ماه وقت یازده گھنٹہ روز بلند شده ادائے
رسم رنگ و بست گھنٹہ موازنه در زنانه محل خود می نمودند -
و شب بناء بزم طرب نیز آراسته میداشتند و همیشه روز
سالگره نواب والا جاہ جنت آرامگاه توپها برابر عدد سال
سن سری شد - نواب عمده الامرا بهادر در سالگره خود بیاس
مانعت خواهرکلاں که ایشان به خیال بدبینی که بموتی
عدد سال سن سرشدن معمول است ، آن قانون را برداشته
مقرر کردند که صبح سالگره خود بست و ششم ماه بست و یک
ضرب توپ و بعد رسم گره بست پھر ہم بست و یک ضرب سری
کنانیدند - و روزگرم بوقت هشت گھنٹہ صبح یک توره صد
خوانی طعام از بادپی خانہ در نصرت محل طلبیده همیشه
زادگان و بعضی از ارکان دولت و عده گان و غیره را بحضور
یاد فرموده ، و بروست خودی خوانیدند - و بعد رسم گره
از برادران و خواهران در زنانه نند گرفته و گاه در

فتح چوک و گاہے در جھوٹ سبز کرسی از بعضے خود نذر گرفته بعضے ہا
را دادن نذر بتاج الامرا بہادر و بعضے ہا را دادن نذر بر دیوڑی
خواہر کلاں حکیم می فرمودند ۔

رنگے ۔ بہ ہفتم صفر بہرام جنگ بہادر پیوستہ بموجب
قاعدہ مقررے خیمہ ہا و افزاش و لوازمات آں و اسباب
باوچی خانہ و دیگر لوازمات با مردمان علاقہ ہریک کارخانہ جوانان
پہرہ بدرگاہ پیر پهلوان صاحب روانہ نمودہ ، خود بہ ہشتم ماہ رفتہ
کنارہ دریا خیمہ ہا زدہ ، آراستہ کنانیدہ ، ہمہ اسباب پخت و پز
مہیا ساختہ با اطلاع حضور می پرداختند ۔ نواب صاحب بہشش
گھنٹہ صبح وہم با فرزندان و ہمیشہ زادگان و ملازمین معتبرین
سوار شدہ روانہ آنجامی شدند ۔ و تا ورود سواری ، بہرام جنگ
بہادر در چشمہ کلاں اسباب میز صبح خاصہ حضور و طعام برائے
مردمان مہیا کردہ منتظر حضور می بودند ۔ خود بدولت وقت
ہفت گھنٹہ داخل آنجا شدہ با تاج الامرا و غیرہ خاصہ بر میز
تناول فرمودہ ، بعد از فراغت میز دیگر تمامی ملازمین را
رو بروے خود در چشمہ کلاں طعام می خورا بیندند ۔ و وقت
سہ گھنٹہ بدرگاہ رفتہ بعد فاتح خواندن ، پنج صد روپیہ
نذر داشتہ بہ خیمہ آرمہ تناول خاصہ سہ پہر نمودہ روانہ دولت
می شدند ۔

رنگے ۔ بہرام جنگ بہادر بہمون قانون مبتدا

هفتم ماه جمادی الاول یک روز قبل از رفتن خود همه اسباب
 مثل نیمه ها و اسباب بادبلی خانه و غیره برای عرس بدوشهید
 صاحب علیه الرحمه در باغ فرنگی کنده روانه نموده نیمه ها آراسته
 و نصب کنانیده منتظر سواری خاص می بودند. و از نهم ماه پهره
 های کلاه پوش برای احتیاط بر نیمه ها از گارسن آبخا متعین
 می شدند. نواب صاحب با مردمانیکه در درگاه پیر پهلوان
 صاحب همراه می بودند خود بسواری چارک صبح دهم تشریف
 فرما شده، در باغ کمندیر آبخا فرود می آمدند. بجز داخل
 شدن سواری خاص در سرحد فرنگی کنده بست و یک ضرب
 توپ در آبخا سر شدند. نواب صاحب از کمندیر آبخا ملاقات
 نموده بر میز تشریف داشته قدری چای خورده بر خواسته
 به نیمه خود آمده از تناول میز صبح فراغت می یافتند. و
 طفلان را برای سیر کوه فرنگی کنده می فرستادند. و گاهی
 خود هم تشریف فرما شده، انعام پادشاهی آبخا عنایت می
 فرمودند. و وقت دوازده گنبد کمندیر آبخا ببازدید نواب
 صاحب بهره اندوز شده می رفت. بعد رفتن چند خوان
 میوه و توره طعام وقت میز او روانه فرمودند. و وقت
 سه پیر بانور چشما و چند ملازمان بدرگاه بدوشهید صاحب
 علیه الرحمه بر سواری سگساون مع الفوزه با و بانداز و
 جوانان بار رفته بعد زیارت و فاتحه خوانی پنج صد و پیم

نذر داشته برخیمه یا مراجعت فرموده بهم طفلان و جوانان
 پیره انگریز و رفقای خود و مردمان کارخانجات بقدر عهده
 ہر یک تقسیم بہتہ و انعام کنایندہ بعد تناول خاصہ ستہ
 پھر وقت عصر بدولت خانہ تشریف می فرمودند۔ دران
 وقت نیز بست و یک ضرب توپ سرمیشدند۔ خرچ این
 ہر دو آمد شد عرس مذکورات ہشت ہزار روپیہ بودہ
 باشد۔

رنگے۔ ماہوار برائے فاتحہ محبوب سبحانی غوث
 الصمدانی رضی اللہ عنہ یک صد و بست و پنج روپیہ بدادے۔
 شاہ صاحب کہ ایشاں بہر ماہ فاتحہ یاد دہم شریف بہ تکلف
 تمام می نمودند مقرر بود می فرستادند و ہر سال برائے عرس
 اقدس مذکور بیاد دہم ماہ ربیع الثانی یک صد و بست و
 پنج ہون بہ شاہ صاحب موصوف عنایت می فرمودند۔ و
 بعرض اشرف شاہ صاحب کہ مرتقد ملہرش بر راہ راستہ
 چشمہ واقع میلاپور کہ معروف بہ چشمہ کلانست۔ خود بدولت
 بطور رون سواری تشریف فرمودہ، یکصد و بست و پنج
 روپیہ درانجا نذر داشتہ، فاتحہ خواندہ می آمدند کہ از ایشاں
 بسیار معتقد بودند۔ و بدستور بعرض فتح شاہ صاحب
 کہ مزار مقدس نزد مسجد جامع قیال پیٹہ است۔ بوقت
 روانہ سواری تشریف فرمودہ ~~نذر~~ نذر بقدر نیاز اشرف

شاه صاحب در آنجا نیز داشته فاتحه می خواندند.

رنگی - اکثر نواب صاحب در ایام تابستان

در خانه خواهر کلاں بسیر چاندنی در شب بدرمقرر نموده
همشیرگان و غیره را جمع می فرمودند - روزی بخواهر کلاں
تاکید فرمودند که فردا بدر است می، خواهم دو سه روز سیر
چاندنی به بینم - باید که شما صحن و دالان محل را مصفا
کنانیده از فرش چاندی هائے بسیار سفید آراسته کائینها
و دیگر مهمانان را تنقید کنند که همه با بلباس سفید خود را
آراسته حاضر باشند. و کنیزان نیز بدستور و دیگر خواهران و
خواهر زادگان و سیف الملک بهادر و نصیر الملک بهادر را نیز
دعوت کنند که اینها هم بلباس چاندنی شریک سیر چاندنی
باشند. و خوانبائے گل موگره و شبو و امثال آن و تهرهائے ابر
تیار دارند - نواب سلطان النساء بیگم صاحبه بموجب حکم
همه اسباب بازی تیار و آماده کردند. نواب صاحب بوقت
پنج گھڑی شب تشریف آورده تا دوازده گھنٹہ شب در صحن
نشست نموده با برادران و خواهران و خواهر زادگان از تمقها و
گلدسته گلها در بازی مشغول بوده بهر سمت زر سفیدی
باختند.

روزے دیں سیر با همه خواهران و دیگر حاضران

را اطراف فرش مدور بطور حلقه و بقدری فاصله در

یکہ گمر نشانیدہ، خود ہم شریک بودہ چند تکیہ طلبیدند۔
 و ارشاد فرمودند کہ این تکیہ ہا سلسل دست بدست زود
 زود بلا توقف بیاید و دست کسے زیر نیفتد۔ اگر بیفتد
 ہمت تکیہ ہا برو بار کردہ جرمانہ ازو بقدر ہمت او گرفتہ
 خواہد شد۔ و بناے این بازی ازمن آغاز است۔ دوستہ
 گہری ہم چنین بازی ہا می نمودند۔ و گاہے دریں جلسہ ہا
 سیف الدولہ و مسام الدولہ و حسین نواز خاں و عبدالحمید
 خاں و سرفراز خاں و شہسوار جنگ راہم شریک می داشتند۔
 یک روز بعد اتمام بازی یک صندوق زر سفید سکہ قدیم
 از فتح چوکی طلبیدہ بہ برادران و خواہراں ارشاد فرمودند۔
 ہر یک از دست خود ازین زر یک مشت برداشتہ پیش من
 علحدہ علحدہ بدارند بہ بینم کہ زیادہ در دست کسے می گنجد۔
 چونکہ ہم ہا برداشتند و شمار کردند۔ زیادہ از چہل روپیہ
 بدست کسے نیامدہ، خود ہم یک مشت از دست خود
 برداشتہ شمار نمودند۔ پنجاہ و یک روپیہ بود بخوشحالی تمام
 متبسم شدہ فرمودند۔ الحمد للہ پنجہ حکومت من پنجہ است کہ
 از ہمہ پنجہ ہا وسیع و دراز و بزرگ تر۔ بعد ادائے شکریہ
 جناب باری، بہ خواہر زادگان ہر یک روپیہ دو از طرف خود و
 بہ خواہراں ہر یک سہ و بہ برادران ہر یک پنج مثل بدست
 ہمیشہ زادگان کہ دہ روپیہ آمدہ بود، بست روپیہ از

طرف خاص اضافه نموده سی و به همیشگان بر ده روپیه سی
 روپیه افزوده چهل روپیه را با افزایش پنجاه روپیه شصت
 روپیه عنایت فرمودند. و در دست خاص را یک روپیه
 ده روپیه ده روپیه زیاده کرده به همه ها بر خواصاں
 و کانیها تقسیم کنانیدند. و اکثر در شب ماه حسب الخواہش
 خواہراں خود مع ہرستہ خواہراں بر چارٹ خاص چہار اسپى و
 تلج الامرا و رئیس الامرا و غیرہ بیک چارٹ و ہمیشہ زادیاں و
 بعضہ مہانان مقربین را بریک چارٹ سوار کنانیدہ با
 دو پہرہ جوانان تربت بہ نہ گھنٹہ شب از دیوڑی ہمیشہ
 کلاں سوار شدہ چند سوار را چپ و راست و چند سوار
 را پیش و پس موافق قانون داشتہ گاہے طرف تالاب
 سید آباد و بعضے وقت سمت تالاب شکم پاک رفتہ اطراف
 بہ پہرہ جوانان تربت تقید زمانہ نمودہ ، از چارٹ پائیں آمدہ
 بہ تماشائے تالاب پنج چہار گھڑی مشغول بودہ قریب یازدہ
 گھنٹہ سوار شدہ بخانہ ہمیشہ آمدہ ہمہ را رخصت کردہ گاہے
 بر دیوڑی ہمیشہ و گاہے بر فتح چوکی تشریف فرما شدہ
 استراحت می فرمودند. و بعضے وقت بسمت دریا و وقتے
 بدیگر باغات نیمہ یا نصب کنانیدہ از فئات و سراپچہ ہا
 بند و بست زمانہ نمودہ با خواہراں تشریف بردہ سیف الملک
 بہادر و خواہر زادگان و برادر زادگان را نیز طلبیدہ

هریک را یک ہون یومیہ بطریق بختہ غایت می فرمودند۔ و بعد تناول خاصہ سے
 بہر در صحن خیمہ ہماکہ در عرض و طول بسیار وسیع بود بطور مشی تشریف
 آورده، بعد مشی بر کرسی با تشریف داشتہ فرمودند۔ می خواہم سرعت
 دوی ہر یک امتحان کنم۔ باید کہ دو کس برابر استادہ بدوند، ہم چنین سیف
 الدولہ را با مجہ الدولہ و اعتصام الدولہ را با حسام الدولہ و غلیم الدولہ را با
 صاحب الدولہ و رئیس الامرا را با تاج الدولہ و تاج الامرا را با حسین نواز خاں
 دوانیدند۔ دریں با بعضی برابر و بعضی پیش و پس شدند۔ وقتے خود دامن
 جامہ از کمر بستہ با سیف الملک بہادر دویدند، بہادر ممدوح پس ماندند۔
 و ہمیشہ گان و فرمودند کہ شما ہم بدوند۔ این ہم بعد چنڈ عذر لنگ اقبال این
 امر نہ کردند۔

در آن وقت دیگر زنان حاضرین را طلبیدہ جفت جفت دوانیدند
 و بسیف الملک بہادر فرمودند۔ من ہمراہ اطفال می دوم۔ و قتیکہ ما ہم
 برابر استادہ شویم، شما بیک صدائے حکم دویدگی یزنند، تا برابر صدادویدہ
 شود۔ بموجب آن ہمراہ اطفالاں دویدند۔ کسے از نواب صاحب
 پیش قدمی نکرد۔ و بعضی برابر و اکثر پس ماندند۔ بعد اتمام بازی ہر یک را
 بغایت انعام معرفت ہمیشہ کلاں بقدر مرتبت سرافراز فرمودند۔
 رنگے۔ و ہر سال مجلس طرف نوروز در خانہ کلاں خواہر
 مقرر بود کہ ایشان حسب الحکم ہمہ اسباب نشاط و نوروز یعنی تخم
 مرغ از کار طلائ و نفرتی و دیگر رنگہائے رنگارنگ تیار کنندہ
 طعام خاصہ سے بہر ہم در محل خود ہیامی ساختند۔ خود بدولت

وقت تبادل خاصه همه خواهران و برادران و طفلان را جمع نموده
 بالاتفاق تبادل خاصه فرموده از تخم مرغ بازی میکنند و خود هم
 شریک بازی می شدند و گاهی از طفلان پنجگشتی و کشتی می گرفتند
 چونکه طفلان با طاعت حضور دست خود را زیر دست می داشته
 عرض می کردند که طاقت غلامان بزور قوت جناب نمی رسد - ازین معنی
 بسیار خوشحال شده، به هر یک را انعام عنایت فرمودند.

رنجی - نواب عمده الامرا بهادر به صلاح و تجویز خواهران
 اراده سیر تالاب پولی مادورم نموده در سبزکمرسی تشریف داشته
 یک حکم نامه تفصیل دار درباره بند و بست سیر مذکور بنام بهرام جنگ
 بهادر از قلم سرانی زینت ترقیم فرموده، بهادر مذکور را طلبیده حکم نامه
 بدست او شان داده تاکید فرمودند. شما بموجب احکام دستور
 خاص مبلغ پنج هزار روپیه براسه اخراجاتش معرفت کرنل بهادر از خزانه
 گرفته در عرصه پنج شش روز بخوبی بند و بست امورات سیر نمایند -
 و اسباب فراش خانه و بادورچی خانه و بلور خانه درست و آماده
 کنند و همراه خود برده بر تالاب جا بجا جائی مناسب عقب باغ
 گورنر متصل تالاب استاده کنند و از فرش و غیره آراسته
 نمایند - و رضایار خان بخشی را حکم کنند که پانصد جوانان بار و پنجاه
 جوانان ترب معر سالدار و کنندان آنها در آنجا حاضر و بر احکام سرکار
 سرگرم دارند - و محمد رضا کوئال علاقه کوئال تلملکمری را تقید نمایند،
 که تا بست دکان از اجناس غله و غیره اسباب ضروری رکاب بازار

ہمراہ گرفتہ درانجا برو۔ و تا ماندن من درانجا بجے تصدیح اسباب
پخت و پز نشود کہ معہ محلات ہفتہ عشرہ درانجا خواہم ماند۔

بفصلہ بعد تیاری سرانجام و راستگی جائے معلومہ ہر گاہ

بمن اطلاع دہند، معہ محلات خواہم رسید۔ و بہمہ ملازمین و علاقہ داران
سرکار و مزدور ہا از ادنی تا اعلی تاکید بلیغ کنند کہ کسی از باغ گورنر و
دیگر باغات سرواراں چیزے ضائع نہ نماید۔ در صورت خلاف این
امر بجزائے معقول خواہند رسید۔

بہرام جنگ بہادر حسب الحکم رضایار خاں بخشی رامعہ فوج

و کو قوال رامعہ دوکانہا روانہ نمودہ، خود ہم ہمہ اسباب ضروریات
ہمراہ گرفتہ روانہ پولی ما دورم شدہ بند و بست تمامی امورات حسب
الفرمائش خاص خیمہ ہا و دوکانہا ہر یک بر موقع و بر جا استادہ و
آراستہ کنائیدہ برائے احتیاط ہر جا پہرہ گذاشتہ بفرض اطلاع حضور
پرداختند۔ باز حکم نامہ تازہ از دست خاص بنام بہرام جنگ بہادر تحریر
یافتہ روانہ آنجا کردید بایں مضمون کہ اگر پیش از آمدن من درانجا

فرزندان حضرت نواب صاحب قبلہ جنت آرام گاہ و فرزند برادر من
مدار الملک امیر الامرا بہادر و افتخار الدولہ بہادر و امیر الدولہ و یادگیر
کسی از برادرے دراں جا آیند، باید کہ بافتخار الدولہ و امیر الدولہ یک
خیمہ و فرزندان نواب صاحب قبلہ جنت آرام گاہ و فرزند امیر الامرا
بہادر را یک خیمہ، و اگر بعضے سوائے اینہا از برادری بیایند آنہا را یک
خیمہ، ایں ہمہ خیمہ ہا بیرون احاطہ خیمہ سرکار متصل خیمہ شہا باشد۔ و

اندرون احاطه خاص یک خیمه کلاں محاذی خیمه من برائے مجلس طعام
 مردماں تیار دارند۔ و دیگر پنج شش خیمه و چند پیچوبه برائے تاج الامرا
 و رئیس الامرا و غیره خواہر زادگان بسمت راست خیمه خاص مہیا کنند
 و بند و بست طعام چنان نمایند کہ دو وقتہ تور با در محلات رسیدہ
 باشد۔ و اسباب و لوازمات یک تورہ پنجابہ خوانی برائے گورنر تیار دارند
 کہ بروز آمدن من بوقت میز دوپہر فرستادہ شود۔ بہرام جنگ بہادر
 حسب الارشاد حضور متوجہ ہر ہر امر شدہ بند و بست واقعی بعمل آوردہ
 معروض داشتند۔ حضور سالار جنگ بہادر را حکم فرمودند۔ بفضہ من فردا
 وقت شش گھنٹہ صبح مع محلات روانہ پولی ما دورم برائے سیر
 تالابش می شوم۔ و یک عشرہ دراں جا سکونت خواہم در زید۔ شہماز
 راہ مہربانی روز و شب در باغ حاضر ماندہ اخبار آنجا معرفت متصدی
 مشرف دیوان خانویساں خبر خیریت محلات لواب صاحب قید جنت
 آرامگاہ و اخبار محلات خواہراں و غیرہ مفصلاً بودہ باشد۔ ہر روز ساڑنی
 روانہ می نمودہ باشد۔ و رضا نواز خاں را تاکید شد کہ شام متوجہ برپہرہ
 چوکی دروازہ ہائے باغ خاص محلات شدہ نزد کرنل بارڈ بہادر حاضر
 مانند۔ و اخبار کچہری و غیرہ من و عن دریافتہ از لچہمن پرشا و منشی
 باطلاع کرنل بارڈ بہادر قید قلم کنانیدہ، و ہم اگر خطے و یا پیایے از
 گورنر کو نسل مدراس در رسد، از کرنل مذکور ملغوف در اخبار نامہ خود
 نمودہ معرفت سالار جنگ بہادر ہمراہ اخبارات محلات و غیرہ روانہ
 می نمودہ باشند۔ و باز بہ سالار جنگ بہادر حکم شد۔ فرزندان لواب

صاحب قبلہ جنت آرامگاہ و فرزند مدار الملک بہادر و دیگر چند اطفال
برائے رفتن پولی ما دورم حکم گرفته اند۔ اگر از شما سواری با طلب دارند،
باید کہ ہر یک را یک کھساون مع بہویاں کرایہ داوہ ہمراہ ہر یک
جوان بار متعین کردہ پیش از رفتن من روانہ نمایند۔ بعد از تاکیدات
در محل نواب سلطان النساء بیگم بوقت خاصہ ۳ پہ موافق معمول
تشریف آوردہ بعد تناول خاصہ مخاطب بہ ہمیشہ شدہ فرمودند۔
بفضل الہی بہرام جنگ بہادر بسرعت تمام ہمہ بندوبست سیر تالاب
نمودہ، جا بجاییمہ ہاے محلات و مردانہ و دیگر کارخانہ ہازدہ، عرضی
باطلاع من نوشتہ است۔ بفضلہ تعالیٰ ارادہ دارم کہ پس فردا پیش
از طلوع آفتاب مع محلات روانہ شدہ یک عشرہ درانجا باشم۔
و پیش ازین معرفت تقی علی خاں مبلغ دو ہزار روپیہ باں ہمیشہ فرستادہ
ام۔ باید کہ ازاں بہر دو ہمیشہ شش صد روپیہ و بہ دختر شاد
ہمشیرہ میانہ فی اسم یکصد و پنجاہ روپیہ و بکیلین ہا سراسم یکصد
روپیہ فرستادہ تاکید کنند کہ ہر یک بند و بست سواری ہاے خود
دہاں ہائے خود و تیاری گوشہ نمودہ، فردا وقت مغرب ہمہ ہا در
محل شما جمع آیند۔ و صبح روانہ شوند۔ و تاج الامرا وغیرہ راشما
چیزے دادن ضرور نیست، من داوہ ام۔

سلطان النساء بیگم تقسیم مبلغ نمودہ بموجب ہمہ مہمان ہا
را بوقت معینہ در محل خود جمع آوردند۔ و شب اخیر قریب صبح
بست و چہارم ربیع الثانی ۱۱۵۲ ہجری سوار سواری ہا خود شدہ

روانہ پولی ماہورم گشتہ وقت صبح زود داخل مکان مقصود گردیدند۔
 بہرام جنگ بہادر تورہاے خاصہ و غیرہ کہ از شب تیار
 نموده بودند، در محلات و بہ فرزندان نواب صاحب قبلہ جنت
 آرامگاہ و دیگر عیدگاں فرستادہ برائے تورہ خاص و طعام مردان
 ہمراہیان سواری حضور بداروغہ بادرجی خانہ تاکید و تقید نموده،
 خود با چند ترپ سوار و جوانان بار و دیگر جلوس بہفت گھنٹہ سوار
 اسپ شدہ، دوس گھڑی راہ با استقبال رفتہ غنظر سواری
 خاص بودند کہ قریب نہ گھنٹہ سواری حضور بہ بسیاری جلوس
 جلوہ ظہور پذیرفت۔ بہرام جنگ بہادر از اسپ پائیں آمدہ یازہ
 روپیہ بحضور نذکرانیدہ، ہمہ کیفیت ورود سواری ہاے محلات
 و روداد بند و بست کارخانہ جات و کارپردازی خود کما بینگی بطوے
 معروض داشتند۔ نواب صاحب از نہایت خوش حالی بارشاد و
 تحسین و آفرین و کلمات سرفراز آئیں بغایت رومال شال سبز
 و نیم آستین از جلوس خاص کہ دران وقت زیب تشریف شریف
 بود، معزز فرمودند۔

بہرام جنگ بہادر بست دیک روپیہ نذرایں سرفرازیہا
 گزرا نیدہ، آداب بجا آوردند۔ و ہمراہ سکساون تا چند قدم پیادہ
 بعرض بعضے معروضات ضروری بودند۔ حکم شد۔ من حسب الدعوت
 لارڈ کلو بہادر بباغ اور رفتہ ملاقات نموده بہ خیمہ فرو دگاہ خواہم
 رفت۔ شہا ہم بسواری اسپ ہمراہ من باشند۔

لؤاب صاحب معہ ہمراہیاں وارو باغ گورنر شدہ اشتریک
 ناشتہ میز صبح با گورنر گم دیدہ حسب الخواہش گورنر جہت
 ملاحظہ اشجار و میوہ جات باغ بطور مشی رفتہ بمعاینہ آراستگی
 روشہا و درختہاے تخی و پیوندی انہ بہتر و بزرگ تر کہ ہر یک
 دانہ اش در موازنہ از یک میتر زیادہ بودہ، و دیگر اشجار میوہ جات
 اقسام و صندل و قرنفل و جوز بویہ و گلہائے رنگارنگ انواع ولایتی
 بسیار شاد شدہ و در تو صیفش متوجہ گورنر گم دیدند و فرمودند کہ ہچو
 درختہاے عجیب در عمر خود ندیدہ بودم، حالا از توجہ آں گورنر صاحب
 ایں چنین عجائبات بہ نظر در رسید۔ گورنر گزارش کرد کہ فی الحقیقت
 ہچو درختہا دریں ملک پیدا شدن و بار آوردن بسبب اختلاف
 تاثیرات آب و گل خیلے دشوار۔ اما بندہ بہ مشقت بسیار و
 تردد ہائے بے شمار ایں درختہا را طلبیدہ خود متوجہ آں شدہ،
 بحفاظت تمام جہت سیرگاہ خود تیار ساختہ ام۔ و درختہاے انہ
 در ہین سال بار آور شدہ اند۔ در عرصہ قریب تیار خواہند شد۔
 امید از عنایت حضور آں دارم کہ خیمہ ہاے سرکار از باغ بندہ
 قریب تر اند، بلازمان جناب تاکید شود کہ چیزے ازیں باغ
 ضائع و پامال نہ کنند۔

لؤاب صاحب فی الوقت بہ بہرام جنگ بہادر تقید
 ایں معنی بتاکید تمام فرمودند۔ و حسب ارادہ گورنر با گورنر سوار
 کشتی تالاب شدہ، دوسہ گھڑی در سیر کشتی بودہ فرود آمدہ و پنجاہ

روپیہ بہ پیادہ ہا و غیرہ معرفت بہرام جنگ بہا در بطور انعام دادہ
از گورنر مرخص گشتہ بہ خیمہ ہائے خود تشریف آوردند۔ و بعد ملاحظہ ہنگی
خیمہ ہائے زنانہ و مردانہ کہ ہر یک بر جا و موقعہ خود بود، شاداں در زنانہ تشریف
فرمودہ دوست گھڑی از خواہراں ہم کلام بودہ بیرون آمدند۔ و خیمہ ہر یک
نام بنام دریافتہ در خیمہ خاص خود تشریف آوردند۔ و بہرام جنگ بہا در
راطلبیدہ بر کاروانی و سلیقہ شعاری ایساں نہایت خوشحال شدہ بعد
تحسین و آفرین بسیار ارشاد فرمودند کہ شما تا بودن من دریں جا حاضر
بودہ متوجہ ہمہ کارخانہ جات باشند۔ و برائے اخراجات آنچہ ضرور افتد
از خزانہ رکاب کہ در خیمہ من است، معرفت محمد معصوم کلیدان از پہرہ
گرفتہ خود رو بردار و بدوہ بگيرند۔ و یومیہ از اں مبلغ ۳۰۰ صد و پنجاہ روپیہ
در محل خواہرکلاں برائے اخراجات زنانہ می فرستادہ باشند۔ و باقی
اخراجات بیرون مثل خرچ باورچی خانہ و بختہ مردماں و انعامات مقررہ
زا مطابق حکم نامہ دستخطی من عمل نمایند۔ و تور ہائے طعام خاصہ و خرچ
در محل و بیرون بعدگاں و غیرہ موافق مراتب ہر یک صبح و شام بہ
خیمہ ہائے آنہا می فرستادہ باشند۔ و بدیگر ملازمان علاقہ سرکار دو
وقتہ طعام در خیمہ کلاں رو بروی خود بخوراند۔ و خبر گراں ہر امر جزو کل
باشند۔ و اگر خیمہ ہا کفایت نہ کنند باز بکنل بارڈ نوشتہ طلبند۔ و من ہم
با و تقید دریں امر نمودم۔ و محمد معصوم را حکم حضور شرف صدور یافت۔
اگر بہرام جنگ برائے اخراجات ضروری سرکار کلید ٹملہ خزانہ سواری خاں
طلبدارند کہ از پہرہ حضوری با و شاں دادہ زر مطلوبہ بحسب درخواست عطا

او ازاں گرفتار دهند، بعد از حسابش در دفتر لاله لچمن پرشاد داخل کنند.
 درین اثنا سکهساون سرخجام حبیب خاص و بندی فلک خزانه
 سواری همراه محمد ابراهیم رسالدار و شیخ امام جعفر با دو پیره جوانان
 بار از باغ خاص داخل خیمه حضور گردید. و جناب عالی سکهساون
 مذکور را عقب مند خود نزد سکهساون سواری خاص و بندی
 فلک خزانه در خیمه صحن رود خود گذاشته، برای یک پیره
 ترب متعین فرمودند.

روز دهم حضور وقت هشت گنجه صبح با نور چشمان
 خود از تناول میز متفرغ شده، بند و بست زنانه در مکان نهیل پز
 و حجره کرم ریشی که آن حجره آراسته از آئینه بندی، و آن کرم مذکور
 از برگ شهوت پرورش می شدند، متصل از مکان نهیل و قریب
 از سیرگاه خاص بود، با محلات تشریف فرما شده دوسه ساعت
 بملاحظه تماشائے آن مشغول بوده انعام بمردمان هر دو جا یکصد
 روپیہ عنایت فرموده، مع محلات مراجعت کرده، داخل خیمه
 گاه شدند. و تمامی روز هر یک بسیر و شکار خود مشغول
 می بودند. و وقت ده گنجه شب بعد از فراغت امورات سیر
 برائے استراحت تاج الامراء و رئیس الامراء و محب الدوله و اعتماد
 الملک حسین نواز خاں و ناصر الدوله، و این عاجز را در خیمه
 خاص یاد فرموده، نزد خود می خوابانیدند. و اعتضاد الدوله بسبب
 بیماری خود شریک سیر نبودند. نواب صاحب ممدوح

وقت تشریف فرمائی سیرگاه به بسیاری نهائش مبلغ سه صد روپيه
نقد و یک گھڑیال طلائی به اعتقاد الدوله بهادر عنایت فرموده همیشه
تا بدون سیریک سوار تپ جت آوردن خبر غیریت بهادر مذکور مقرر
فرموده بودند. و سوار مذکور حسب الحکم حضور از ملک الحکما حکیم احمد اللہ
خان دریافته قریب دوازده گھنٹہ حاضر حضور شدہ عرض می نمود. و
حضور صبحی بعد از فراغت دھن و وظائف و عملیات مقررے تا ہفت
گھنٹہ فارغ گردیدہ، محلہ نورچشماں درخیمہ خاص خاصہ بر میز تناول
فرمودہ، مشغول در شطرنج بازی از ابو طالب خان و اچاری برہمن
شدہ، قریب دہ گھنٹہ در محل ہمیشہ ہارفتہ انعامات در زمانہ تقسیم می
فرمودند. و گاہ گاہ از کابینہ و میرانیان در استماع نغمہ بودہ بدوازده
گھنٹہ از خیمہ محل ہمیشہ ہارآمد شدہ، درخیمہ خاص خود آمدہ، باشتغال
تلیان و مطالعہ کتب و تواریح و دوائین تا دوسرے گھڑی فرمودہ، قدرے
قیلولی فرمودند. و بعدہ دو گھنٹہ حضور بیدار شدہ با نورچشماں و امین اللہ
خان و درگاہ قلی خان در گفت و شنود سخنان خوش طبعی و نیز در تقسیم
میوہ بہ محلات و غیرہ بودہ، بعد از سہ گھنٹہ روز بسمل ہمیشہ کلاں برائے
تناول خاصہ رونق افزونی شدند. و بعد تناول خاصہ بیرون تشریف
آوردہ گاہے حسب العرض نورچشماں تماشا شائے پہلوانان کنائیدہ
لاحظہ می فرمودند. و گاہے بسواری سکہا و با نورچشماں و
مہاجین بیدیکہ باغات آنجا رفتہ یک دو ساعت در آنجا نشست
فرمودہ میوہ آنجا خرید کردہ، نصف در آنجا بہ ہمہ تقسیم کنائیدہ،

و نصف دیگر بجملات فرستاده، دوسہ گھڑی درانجا بودہ بہ مالیل
 و نگہبان انعام عنایت فرمودہ، مراجعت بہ خیمہ خاص می فرمودند۔

و بعضی روز دقت عمر خود بدولت بنا لگی خور و سوار شدہ،
 و لوز چشماں را بر سواری سہکاون ہا ہمراہ گرفتہ بسیر تالاب می رفتند۔
 روزی از سیر تالاب مراجعت فرمودہ قریب باغ گورنر
 رسیدند و راں وقت یک باغ باں دو دانہ انبہ بسیار بزرگ خام
 بدست داشتہ، در اثنائے راہ استفاثہ کرد کہ شخصی از علاقہ داران
 سرکار این دو دانہ انبہ از باغ گورنر صاحب شکستہ می برد چونکہ غلام
 را دید انبہ از دست زیر درخت انداختہ و پائی فرار شد۔ و غلام ہم عقبش
 گرفتہ، و استفسار این لیے اعتدالی کہ خلاف امر عالی است ازو نمود۔
 و ادشاں بدشنام ہا بسیار بجواب غلام پرداخت۔ و لہذا غلام برائے
 داد خواہ حاضر حضور آنجناب بندگان عالی شدہ، از داد شعاری ملازمان
 حضور امید وار فریادرسی خود است کہ بانصاف گستران سرکار
 فیض مدار حکم عالی عز اصدار یابد۔ چنانکہ باید دریافت این امر نمودہ،
 آن سالک مسالک راہ ظلم و جفا نیز معقول برسانند۔

لواب صاحب باستماع این فریاد سراسر داد و بعتاب
 خداوندانہ جوانے از جوانان ہمراہی سواری خود متعین او کردہ، حکم
 فرمودند کہ این باغبان را مح دانہائے انبہ حاضر خیمہ من نمودہ اطلاع دہند
 از انجا قریب شام بہ خیمہ خود رسیدہ بہرام جنگ بہادر را طلبیدہ،
 بعتاب بسیار پرسیدند کہ من سابق حسب التماس گورنر بشما مکرر

وسکر تاکید کردم کہ تقید نمایند، کہ از باغ گورنر و دیگر سرداران چیز
ضائع و نقصان نہ نمایند۔ بایں کس بے حیا از باغ گورنر دو دانہ انہ
بزرگ شکستہ باغبان را دشنام دادہ رفت۔ باغبان آنجا در
اثناے راہ از من مستغاثی شد۔ پس من بگورنر چہ جواب گویم۔

بہرام جنگ بہادر بکمال ہراس عرض نمودند۔ غلام بجزد حکم

حضور بہم مردماں از ملازمین ما و جورہ داراں و از خورد تا کلاں و از
پیر تا جواں بہر یک فریق تاکید شدید و ہر وقت تقید جدید نمود۔ و گفت اگر
از کسے خلاف امر حضور بظہور آید در سزائے نامز اگر قار و بقتلا خواہند شد۔
با وجودش کسے بیجا مرتکب این فعل ممنوعہ حضور شدہ است۔ دریں گفتگو
جوان ہمراہی باغبان را معہ واپہائے انہ حاضر نمودہ در حضور عرض
کرد۔ حکم حضور بہ بہرام جنگ بہادر شرف صدور یافت کہ شمارہ برے
خود دریافت و تنقیح نمودہ اطلاع دہند۔

بہادر باغبان را جائے عمدہ طلبیدہ و مستفسر نام و نشان او شدند۔ باغبان
عرض کرد کہ غلام از نام او واقف نیست، اما شکل و شمایلش اینکہ مرد میز و لاغر تن و
جامہ پوش و نستالیق و ستار بود۔ بہرام جنگ بہادر کیفیت و نشان او بموجب اظہار زبانی
باغبان من و عن بعض حضور رسانیدند۔ ارشاد فرمودند، وقت استفادہ باغبان خیالم
بر فرزندان نواب صاحب قبلہ جنت آرمگار سیدہ بود۔ حالا از علامت اظہار باغبان
طور فرزنداندار الملک معلوم نمی شود مگر در فرزندان جنت آرمگاہ باشند۔ حکم گردید
عظیم الدولہ بہادر را بطلبند۔ چونکہ بہادر معلی را طلب شد۔ و ایشان
اول کہ از عتاب حضور واقف شدہ بودند۔ بہتر س و ہراس

بسیار می آمدند- در اثنا راه یک رسن خیمه در پا شده
 سبکداری خورده چنان افتادند که ضرب بر انگشت پارسیده، قدری
 درد و لنگ در پا پیدا شد- همون لنگیدی حاضر حضور گشتند- پرسیدند
 البته شما معلوم باشد که در باغ گورنر که رفت و اینه شکست؟
 عرض نمودند، غلام ازین مقدمه بالکل وقفیت نمی دارد- اگر می داشت
 عرض می کرد که غلام گاهی با آن سمت نرفته، اگر از گفته باغبان ویا
 بگوای بر غلام اثبات شود، غلام مستوجب سزا است- نواب
 صاحب گفته ایشان را قرین صدق تصور کرده، بران اعتماد نمودند-
 و نظر بر هراس ایشان، ایشان را پیش طلبیده در بر کشیده فرمودند-
 تو هراسان مشو، شنیده ام که اکثر فرزندان نواب صاحب جنت
 آرامگاه باغات می روند، و از سراغ و نشان باغبان که
 شائستگی می دهد، یقین فرزندان نواب صاحب بوده باشند، و حکم
 فرمودند، بعظیم الدوله بهادر که شما با جمعه ار سواری من بخیمه فرزندان
 نواب صاحب قبله رفته همه را زود بیا رند-

حسب الحکم حاضر کردند، نواب صاحب از قوی جنگ
 بهادر و شیر جنگ بهادر پرسیدند که باغبان گورنر در مقدمه شکستن
 اینه سراغ شامی دهد- اگر شما شکسته باشند راست بگویند- ایشان
 ترس تمام عرض نمودند- از غلامان این حرکت بوقوع نیامده، و
 تا حال غلامان از آن باغ مطلع هم نیستیم، و ندیدیم که کدام باغ
 باغ گورنر است- اگر با ظهار باغبان بر غلامان ثابت گردد قابل

عقاب دلائق سزائے بحساب ایم فرمودند۔ واللہ بجز صحبت این
 امرود غل و زنجیر مقید خواہیم نمود۔ و خاطر احدے نخواہیم کرد۔ حکم
 فرمودند، باغباں را طلبیدہ آنہارا بنمایند۔ چونکہ باغباں حاضر شد،
 ارشاد نمودند۔ تو پاس احدے ازینہا کن۔ درین ہر کس کہ باشد
 بلا اندیشہ بنا۔ باغباں یک یک را دیدہ عرض کرد کہ غلام اورا خوب
 می شناسد۔ مرد شریر، از چہرہ اش علامت شرارت ظاہر و پیدا بود،
 دآں مرد درینہا حاضر نیست۔ یقین است از عنایت حضور آں ہم
 حاضر خواہد شد۔

بہ بہرام جنگ بہادر حکم شد۔ یک کمندان باچار جوانان
 پہرہ بار متعین باغباں کنند کہ باغباں را در ہمہ خیمہ ہا و تمامی لشکر
 بہ برند۔ ہر کسے را کہ نشان دہد، بے خوف و تامل پاس حفظ مراتب
 او نمودہ کشاں کشاں حاضر نمایند۔ چونکہ کمنداں و جواناں با باغباں
 در خیمہ ہا رفتند، علی مرماں نامی مخاطب بہ نصرت علی خاں، مرد نجیب
 و ذی مرتبت از ملازمان قدیم سرکار متعین رئیس الامر بہادر در خیمہ
 بہادر موصوف مشغول بہ شطرنج بازی، و رئیس الامر بہادر در اں
 وقت در زنانہ نزد بیگم صاحبہ بودند۔ باغباں کمنداں و جواناں را
 نشاں داد کہ ہمیں شخص اسامی من است۔ جواناں بجز و گفتن باغباں
 حسب الحکم نصرت علی خاں را کشاں کشاں در حضور آوردند۔ نوآ
 صاحب بہ نہایت غضب بے استفسار چیزے بار دلاں حکم کردند۔
 از دستار این بے حیا ہر دو باند را بہ نہایت کشیدگی بستہ پنچہ ہا

بزند- حسب المحکم خوب زدو کوب نمودند- اے بے حیا مرا نمی دانی؟
 و حکم را نه فهمیدی و از عتابم نمی ترسی؟ و امر مرا گوزشت و انستی- پس
 مصرع:- من اے کننده باز اا کننده باز نیست

اگر نور چشمانم و یاد یگر کس از اعیان ہم مرتکب این فعل
 شدند باللہ العظیم تعذیر رسانیده مسلسل می کردم، و خود ہم تمبھی
 بدست گرفته خوب زده آں تمبھی بدست بہرام جنگ داده فرمودند-
 ازیں بے حیا سبب شگستگی انہ بہ پرسند- اگر راست بگوید خوب،
 شاہم بزند- نامبرد سوائے لفظ تقصیر هیچ بزبان نمی آورد- ہماں
 دم از طوق و زنجیر مسلسل کردہ در میکاٹ قید کنانیدہ بہ بہرام
 بہادر حکم فرمودند کہ ایں بے حیا سخت نالالین است- واللہ مرا
 رحم بریں مردود نمی آید- باید کہ ایں را تمام شب در پیرہ داشتہ،
 فردا صبح در قید خانہ باغ روانہ نمودہ، بر سالدار ڈے حکم فرسند
 بزودی زود و دیگر غل و زنجیر سنگین مقید کردہ در سواری میوساں
 باد و پیرہ جواناں بار دیک حوالدار روانہ قلوعہ چندرگری نمودہ،
 بنویسند کہ در قید شدید بدارند- و باغبان را پنجاہ روپیہ انعام دادہ
 تاکید کنند کہ ایں ماجرا گورنر را اطلاع بدهند-

بہرام جنگ بہادر حسب الارشاد باغبان را انعام دادہ بفرست
 بسیار تعقید بر عدم اطلاع ایں مقدمہ نمودہ رخصت کردند- و لواب
 صاحب مخاطب بہ حاضرین شدہ فرمودند کہ اگر ایں امر از تاج الامرا
 در رئیس الامرا کہ ازیں ہا در عزت و حرمت زیادہ کسے نیست بظہور

می آمد، ہمیں سزای دادم۔ خاطر احد سے مخفی کردم۔ این ولد المحرام خود را چہ ہمیدہ بود کہ خلاف حکم من نمود۔ بفضلہ آنچیکہ کرد بسزایش رسید۔

دریں عرصہ رئیس الامراء بہادر از پیش گاہ والدہ بخیمہ خود آمدند۔ وہمہ کیفیت از رفقاے خود شنیدہ نالاں و گریاں نزد نواب سلطان النساء بیگم رفتہ من دعن اظهار احوال نصرت علی خانوہ بہ بسیار می غصہ ظاہر کردند۔ خواہراں عرض نمودند۔ بسیار بجاد مستحق شد کہ آن نالائقی ازیں زیادہ لائی سزا بود۔ جناب کہ رحیم و کریم اند، بسزایش موافق خطایش رسانیدند۔ ازیں گفتگو ہائے مزاح داری عتاب نواب صاحب را قدرے فرو نمودہ، چند زمان خوش طبعی کنناں و لطیفہ گویاں را بتقریب حاضر کردہ در کلمات خندہ زنی مشغول نمودند۔ و کہدورت عتاب را از دل دور ساختند۔

و از انسجامد دوست گھڑی بخیمہ خاص خود برآمد فرمودہ از امین الدین خاں و درگاہ قلی خاں ہم کلام بودہ موافق معمول استراحت فرمودند۔

در روز دوم رئیس الامرا بہادر بعد از تناول میز صبح بموجب تجویز و تعلیم والدہ و خاہائے خود گریاں در حضور آمدہ پائے مبارک نواب صاحب گرفتند، و عفو و تقصیر نصرت علی خاں کتانیہ از قید نجات بخشیدند۔

نصرت علی خاں از غیرت و حمیت در چندے روز از مدراس

بدیگه دیار روانه شدند۔ لؤاب صاحب ممدوح تاغزہ جمادی الاولیٰ
 ۱۲۱۵ھ بھری در سیر بودہ بدیم ماہ مذکور با محلات رونق افزائے
 دولت سیرایے خود شدند۔ و درین سیر ہزار ہا روپیہ بصرف آمدہ۔
 رنگے۔ افتخار الدولہ بہادر بعد چندے بہ تقریب و تجویز ضیافت
 لؤاب صاحب و محلات در محبوب باغ کہ از ملک خاص اودشاں
 در اثنائے راہ میللا پور متصل باغ جرج سرہندی کلم کہ ثانی الحال در
 خرید می شرف الامرا الوار الدولہ بہادر آمدہ است، ادب مرضی حضور
 تمامی باغ را نہایت آراستہ جلوہ دادہ و خیمہ ہا از سرکار گرفتہ عقب
 باغ جا بجا زدہ ہمہ اسباب ضیافت ہیما ساختند۔

بعد تیاری تمام و کمال بتاریخ نہم شہر شوال ۱۲۱۵ھ بھری تمامی
 باغ را زنانہ کثانیدہ میوہ جات اقسام از بازار طلبیدہ نصف میوہ در
 خوانہا آراستہ داشتہ و نصف را بدرختاں پخاں بھنستے چپانیدند
 کہ در بادی النظر عیب آں بہ نظر نمی آمد کہ گویا از شاہ خبر آمدہ است۔
 در حضور جہت رونق بخشی و ملاحظہ باغ و میوہ جات آں عرض کردند۔
 لؤاب صاحب حسب التجائے افتخار الدولہ بہادر مع خواہراں و دیگہ
 علایق زینت بخش باغ شدہ دو روز در سیر و تماشا جائے آں بودند۔
 دہر روز دو وقتہ طعام خاصہ قریب سسی خان و سوائے این طعام
 تصرفی در زنانہ و مردانہ با فراط تمام فرستادند۔ و زنار داران علاقہ
 سرکار و بہوپان وغیرہ را ہر روز بھتہ بقاؤن معینہ سرکار میدادند۔
 لؤاب صاحب درین سیر دو روزہ دو ہزار روپیہ بخواہراں

برائے اخراجات سیر افامات حایت فرمودند۔ ووقت روانہ شدن
از باغ کہ بتاریخ یازدہم ماہ شوال ۱۰۳۰ بود بافتخار الدولہ بہادر
یک ہزار روپیہ مرحمت فرمودند۔ واز حکم لواحقین لوبت وداشتن
ترب دار ہمراہ سواری در تعلقات خود ودر حضور حکم استادان
کاٹ در لیس تنہا بوقت رخصت روانگی تعلقات و ہم آمدن بحضور
از قلعہ مفتخر ساختہ روانہ دولت سرانے خاص مع خواہراں شدند۔

رنگے۔ در تجویز آمدہ برائے دفع خفقان لواب سلطان

النساء بیگم بئر باغ سرکار در فرنگی گنڈہ دکوہ آں مو محلات رفتہ پنج
شش روز آنجا بمانند۔ حکم شد بہ بہرام جنگ بہادر کہ چند خیمہ از کارخانہ
سرکار روانہ فرنگی گنڈہ نمودہ، ازاں سہ چار خیمہ در باغ سرکار دیک
خیمہ کلاں برکوہ فرنگی گنڈہ خود متوجہ شدہ نصب کنانند۔ و بہ کرنل بارو
حکم دہند کہ یک خطا تاکید در باب داشتن پیرہ و غیرہ بہ خیمہ ہا بہ کرنل
آنجا بنویسند کہ تا یک ہفتہ در آنجا خواہم ماند۔ و برائے اخراجات
بالفعل مبلغ شش ہزار روپیہ از کرنل بارو بگیرند۔ و بند و بست اخراجات
بادچی خانہ و دیگر کارخانہ جات بموجب فزو دستخطی من نمایند۔ اگر نہ
مذکور کفایت نکند، حسب ضرورت از محمد معصوم بگیرند۔

بہرام جنگ بہادر حسب الحکم ہمہ بند و بست نمودہ بحضور
عرض کردند۔ لواب صاحب معرفت خواہر کلاں تہیہ روانگی دیگر خواہراں
و تمامی زنانہ کردہ، بصبح غزہ ذی الحجہ ۱۲۱۵ ہجری مو سواری ہائے زنانہ
و مردانہ روانہ باغ فرنگی گنڈہ شدند۔ و ہر یک را بہ خیمہ ملحدہ جا دادند۔

و صبح و شام موافق حکم توره هائے خاصه و تصرفی که مقرر بود می آمد و بجهت هر روز از یک روپیه تا صد روپیه در زنانه بمعرفت لواب سلطان النساء بگیم و در مردانه بوساطت بهرام جنگ بهادر تقسیم می کنانیدند. جلد خرچ یومیه قریب دو هزار روپیه تا هشت روز، و درین هشت روز یک روز پنجم مع زنانه به نه گننه صبح برکوه فرنگی گنده رفته تا سه گننه در سیرکوه بوده قریب چهار گننه بیخمه هائے خود آمده موافق معمول در زنانه تناول خاصه نمودند.

و در دودیم بعد از تناول خاصه سه پیر برناکی خود سوار شده، تاج الامراء بهادر و رئیس الامراء بهادر، و حسین نواز خاں بهادر، و غیره، و امیر الدوله بهادر، و افتخار الدوله بهادر، و خواهرزادگان، و بهرام جنگ بهادر و میراسد اللہ خاں بهادر، و دیگر چند ملازمین معتبرین را همراه خود پیاده گرفته بالائے کوه فرنگی گنده رفته و دست گھڑی در مکان جانشین پادری آنجا تشریف داشته، همراهیان را قدری فرصت و آرام داده، پنجاه یون به پادری و سی یون بآدمان آنجا بطریق انعام عنایت فرموده، از آنجا باراده پیاده پائی برخاسته تا راه ده پانزده نروبان طے نموده، در آنجا ایستاده بتاج الامراء بهادر ارشاد فرمودند. بابا جان در مزاج شما بسیار ضعف است برناکی من سوار شوند. و طرف امیر الدوله بهادر و غیره ملازمین مخاطب شده فرمودند. اولاً مزاج علی حسین نهایت ضعیف و نحیف. علاوه بر آن در ماه گذشته یک هفته از عارضه تب بیمار بوده که هنوز تاب آل بر مزاج باقی است، و از چهره اش ضعف و نفاست

پیدا است - درین حال پیاده روی باعث افزایش ضعف - لهذا در
 ناکی سوار شدن مناسب می دانم - شما با معاف دارند - ناکی خاص را
 طلبیده، دست تاج الامرا گرفته بناکی سوار کرده خود بغزت افزایش
 دست بر ناکی داشته قدم بقدم آهسته از کوه زیر آمدند - و به بشاشت
 تمام متوجه اعیان شده فرمودند که خالی عالم و عالمیان و پروردگار
 جهان و جهانیان بتصدق سرور انس و جان نوز چشم اقبال مند ما را ازین
 مرتبت سراپا عزت سرفراز و ممتاز فرمود - می خواهم که به همین عز و مراتب
 خدا داد تا به خیمه خود برسانم - باید که آن صاحبان نیز تقدیر پیاده روی
 چند قدم معاف فرمایند - و خیمه با هم بسیار قریب است - همون طور خود
 بر ناکی دست داشته و اطراف و جوانبش تمامی عمده گان و طازمان تا
 به خیمه خاص رسیدند که تاج الامرا بهادر از ناکی پائین آمده، اول قدم بوس
 شده، و دوازده اشرفی نذر گذرانیدند - نواب صاحب نذر فرزند عزیز
 خود را قبول فرموده بکمال محبت با چشم نمناک بکنار کشیده فرمودند -
 الله تعالی ترا این منصب مبارک سازد و فرماید و همیشه از زخم چشم بد
 حاسدان مصئون و مأمون و محفوظ داشته با حصول مرادات صوری
 و معنوی شاد و آباد و اراد -

همون وقت تمامی اهل کاران و اعیان یا خند که این ایما
 ایمائے جانشینی مسند ریاست دلی عہدی است - چونکه خبر ظهور این
 امر بنواب سلطان النساء بگیم رسید، و رئیس الامرا بهادر هم مفضلاً ظاهر
 نمودند، بجائے خود مترود و متفکر شده از قول و اقرار برادر خود مایوس

گردیده، از ایشان مکرر خاطر بودند۔ و دیگر خواہراں نیز ازین ماجرا متعجب شدند، کہ چرا از برادر م این فعل ناسزا دشمن بد بظہور آمدہ، خدا نہ کردہ باشد شاید کہ از زندگی خود مایوس گردیدہ اند، اینہام ازین خیالات و دوسوسہ از زندگی لواب صاحب نا امید شدند، و ہر وقت در ہمیں فکر متفکر بودند۔ و لواب صاحب موافق معمول بہفت گھنٹہ شب در زمانہ با خواہراں بگفت و شنید بودند۔

اما لواب سلطان النساء بیگم در ہر کلام ایسائے ناخوشی می کردند۔ لواب صاحب گفتگوئے کنایہ آمیز ایشان را یافتہ، خود ہم از ایشان مکرر خاطر شدہ کار بند مردت ظاہری بودند۔

روز دوم لواب ملک النساء بیگم و لواب عمدۃ النساء بیگم با خفا ہمیشہ خود از لواب صاحب مستفسر امر مذکور شدند و گفتند۔ اگر دلی عہدی فرزند عزیز خود لمحو ظا و منظور خاطر جناب بود از سلامی جناب برائے وقوع این امر بسیار روز ہا بودہ خصوص دریں جا ضرور نبود۔ و ہمیشہ کلان نیز بظہور این کار نہایت متوشش و متفکر اند۔ فرمودند۔ این خیالات شما محض بیجا دلا حاصل حقیقت نفس الامر نیست کہ علی حسین از چندے بیمار بودہ تا حال ضعف در مزاج باقی است کہ طاقت پیادہ پائی نہ داشت۔ بنا براں بر سواری نالکی از کوہ بخیمہ آدرم۔ و دلی عہدی و وراثت و جانشینی موافق قانون یقین بہ فرزند می رسد۔ اما نشانیدن او بر نالکی مطلب از ارادۃ مضمون خاطر شما نبودہ۔ اللہ تعالیٰ خالق برحق قادر مطلق است ہر کسے را کہ خواہد از مراتب عظمیٰ سر فرازی می فرماید۔

ہمشیرہ کلاں ناحق از من رنجیدہ خاطر اند۔

از زنانه برخاستہ در خیمہ خاص بیرون آمدہ، از ابو طالب
خان و امین الدین خان و درگاہ قلی خان در سخنان خوش طبعی مشغول
بودہ استراحت فرمودند۔

و صبح ہفتم ماہ بخارے بطور تپ خفیف و دوسرے آبلہ از قسم
خارش یکے زیر گردن و دوسرے بازوے راست نمایاں شد۔ و طعام میز صبح
نیز طوعاً و کرہاً قدرے تناول فرمودہ، وقت سہ پہر سوار بر سگہاں
شدہ در زنانه تشریف آوردند۔ و بعد از تناول خاصہ سہ پہر تجویز مراجعت
دولت سرائے خاص نمودہ، شب در محل استراحت فرمودند۔

روز دوم ہمہ اسباب و چند سواری ہائے زنانه روانہ فرمودہ
خود محلات سر مغرب بشب نہم ماہ سوار شدہ قریب پنج گھڑی شب
داخل باغ خاص گردیدہ، در محل ہمشیرہ کلاں تشریف فرمودند۔
رنگے۔ صبح نہم ماہ کہ روز عرفہ بود بہرام جنگ بہادر را حکم فرمودند
کہ فردا روز عید الفحی است۔ من نمی توانم کہ بمسجد بروم۔ تاج الامرا بہادر
را تاکید کردہ ام کہ ایشان بروند و شما موافق معمول جلوس و غیرہ
بر دروازہ فتح چوکی تیار وارند۔

بموجب حکم صبح عید جلوس و تمامی اعیان دار کلان دولت
بقانون سواری خاص بر فتح چوکی حاضر شدند۔ پرنس الامرا بہادر حکم شد کہ
شما در فتح چوکی رفتہ با تاج الامرا بہادر با ہم یکجا در مہا ڈول نشستہ بہرام جنگ
بہادر را بروے خود نشانیدہ بمسجد بروند۔ حسب الحکم تاج الامرا

بہادر و رئیس الامرا بہادر در بہا ڈول یکجا سوار شدہ کہ بہرام جنگ بہادر
را در بہا ڈول حسب الحکم رو برو سے خود کشتا میدہ با جمیع کثیر بہ مسجد جامع
رفتہ نماز خواندہ بفتح چوکی آمدند۔ و در اینجا سخن و قربانی نمودہ، بہسویں
جلوس بہت نذر حضور در محل سلطان النساء بیگم آمدہ نذر گذرانیدند۔
و بعضے عہدگان نذر حضور در زمانہ فرستادند۔ و بعضے مردمان راتاج الامرا
بہادر و بعضے از متصدیان و غیرہ را حکم شد بہ رئیس الامرا بہادر نذر
دیوان خانہ بدہند۔ ہمہ ما بموجب حکم خاص عمل نمودند۔ و موافق معمول
تو بہا ہم سر شد۔ و وقت سہ پہر نواب سیف الملک بہادر و ہر دو
خواہراں و خواہر زادگان در محل خواہر کلاں حاضر شدہ نذر دادند۔

در روز دوم غید در مزاج نواب صاحب از سوزش آبلہ و حرارت
تپ نہایت بیقراری پیدا شد۔ نواب سلطان النساء بیگم خود ہم باضطرار
بر آمد خود بیقرار و مضطرب شدہ حکیم احمد اللہ خاں ملک الحکما و حکیم احمد
خاں و حکیم علی تقی خاں و حکیم محمد واصل کہ اینہا صبح و شام حاضر می بودند،
سوائے اینہا حکیم کمال الدین خاں و حکیم عسکری خاں و حکیم عبد الرزاق
خاں و غیرہ جمیع حکمائے یونانی و مصری را جمع آوردہ کیفیت سوزش
آبلہ و تپ و بیقراری کہ برتبہ تمام بود ظاہر کنانیدند۔ حکیم احمد اللہ خاں بہ تجویز
خود در علاج رفع تپ و التیام زخم آبلہ مگردن متوجہ و سرگرم بودند و درین
علاج ہر صبح دو سہ روز آبلہ دیگر در کمال سوزش و حرارت بر پشت
نمایاں شد۔ ہم خواہراں شب در چوکی می ماندند۔

روز سہ کرنل بارو بہادر وقت مروانہ حاضر شدہ احوال مزاج

در یافته ڈاکٹر فزال خط متضمن کیفیت بیماری نواب صاحب و طلب او
 نوشته فرستاد۔ ڈاکٹر وقت یازده گھنٹہ حاضر شده در حضور باریاب
 گردیده از حکما دریافت علل و علل نموده، از کرنل بلوٹ ظاهر نمود۔ اگر چه از گردن
 تا پشت سه چار آبله آمده است اما آبله پشت نهایت خوفناک۔ هر قدر
 که در علاجش سرعت شود بهتر، و گرنه محل اندیشه است۔ کرنل بارڈ بهادر
 در اظهار ڈاکٹر بحضور عرض نمود۔ ارشاد شده که ڈاکٹر آبله پشت را زیاده
 از آبله لمٹے دیگر یغور و مائل دید۔ شاید آن آبله از قسم سرطان باشد۔
 عرض نمود۔ اگر چه آبله بر پشت است۔ اما آن مقام سرطان نیست۔ جناب
 ایچ فکر نہ فرمایند، و مرضی ڈاکٹر بر بون جناب درین مکان محیط که راه
 آمد و شد هوای فرحت فرا محدود است، نیست۔ بالائے بام تشریف
 داشتن خیلے مناسب می داند۔ اگر حضور بر نصرت محل تشریف فرمایند،
 اولی و انسب است۔ ارشاد شد مرضی خواہراں نیست که یک لحظہ از من جدا
 باشند۔ عرض کرد که اگر زنانه را در عقب نصرت محل بدارند، مضایقه ندارد۔
 که از حضور قریب تر است۔ نواب صاحب وقت زنانه از خواہر کلاں
 ظاهر ساختند کہ مرضی ڈاکٹر بر بون این جانب درین مکان نیست۔ برائے
 سکونت نصرت محل را مناسب می داند۔ نواب سلطان النسابگیم و دیگر
 خواہراں با اتفاق عرض نمودند۔ هر جا که مزاج مبارک خواهش دارد تشریف
 دارند۔ ما با همو جا حاضر خواهیم ماند۔ اما از معالجه ڈاکٹر راضی نیستیم کہ علاج
 ڈاکٹر بسیار سخت است، و از آن خوف می آید۔ ارشاد شد۔ کہ معالجه
 ہم چنین آبله با تعلق بہ ڈاکٹر می دارد۔ چرا کہ این کار جراحی است و در

فن جراحی و اکثر اہل کمال می دارند۔ از حکمائے یونانی کار جراحی غیر ممکن۔
 نواب سلطان النساء بیگم مخفی زبانی مجد الدولہ بہادر ملک
 الحکما کیفیت رجوع آمدن مزاج نواب صاحب بر علاج واکر گفتہ پیا
 دایند۔ تعجب ہزار تعجب کہ شما با وجود کمال فن حکمت در علاج یک
 آبلہ عاری آمدہ نواب صاحب را در دست واکر گرفتار می کند۔ ملک
 الحکما عرض نمودند۔ اگرچہ این آبلہ چنداں ہلک نیست۔ علاج ازین صعب
 تر آبلہ با از بندہ شدہ است و می شود۔ نواب صاحب را مناسب
 نیست کہ با وجود بودن مافذویاں و یافتن ہزار ہا برائے پرورش خود با
 رجوع بذاکرہ نمایند کہ در علاج واکر بسیار خطر ہا است۔ می باید کہ
 چندے تدبیر علاجش با اختیار فدوی بدارند۔ انشاء اللہ تعالیٰ از فضل
 فضائل لایزال حکیم مطلق و شافی برحق است۔ مزاج در عرصہ قلیل رو بہ صحت
 خواہد آمد۔ خدا نخواستہ در صورت خلاف این لاچار از واکر رجوع فرمائید
 آیندہ جناب مختار اند۔ مجد الدولہ بہادر در ہمہ اظہار ملک الحکما بحضور
 نواب سلطان النساء بیگم ظاہر نمودند۔ ایشان باتفاق ہر دو خواہراں گریاں
 و نالان سرانگسار بر قدم نواب صاحب نہادہ عرض نمودند کہ جناب
 چندے اختیار این معالجہ بر ملک الحکما بدارند۔ خداے تعالیٰ حکیم مطلق
 است از حکمت کاٹ خود شفاے کامل و صحت کلی عطا خواہد فرمود۔
 ارشاد فرمودند۔ مقدم می خواہد کہ علاج این بیماری از واکر کند۔ از
 یونانیان غیر ممکن، پس ارادہ دارم فردا صبح در نصرت محل رفتہ واکر
 را بر علاج معین سازم، و برائے شما ہا مکانے قریب تر عقب نصرت محل

بجایز نموده ام در آن فرود آیند.

روز دوم صبح بر ناکی خود سوار شده. بنصرت محل تشریف فرمودند، دو وقت یازده گھنٹہ ڈاکٹر فزال حاضر شده گویند راؤ دوا ساز و جراح که از طایمان سرکار بود از دست او آغاز علاج نمود. که یازده زلوا اطراف آبله چسپانید، و روز دوم لواب سلطان النساء بگیم بادیگر خواهران از مکان فرودگاه خود در حجره نصرت محل که بسیار قریب از لواب صاحب بود سکونت ورزیدند. و حکیم احمد الله خان و دیگر حکما شب و روز در فتح چوکی حاضر بوده، دو وقت در حضور رفته، دریافت احوال مزاج می نمودند. بدستور مردمان اهل قرابت و اهلکاران دو دقتہ در فتح چوکی حاضر شده، خبر خیریت می گرفتند. و تاج الامراء بهادر و رئیس الامراء بهادر و غیره خواهر زادگان حسب الحکم حضور از صبح تا نصف شب یک یک پاس در چوکی دوکس مقرر شده، اشتغال فسانه گوئی و حملہ حیدری خوانی میداشتند. و لواب صاحب دو صد روپیہ بہ ذمہ نور چشمال کرده و در هر چوکی مقرر فرمودند که از محمد معصوم گرفته و را اخراجات ضروری سرکار صرف نمایند. مولانا عبد العلی صاحب بامشای سنین و درود خوانان از فاصله دور حاضر شده، آیات کلام شریف و دعائیات اسناد و احادیث شریف بر حضور دم کتانیده، دو سه گھڑی آنجا نشسته، احوال مزاج دریافت می رفتند. و لواب صاحب درین بیماری ہم درود معمولی عمل صبح و شام خود جاری داشته چیزے نذر الله بہ مشایخین و سادات می فرستادند و تصدقات اقسام مثل گو سپندان و میش گاوان و فیل و شتران بموجب

گفتہ منجین میدادند۔ روزے نواب سلطان الشاہیگم و بیچار کینر از خانہ خود
لباس خوب و چند زیور اعلیٰ طلبیدہ بہر یک پنجاہ روپیہ نقد دادہ، بہنیت
آزادی از طرف نواب صاحب آزادگنانیدہ، یکے را در پیش و ثانی را
در تریل گیری و ثالث را در میلپور و رابع را در پلی ما دورم بر سواری
ردانہ نمودند کہ آنہا ہر جا کہ خواہند بیا شد۔ و تا بیماری دوستہ ما ہر
روز دو قتہ طعام برائے تقسیم فقراء بہ سبیل نگر از جانب خواہراں
تقسیم می شد۔

و ڈاکٹر ہر روز صبح و شام آمدہ معالجات گوناگوں می نمود۔
اما آن آبلہ، بیچ صورت التیام نمی گرفت، وراں حال ڈاکٹر با کرنل بارڈ
بہادر تجویز نشتر نمودہ با انواع اقسام خاطر جمعی نواب صاحب کردہ،
از دو طرف آبلہ را تراشید۔ وراں وقت چناں اذیت و دردے
بہم رسید کہ بہ چشم نمناک کہ یک لفظ اللہ کریم بر کشیدہ فرمودند
کہ قادر من بس کن، بس کن، مرا زیادہ ازیں تاب و طاقت مضبوط
صبر نیست و نمی دارم، ڈاکٹر بعد فراغت کار خود بہ تشفی و فہمائش
نواب صاحب پرواختہ گویند راڈ را برائے بستن پٹی مامور کردہ بیرون
آمدہ از کرنل بارڈ بہادر ہمہ کیفیت اظہار نمودہ رفت۔

نواب صاحب بعد رفتن او در زنانہ با خواہراں حال مزاج
خود ظاہر نمودہ در زنانہ چیزے تناول فرمودند۔ و خواہراں بر حالت
ایشاں اشک ریزاں شدند۔ نواب صاحب فرمودند۔ خدا کریم است
فضل خود شامل حال خواہد فرمود۔ صبح و مساعت قبولیت و عمار

تشد درد خود به لبها ابیات تصنیف خود بمضمون التجائے صحت از
 مجیب الدعوات و در جناب رسالتکاب و آل و اصحاب اظهارش
 باواز بلند و حزیں با چشم گریاں خوانده اشک از دست خود اعتقاداً
 بر آبله می مالیدند و واکٹر ده دوازده روز هر چند جهت التیام زخم آبله
 سعی بلیغ نمود۔ صورت درستی آن ندید۔ نهایت مشوش شده روزی
 وقت سه پہر با اطلاع گورنر بارو واکٹر آن دیکہ آمدہ باز سے جانشر
 نموده از میل ریم آن پاک کرده مرہم تازه انداخت۔ ولواب صاحب
 وقت میل کشی بمرتبہ بیقرار شده باواز بلند آہ می کردند۔ و کرنل بارو ہر
 روز دو وقت پنج گھنٹہ پیش مغرب حاضر شده ہم کیفیت مقدمات
 سرکار بربان انگریزی عرض کرده بموجب حکم کار بند آن می شد۔

ولواب سیف الملک بہادر برائے عیادت اکثر بہ سے پہر
 آمدہ دوستہ گھڑی در حضور بودہ، بعد آمدن کرنل بارو و واکٹر در
 حجرہ خواہر کلاں آمدہ حسب گفتہ ایشان گوش برگفت و شنید ولواب
 صاحب و کرنل بارو بہادر داشته از جواب و سوال آنہا بخواہراں اطلاع
 میدادند۔ چونکہ خود بدولت ازین معنی مطلع می شدند از ہمیشہ قدر
 گراں خاطر شدہ، مشورت از کرنل بارو بہادر موقوف نمودند۔ و واکٹر
 و قتیقہ روز افزونی بیماری بگورنر خبر داد، گورنر حکم کرد پٹون میجر کہ در رختہ
 دوبار رختہ خبر خیریت گرفتہ باشد۔ ٹون میجر موافق حکم گاہے بیازدہ
 گھنٹہ صبح و گاہے بہ پنج گھنٹہ در کچہری کرنل بارو آمدہ بعد عرض اطلاع
 با کرنل بارو باریاب حضور شدہ از طرف گورنر استفسار خیریت نموده

در یافت احوال کرده می رفت.

لؤاب صاحب وقت ملاقات میجر رومال شال بر سر پیچیده
واز چادر ملل پوشش بدن نموده بدقت بسیار نشسته سخنها
بزور و قوت می زدند که تا کما فیضی احوال بیماری وضعف و بے طاقتی
با و واضح نشود. و او بگورن ظاهر ننماید. بعد رخصت میجر با حاضرین
همین مطلب مضمّن خاطر خود اظهار فرموده می گفتند. اگر چه من این فعل
را مناسب وقت دانسته بعلم می آرم اما لا حاصل که معالجه من من و عن
کیفیت از آتش بیماری و کاستگی مزاج مفصلاً گوش گذار گورن می نماید.
حکیم مطلق و شافی بر حق از دار الشفا حکمت کامله خود انشاء الله صحت
کامل عطا خواهد فرمود.

الحاصل بیماری روز بروز در طوالت و لحظه بلحظه در تزیاید بود.
درین معرکه محرم الحرام قریب رسید. بتاج الامرا بهادر و رئیس الامرا بهادر
حکم شد که بمجوردیت هلال ماه محرم علم حیدری موافق معمول نصب
کنانند. ایشان حسب الحکم بقانون و قاعده مقرر هر ساله
حیدری علم بشب غره ماه محرم ۱۲۱۶ هجری نصب کنانیدند.
و خواهران از صبح تا دقت عصر پیش لؤاب صاحب بوده، بعد از آن
جهت امورات عاشور خانه های خود بخانه خود می رفتند. و بتایرخ
ششم ماه همه اسباب لنگر لؤاب صاحب تیار نموده، وقت سه بهر
نزد لؤاب صاحب آورده، ادائے منت لنگر کرده حسب معمول
همراه بهرام جنگ بهادر روانه مکان حیدری علم نمودند. و سواریهائی

زنانه نیز از خانه نواب سلطان النساء بیگم بمکان مذکور رفته نذر داشت
فاتحه خوانده آمدند. و شهود هم تاج الامرا بهادر در پیش الامرا بهادر را از
حکم نواب صاحب بمکان حیدری علم رفته امیرالدوله بهادر و افتخارالدوله
بهادر و بهرام جنگ بهادر بر اهتمام روشنائی و غیره جلوس متعین ساختند
که تا بازگشت علم همراه باشند. و بیست و ششم ماه محرم نیز رسم
سالگره خاص که بالا مذکور شده است، همون طور ادا نمودند. و خود
بدولت در حالت بیماری بقرار بودند.

رنگے۔ و قتیکه که خبر بیماری نواب صاحب در نهر نگر
بنواب حسام الملک بهادر رسید، ایشان مع فرزند عزیز خود مطهر علی
خال بهادر با دو صد نفر جوانان بار و ترپ و پیاده و دو توپ مع بارود
گوله آن جهت احتیاط خود باندیشه راه زنان و بالیکراں که قطاع الطریق
می نمودند، و از نهر نگر داخل مدراس شدند. و یک روز قبل از داخل
شدن ایشان در مدراس نواب صاحب بسبب خفقان از نصرت محل
نقل نموده، بمحل خواهر کلان خود آمدند.

روز دوم نواب حسام الملک بهادر جوانان و غیره را
در مبارک باغ گذاشته خود مع فرزند آمده نذر گذرانیده، از طاعت
نواب صاحب و دیگر برادران و خواهران مشرف و مستفیض شدند.
و از حکم نواب صاحب در بنگله قدیم خود فرود آمدند. و کرنل بار و از
آمدن جوانان همراهی نواب حسام الملک بهادر مطلع شده، مخفی در
حضور عرض کرد که فلاں حسب الایمانے نواب سلطان النساء بیگم

بنحالات خام و لا حاصل بچید اندیشہ راہ فوج با توپ با ہمراہ آورده
در مبارک باغ داشته اند۔

خود بدولت از استماع دریافت این معنی از ہم شیرہ
نہایت گراں خاطر شدہ، روز دوم گفتند۔ اگرچہ مرضی من ازین
جا بجائے دیگر رفتن نیست کہ اکثر در بیماری با درین جا شفا یافتم۔ اما
ڈاکٹر بسبب ناموافقت ہوائے اینجا خود ہم می گوید و از کرنل باروہم
عرض می کنند کہ بالائے نفرت محل سکونت بہتر می نماید۔ ہوائے
آینجا نہایت موافق مزاج است۔ می خواہم فردا صبح بنصرت محل
بروم۔ شما باید ستور سابق در آئینجا بیاند۔

عرض کردند ہر جا کہ جناب مناسب دانند مناسب است
اما ہم حاضریم۔ بصبح چاروہم صفر ۱۲۱۶ ہجری از محل خواہر کلاں
بنصرت محل تشریف فرمودند۔ خواہراں و حکماء ملازمین بدستور
گذشتہ در آئینجا حاضر بودہ علاج از ڈاکٹر میکناہیندند۔ و گورنر
ہم ہمیشہ احوال مزاج از ڈاکٹر دریافت می کرد۔

شکفتگی گلہ ستہ دوم در گلزار چہارم

از ۱۲۱۵ تا ۱۲۱۶ ہجری

در بیان شدت بیماری و محالجات ڈاکٹراں و تجویز و تحویر و صیت
بنام تاج الامرا بہادر و آمدن خفگی منجانبین نواب سلطان النساء بیگم

و نواب عمدة الامرا بہادر و داخل شدن فوج انگریز در باغ خاص
 و رحلت نواب صاحب مدوح و سوال و جواب گورنر مدراس
 از تاج الامرا بہادر و مسند نشینی امیر الہند و الاجاہ نواب عظیم الدولہ
 بہادر و رحلت تاج الامرا بہادر۔

چون بیماری نواب صاحب روز بروز بطوالت می انجامید،
 و ڈاکٹر اں ہر چند بہ نشر و کار و حکمت خود بنا بریش سعی بلیغ نموده
 آمدند۔ اما بیماری انحطاط نمی پذیرفت۔ و دو وقتہ ریم و غلظت
 از میل پاک و صاف میکودند۔ وقت میل کشی در حالت بیقراری
 و آہ دل سوزی نواب صاحب کہ بجز و الحاح از ڈاکٹر بزبان انگریزی
 می گفتند۔ ہمہ حاضرین کہ پس جبرہ می نشستند، مانند ماہی بیقرار می
 شدند۔ و مثل شمع جاں سوختہ اشک می ریختند۔ و ڈاکٹر ہر وقت
 کلام طمانیت آمیز می گفت۔

روزے بعد رفتن ڈاکٹر و در زنانہ مخاطب بخواہراں شدہ
 یاس از زلیست و عدم صحت از بیماری بعد از صوس بیان نمودند۔
 نظر بر احوال ضعف و نقاہت و طوالت بیماری سیلاب اشک از
 دریا تے چشم جاری ساختہ بہ سخنان دلبری کہ حکیم مطلق از حکمت
 کاملہ خود شفا تے کامل و صحت عاجل عطا فرمودہ سایہ شمارا بر
 سرمایاں و دیگر ہوا خواہاں تا صدوسی سال دیر گاہ و سلامت
 خواہ داشتہ تسلی میدادند۔

رنگے۔ روز دوم وقت عصر کرنل بارڈ بہادر و سالار

جنگ بهادر و بهرام جنگ بهادر در خلوت طلبیده کیفیت بیماری
خود و ناامیدی از زیست ظاهر ساخته، به تجویز کرنل بارو بهادر
بصلاح سالار جنگ بهادر و بهرام جنگ بهادر یک قطعه وصیت
نامه بمضمون و عبارت استوار با داخله سالار جنگ بهادر و تقی علی
خان بنام تاج الامرا بهادر از دست خود زینت ترقیم فرموده، هر خاص
که پیش خواهر کلال بود، بحیله طلبیده ثبت نموده روبروی حاضرین
سپرده تاج الامرا بهادر نموده با چشم نمناک ارشاد فرمودند - که اے
جان پدر! اے لخت جگر! قادر متعال لایزال از فضل بیہاں
خود ترا این منصب و مراتب اقبال سرفراز فرموده است - باید که بدانائی
و ہوشیاری بسیار سر رشته عقل مندی را از دست نہ دہند،
و کار بند ہر کار بآئین مبین شوند، تا عیان اختیار ضبط و نسق دولت بدست
آن نور چشم قائم باشد، کہ مقابلہ از شیران فراست و ہوشمندی افتادہ
است، و تجویز و مصلحت ہر امر بادوستان و دشیران خود قبل بہرام جنگ
بہادر و سالار جنگ بہادر و کرنل بارو بہادر و میر اسد اللہ خان بہادر می نمود
باشند - باقی کیفیت در وصیت نامہ مندرج است، از دیدن مفہوم خواہد
شد - او تعالی شانہ آن نور چشم را پیوستہ در حفظ و حمایت خود داشتہ
از چشم زخم حاسدان محفوظ و مامون وارور

سالار جنگ و تقی علی خان و میر اسد اللہ خان را حکم فرمودند
کاغذ وصیت نامہ از تاج الامرا بہادر گرفتہ بدیوڑی والدہ ایشان رفتہ
از طرف من پیام دہند کہ خدائے عالم و عالمیان از لطف رسول خاتم النبیین

فرزند عزیز شما را از منصب ریاست ملک کرناٹک سرفراز فرموده، بہ شما مبارک و سازوار فرماید۔ و از فرزند خود چنانکہ باید خبردار باشند۔ و رضا نواز خاں بخشی را طلبیدہ حکم فرمودند۔ اللہ تعالیٰ علی حسین را بر منصب من قائم مقام نموده است۔ شما ہمیشہ با چند نوجوانان خود شب و روز نزد علی حسین حاضر باشند۔ و بتاج الامرا بہادر حکم شد، از امروز شما نزد من شب و روز باشند۔ صبح و شام دو وقتہ آمدہ، احوال من دریافتہ بردند۔ بہادر موصوف از ان روز بموجب تاکید کار بند شدند۔ و سالار جنگ بہادر و بہرام جنگ بہادر و تقی علی خاں بہادر و میر اسد اللہ خاں بہادر حسب الوصیت شب و روز در حضور تاج الامرا بہادر حاضر باشی می نمودند۔

در دقتیکہ کیفیت وصیت نامہ جا بجا اشتہار یافت لواب سلطان النساء بیگم باستماع این امر از نہایت غم و غصہ پیش سیف الملک بہادر بالواع واقسام شکایت لواب صاحب نمودند۔ و گفتند کہ لواب صاحب از ما چشم گرداں شدہ، بیچ وعدہ خود از من وفانہ کردند۔ انصاف این وعدہ خلافی پیش قاضی حقیقی کہ صادق الوعد است بظہور خواهد آمد۔ سیف الملک بہادر جواب دادند۔ ہمیشہ من این کلمات ناسزا بلی ہمیشہ بالکل نازیبا است۔ پیش دیگرے ظاہر نکنند۔ کہ ہائے شما قباحتہ است نامناسب۔

لواب سلطان النساء بیگم ہمیشہ از لواب صاحب پر دل بودند۔ وقت ملاقات گفتگوے کہ از ان طلال خاطر بودہ ظاہر نمودند۔

و لڑا ب صاحب آں سخاں را دریا فٹہ بتجاہل عارفانہ می گذرانیدند۔
 روزے بیگم صاحبہ گرائی خاطر را باین طور اظہار یافتند کہ
 اگر آں برادر از طرف این جانبہ شکے و شبہ در خاطر جا کرده باشد خاصہ
 خود را از دیگر باتیار کنائیدہ تناول فرمایند۔ جواب فرمودند۔ از شما
 بیچ ملاے و اندیشہ بخاطر نیست۔ و نمی دارم۔ شما بحث این خیالات
 بیجا را در دل خود راہ دادہ اند۔

ازاں روز برائے خاصہ خود در محل والدہ تاج الامرا بہادر
 تقید فرمودند۔ دگاہے در زنانہ و اکثر در مردانہ تناول می فرمودند۔ اگرچہ
 بظاہر از طرفین گفت و شنید محبت آمیزی شد، اما در باطن فیما بین
 صورت ناخوشی پیدا بود۔ چونکہ لڑا ب سلطان النساء بیگم را بدریافت
 مخفی از حکما از زندگی ایشان یاس کلی حاصل شد۔ ہمیشہ ہمراہ سرانجام
 خود اسباب و صندوقہاے سرکار کہ در علاقہ ایشان بود، بخانہ خود
 روانہ می نمودند۔ ہر وقت بنائش ظاہر گریہ و زاری می کردند۔

رنکے۔ چونکہ باہل حکومت فرنگ از سابق الایام ضبط و
 نسق ملک کرناٹک با اختیار خود داشتن منظور بود۔ اما نمی آمد ہمیں بیماری
 وسیلہ آں نمودہ از ڈاکڑاں احوال مزاج لڑا ب صاحب دریافتہ روز
 ٹون میجر موافق معمول بہت خبر خیریت در فتح چوکی آمدہ ہمراہ کرنل
 بارد باریابی حضور مشرف شدہ، از کرنل بارد چند مقامات مخفی دریافتہ
 چیزے تجویز ہم نمودہ رفت۔ و ہمہ روز کرنل بارد مصلحتاً وقت مغرب
 نزد لڑا ب صاحب حاضر شدہ، با خفا عرض کرد کہ شنیدہ ام لڑا ب

سلطان النساء بیگم صورت بیماری جناب دیده از زیست مایوس شده
 در دیوان خانه رئیس الامرا بها در از دوست روز به بتقریب عملیات
 صحت جناب قریب صدکس مسلح جمع آورده اند. وحسام الملک بهادر
 نیز حسب الطلب سلطان النساء بیگم فوج کثیر با توپ و بارود و گولہ
 و آلات حرب از تهرنگر همراه خود آورده، در مبارک باغ داشته
 اند. درین صورت معلوم نیست که چه فساد برپا خواهند کرد. غلام اطلانا
 عرض نمود. لواب صاحب ازین خبر فتنه اثر خیلے مترود شده ارشاد
 فرمودند. دوست من فکر این چه باید کرد. عرض نمود که در عقل ناقص
 غلام می آید که از کونپنی قدرے فوج طلبیده جا بجا در باغ تا صحت جناب
 پھرہ و چوکی بدارند که مصلحت وقت همین است. بفضلہ بعد صحت
 حضور روانہ خواهند شد. لواب صاحب بتا مل بسیار جواب دادند. این
 صلاح قرین مصلحت نمی دانم که فوج انگریز طلبیده در باغ بدارم.
 عرض نمود که توری تجویز اندیشہ نہ فرمایند که این تجویز خیلے معقول است،
 و قباحے نمی دارو. بلکہ برائے مفسداں و فتنہ انگیزاں بسیار مناسب
 و جهت حضور و صاحبزادہ بلند اقبال ہم امن و آرام است -
 لاچار فرمودند. آنچه شما مناسب دانند، بعمل در آرند.

روز دوم که شانزدہم صفر ۱۲۱۶ ہجری بود صبح کرنل بارو
 حاضر شدہ احوال مزاج حضور در یافتہ مجدداً حکم آوردن فوج انگریز
 در باغ گرفتہ بباغ گورنر رفتہ تقید فرستادن فوج نمودہ خود
 مراجعت کردہ، بر دروازہ باغ خاص آمدہ تاکید کرد کہ فوج از کونپنی

مہر داراں از حکم لواب صاحب داخل می شود، مخالفت نکنند۔ و فوج کہ از سہ چار روز در باغ گورنر تیار بود عقب کرنل بار د کرنل مکلیں با دو فیل بار خیمہ ہا و چند توپ و باروت و گولہ وغیرہ اسباب حربی و طوق و زنجیر و دہ پانزہ میانہ معہ دیگر سرداران کہ کرنل بارڈتا فتح چوکی رسیدہ بود، وقت دہ گھنٹہ داخل باغ داخل شدہ بر دروازہ فتح چوکی حاضر گردیدند۔

لواب صاحب از آمدن فوج بسیار متعجب شدہ، زبانی کرنل مکلیں بعد سلام پیام دادند کہ بہرام جنگ بہادر و سید رضا لوازخان بخشی ہر جا کہ گویند، پھرہ شما ہمراہ پھرہ سرکار من یدارند، و تقید کنند بقضیہ و فساد و بہر کس کہ جوانان پھرہ سرکار مخالفت آمد و رفت نمایند، تا یح آنہا باشند، و ہر کرا جوانان سرکار ریش کنند اینہا ہم نمایند۔ و بہرام جنگ بہادر و سید رضا لوازخان بخشی حکم شد کہ گورنر صاحب از اہ ہر بانی ہمراہ کرنل مکلیں فوج از کونینی برائے احتیاط چند امور فرستادہ اند۔ من ہم بکرنل مذکور ایماٹے بعضے مقدمات نمودہ ام۔ شما ہم نزد او رفتہ خیمہ ہائے ہمراہی فوج را و بروے صحن حویلی قدیم کہ متصل دروازہ کلاں باغ است نصب کنانند۔ و حویلی قدیم را زودتر درست کنانیدہ کرنل مکلیں را در آنجا فرود آرند، و یک کات کینی بر دروازہ کلاں و بر دیگر دروازہ ہائے باغ دو پھرہ جوانان کینی و بر دروازہ نصرت محل کہ سمت دیوڑی ہمیشہ کلاں است چار پھرہ جوانان کینی و بر دیوڑی فتح چوکی یک کات

جوانان کمپنی با یک پہرہ سرکار باید داشت۔ و توپہا وغیرہ پیش
خیمہ ہائے فوج بدارند۔

بعد از اجراءے این احکام خیر انجام و بند و بست آں کہ
تا بمغرب سرانجام یافت۔ حکم دیگر بکرنل بارد شرف صدور یافت
کہ بھتہ فوج کمپنی موافق قانون از معرفت تقی علی خاں یومیہ پیش
کرنل کلین باید فرستاد۔ و شاہم خبر گیران جمیع امورات آنہا باشند۔
چونکہ خبر آمدن فوج در باغ شہرت یافت، تمامی عالم در ہراس
و فکرمشوش اند۔ و ہمشیرگان حضور نیز از داخل شدن فوج باسباب
حرابی و محبوسی مطلع شدہ، در حضور نالایاں و گریاں عرض نمودند۔
اللہ تعالیٰ سایۂ جناب را بر سر ما تا صد و سی سال سلامت و قائم دارد
کہ بہرہ وجوہ وسیلۂ مایاں اند۔ اما موجب آمدن فوج انگریز در باغ
معلوم نگردید۔ لواب صاحب با چشم پُر اشک بہ تسلی ایشاں پرداختہ
فرمودند۔ ہراساں نشوند۔ شنیدہ شدہ است کہ در این ملک پالیگار
و غیرہ از راہ سرکشی چیزے خیرگی اختیار نمودہ، جا بجا فتنہ و فساد
می نمایند۔ بنا بر این گورنر مدراس از راہ مہربانی و خیرخواہی برائے
احتیاطاً فوج از کمپنی روانہ نمودہ است، خاطر جمع دارند۔ بیچ اندیش
بخاطر ہاراہ ندہند۔ خواہراں بہ نہایت درد و الم گریہ و غم خود ہارا
بر پائے برادر انداختہ دعا ہائے صحت با انواع و اقسام کردہ مرخص
شدند۔

الحاصل چونکہ بیماری قدم بقیام و تزیاد خود قائم کرد،

قوت و طاقت و صحت از بدن روگرداں گردید۔ ہر چند ڈاکٹر ایں بمحالجات
گوناگوں متوجہ حال بودند اما بیچ علاجے موثر و مفید نمی شد۔ شب و روز
از درد سوزش بیقرار و بیتاب بودند۔

روزے تاج الامرا بہادر را طلبیدہ بعد چند یں سخنان نصیحت
آمیز ارشاد فرمودند کہ فرزند امیر در مزاج بسیار غزبت میدارد۔ باید کہ ہمیشہ
با خود داشته، خبر گیران او باشند و طعام ہمراہ خود بخوراند و از خود
جد انسانا زند و بر ہمہ کار از دانائی و ہوشیاری کار بند شوند و ما ہر یک
رو بہ دوستی و مروت مرمعی دارند۔

تاج الامرا بہادر بموجب وصیت پدر عظیم الدولہ بہادر را
با خود داشته مراتبات مروت بجای آوردند و ہمیشہ دو وقت برائے
خبر خیریت پدر خود با جوانان بار و چویداراں و سید رضا نواز خان بخشی
و گاہے با تقی علی خاں بہادر و سالار جنگ بہادر پیش پدر آمدہ دو
سہ گھڑی نشستہ می رفتند۔

رنگے۔ چونکہ بیماری بدرجہ کمال رسید و تاب و طاقت
برداشت و سوزش بسیار درد آبلہ آمدہ و اکثر صبحے ابیات دعائیہ
التجائے صحت و تندرستی خود از شانی مطلق، حکیم برحق در تنہائی
با آواز بلند و محزون بر بالائے بام سکونت خاص خود خواندہ یکصد
و بست و یک بار استغفار گفتہ بعدہ لفظ "توبہ" "توبہ" چند مرتبہ بر زبان
خود آوردہ "العفو" "العفو" با چشم گریاں ارشاد می فرمودند کہ آواز الحاح
وزاری بزیہ بام می آمد کہ حاضرین ازاں آواز دردناک غمگین می شدند

و افسوس می نمودند۔ دہرگاہ مولانا عبد العلی صاحب و سید شاہ
 کریم اللہ صاحب و شاہ محمود صاحب ساہوی برائے عیادت
 می آمدند، ازیں با بانکسار تمام التماس برائے دعاۓ صحت کردہ
 می فرمودند کہ حالت من بسیار تباہ است، صورت زندگی معلوم
 نمی شود و آل ہر سہ بزرگاں ہمہ شنیدہ از سخنان تسلی بسیار
 بحضور تسلی و طمانیت دادہ می گفتند کہ حضور مشوش نہ شوند۔ اللہ تعالیٰ
 حکیم مطلق و شافی بر حق از دارالشفاء قدرت خود عطا خواہد فرمود۔
 او تعالیٰ شانہ جناب عالی تا یکصد و سہ سال با صحت و عافیت و سلامت
 خواہد داشت۔ اما این تقدیر بیماری دو روزہ است، نخواہد ماند۔
 قول تعالیٰ غان مع العسر یسراً اِنَّ مع العسر یسراً گفته، و چند
 آیات شفا از کلام مجید خواندہ بر حضور دم کردہ مرخص گردیدند و جناب
 نواب صاحب باز ہموں وقت مولانا صاحب را یاد فرمودہ، نزد بالین
 خاص خود نشاندہ، ہر دو دست مولانا را بر سر و چشم خود داشتہ،
 می فرمودند۔

”این پیر غلام موسوم ب غلام حسین است کہ حضرت والدہ
 ماجدہ این پیر ضعیف یتیمنا بسبب بر آمدن استخارہ نام مذکور و
 رشتہ و ہم جناب نواب صاحب قبلہ جنت آرا مگاہ موسوم ب غلام دلی
 فرمودند۔ مگر مردمان نا فہم بر بودن نام غلام حسین و نیز از باعث
 استاد گردیدن حیدری علم در عشرہ محرم در علاقہ سرکار ما دیدہ
 مذہب و رویہ مارا خلاف رویہ آبا و اجداد من دانستند کہ حقیقتش

آنتست و علم مذکور برادر عزیزم نصیر الملک لالو میاں در عمارت
 باغ مسکن ما از مرضی من تا زمان دولت حضرت نواب صاحب
 قبلہ جنت آرامگاہ بعشرہ محرم نصب می نموده آمدند۔ و اینجانب
 نیز ہر گہراں بودہ، باروشنی و تجمل بشب عشرہ حیدری علم را بر
 ہودج فیل بہ گردش می آورد۔ و دریں حکومت ما کہ علم مبارک
 مذکور را بیاس ہمشیرہ کلان در حویلی قدیم رو بروئے دروازہ
 باغ کلان خاص جا داده باروشنی بسیار در عشرہ محرم استاد کردن
 حکم دادم۔ و ہمشیرہ کلان نیت و منت لنگر ہا و اینجانب و محلات
 وغیرہ در آنجا آمدہ نمودند۔ و اگر دریں امر اینجانب از علمائے دین
 از باعث آن چیزے تصور ایمان می دانست، خدا علیم است یک
 لمحہ بآں طرف متوجہ نمی شدم۔ حالا دریں وقت رو بروئے آن حضرت
 اقرار بدل می کنم۔ خدائے لاشریک گواہ است۔ من بر مذہب پدر خود
 قائم ام۔ چوں مرا یقین کلی است ازین بیماری مہلک جاں بر نہ خواہم
 شد کہ روز بروز بیماری در ترزاید و ہمیشہ در ضعف گرفتار و طاقت
 امروز فدائمی باشد، و مرضی الہی ہم چنین است۔ سہ ضینا بر ضیاء اللہ
 و از ان قبلہ توقع دارم بوقت اخیر ما آنحضرت تشریف آوردہ، و
 نام باری تعالیٰ و محبوب او مرا تلقین فرمودہ، از علیم اللہ شاہ صاحب
 سعۃ یسین خوانندہ و بعد آسانی روح بدستور روئے آبا و اجداد من
 اسباب سفر آخرت کنانیدہ از عذاب آخرت نجات نمایند۔
 و مولانا صاحب با چشم پر غم بیرون آمدہ رو بروئے

امیرالدوله بهادر و افتخارالدوله بهادر و سالار جنگ بهادر و بهرام جنگ
 بهادر و میر اسدالله خاں بهادر و غیره من و عن اظهار لواب صاحب
 ظاہر ساختند. روز دویم ڈاکٹر ہم از علاج خود مابوس شدہ و از زندگی
 لواب صاحب نا امید گردیدہ پیش کرنل بارو کیفیت از دریا فنت
 حال حضور امروز معلوم می شود کہ آن آبلہ بالکل التیام پذیر نیست
 بلکہ تا جگہ سرایت نمودہ مہمان دوسرے روز اند. افسوس محنت مفت
 ضایع و نا چیز گردید کہ بسیار توقع داشتہ بودم. کرنل بارو از زبانی
 ڈاکٹر شنیدہ خیلے مضطرب و مشوش شدہ، سالار جنگ بہادر و تقی علی
 خاں را ہمراہ گرفتہ در فتح چوکی نزد تاج الامرا بہادر رفتہ کیفیت
 زبانی ڈاکٹر عرض کردہ، در مشورت خود با در بند و بست چند امور
 پرداختند.

و دوسرے روز در ہین حالت اضطراب گذشت. بشب سیوم
 ربیع الاول ۱۲۱۹ ہجری مقدسہ کہ شب چہار شنبہ بود بقراری بر تہ
 تمام عاید حال گردیدہ نوبت حالت نزع رسید. حکیم احمد اللہ خاں
 و دیگر چند حکما با تمامی اہل کاراں و اہل قرابت از مغرب تا صبح در انجا
 حاضر بودند. ہر آن و ہر لحظہ بدریافت مزاج از نبض و حالت ظاہر
 متوجہ بودند.

رنگے۔ چونکہ آفتاب عالم تاب صبح سیوم ماہ مذکور از
 عالم بیتابی و بقراری غم و اندوہ این الم پردہ حجاب از رخ بر کشیدہ
 و سینہ سحر درین حزن و تالم چاک گردیدہ سالار جنگ بہادر از

حکم تاج الامرا بهادر مولانا صاحب و شاه غلام الله صاحب، و دیگر
 مشایخین را طلبیده حاضر حضور کردند که در اذکار قال الله و قال الرسول
 مشغول باشند تا گوش و زبان لواب صاحب ازین جواهر آبدار قیل و قال
 ایمان مزین و بهره اندوز وارین شود و افتخار الدوله بهادر نیز از خیر خواهی
 و محبت دلی تلاوت سورۃ یسین می کردند چونکه آواز یسین خوانی بگوش
 خواهران لواب صاحب رسید، شور گریه و زاری از زنانه بلند گردیده،
 تاج الامرا بهادر این معنی ناگوار خاطر شده، در زنانه پیش عمه ها آمده
 بتعدی تنقید کردند و گفتند که مردانه بسیار قریب و لواب صاحب در
 حالت غش اند، این فغان و گریه مناسب نیست که آواز گریه شما را
 بیرون می آید. بروند بخانه های شما. لواب سلطان النساء بیگم و غیره
 برین کلمات درشت حکومت ناخوش شده همون وقت سوار گردیده،
 بخانه ها روانه شدند. و هر آن خبرگیری برادر خود می نمودند.

حکیم احمد الله خان و دیگر حکما که لحظه بلحظه متوجه نبض بینی بودند
 در آن حال از سالار جنگ بهادر و غیره اظهار کردند. افسوس صد افسوس
 که لذت لواب صاحب بیک دو ساعت رسیده است. و اکثر پیش از
 هفته از علاج خود مایوس گردید. یک ماه قبل و اکثر دست از علاج
 می کشید. مایاں علاج میکردیم. این هم خوبی قسمت ما دولت خواہاں
 بے نصیب که ایچو رئیس مستقل از دار فنا به سفر دار بقا پا بدرکاب
 است. و لواب صاحب از صبح تا سه چهار گھڑی روز بلند شده در
 حالت نزع بودند. بعد ازاں با قافه آخری مثل چراغ صبح که دم آخر

روشن ترمی شود، از خواب نزع بیدار شدہ باواز بلند گفتند کہ ایں شور و غوغا و کثرت ہجوم مردماں نزد من براے چیست۔ از من دور شوند و بیرون روند۔ ہمہ ہا یک یک بیرون آمدند۔

بعد دو سہ گھڑی محمد معصوم و محمد روشن حاضران حضور مابا اضطراب تمام آمدہ، مولانا صاحب و سالار جنگ بہادر را خبر دادند کہ وقت نواب صاحب بسیار قریب است۔ باستماع ایں معنی بہادر مذکور و مولانا صاحب با حکیم احمد اللہ خان نزد نواب صاحب آمدہ احوال از نبض دریافتہ ہمہ ہا را حکم آمدن نزد حضور دادند۔ علیم اللہ شاہ صاحب وغیرہ نیز جمع آمدہ، تلاوت آیات و سورہ قرآن مجید مشغول شدہ، و امیرالدولہ بہادر و افتخارالدولہ بہادر و بہرام جنگ بہادر باندیشہ عتاب حضور نیامدند۔

دریں عرصہ کرنل بارڈن و ڈاکٹر حاضر گردیدہ خواست کہ نبض بہ بیند، مولانا صاحب معرفت سالار جنگ مانع شدند کہ ایں وقت نباضی ڈاکٹر اں غیر مناسب۔ سالار جنگ بہادر نزد کرنل بارڈن و ڈاکٹر رفتہ بطورے نہانیدند۔ ہر دو از نصرت محل فرود آمدند۔ و نواب حسام الملک بہادر بہ نصرت محل تشریف آوردہ بامیرالدولہ بہادر و افتخارالدولہ بہادر و بہرام جنگ داخل تبیی نواب صاحب شدند حکیم احمد اللہ دست از نبض برداشتہ، باواز حزین و بلند و غمناک انا ینلہ وانا الیہ راجعون گفتہ برخاستند۔ بچہ در سیدن ایں صدمہ جان فرسا گوش مصیبت زدگان دادہ ستم شور طوفان درد و الم

از سطح زمین تا بفلک نیلی پوش این غم و ماتم بلند گردید۔ و در تمامی محلات و خانہ بخانہ و کوچہ و بازار و شہر بشہر شور محشرے برپا بود۔ و جناب حسام الملک بہادر معہ خواہر زادگان گریاں پیش بالین میت آمدہ در آہ وزاری بودند۔ دریں اثنا تاج الامرا امیر الملک بہادر حاضر آمدہ بر پائے جناب معلی از بسیار غم دالم افتادند۔ و معلی الیہ بہادر مہدوح را از پا برداشتہ بغل گیر نمودہ باتشفی بسیار در فتح چوکی مکان نشستگاہ او نشان آورده از دمرخص یافتہ، معہ خواہر زادگان با چشم گریا در محل ہمشیرکلاں تشریف فرما شدہ باہرستہ ہمشیرہ و ہمشیرہ زادیاں وغیرہ گریہ وزاری کردہ ہر یک را خاطر تسلی فرمودہ، بر بنگلہ سکونت گاہ خود رفتند۔

و بعد از یک دو ساعت کرنل مکلین کمذیر باغ بموجب حکم گورنمنٹ چند پہرہ جوانان با ہمراہ گرفتہ بر ہر دیوڑی محلات و دروازہ ہائے باغ افزودی جوانان بہر یک جا داشتہ بہر یک جا داشتہ بند و بست ہمہ جا کردہ در قید و حکومت خود آوارہ روانہ عمارت خود گردید۔

و تاج الامرا بہادر کہ بہرام جنگ را یاد کردہ حکم نمودند برائے تجہیز و تکفین پدر امجد خود حکم کردند کہ از کرنل بارو بہادر سہ ہزار روپیہ برزدی گرفتہ بشراکت مولانا عبدالعلی صاحب قبیلہ ہمہ مہیا ساختہ صندوق میت حضور را ہمراہ حافظ احمد خاں یا بکھل بسیار روانہ نہرنگ سازند۔ و حسب الحکم بہرام از کرنل مذکور مبلغ مذکور

ہمدست کردہ باتفاق حضرت مولانا صاحب وغیرہ علمائے دین در
 غسل و کفن مشغول شدند۔ اما بسبب چند سوال و جواب رد و بدل
 فیما بین نواب سلطان النساء بیگم و تاج الامرا بہادر بمعرفت میرا سدا اللہ
 خاں بہادر حال در مقدمہ روانہ کون صندوق میت از دروازہ
 کمانی علاقہ نصرت محل سمت دیوڑی بیگم صاحبہ معز الیہا بود،
 برائے انقراغ از غسل وغیرہ میت یک دو گھڑی روز باقی ماند۔ و از
 عدم رضامندی بیگم صاحبہ محلے الیہا در باب اجازت دروازہ کمانی
 نصرت محل کہ صندوق مذکور را با غلاف و شامیانہ و حفاظاں در دالان
 محل مزبور رو بروی دروازہ کمانی مذکور تمام شب در انجا گذاشتہ
 بروز دیگر وقت دو گھڑی روز بلند شدہ با جماعت کثیر در صحن
 نصرت محل نماز میت ادا کردہ، بموجب حکم تاج الامرا دیوار
 عقب محل مزبور شکستہ ازاں طرف صندوق میت با تجمیل و
 شوکت و جلوس ریاست بہ ہمراہی حافظ احمد خاں روانہ بہ تہرنگ
 نمودند کہ وقت برداشتن صندوق میت توپہائے منٹ گن موافق
 تعداد سن شریفش کہ پنجاہ و شمش سال بود بر قلعہ مدراس و جہازات
 سرگردید۔ و حکم گورنر مدراس بہ کنڈیر آسجا ارتقام یافت کہ صندوق
 میت حضرت نواب بندگان عالی نواب عمدۃ الامرا و لاجاہ ثانی ازینجا
 روانہ آسجا گردید۔ باید کہ با فوج تامد فون گاہ رسانند۔ چنانچہ
 بہ تہرنگ بہ ہمہ قلعہات ملک توپہا سری شدند۔ نظم تاریخ
 نواب عمدۃ الملک صاحب کرم۔ چوں جاں بحق سپرد و جہان فنا بہشت

دل می نمود فکر سنش گفت هاتقم تا بیخ سال رحلت او شد و در هشت
 ۱۷۱۲

رنگی. بجز روانه شدن صندوق میت لواب صاحب
 غفران مآب مسترویب و کرنل کلیین در فتح چوکی بکچری کرنل بارد آمده
 تاج الامرا بهادر جهت حاضر شدن خود با اطلاع نمودند. در آن وقت
 تاج الامرا بهادر با امیر الدوله و افتخار الدوله بهادر و مبارز جنگ و سالار
 جنگ و بهرام جنگ و میر اسد اللہ خاں و تقی علی خاں و غیره در دالان
 فتح چوکی رو بروی نصرت محل وارد و الم نشسته بودند. کرنل بارد
 مع مستر کلیین و مسترویب داخل حضور شده اولاً تعزیت از طرف
 خود با و گورنر ادا نموده گفتند که اراده لارڈ صاحب بعد از فاتحہ سیوم
 در خیمہ ہائے کہ رو بروئے دروازه آہنی باغ واقع است حاضر شدہ،
 از شرف ملازمت مشرف شوند. تاج الامرا بهادر بتفکر تمام جواب
 دادند. من در غم و الم پدر خود مبتلا ام. الحال جواب شما نمی توانم کہ بدہم.
 ازیں جواب مرخص شدہ بکچری کرنل بارد آمدہ در تجویز بودند
 تاج الامرا بهادر از مردان حاضرین خود فرمودند. پیام ملاقات گورنر
 کہ از حیلہ تعزیت بمن آمدہ است دریں بسیار قباحت مستوراند.
 افتخار الدولہ بہادر و سالار جنگ بہادر و چند حاضرین
 از تاج الامرا بہادر مرخص شدہ در کچری کرنل بارد آمدند. کرنل بارد
 رو بروی آن سرداران از افتخار الدولہ بہادر اظهار کرد کہ دیب
 صاحب و کلیین صاحب از مرضی گورنر صاحب ایما کنند کہ اگر
 لواب صاحب از فاتحہ سیوم فراغت یافتہ بعد از ملاقات گورنر

صاحب ارادہ جلوس نمایند، بہتر دین امر موجب صلاح دولت است،
 و سوائے این غیر مناسب۔ سالار جنگ بہادر جواب دادند۔ مایاں
 غلام سرکاریم۔ آنچہ بسماعت مادر رسد، بعرض حضور خواہم پرداخت
 آئندہ حضور مختار اند۔ مصرع

صلاح مملکت خویش خسرواں داند

نواب عمدۃ الامرا بہادر بعد فاتحہ سیوم نواب صاحب
 جنت آرام گاہ بے استصواب و اطلاع گورنر بر مسند ریاست جلوسہ افزو
 نشدہ بعد از فاتحہ زیارت پدر خود بجائے پدر شدہ رونق بخش
 مسند ریاست شدند۔ شاید ایشان ہم بہاں قانون مقررے کار بند
 خواہند شد۔ ماخیز خواہان دولت را درین امر مجال لب کشائی نیست۔
 اگر گورنر صاحب بعد جلوس مسند نشینی سلسلہ جنیان سوال و جواب
 خود شوند، امکان دارد۔ مسٹر ویب ظاہر کرد کہ چند کواغذات مہری
 و دستخطی نواب صاحب غفراں مآب خلاف مضمون ترقی از جائے
 بگورنر کونسل بنگالہ رسیدہ و از انجا برائے دریافتش در گورنر
 کونسل مدراس بعین بیاری نواب صاحب آمدہ۔ اگر نواب صاحب
 ازیں بیای شفا یافتہ البتہ دریافت و باز پرس این کواغذات کردہ،
 در عوضش مک کرناٹک در ضبطی کونپنی می آوردند۔ الحال برائے
 سوال و جواب این مقدمہ از فرزندان ایشان نمودہ بر ضامنہی طریق
 ترقی تازہ بقول و قرارات جدید ایشان گرفتہ مسند نشینی خواہند نمود
 اگر بے مرضی گورنر نسل عمل خواہند کرد، بسیار قباحت در پیش خواہند آمد

کرنل بارڈ و سالار جنگ بہادر ازیں گفتگو درحیرت ماندند۔
 افتخار الدولہ بہادر بمسٹر دیب متوجہ شدہ، جواب دادند کہ آں صاحب
 را در حق نواب صاحب این کلمات خیل نامناسب و مضطرب ملک
 در کمپنی حین نواب صاحب غمراں مآب از جملہ غیر ممکنات بود، از
 شام بیچ نمی شد کہ نشو و نمائے اہل رنگ دریں ملک باعث عنایات
 نواب والا جاہ جنت آرا نگاہ است۔ پس در غیبت اوشاں این
 سخنان ناسزا است۔ و بر مسند نشینی پدر خود فرزند قائم مقام را احتیاج
 حکم گورنر کو تسل نیست۔

مسٹر دیب بہ نہایت تندی مزاج با آواز بلند جواب داد۔
 خان صاحب این مقدمہ مقدمہ ملک و ریاست است۔ صاحب کہ دریں
 گفت و شنید دخل دادن غیر مناسب۔ ما داینم و کار ما دولت پورثیت
 نیست۔ مصرع

ہر کہ شمشیر زند سکہ بنامش خوانند

کرنل بارڈ و تقی علی خاں و سالار جنگ بر خاستہ بحضور تاج
 الامرا بہادر ہمہ کیفیت رد و بدل مذکور عرض نمودند۔ تاج الامرا بہادر
 ازیں قصہ و خبر متردد و متفکر شدہ، بہ تجویز رائے خود بتاریخ ششم ماہ
 ربیع الاول ۱۲۱۶ ہجری رد و شنبہ در فتح چوکی مخفی از دست سالار جنگ
 بہادر و بہرام جنگ و تقی علی خاں و میر اسد اللہ خاں و امثال آں قریب
 سی کس نذر گر فتند۔ و عنایت نامہ جات سجالی و استقلالی عالمان
 ملک کرنا ملک لایا ندم، از ہر و بیض خود مزین ساختہ، پھل واک

روانہ نمودند۔

بوقت اجراء انصرام احکام عنایت نامجات نویسی جناب جناب نواب عظیم الدولہ بہادر شریک مجلس بودند۔ ازاں جا بدیوانخانہ رئیس الامرا بہادر آمدہ، ہمہ رواد آسجا باخفا از رئیس لامرا بہادر ظاہر ساختہ رفتند۔ چونکہ نواب سلطان النساء بیگم وغیرہ ازیں اخبار ناخوشگوار مطلع شدند، تاج الامرا بہادر را قابل ریاست ندانستہ، در تجویز نوشتن خطوط بگورنر کونسل دربارہ نارضا مندی خود ہا و اہل خاندان از بیعت ایشان وعدم نسلیت ایشان مستعد شدند۔

روز دوم تاج الامرا بہادر بعد فاتحہ زیارت پدر خود بوقت نہ گھنٹہ روز بلند شدہ بر سکساون نواب عمدۃ الامرا بہادر سوار شدہ با چند جوانان بار وارد لال و بانداراں والغوزہ معہ سالار جنگ و بہرام جنگ و میر اسد اللہ خاں و دیگر چند ارکان و دیوان خانہ کلس محل آمدہ از چند کس نذر گرفتہ دوسہ ساعت نشستہ بہ بہرام جنگ و سالار جنگ حکم درستگی و آراستگی دیوان خانہ کلاں و لازیابنیدن افراد شقہ ہائے دعوت جلوس مسند نشینی بروز جمعہ دہم شہر ربیع الاول سنہ الیہ نمودہ سوار شدہ بفتح چوکی آمدند۔

در حال کرنل مکلیں ازیں کیفیت مطلع شدہ بر در دیوان خانہ کلاں آمدہ از بہرام جنگ و سالار جنگ مستفسر شد کہ نواب صاحب دریں جا برائے چہ آمدہ بودند؟ چہ حکم کردند کہ آنہا جواب دادند۔ از روز انتقال پدر خود کہ یکجا نشست داشتند در مزاج قدرے خفقان پیدا کردہ

برائے دفع آں دریں جا آمده دوست گھڑی تشریف داشته رفتند۔
 پرسید کہ برائے آراستگی دیوان خانہ و لاشتن رقتات دعوت جلوس
 مسند نشینی حکم نموده اند۔ گفتند، دریں باب حکم کردن ضرور نیست
 و تا حال از غم و الم پدر خود متوجہ سرانجام مسند نشینی نشدند۔ بفضل
 یقین است امروز فرا خواهند فرمود۔ پس ما را لانم و طزوم است
 کہ پیش از حکم ایشان ہم اسباب و اساس جلوس مہیا دارند۔ ہر وقت
 کہ مرضی مبارک باشد ما دولت خواہاں تابع امر خداوند نعمت خود خواہم بود۔
 کرنل کلین ازیں معنی ہا مفصل گورنر کونسل اطلاع نموده
 از حکم گورنر کونسل فی الوقت کاٹ ہا آورده بر دیوان خانہ کلس محل جا جا
 پہرہ گذاشتہ تقید نمود کہ کسے از علاقہ داران سرکار را دریں جا
 آمدن نہ ہند۔ و از انجا بر دروازہ فتح چوکی و نصرت محل و دیوڑی
 والدہ تاج الامرا بہاد آورده، در انجا نیز پہرہ قائم کردہ، از زبانی کرنل
 بارد بتاج الامرا پیام داد کہ فردا لاٹ صاحب برائے ملاقات
 نواب صاحب بخیمہ خود کہ در باغ خاص متصل دروازہ آہنی است
 می آیند، جناب ہم تشریف فرمودہ ملاقات نمایند۔

تاج الامرا بہادر روز دومیم بہ تجویز و مشورت کرنل بارد و بہ
 سالار جنگ وغیرہ خواہش گورنر بوقت ہشت گھنٹہ روز بلند شدہ
 بہ تشیین تمام با اسباب سواری مثل مورچل و آفتاب گیری و الغوزہ
 روانہ بخیمہ گورنر شدہ سالار جنگ وغیرہ در یک خیمہ علحدہ گذاشتہ
 خود بخیمہ گورنر رفتہ، تا یک گھنٹہ ہم کلام بودہ بدولت خانہ خود

تشریف آوردند۔

دریں اثنا خطوط لواب سلطان النساء بیگم بامور ہراہل خاندان درباب ناراضماندی خود و از مسند نشینی و بیعت تاج الامراہما گورنر کونسل رسید۔ و تاج الامراہما در دسہ روز متواتر بطور ملاقات روز اول از گورنر ملاقات نمودند۔ چونکہ روز چہارم فیما بین ایشان گورنر سوال و جواب خلاف مرضی یکدیگر بمیان آمد، موافق عزو مرتبت ایشان مرخص نشدہ، درلش و تنہور ہم از گاہاٹ ہائے آنجا موقوف گشتند کہ در کونسل تجویز مقرر یافت کہ تاج الامرا لیاقت مسند نشینی نمی دارد۔ فکر دیگر باید کرد۔

بہادر محلی بروز رخصت روز چہارم از بسیار آزرده خاطر بخانہ خود آمدہ، از کرنل بارڈ و سالار جنگ بہادر اظہار نمودند۔ تا امروز گورنر و دیگر سرداران عزت و حرمت من حسب مراتب جد و پدر من می نمودند۔ امروز بسبب اختلاف سوال و جواب یکدیگر در ملاقات و رخصت بسیار تفاوت نمود۔ از زندگی مرگ بہتر می دانم۔ بعد ازین اظہار در محل والدہ خود تشریف فرمودند۔

رنگے۔ چونکہ عظیم الدولہ بہادر از انتقال لوب عمدۃ الامرا بہادر شب و روز در حزن و دلال مبتلا بودند، تاج الامرا بہادر حسب وصیت پدر خود سررشتہ محبت و و داد از ایشان موافق مرتبت ایشان مرضی داشتند۔ دو وقتہ طعام بالاتفاق تناول می کردند۔ عظیم الدولہ بہادر نیز نظر بر اتحاد مودت قلبی شب و روز پیش ایشان بود۔ محفل ہم گاہی

و ہم بڑی را از شمع یک جہتی روشن و نور آگین می داشتند۔

نواب سلطان النساء بیگم از استماع موافقت عظیم الدولہ بہادر از تاج الامرا بہادر آمدورفت بہادر محلے در محل خود موقوف نمودند۔ بایں اندیشہ کہ شاید ایشان اخبار تجویزات مایا بتاج الامرا بہادر می رسانند۔ بعد چندین چونکہ عظیم الدولہ بہادر مقدمہ ریاست بہ نیرنگی گوناگون منقلب و تاج الامرا بہادر را دریں امر نہایت مشوش و پراگندہ خاطر دیدند۔ روزے از حیلہ غسل جمعہ بخانہ خود آمدہ سکونت فرمودند۔ در روز شنبہ وقت صبح رو بروئے دروازہ محل خود مشی می نمودند کہ از فضل فضاں لایزال و تائید جناب سید عالم صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ وسلم و بدستگیری دستگیر جہانی محبوب سبحانی صلوة اللہ علی جہدہ و بحسن نیت روشن طینت و اجابت دعائے التجائے آل قدوہ دودمان والا منزلت بدرگاہ رب العزت دفعہ کر نل کلین با چند جوانان اردلی کہ ہر روز بسواری اسب در باغ میگردید، بر در دولت سراے ایشان رسید۔ چونکہ نظر کر نل کلین بر نواب عظیم الدولہ افتاد، از مردمان در یافتہ معلوم کرد کہ ایشان فرزند مدار الملک امیر الامرا بہادر اند۔ ہوں وقت بگورنر خبر داد۔ و گورنر از اول در سراغ جستجوئے ہم چنین وارث مستقل نواب والا جاہ جنت آرام گاہ بود۔ با استماع ایں خبر بشاشت اثر نہایت خوشحال شدہ، بکر نل کلین حکم نمود کہ شما بسرعت سرعہ رفتہ بر محل سراے ایشان پھرہ علاقہ خود داشتہ از طرف من سلام رسانند و بگویند۔ گورنر صاحب می خواهند فردا پس فردا آن صاحب را

در خیمه خود طلبیده مشرف بملاقات شوند. کرنل مذکور بجا موجب کار بند شد.

لواء عظیم الدوله بهادر ازین پیام قدرے مترو شده مشوش بودند که این خبر بتاج الامرا بهادر رسید. بهادر محطے نصیحت پدر را یاد کردند که اکثر جناب پدرم ارشادی نمودند که عظیم الدوله را از خود جدا نسازند. شاید که صاحبان حکومت گورنر کونسل تجویز مسند نشینی برایشان مقرر نمایند. ازین خیال ترسیده، زبانی شیخ بابین نامی از دل خود بنواب عظیم الدوله بهادر پیام دادند که حضرت من دو روز شد که از ملازمت خود مشرف نغمودند. مضطرام زود تشریف آورده، معزز فرمایند که ما با هم تناول نمایم. دران وقت لواء عظیم الدوله بهادر در بند و بست پیره و غیره در محل سرائے خود بودند. رفتن آں جا مناسب ندانسته جواب دادند. برادر من معاف فرمایند. من بالفعل در آنجا آمدن نمی توانم.

و روز دوم بهفت گھنٹہ صبح کرنل کلین یک سکساون با چند جوانان پیره بار آورده، لواء عظیم الدوله بهادر را سوار کرده با عزت و حشمت بسیار در خیمه گورنر آورده و لاٹ کلو صاحب با مسطرب و کرنل کلو و چند سرداران دیگر استقبال کرده، بمراتب رؤساں ملاقات نموده سوال و جواب مقدمه ملک و مسند نشینی ازیشان نمودند. لواء صاحب هم همه سوالات ایشان را قبول فرموده جواب دادند. آنچہ مرضی لاٹ صاحب است من تابع مرضی ایشان هستم.

مصرع صلاح من بصلا حیست کال صلاح شماست.

بعد وسیله خدا و رسول و در ظاهر به پناہ اہل کمپنی آمدہ ام۔ و
بیچ اندیشہ نمی دارم۔ و آن شفیق بہر نوع کہ خواهند بند و بست امور را
فرمایند۔ لاٹ صاحب و دیگر سرداران نہایت مسرور شدہ۔ بجمع وجوہ
خاطر جمع کردہ، بززت تمام روانہ دولت خانہ ایشان نمودند۔ و بہر ہر
دولت سرانے ایشان دو کاٹ جوانان بار متعین نمودند۔ لاٹ کلو
صاحب در ملاقات دویم ظاہر ساختند کہ صاحبان گور کونسل تجویز
نمودہ اند، جناب را چندے در باغ داشتہ بعد از بند و بست جزو کل و
آراستگی دارالامارہ دیوان خانہ کلس محل جلوس نمایند۔ و تا تشریف
داشتن آنجا یک کمپنی بار و ترپ سوار برائے حفاظت جناب و یک
چارٹ چہار اسپہی برائے سواری خاص متعین خواہد شد۔

لواب صاحب ازین اخبار سراسر بشاشت و فرحت آثار مسرور
شدہ، مرخص گردیدند۔ گورنر صاحب مبلغ خطیر برائے اخراجات ضروری
ایشان از خزانہ کمپنی فرستاد۔ لواب صاحب از ان روز اول فاتحہ
نیاز جناب رسالتکاب صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم بد و از وہم ربیع الاول
فرمودہ، بعد از ان چند اسباب ضروریات درست و تیار کنانیدہ با محلات
روانہ امیر باغ شدند۔ و رفیقان پدر خود را طلبیدہ بسلک ملازمان خود
فسلک فرمودند۔ و ہر خود بخطاب امیرالہند والا جاہ لواب عظیم الدولہ
بہادر از اطلاع گورنر صاحب خود متوجہ شدہ، در امیر باغ کندہ کنانیدند۔
ولاٹ صاحب از علاقہ کمپنی دیوان خانہ کلس محل را آراستہ کنانیدہ

شفق ہائے دعوت جلوس بہ تمامی اہل خاندان و عمدگان از طرف
گورنر کونسل نویسانیدہ، روانہ نمودند۔ و تاج الامرا بہادر و دیگر اہل
خاندان ازین اخبارات خیلے مشوش و مترو بدو بند۔

روزے لواب سیف الملک بہادر پیش از جلوس کہ باغ سکوت
ایشان عقب امیر باغ بہ نہایت قربت واقع است صبحی نزد لواب
عظیم الدولہ بہادر آمدند۔ چونکہ خبر تشریف آوری ایشان بنواب
عظیم الدولہ بہادر رسید، باستقبال تاسک ہمساون بہادر علی آمدہ
در حویلی بروند۔ و نہایت عجز و انکساری نمودند۔ سیف الملک بہادر
بر عجز و انکسار ایشان خوشحال شدہ بسیار وعدہ ہائے ترقی عمر و
اقبال دادہ فرمودند۔ اللہ تعالیٰ این ریاست خدا داد بشما مبارک
و سازوار فرماید۔ بفضلہ این دولت بطناً بعد بطن بر شما قائم خواہاند
و دیگران را دریں کار ریشہ دوانی محض فعل عبث و موجب بدنامی و
سوائے انگشت نمائی چیزے دیگر حاصل نخواہد شد۔ و من اول از ہم
معاش خود بواسطت شما خواہم گرفت۔ زیرا کہ در استقلالی ریاست
شما بیچ شبہے و شکے نیست۔ مگر من ہم نظر ظاہراً بر اطاعت اہل
قربت شریک ایشان خواہم بود، و گرنہ مراد نام خواہند کرد۔ و بروز
جلوس ہم نخواہم آمد۔ معاف دارند۔ و چیزے راہ یاب خاطر نہ نمایند۔
لواب عظیم الدولہ بہادر بریں سخنان محبت و شفقت آگین
خیلے مسرور شدہ، عرض کردند۔ کہ دو گلاب پاش و پاندان و عطردان
و چنگیر نقروی و دوستہ خان خلعے ضرور است اگر از سرکار عنایت

شود عین سرفرازی بعد از فراغت کار واپس خواہم فرستاد۔ قبول کردہ
مرخص شدہ بباغ خود تشریف فرمودند۔ وہم اسباب مطلع ارسال نمودہ
پیام دادند۔ ایں اسباب از آن شہاست درکارخانہ خود بدارند واپس
نفریستند۔ نواب عظیم الدولہ بہادر ازین عنایات بسیار شاداں و
فرحاں شدہ متوجہ بندوبست امورات خود گردیدند۔

رنگے۔ الحمد للخالق البرایا

والشکر لوالہب العطایا

چونکہ عروس صبح نوزد ہم ماہ ربیع الاول ۱۲۱۶ھ بہ نقاب حجاب سیاہی
شب از رخ پر نور خود برکشید، و عالمے را از پر تو جلائے خود جلا بخشید،
آں آفتاب برج شرافت و نجابت، و گل سرسبد بوستان سخاوت،
و شجاعت، نیز فلک دولت و حشمت، گوہر دریائے ریاست و سلطنت
منبع علم و حیا، مجمع جود و عطا، شرف خاندان والا جاہ، پشت و پناہ خلق
اللہ، جناب امیر الہند والا جاہ نواب عظیم الدولہ بہادر با زیور مرتفع
و لباس فاخرہ از امیر باغ بوقت نہ گھنٹہ روز بلند شدہ، با تمامی سرداران
گورنر کونسل و فوج انگریز و جلوس ریاست و اجماع کثیر خلایق شوار شدہ،
داخل باغ دالامارہ والا جاہی شدہ، بر مسند ریاست جلوہ افروز شدند۔

نظم:

چوں این مدار ملک و حشمت	صاحب کرم و عظیم دولت
در بزل و عطا چو ابر نیساں	والاحسب و بلند ہمت
از حکم خدائے ہر دو عالم	بنشت بمسند امارت

تاریخ جلوس گفت ہا تف شد مالک مسند ریاست

بمجر داخل شدن باغ درونق بخشی مسند^{۱۴} توپہائے^{۱۵} تہنیت در
باغ و قلعہ مدراس و جہازات سر شدند۔ دہم سرداران گورنر کونسل
ادائے تہنیت نمودند۔ بعد ازاں از تمامی ملازمین حاضرین کہ ہزار ہا جمع
بودند، نذر گرفتہ از گورنر و دیگر سرداران متوجہ شدہ اول شکر یہ توجہات
آہنا از ایشان فرمودہ، بسفارش اجرائے جاگیرات خاندان پرداختند۔
جواب داد۔ تا حال کسے از اہل خاندان برائے نذر نیامدہ اند۔ باز چند
ساعت انتظاری ایشان می کنم۔ بینم کہ کدام می آیند۔ و کدام نمی آیند۔
حسب الحکم بگورنر صاحب و دیگر سرداران و تمامی اہل مجلس عطرہ گلاب
و پانڈان تقسیم نمودند۔ گورنر صاحب تا وقت انتظاری اہل خاندان نمودہ
برخواست کردند۔ لواب صاحب ہمراہ گورنر صاحب و دیگر سرداران بہت
رخصت تا بدروازہ دیوان خانہ رفتند۔

دریں اثنا امیرالدولہ بہادر و افتخارالدولہ بہادر با آفتاب گیری ہا
متصل دروازہ دیوان خانہ طاقی شدہ بگورنر سلام کردند۔ مسٹرویہ
قریب آہنا آمدہ گفت کہ شاہ بروقت جلوس مسند نشینی لواب کرناٹک
چرا نیامدند۔ و حالا برائے چہ تصدیع کشیدند۔ افتخارالدولہ بہادر جواب
دادند۔ لواب کرناٹک لواب عمدۃ الامرا بہادر بود۔ بعد ایشان تاج الامرا
بہادر فرزند ایشان رئیس کرناٹک است۔ از طرف اوشاں دعوت
بمانرسیدہ۔ مگر حسب طلب لاٹ صاحب حاضر شدہ ایم۔ مسٹرویہ
بایمائے گورنر جواب گفت۔ بسبب نبودن فرزند از محل خاص بنواب صاحب

والہار وارقام اہل خاندان کہ ولدیت ایشان ہم باثبات نمی رسد، صاحبان حکومت مصلحت وقت دانستہ، ازراہ الطاف و مہربانی جناب لواب عظیم الدولہ را کہ نبیرہ خاص لواب والا جاہ جنت آرامگاہ است، برمسند جد امجد او قائم فرمودند۔ پس ہر کسے را کہ دوستی کمپنی منظور باشد در دولت خواہی و اطاعت لواب کرنا ملک خواہد نمود، بجز استصواب لواب صاحب ہمدعاے خود رسیدن غیر ممکن۔

افتخار الدولہ بہادر برش روئی تمام چند سخنان درشت بمسٹر ویب گفتہ روانہ شدند۔ و گورنر صاحب مد سرداران اہل کونسل مرخص گردیدند۔ و بہ تجویز در گورنر کونسل قرار دادند کہ تا بودن قیام کمپنی بافتخار الدولہ بہادر۔ معاش مقرر نباید کرد کہ معاش الہیہ ایشان بایشان بس است و حکم واحد دارد۔

رنگے۔ بعد چندے از جلوس مسند نشینی جناب لواب بیگم صاحبہ مکانات و محلات کلس محل را بصر ہزار ہا روپیہ مرمت و تعمیر نمودہ از تشریف آوری خود زینت بخشیدند۔ و فوج کمپنی بعد از استقلال کلی لواب صاحب از باغ روانہ قلعہ شد۔

رنگے۔ تاج الامرا بہادر تا نیامدن نصرت محل و فتح چوکی در قبضہ علاقہ لواب صاحب سکونت خود در نصرت محل می داشتند۔ بعد ازاں چندے در محل سلطان النساء بیگم رفتہ از آنجا از عارضہ اسہال خونی بیمار شدہ، بخانہ موالدہ رفتند۔ در آنجا ۳ روز بودہ بگزہ ماہ ذی الحجہ ۱۲۱۶ ہجری بوقت اخیر این شرآں طبع زاد خود خواندہ جاں بحق

شدند شعر ایست

من حسین صابرم زخمی است سرتاپائے من
در میانِ کربلائے عشق باشد جائے من

نواب صاحب اڑا سماع خبر رحلت تاج الامرا بہادر برجوانی
ایشان خیلے تاسف نمودہ بوالدہ و اہلیہ ایشاں زبانی قربان علی خاں
تقریت گفتند۔ و ہر وقت بر حال ایشاں تاسف فرمودند۔

گلستہ سیوم از گلزار چہارم از ۱۲۱۵ ہجری تا ۱۲۱۶ ہجری

در بیان تعریف و توصیف حسن اخلاق امیر الہند والا جاہ
نواب عظیم الدولہ بہادر در جوع آوردن اہل خاندان از
نواب صاحب معلی و سلوک و مراعات ایشاں و رحلت نواب
صاحب ممدوح و مسند نشینی نواب عظیم جاہ بہادر و وصف
زینت بخشی ریاست نشان و رحلت ایشاں و احوال رسیدن
وراثت مسند والا جاہی بنواب غلام محمد غوث خان بہادر زاولند
عمرہ و دولۃ و بہار پذیرائی دربار فیض مدار از رائے مہرا نجلائے
امیر عظیم ابن الامیر مشیر صاحب تدبیر اعظم جناب بندگان

حضرت نواب عظیم جاہ بہادر دام افضالہ

ہمیشہ نواب صاحب با شفاق و عنایات خداوندانہ خود بہت اجرائے جاگیرات و تقرر معاش اہل خاندان از گورنر کونسل یا وجود حسن اخلاق و اطوار اینہا کہ با نواب صاحب محلے میداشتند اظہر من الشمس است، ساعی بودند و پیوستہ تمنائی ملاقات اہل خاندان و آرزوے آمدورفت ایشان پیش خود می داشتند۔

رنگے۔ بہرام جنگ بہادر از عین تاج الامرا بہادر در حضور نواب صاحب آمدہ، از کاردانی و کارپردازی خود و خیل امورات سرکار گردیدہ، در بعضی مقدمات گورنر کونسل بنواب صاحب تجویز می دادند۔ اہل کونسل ازین معنی مطلع شدہ در حضور ظاہر ساختند۔ بہرام جنگ بہادر قابل صحبت جناب نیست کہ سابق در زمان ریاست نواب عمدۃ الامرا بہادر از تجویز و رائے خود خطوط فتنہ انگیزی باغیہار نویانیدہ بود۔ پس جناب از صحبت ایشان باز ماندن بہتر و اولیٰ است۔ نواب صاحب کہ یا اہل گورنر کونسل محبت و یکجہتی بمرتبہ کمال میداشتند و تا حیات خود بیچ کارے خلاف مرضی از باب کمپنی بعمل نیادورند، و ایشان ہم مداح نواب صاحب بودند، ہموں وقت بہرام جنگ بہادر را ممانعت آمدورفت باغ خود کردند۔ وجہ انتظام امورات دولت، مولوی محمد خوش استاد قدیم خود را بخند مت دیوانی و از خطاب شرف الملک مولوی محمد خوش خان بہادر و بغایت

جواهرات و لذت سرفراز و معزز فرمودند و صاحبزادگان نیز از
 خطاب امرائی و جاهی مفتخر و پیرادران نواب بیگم صاحبه را از
 خطاب شرف الامرا بهادر و ممتاز الامرا بهادر و حسین نواز خان
 اعتمادالملک را بخطاب اعظم الامرا و حافظ احمد خان ط علاؤالدوله
 و جاوید خان بهادر را تاج الدوله بهادر و لطف بیگ خان را قائم جنگ
 بهادر. بدین دستور هریک را بقدر حوصله او از خطابات و خدمات
 و بعنایات انعامات و خلعت و دو شالہ ہا بہرہ یاب و معزز و کامیاب
 فرمودند. و قرض سیم و زر کم تر از قرض کل می دانستند کہ گاہے
 زر آمدنی قسط ماہواری ملاحظہ نیامدند. و چندے از اہل خاندان
 کہ آنها بخیالات لا حاصل مدتها از نواب صاحب رجوع نیامدہ
 بودند بعد فاقہ کشی ہائے سالہا بر کردہ خود نام و پیشیاں شدہ، سر
 اطاعت را بر جادہ فرمانبرواری نہادند. نواب صاحب از راہ اشتقاق
 کریمانہ بر افعال و اطوار ایشان نظر نہادشتہ، حسب مراتب ہریک را
 از ملاقات خود مشرف فرمودہ، معاش از کمپنی بوساطت خود اجرا
 کنانیدہ، بقائے آنہم دہانیدند. و سلوک ہزار ہا از ہریک در تقریبات
 شادی و غیرہ می فرمودند، و مردمان گویامورا از سرکار خود معاش مقرر
 کردہ می رسانیدند. و ہمیشہ ہمت والا بذات خود مصروف بکار ہائے
 خیر داشتند. چنانچہ اکثر تذورات در کمہ معظمہ و مدینہ منورہ و دیگر
 عتبات روانہ می فرمودند. و از ابتدای ریاست دوسید را نذر بنام
 نواب سید مظہوم علیہ السلام چہل روپیہ ماہوار از غرہ محرم الحوام

در ہر سال مقرر و جاری فرمودہ، پرورش می فرمودند۔ چنانچہ آن عمل مقرر
تا حال است۔

و لواب سلطان النساء بیگم در رئیس الامرا بہادر را حسب خواہش
ایشان رخصت روانگی بیت اللہ و زیارت عتبات عالیات از کمپنی
دہانیدہ، بلوک ہزار ہا از سرکار خود، و خود متوجہ شدہ بغزو تکریم بسیار
سوار جہاز کنا نیدہ روانہ نمودند۔ و معاش نیز تا حین حیات ایشان
از کمپنی جاری داشتند۔ القصہ عجب سردارے بود کہ قلم و زبان در
تحریر اوصاف حمیدہ شاہ قاصر و سینہ چاک۔ او تعالیٰ شانہ این
آستان فیض نشانہ را تا صد و سی سال باین فیض بخشی ہا قائم و دائم
دارد کہ ہزار عالم چہ از ساکنان بلدہ مدراس و چہ صادر و وارد این دیار
ازین دولت خانہ بحصول مقاصد خود ہا کامیاب و سرفراز اند۔

رنگے۔ بقضائے الہی کہ ہر ذی روح را بہ فحوائے محلّ

من علیہا فان " ازین دار فنا نقل بدار بقا لازم و واجب افتاد،
بتاریخ نہم شہر شوال ۱۲۳۲ھ ہجری مقدمہ آن آفتاب جہاں متاع
از شرق دنیا در گوشہ مغرب عقبی غروب نمودہ، جہاں راتیرہ و تار
گردانید۔ و کوہ درد و الم بر دل دولت خواہ محزون و پر غم انداخت۔
و گوش ایمان خود را از ریور بانگ و صلوٰۃ در مسجد جامع کلاں فری
گردانیدہ۔ " انا لله وانا الیہ راجعون " نظم

چون رخت بہ بست ازین سو ناہم کلاں بود ز دل غلام آل ہاشم
گفتم سن رحلت عظیم الدول پیوستہ بہ رحمت الہی دایم

رنگے۔ در ماہ ہفتم از انتقال لواب صاحب رحمت آب

از فضل وصال لایزال و از عنایت بے نہایت جناب سرور عالم
اشرف آدم صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم کہ آفتاب عالم تاب
صبحدم ہفتم ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۵ھ ہجری مقدسہ از مشرق فرمت و
کامرانی بشرف طالع جہاں را از لمحہ لور جود روشن و منور ساخت۔
ایں بر اعظم ملک و دولت اعنی لواب اعظم جاہ بہادر خلف ارشد
و جانشین جناب امیرالہند والا جاہ لواب عظیم الدولہ بہادر جلوہ افراز
مسند ریاست گردیدہ، عالم را از عنایت خداوندانہ سرفراز و کامیاب
فرمودند۔ نظم تاریخ:

چوں ز فیض قدوم اعظم جاہ زیب آور شدہ ریاست و تخت
ہاتف دل بساں تاریخش مسند جلوہ گاہ اعظم، گفت

بفضلہ مقدمات دولت از سابق زیادہ تر بخوبی انتظام گرفت۔
و ہر یک بقدر مراتب خود از منصب و خدمت سرفراز و مفتخر۔ و برادر
عزیز از جان خود لواب عظیم جاہ بہادر مدظلہ العالی را صاحب فراست
و مشیر باتدبیر و رونق خدمت دیوانی چنانکہ جدا مجد ایشاں لواب
امیرالامرا بہادر پیش لواب والا جاہ جنت آرامگاہ بودند، دانستہ
زیب بخش مسند دیوانی فرمودند۔ دہمہ امورات دولت از جز تا کل
برائے ہر انجلائے برادر عزیز خود سپردند۔ بہادر معالی در بند و بست
ہر امر چنان بدانائی و ہوشیاری کار بند شدند، جناب لواب صاحب
برکار دانی ایشاں نازاں و شاداں، و عالمے از حسن اخلاق و عدل و

انصاف و سرفرازی بہا راضی و خوشحال، و بدعائے ترقی عمر و اقبال
شب و روز مشغول، و ممتاز الامرا بہا در خال خود را کہ صاحب مرتبت
و عالی ہمت و ذی عزت اند، لواب صاحب بوقت روانگی ناگور
شریف کہ با حشمت بسیار و تمامی جلوس ریاست با چند سرداران
اہل قلم و اہل شمشیر انگیز و فوج کمپنی و ہمہ اہل قرابت و ملازمین و محلات
بصرف لکوکہا روانہ شدہ بودند، بہ نیابت خود دریں جاگذاشتند
و اہل گورز کو نسل در ہر کار سن و قلعجات برائے سرشدن توپ موافق
قانون کمپنی تقید و حکم نمودند۔

بفضلہ بعد مشرفی از طواف و زیارت ناگور شریف و ادائے
نیازات بہاں تجمل و تکلف از راہ چنجاور عبور فرمودہ نہر نگر تشریف
فرما شدند۔ از فاتحہ بزرگان آنجا سعادت حاصل نمودہ، از راستہ
دیور و محمد پور در ماہ چہارم رونق بخش شہر مدراس شدند۔ و در ہر
شہر از فاتحہ قبور بزرگان و نذورات آنجا بہرہ اندوز شدند۔

الحمد للہ دریں روسائے کرامت از اواخر ریاست لواب
والا جاہ تادم ریاست لواب رحمت مآب کسے ہم چنیں سعادت ابدی
حاصل نہ نمودہ کہ لواب صاحب مہدوح بذریعہ زیارت عالمیہ راشہر
بشہر از فیض رسائی خود سرفراز فرمودند۔ چونکہ ممتاز الامرا بہا در سرباہ
نیابت خاص خاطر خواہ لواب صاحب محلے پرداختند و سرمدوران فروگذاشت
نکردند، لواب صاحب مغزیہ نظر بر کاروائی ایشان از خدمت بخشی گری
کامیاب فرمودند۔ و اولیا صاحب رفیق قدیم خود را از راہ عنایت

خداوندی بخطاب حفظ اللہ خاں بہادر حافظ یار جنگ و بغایت
نیم آستیں و رمال شال از طبوس خاص مفتخر فرمودند۔ و دیگر ملازمان
را نیز بقدر مرتبت ہر یک از خطا بہا و غنایت خسروانہ معزز فرمودند۔
و بعضے چند امورات دینی کہ از لواب صاحب بجلوہ ظہور آمدہ از
دیگر رئیسان اینجا بعمل نیامدہ یکے ازاں مرمت مسجد جامع کلاں بفر
مبلغ خطیر فرمودہ، چنان مینار ہا باکس طلا مزین فرمودند کہ اظہر
من الشمس است۔

و لواب والا جاہ جنت آرام گاہ در ریاست خود چند قنادیل
ازاں چندے در مکہ معظمہ و چندے در مدینہ منورہ و یک نروبان
چوب صندل در مکہ معظمہ برائے کعبہ شریف روانہ نمودہ بودند۔ ایشان
در حین خود یک نروبان ملعہ طلائی ملثونی باختراع کار ولایت در
دیوان خانہ شادی محل خود متوجہ شدہ، معرفت سید صبغۃ اللہ کہ دریں
کار ہا ہمارتے واتیاز کلی داشت، خاطر خواہ خود تیار کثانیدہ، ہمراہ
سید امام الدین نامی مرد فہیم و کارواں بہ ہمراہی دیگر مردمان سرکار
بسلخ ماہ ذی الحجہ بر جہاز روانہ فرمودند۔ شکر اللہ از حسن نیت
در ایام قلیل آں نروباں بہ منزل مقصود رسید۔ چونکہ بفضلہ
خیر سعادت اثر رسیدنش بکعبہ شریف و بکار آمدن آں بحاج
بیت اللہ شریف بنواب صاحب صادق الاعتقاد رسید، سجدہ
شکر بدرگاہ الہی بجا آوردند۔ و جہت حق رسائی حق داراں بے حق
شدہ از دست حق تلفاں مولوی بخاری صاحب را چندے

و بعد ایشان مفتی بدرالدوله بہادر را حاکم شرع مقرر کردہ، حکم دادوسی ہر یک حسب الحکم شرع شریف محمدی فرمودند کہ کسی از حق خود محروم، و از دست زبردستان حق تلفان عاجز بنودہ بحق خود ہا برسد۔

غرض غم جزم ایشان در کار ہائے دینی چنان معروف بود کہ بلبل خامہ در نغمہ توصیفش بکم دشکستہ بال، و حیات مستحار ناپایدار بے وفا در یونانی خود بیچ نہ نمودہ، بغرہ ریح الثانی ۱۲۴۱ھ ہجری مقدسہ آں شمع شبستان خاندان والا منزلت و تازہ نہال بوستان دودمان عالی مرتبت از باد صرصر قضا خاموش و پژمرده گردیدہ، چشم جہاں را بے نور گردانید "انا لله وانا الیہ راجعون" نظم تاریخ

چورفتہ بدر بقا از فنا ولی عہد نواب رحمت مآب
بسالشی جناب رسالت ولم بگفتار لقب دارِ رضواں مآب
رنگے۔ چونکہ از غروب آں مہر منور عالم بظلمت غم و اندوہ
حیران و مبتلا بودند، بفضلہ تعالیٰ نیراعظم کہ عبارت از فرزند جیکہ پیوند
ایشان نواب صاحب رضواں مآب، یعنی جناب غلام محمد غوث خاں
بہادر طال اللہ عمرہ و دولتمتہ کہ چشم و چراغ دولت و ریاست پدر خود
باشد، بتائید و حمایت عم بزرگوار خود یعنی برادر عزیز القدر نواب صاحب
رضواں مآب کہ یکتائے زماں و حاتم دوراں و یکہ تاز مضمار قدر دانی و
شہسوار عرصہ کامرانی، گل سیراب گلشن نجابت، رنگ و بوے چہ
شرافت، ہشیرہ بیشہ شجاعت، گوہر دریائے سخاوت، عالم علم دین
رسالت، خورشید فلک عدالت، دانائے امورات، دولت، رونق منید

ریاست، سبب چو وسخا، مجمع بذل و عطاء، نواب عظیم جاہ بہادر
مدظلہ العالی بر فلک مسند دولت دراشت پدر خود بتاریخ دوازدهم
شہر جمادی الاولیٰ ۱۲۲۱ ہجری مقدسہ سر بلند و تابندہ گردیدہ، جہاں را
یور افروز خود ضیائے کل بخشید۔ نظم تاریخ:

خلف ارجمند اعظم جاہ از ریاست چو بہرور گردید
خردم گفت از سر الحمد رونق مسند پدر گردید
دیگر تاریخ ۳۱ ۱۲

جب ہوار خشنود مسند وہ ماہ خو برو
جلوہ افروزی ہوئی ہر سمت تب اس ماہ کی
از سر الحمد ہاتف نے کہا سال جلوس
ہے منور مسند دولت منور جاہ کی

اللہ تعالیٰ از فضل لایزال خود این ہلال صاحب جمال را برقی
دولت و اقبال زیر سایہ ہما پایہ بہادر محلے مدظلہ العالی و جدہ امجدہ
و والدہ ماجدہ از چشم زخم بد مصئون و مامون و سال بسال تا
صدوسی سال در تزايد و بے زوال داشتہ، بحر طبعی رساند۔ محمد وآلہ
الامجد، اما بسبب صغر سنی برادر زادہ خود نواب عظیم جاہ بہادر از حکم
و اطلاع صاحبان گورنر کونسل بنگالہ و مدراس و شاہ ولایت فرنگ بہ
نیابت ایشان عثمان جمیع امورات دولت بدست اختیار و حکومت
خواستہ، چنان زینت انتظام بخشیدند، و سررشتہ محبت و یک جہتی
و آئین رسل و رسائل و نامہ و پیغام از اہل کینی شاہ فرنگ مرعی داشتند

که عالم از سر رشته و حسن و اخلاق و خلق و مروت و رویه و دانشمندی
ایشان رضامند و فرمانبردار. تاریخ منظم؛

آنکه لؤاب عظیمی و عظیم است بجای
کز نسیم خردش غنچه دولت بشکفت
شد چو ادناب مختار سرودش غیبی
لفظ مختار بسال سن مختاری گفت

و جناب لؤاب بیگم صاحب قبله مد ظله العالیه والدۀ ایشان
از رفقا سعادات اطوار و اطاعت و فرمانبرداری فرزند اقبال مند
بدل خورسند و جمیع اهل خاندان از خورد تا کلاں و همه ملازمین از
اذنی تا اعلیٰ بر عنایات بے نہایات لؤاب صاحب محلّی ممّنون و مشکو
بودند پیوسته مطیع و فرمانبردار اند. و همیشه با اعتقاد صادق خود از
شب ماه ربیع الاول مجلس فاتحه جناب رسالتکاب صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم، و از سیوم تا بہ پانزدہم بعد از نماز مغرب تا نصف شب
دیوان خانہ مکس محل را با قنادیل و فراش مزین ساخته از نقشہ مدینہ
معزز می سازند. و تمامی امرا و ارکان و علماء و مشایخین و ملازمین حسب
دعوت جمع شدہ، از تناول طعام فاتحہ تبرک و باستماع حدیث شریف
و مناقب بنوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم شرف و سعادت دارین حاصل
می نمایند. و صبح دوازدهم نیز تمامی اہل دعوت بالباس فاخرہ و
پاکیزہ حاضر شدہ از زیارت و پیرامونی دایر و سایر نقشہ مبارک
و استماع ختم حدیث و مناقب بہرہ اندوز شدہ، شریک محفل سرور

می باشند۔ و بعد از ختم، لؤاب صاحب ہر یک را بختیت خلعت و دو شالہ و شال و زر نقد حسب مرتبت، سرفراز و معزز می فرمایند۔ بست و یک ضرب توب تہنیت در باغ و بر قلعہ مدراس سر میکنانند۔ و حکم شلقہائے بنادیق ہم در فوج خاص می فرمایند۔ و تا فراغت ازین کار با دسترخوان طعام فاتحہ مبارکہ پھیلا می شود، از تناول آن مشرف می شوند۔

رنگے۔ ہم بریں منوال دعوت می شود بہمہ علا و فضلا و

مشایخین وغیرہ کہ ہر روز از شب ماہ اول ربیع الثانی بعد نماز مغرب حاضر دیوان خانہ ہمایوں محل شدہ، از تناول طعام فاتحہ شریف مجید کبریا، بادشاہ اولیا، سالک مسالک دین متین، مقبول سید ابراہام، اعظم جناب غوث الصمدانی پیر دستگیر عبد القادر رضی اللہ عنہ و باستماع ملفوظ شریف و مناقبات باکرامات معلیٰ معزز می شوند۔ حسب الحکم اہل دعوت با اعتقاد تمام حاضر شدہ، باستماع ملفوظات و مناقبات از سعادت ابدی بہرہ یاب می شوند۔ و صبح یازدہم نیز بہ باریابی مجلس طعام فاتحہ متبرکہ سرافتخار باوج فلک می رسانند۔ و دیگر فواج بزرگان دین حسب قالمون ماہ بیاہ تا یسرخ وار مقرر و جاریست۔ و ہر سال بہ بیستم ماہ ربیع الثانی جشن سالگرہ لؤاب غلام محمد غوث خاں بہلول امیر الہند والا جاہ طول اللہ عمرہ و دولۃ، و بدوازدہم ماہ جمادی الاولیٰ جلوس مسند نشینی لؤاب صاحب معلیٰ و بست و یکم جمادی الاولیٰ مجلس سالگرہ مبارک جناب بندگان حضرت لؤاب عظیم جاہ سراج الامرا بہلند دام انضالہ چنان بشوکت بسیار جلوہ ظہور می باید کہ عالمے از عنایات

جواہرات بحسب مرتبت ہر یک و خطابات و خلعت ، و دو شالہ سرفراز
و کامیاب شدہ اند و می شوند۔

رنگے۔ جناب بندگان حضرت نواب عظیم جاہ بہادر دام افلاہ
ممتاز الامرا امیر الملک بہادر راکہ وانا ئے عصر و قدر شناس ہر صاحب
قدر و کاروانی امورات دولت و خلق و مردت بے مثل ممتاز چہاں اند۔ و
سابق از کاروانی و فراست و ہم بر خدمت بخشی گیری فوجداری سرکار
معین و مامور بودند ، حال نظر بر لیاقت و دولت خواہی ایشان انتظام
امورات دیوانی بدست اختیار ایشان دادہ اند۔ وایشاں از راہ
خیر خواہی و دانشمندی چنانکہ در معین نواب والا جاہ جنت آرام گاہ
نواب امیر الامرا بہادر مغفرت مآب از خدمت دیوانی پدر خود سرفراز
شدہ ، سرگرم بند و بست امورات ریاست بودند ، وایشاں نیز بہم
قانون مطابق سررشتہ قانونات معینہ قدیم چہاں زینت و مقدمات
دیوانی شدند کہ نواب صاحب از بی کار پردازی ہا شاد و خرم و اہل کاران
دربار و متوسلان سرکار ممنون و مشکور۔ و ہم چہاں جہت حق رسانی
و فریادرسی و آسودگی خلایق و عزت داری اہل خاندان ، بدر آسمان عدالت
فرازندہ ، لوا ئے شریعت عمدۃ العلماء مفتی بدر الدولہ بہادر کہ برادر
عزیز القدر شرف الملک بہادر حال بخشی دولت را بر مسند شریعت
محمدی صلی اللہ علیہ وسلم قائم فرمودند۔ تا گلزار شریعت از آبپاری
معدلت و دادرسی سرسبز و شاداب باشد۔ و ہر یک کلیمین داد حق خود
جیب و دامان استحقاق را از گل مراد حق رسی مملو دارو۔ و بر کار منفذ

احکام عدالت که سابق مولوی جمال الدین حسین خاں معمور بود.

و درین ایام از باعث نا فهمی بسبب بودن قیام بر رویه مولوی رام پوری از خدمت معزول نموده مولوی احمد کلیم خاں شخصه لایق و ذی فهم را قائم مقام او فرموده مقرر ساختند. و چون بعضی قضایا و مقدمات مردم که در حضور می آید حسب الحکم حضور که ممتاز الامراء بها در اکثر در کچهری دیوانی وجه احسن در یافتن بخوبی فیصله اش می دهند. و مولوی شهاب الدین خاں در مدرسه علاقه سرکار جهت مدرس مردمان طالب العلم مامور تا عالم از علم دین بهره اندوز باشند و بر دریافت آن مفتی بدرالدوله بها در متوجه و اعظم نواز خاں فرزند حاجی مغربی صاحب که از قدمائے نواب صاحب جنت آرامگاه بودند، او شان را بر خدمت قدیم او متولی مساجد مامور، و قدرت الله خاں بر خدمت متولی مقبره شریف جناب نواب صاحب رحمت مآب و نواب رضوا مآب در مسجد کلاں جامع سرگرم و بروز شنبه که روز تعطیل علمائے دین است، همه بوقت دربار چنانچه قاضی سید عبداللہ خاں و مولوی جمال صاحب و غیره علما حاضر حضور گردیده، کلمه کلام دین آئین و مباحثه مسائلات دینی تا دو سه گھڑی نموده حاضر حضور می باشند. و خود بدولت از علما بجز قال الله و قال الرسول چرنے دیگر نه فرموده. و از درباریاں عرض و معروض شنیده، بوقت عصر از دربار برخاست شده، نماز عصر با جماعت کثیر خوانده بدستور معمول بدون سواری تشریف فرمائشوند. و بروز جمع که روز عبادت معبود حقیقی

است ہمہ کچھ یہائے دولت و دربار موقوف فرمودہ، متوجہ بر عبادت حق می باشند۔

رنگے۔ بفضل الہی در ۱۲۴۳ ہجری کہ در اوایل زمان دولت و اقتدار خود بدولت بنا پر شادی بسم اللہ خوانی نواب برخوردار برادر زادہ عزیز خود نواب غلام محمد غوث خاں بہادر امیر الہند والا جاہ علیہ السلام عمرہ و دولۃ کہ مکان دارالامارہ والا جاہی دیوان خانہ کلاں کلس محل را درست و مصفا کنانیدہ، از فرش مخملی و بانا تی با درخت قنادیل ہائے رنگ برنگ و دیگر قنادیل آویزاں کونلی و دوشاخہ ہر یک بجائے موقعہ داشتہ، رویروئے دیوان خانہ سائبان کلاں بانا تی سرخ و اندرون دیوان خانہ از تخت زرین با شا میانہ شکل زینت بخش مکان کنانیدہ، تقسیم خلعت ہائے کارچوبی و مہر مات وجورہ ہا در دامن اقسام رنگ برنگ بعدگان اہل قرابت و ارکان واسعیان و جمع ملازمین، و سوائے این بہ ہمہ علاقہ داراں رسیدہائے کپنی از زن تاملد و از طفل تا پیر و جوان حسب المراتب ہر یک سرفراز فرمودہ، تقسیم تور ہا و شیرینی از دو خوانی تا ہفت خوانی و تقسیم سیدہ بمنشیاں وغیرہ عنایت فرمودہ، در شادی محل آغاز شادی مکتب کردہ، ہمہ بی بیان اہل قرابت وغیرہ را جمع آوردہ، و در دیوان خانہ باغ تاسۃ چار روز مجلس ضیافت و نعمۃ طرب مقرر فرمودہ بہ زینت تمام حسن انصرام دادند۔

و جناب ہندگان از راہ عنایات پدری نواب برخوردار را از لباس مکمل و زرین با جواہر آراستہ فرمودہ بوقت پنج گھڑی شب

اول برائے رونق بخشی مجلس با جلوس دولت از روشنی و آتش بازی بسیار
بمثل برات از شادی محل تا بدیوان خانہ کلان کلس محل در باغ والا جاہی آوردہ،
بر تخت زرین نشاندہ، بعد گان و ملازماں از خطابات و جواہرات و دو شاہہ
رنگ برنگ معزز و کامیاب فرمودہ، تقسیم عطر و پاندان می کنانیدند و بدین
منوال روز بروز مجلس جشن مذکور روز افزونی می شد۔ و بروز رسم مکتب شاہ تخیل
زیادہ تر ہزار ہا عالم جمع آمدہ شریک مجلس شدہ بہرہ ور شدند۔

مگر ایں مولف بسبب قصور طالع از باعث چند در چند حاضر مجلس
مذکور نہ بود کہ میر خورشید حسن موسوی رفیق ایں عاجز چند ابیات ہندی بطور
غزل دعائیہ دریں جشن سراسر حسن گفتہ بود دریں سوانحات بہ تحریرش آورد۔

غزل
جیکہ نواب زماں منہ سے کہا بسم اللہ
تب ہوئی چنگ و دف و نئے سے صد البسم اللہ
بلبلانِ چینِ فرح لگے ہونے نثار
غنچہ لب اس کا جو پڑھنے کو کھلا بسم اللہ
عند لیانِ گلستانِ سترت بولے
ولہ کیا صاف پڑھا نامِ خدا بسم اللہ
کہتے ہیں پیرو جاں خور و کلاں از سرِ ناز
چشم بدور کہاں آیا ہوا بسم اللہ
ہوئی مقبول یہ خورشید حسن سے یارب
جو دعا کہتا ہے کہ کہ کے صد البسم اللہ
سایہ میں جدہ و ماور و چچا کے اس کے

اس کی اولاد کا تو اس کو دکھا بسم اللہ
ہے صلہ اس کا دو سالہ وگہر خلعت و زر
پر جو تو چہتا ہے فی الوقت ولا بسم اللہ

رنگے۔ جناب نواب صاحب قبلہ مدظلہ العالی ازرائے مہر انجلا
خود گلستان تازہ بہار ریاست بلآب فراست چناں بہار آرا فرمودند کہ
بلبل خامہ دوزباں در تحریر تو صیفش و زبان نکتہ بیان در تقریر تعریفش
عاجز و قاصر۔ و عمارات قدیم و جدید دارالامارۃ خاص و مکانات و محلات
شادی محل را بہ نہج زینت تعمیر فرمودند کہ از احاطہ تحریر و تقریر بیرون
وافزون۔ بیت

زہے صفائے عمارت کہ در تما شائش
بدیدہ باز نگر دو نگاہ از دیوار

و در ۱۲۴۷ ہجری عمارتے برائے نشستگاہ خود در شاوی محل بر شارع
عام تعمیر فرمودہ اند۔ عجب عمارتیںست مسرت افزا، وزہے بارگاہیت
دلکشا، کہ رفعتش رفیع ترا از رفعت ایوان آسماں، و وسعتش وسیع تر
از وسعت جہاں، کہ میرخورشید حسن موسوی در تمارت بخش چند ابیات
قطعہ بند تیار ساختہ بوساطت این نیازکیش گذرانید۔

چوں رئیس زمان و صاحب جاہ
زینت تخت و رونق دیہیم
کردہ تعمیر یک عمارت نو
کو دریں دہر مہست رشک نفیم

قصر بار فحّٰتہ نہ دید چشیں
 چشم پیر فلک بہ ہفت اقلیم
 شد چوں آراستہ بہ فضل خدا
 وز طفیل رسول رب کریم
 سال تاریخ گفت ہا تف غیب
 چشم بد دور بارگاہ عظیم
 بانیش باد با حصول اِمرام
 اندریں قصر دیرگاہ مقیم
 دار دامید ذرۂ خورشید
 سرفرازم کنی ز فیض عمیم

و دو تاریخ دیگر ہم ۱۲۲۸ ہجری گذرانیدہ بود۔ نظم

تیار چو شد عمارت خاص زان روز مراست ورد دائم
 یارب بخت نبی دآل پاکش ایوان عظیم باد قائم
 یارب بخت نبی بیداری ایوان عظیم جاہ قائم
 رنگے کیفیت شان و توزک در بار و سجمل دولت عظیم۔
 الحمد للہ جابندگان حضرت نواب عظیم جاہ سراج الامرا بہادر دام غایتہ
 تار سیدن سن شعور نواب برخوردار، برادر زادہ عزیز القدر بجاں برابر
 امور دولت و ریاست خود حاکم و مختار بودہ، دولت و رثی خود را بوجہ امن
 روشن و منور ساختہ ہر یک امر را بادانائی و عقل و فراست شای رونی
 بخشیدہ، و مکانات ریاست را آراستہ و مزین ساختہ چند کچہرہ ہائے

دولت بمکان علمدہ علمدہ در باغ کمان خاص دار الامارہ والاحبابی،
 دراں یکے دارالعدالت عالیہ، ودیگرے کارِ صدارت در علاقہ شفق
 عمدۃ العلماء بدر الدولہ بہادر، وثانیاً کچہری منفذ احکام بعلاقہ مولوی
 احمد کلیم خاں، وثالثاً کچہری بخش گری در علاقہ شرف الملک بہادر بخشی
 دولت، ورابعاً کچہری خاںسامانی بعلاقہ امیر نواز جنگ بہادر میرساں،
 وسوائے این جلو خانہ وغیرہ، کارخانہ جات ریاست در تحویل ہریک
 داروغہ بہریک جامعین ومقرر، کہ بر تعین اوقات نوکری ہریک در
 کچہریہائے خود حاضر آمدہ، از خیر خواہی و کفایت شعاری در امورات
 سرکار سرگرم می مانند۔ وباقی کچہریہائے دولت دارالامارہ شادی محل
 از دوازده ویک گھنہ روز گذشتہ کہ کچہری خزانہ و کچہری دیوانی و کچہری متقیج،
 بعلاقہ ممتاز الامرا امیر الملک بہادر مدار المہام و دیگر کچہری دارالانشاء
 انگیزی در علاقہ منشی محمود علی خان بہادر و کچہری دارالانشاء خاص
 فارسی بقلم دان برادر عمر نواز خاں در علاقہ راجہ بھگونت رائے دیابہادر
 میر منشی حضور آمادہ شدہ کہ ہریک بر امورات دولت سرگرم ماندہ،
 ہمہ کواغذات حساب و عنایت نامجات وغیرہ تیار می سازند۔

چونکہ حضور اعلیٰ بوقت سہ گھنہ روز از محل سرائے خاص
 رونق بخش ایوان دولت شدہ، بعد از فراغ نماز ظہر مسند دربار را از
 قدوم میمنت لزوم خود روشن می فرمایند۔ آن وقت عرض حاضری مجرائی
 بحضور می شود۔ بعدہ ہمہ مجرائیاں ہریک حاضر حضور گردیدہ، بہ پایے
 آداب گاہ استادہ مجرا بجا آوردہ۔ بعضے می رفتند۔ و بعضے حاضر حضور

چنانچه شرف الملک بهادر و مفتی بدرالدوله بهادر و عزیز نواز خان بهادر
 و اعظم نواز خان بهادر و قدرت اللہ خان، و محمد فخر الدین خان و حکیم تقی نواز
 خان بهادر و حکیم حافق یار خان و منعم نواز خان و دیگر پنج شش اشخاص
 از اہل خاندان کہ حاجی محمد صلابت خان نصیر الملک حال ہر روز
 و گاہ گاہ غلام محمد مطہر علی خان و حسام الملک بہادر حال و غیرہ
 حاضر حضور گردیدہ، معروضات خود را بعرض می پرداختند، و ملتئم خان
 عرض بیگی چند عرائض حاجت منداں بر پشت آن غلامہ مضمونش
 بہ تحریر آوردہ، بہ نظر مبارک حضور می گذرانند و ہم این عاجز بسبب
 کامیاب بودن از خدمت ناظری دارالانشائے خاص فارسی اکثر حاضر
 دربار و منشیان دارالانشائے خاص فارسی کو اغذات علاقہ کچہری خود را
 گرفتہ نیز حاضر حضور، آن وقت کہ ممتاز الامر بہادر مدارالمہام بایک دولتی
 و متصدی خزانہ و دیوانی حاضر دربار گردیدہ، آنچیکہ عرض کردنی است
 بعرض رسانیدہ، کو اغذت ہر مقدمات و فیصلہ معاملہ عرائض گذرانیدہ،
 دیروزہ بحضور گذرانیدہ جوابات حاصل کردہ، بر کو اغذات علاقہ خزانہ
 و غیرہ دستخط خاص مزین می کنانیدند و عرائض حال حاجت منداں کہ بحضور
 می باشند، بعد از ملاحظہ نظر مبارک، حکم حضور از دست منشیان بران
 ارقام یافتہ سپرد علاقہ کچہری دیوانی می شود و سررشتہ دار خاندان
 بر طبق معمول رسید ہائے ماہواری علاقہ خاندان و غیرہ بنظر مبارک
 حضور گذرانیدہ، بیض از دستخط خاص برانہا مزین کنانیدہ بعدہ
 برائے ثبت نمودن ہر خاص بحضور عرض می دارند و بعدہ ممتاز الامر

بهادر حسب الحکم حضور صندوق مهر خاص بحضور آورده، از دست
 خود مهر حضور بر رساید و غیره ثبت می شود. و اگر آن وقت عنایت
 نامجات نیز تیار باشد بر آن هم دستخط و مهر حضور ثبت می کنند.
 و نشی محمود علی خاں بهادر کو اغذات انگریزی با ترجمه اش بحضور
 آورده، کیفیت آنها مفصلاً عرض نموده، جوابات از حضور حاصل کرده، کچری
 خود رفته اجرائے حکم حضور می نمایند. و نواب صاحب، برخوردار نواب
 غلام محمد غوث خاں بهادر والا جاہ طول اللہ عمره و دولۃ اگاہ گاہ بوقت
 دربار بحضور عم بزرگوار والا تبار با ہم نشینان خود حاضر گردیده، آداب
 بجا آورده، از حکم عم بزرگ خود بالائے مسند ہمراہ، خود بدولت تا یک
 دو ساعت تشریف می دارند. و حضور از راه عنایات و توجهات مهر
 پدری بنواب برخوردار برادرزادہ عزیز خود ز خندہ روی کلمہ کلام
 نصیحت بزرگانہ و نہایتش بعضی کو اغذات مقدمات دولت بطور تعلیمانہ
 آگاہ فرموده، مفتخر می فرمایند. و بعدہ نواب غلام محمد غوث خاں بهادر
 والا جاہ طول اللہ عمره و دولۃ از حضور عم بزرگوار والا تبار مرخص گردید،
 بدولت خانہ خود تشریف فرما می شوند. او تعالی شانہ این گل گلزار
 دولت دریاست رادر زیر سایہ بلند پایہ جدہ امجدہ و والدہ ماجدہ
 و عم بزرگوار شای تا صد و منی سال سلامت داشتہ بامراد فریادید.
 بمنہ و کرمہ و جناب بندگان حضرت نواب صاحب دام افضالہ
 و عنایتہ از راه الطاف و عنایات پدری برائے تعلیم و تدریس
 و تادیب برادر زادہ عزیز القدر بجاں برابری نواب برخوردار نواب

غلام محمد غوث خان بہادر امیر الہند والا جاہ طول اللہ عمرہ و دولۃ بعض
اشخاص عمدہ از ارکان و اعیان دولت لایق و شائستہ مزاج و عالم
و ذی فہم را متعین نواب ممدوح طول اللہ عمرہ و دولۃ، فرمودہ، متوجہ
پرور یافت حالات یومیہ آنجا می باشند و مردمان متعینہ مرقوم الصدر
حسب القرار و او جناب بندگان حضرت نواب صاحب دام افصالہ
و عنایتہ، بر اوقات خود ہر یک حاضر حضور نواب برخوردار طول اللہ
عمرہ و دولۃ، گردیدہ، متوجہ بر تعلیم و تدریس شاں بودہ، ہر روز حاضر دربار
جناب بندگان حضرت نواب عظیم جاہ دام عنایتہ شدہ کیفیت آنجا
بعرض می رسانند و جناب بندگان حضرت نواب صاحب دام عنایتہ
از امور دربار فراغت یافتہ، برخاست از دربار شدہ، بعد از ادائے
نماز عصر برون سواری تشریف فرما می شوند۔

بیان توجہ و الطاف و عنایات و سرفرازی بر حال رفقا و جناب بندگان حضرت نواب صاحب دام عنایتہ

و در اہل خاندان دوستہ شخص از رفاقت حضور سرفراز و
مفتخر، چون از عنایات حضور این نیاز کیش و اعتقاد الملک عبد الحمید خان
بہادر از زمان دولت جناب نواب صاحب رضوان مآب اشفاق
و عنایات آن قدر کہ بود روز بروز زاید در تحریر نمی آید۔ او تعالی شانہ

سایہ ہماں پایہ حضور تا صد و سی سال با جاہ و حشمت سلامت داد
 کہ جناب عالی از راہ رفقا نوازی سال بسال بہ تقریب چیزے از رسم،
 و گاہ گاہ بے تقریب از راہ عزت بخشی در کلبہ ہائے بے نور را
 از قدوم فیض لزوم خود روشن و منور فرمودہ، و نیز در رسوم و غیرہ
 از اعانت زرقہ بحسب ضرورت کار سرفراز و معزز می فرمایند۔
 و عزیز اللہ خان بہادر اشرف جنگ بر منصب رفاقت بودہ، روز و شب
 حاضر حضور ماندہ، از جمیع امور سرفراز و ممتاز، و مصباح اللہ خاں بہادر
 از قدیم الایام در رفاقت حضور بردار و غلگی توشک خانہ سرکار مفتخر بودند۔
 و حضور نظر بیاس قدامت و رفاقت شاں از راہ خداوندی بخطاب
 ملتزم جنگ باد و شالہ و جواہر سرفراز فرمودہ، بغایت خدمت
 میر سامانی کار خانہ جاگیر حیدر آباد معزز فرمودہ روانہ آن صوب
 فرمودند۔ و حفیظ اللہ خاں بہادر حافظ یار جنگ کہ حافظ قرآن،
 و عالی رتبت، بلند مرتبت، و رفیق قدیم خاص جناب نواب صاحب
 رضواں آب و ہم رفیق حضور از زمان صاحب زادگی تا زمان
 دولت با منصب و مراتب و بغایات جواہر معزز و مفتخر بودہ،
 بہ پائے رفاقت ہمیشہ حاضر و سرگرم، و حضور ہر سال بیاس رفاقت
 و عزت بخشی شاں حسب العرض اوشاں روزے در ایام اقدس
 ماہ ربیع الاول برائے زیارت مبارک آثار شریف بخانہ اش
 و بردز دیگر بتقریب مجلس جشن تولد اقدس حضرت سرور دو عالم
 محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم، بموجب معمول نواب صاحب

رضواں آب بعد از مغرب کہ حفیظ باغ رو بروئے دروازہ عظیم
باغ است با عہدگان اہل دربار و غیرہ رونق آسجاشدہ بعد از
فاتحہ شریف از تناول طعام خاصہ سرفرازی فرمایند۔ و دیگرے
حکیم حاذق دست شفا بر شفاخانہ حضور و در رفاقت خاص کہ
حکیم جمال الدین خان بہادر حکیم یار جنگ با منصب و مراتب و جواہر
سرفراز و مفتخر شدہ، ہمیشہ حاضر حضور و وجیہ الشہان بہادر کہ
رفیق قدیم حضرت لواب صاحب رحمت آب اند، وایشاں بحسب
مرتبہ خود از خدمت و غیرہ سرفراز گردیدہ، و در رفاقت حضور
ہر روز سرگرم۔

رنگے۔ کہ خود بدولت از راہ عنایات و الطاف خداوندی
بہر یک علاقہ دار رسید کپنی چہ از اہل خاندان و چہ از اہل مردمان
غیر، خواہ در ماہہ دار و خواہ پنشین باشد بعد از رحلت مالک رسید
و غیرہ از سعی و دستگیری خود در کپنی بنام اولادش اجوائے محاش
در عرصہ قلیل بنام اولادش کثانیدہ از سرکار دولت مدار سرفراز
و سر بلند می فرمایند۔ و در اہل خاندان و یا در عہدگان در بابہ اہل کاران
و غیرہ اگر کسے را لایق و ذی فہم بینند، بجائے پدرش از خدمت
و خطاب و منصب پدراں را سرفراز و گامیاب می فرمایند۔ الحمد للہ
ازیں دربار فیض مدار کسے از مدعائے خود محروم نگردیدہ، بحسب
حاصلہ و مراتب خود را سرفراز و گامیاب می شوند۔

و تعالی شانہ این در امید را تا یکصد و سی سال، با جاہ

و شمت ویرگاہ سلامت دارد۔ بمنہ و کرمہ و سوائے دیگر اعیان
وارکان دولت از راه سرفرازی بغایات خداوندی بروز جشن
جلوس و سالگرہ مبارک، و دیگر جشن بحسب حوصلہ ہر یک از
عنایت خلعت و جواہر و خطابات سرفراز و مفتخر می شوند۔

رنکے۔ ہر سال جناب بندگان حضرت لؤاب صاحب

دام افزالہ در ایام عرس شریف حضرت بدو شہید صاحب علیہ
الرحمۃ و حضرت پیر پهلوان صاحب قدس سرہ بموجب قرار داد
لؤابین مرحومین خیمہ ہائے خاص و خرچی بدرگاہ آنہا فرستادہ نصب
کنانیدہ، اسباب ہمہ کار فائنات روانہ فرمودہ خود بدولت مع محلات
و جمیع ملازمین و کارپردازان با تجمل بسیار تشریف فرمودہ، از فاتحہ خوانی
سعادت ابدی حاصل کردہ، از انعامات و تقسیم بختہ و غیرہ بحسب
مراتب ہر یک را سرفراز فرمودہ، یک دوروز در آنجا بطریق سیر بودہ،
مراجعت بدولت خانہ خود می فرمایند۔

رنکے۔ اکثر در ایام تابستان بطور سیر در باغات سرکار

دو لنگار کہ ہر باغ از تراکم اشجار و نہر ہائے آب رواں و چشمہ ہائے
رشک گلستان چنانست مع محلات تشریف فرمودہ، دو سہ روز
در آنجا بسیر مشغول بودہ بدولت خانہ می آیند۔

چنانچہ بعد عرس شریف جناب لؤاب صاحب قبلہ رحمت

مآب بچہاد ہم شوال المکرم ۱۲۴۵ ہجری برائے سیر روشن باغ کہ برب
دو سید آباد واقع است در آنجا یک بنگلہ گاہے بہ نہایت

خوش اسلوب مانند عمارت تیار و از فرش و فروش قالین رنگارنگ و قنادیل اقسام گوناگون آراسته، با بجا اطراف و جوانب آن خیمه با متعدد استاده کتانیده، با محلات و ارکان دولت و تمامی اهل قرابت تشریف فرموده، تا ہفتم ماہ ذی حجہ بصرف ہزار ہاروپہ سکونت داشتہ، شب و روز در انواع سیر و شکار مسرور بودند۔ و کارپردازان و جمیع رفقاء حضور و این عاجز نیز شریک سیر بودہ، سرفراز و متماز بود۔ و عنایات و اشفاق جناب حضرت لواب بیگم صاحبہ قبلہ و جناب خداوند نعمت و افاضلہ بحسب مراتب ہر یک بر حال ہر یک، و ہر یک بتقرر دو قتبہ طعام از انواع نعمت با، و اقسام فواکہ سرفراز و کامیاب۔

در آن وقت این اضعف العباد شب و روز بسبب انتقال کینز زہرا محل اول این عاجز بنسی خاص حضرت لواب صاحب قبلہ جنت آرامگاہ والدہ نور چشم افتخار الملک نصیب الدولہ محمدی میاں طول عمرہ از غم و الم حالتی داشت کہ خدائے تعالیٰ نصیب کسے نہ نماید۔ و بسبب پراگندگی خانہ خواب و خور تلخ و ناگوار شدہ بود۔ حق تعالیٰ ذات مبارک جناب بندگان حضرت لواب صاحب شفیع مارا با دولت و حشمت بر سر ما دولت خواہاں آباد و قائم دارد کہ ہر مصیبت زدہ در دو غم آفت رسیدہ رنج و الم را از راہ عنایات خداوندی، بجمع وجہ تشفی و تسلی می فرمایند۔ و این عاصی را نیز برائے رفع حزن و ملال در سیر یا فرمودہ شریک سیر و تماشا با فرمودند۔

بخاطرم آمده که بسامحلات برادران از قضاے الہی برحمت
حق پیوستہ، آنہا نظر بر بے آرامی و پریشانی امورات خانگی از
عنایات و سرفرزانی جناب بیگم صاحبہ قبلہ و حضرت لؤاب صاحب
دام افضالہ خانہ داری تازہ نمودند و می نمایند۔ من ہم اگر بخواہم
از اعانت و دستگیری حضورین خانہ بربادی خود مبذول بہ
خانہ آبادی خواہم کرد۔

روزے دریں مقدمہ بحضور جناب لؤاب بیگم صاحبہ قبلہ
بنوعے عرض نموده بحاصل مدعائے خود منظر و جویائے وقت
خوشحالی لؤاب صاحب بودم۔ وقتے دیدم کہ مزاج لؤاب صاحب
معلے مایل بہ تفریح بشاشت کمال است، عرض کردم کہ بسبب رطت
والدہ لوز چشم افتخارالملک نصیب الدولہ بہادر بالوزاع تکلیفات
امورات خانہ گرفتار و مبتلا می باشم۔ اگرچہ مزاج عاجز بالکل بنخانہ داری
تازہ راغب و مائل نبود، اما لاچار نظر بر نہایت تصدیح خود
می خواہم از اعانت و عنایات و دستگیری آنجناب خداوند نعمت
و حضرت لؤاب بیگم صاحبہ قبلہ خانہ داری بکنم۔

چونکہ شادی سابق این عاجز در ۱۲۰۶ ہجری در زمان جدم
جناب لؤاب والا جاہ جنت آرامگاہ با خرچ مبلغ خطیر بتکلف بسیار
از صبیہ غالبائے عاجز لؤاب ملک النساء بیگم قبلہ شدہ بود، دریں زمان
کے دفتر دیگہ بہمہ وجوہ در غزو مرتبت ہمسر بیگم مرحومہ در برادری
خودندیدہ۔ می خواہم از انفعال الہی، این شادی دومی خود در غیر تکلف

کہ نجیب الطرفین و از آل رسول الثقلین صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ
 وسلم باشد نمایم۔ چنانچہ جدم لؤاب والا جاہ جنت آرامگاہ و جہ خودم
 لؤاب شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر و جناب بندگان حضرت
 لؤاب اعظم جاہ بہادر رضوان مآب شادی اولین خودہا در زمرہ سادات
 بنی فاطمہ نمودند۔ سوائے اینہا آن خداوند نعمت، و شفیع و کرم فرمائے
 ما را حق سبحانہ تعالیٰ یک صدوسی سال با حشت و اقبال سلامت دارد،
 شادی اول از سادات بنی فاطمہ با خواہر خود حقیقی محل خاص حضرت
 لؤاب صاحب رضوان مآب فرمودہ بودند۔ و شادی اول و دوم جناب عموم
 امیر الدولہ عبدالقادر خان بہادر و برادر م رئیس الامرا بہادر سراج الملک نیز
 در غیر کف شدہ بود۔ علی ہذا القیاس شادی اولین و دویمی خودہا بعضے
 بعضے مردم اہل خاندان والا جاہی در غیر کف نمودند۔ دمی نمایند۔ لہذا
 نظر بران نیاز مند ہم امیدوار است، اگر حکم حضور آن خداوند نعمت مآثر صدوریابد
 بنایات عالی و حضرت لؤاب بیگم صاحبہ قبلہ شادی دویمی خود در غیر کف می نمایم۔
 الحمد للہ والمنة۔ بحجہ استماع عرض نیاز مند ارشاد گردید۔
 بسیار مبارک است کہ خانہ آبادی شما موجب خوشنودی من است۔
 این نیاز کیش بعد از قبولیت عرض خود آداب شکریہ بجا آورده، ازاں
 زماں در تجویز خانہ آبادی بودم۔ بعد چندے، حسب خواہش من بدریافت
 آمد کہ نیری کلان جناب سید محمد صاحب بیجاپور مغفور کہ یکے از مشائخ
 قدیم و سید عالی خاندان صحیح النسب و نجیب الطرفین ساکن محمد پور
 مساعیہ عابدہ بیگم عرف عمدہ بیگم کہ سلسلہ قرابتش بمیر اسد اللہ خان

بهادر کتان مرحوم که والا خاندان و عالی دودمان و مشیر امور دولت
 والا جاہی، عمدہ امرائے ذی مرتبت، دولت خواہ سرکار بندگان حضرت
 منصب دار دربار آصفیہ، ودیوان رئیس کرناٹک نائب صوبہ دارالندو
 محمد پور عرف آرکاٹ بودند، می رسید باز دواج خود مناسب و آستہ
 بہ ہزار جد و کد از معرفت میرمنور حسین و میرعباس حسین فرزندان میر
 علی یار خاں مرحوم مقرر نموده، میرخورشید حسن موسوی بنسہ میراسد اللہ
 خاں بہادر حال خلف میراسد اللہ خاں بہادر کتان مغفور رفیق قدیم خود
 را برای آوردن عروس و اقربائے ایشان از محمد پور بتارتخ بیت و ہم
 شہر ذی قعدہ ۱۲۴۵ھ ہجری روانہ نمودم۔ میر مسطور اندرون بست روز
 معہ عروس و غیرہ داخل مدراس شدند۔ این نیازمند بعد از فراغت
 فاتحہ سالیانہ اول بیگم محمد خود، از اطلاع جناب لواب بیگم صاحبہ
 قبلہ و جناب لواب صاحب شفیق ما دام غنایت، بسبب عدم ہمدست
 اخراجات شادی حسب مرتبت خود، پچہار دہم ماہ مبارک ذی الحجہ مذکور
 زیر لوائے حضرت رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم در
 کرم پاک و عمارت جعفری پهنوار کہ ثانی الحال در خریدی خان عالم خاں
 بہادر سلمہ اللہ تعالیٰ آمدہ است، رفتہ بفضلہ آغاز شادی از آئین
 رسومات و کہن بایری و برات و جلوه و غیرہ لوازمات طرب نمودہ،
 در پنج شش روز بانصرام رسانیدہ، نوزدہم ماہ ذی الحجہ سنہ الیہ
 از کرم پاک بطوریکہ عروساں را می آرند، داخل باغ سکونت خود
 موسوم با جہی باغ المعروف بباغ کٹن کہ خریدیش برضامندی طہن

در مهر بیگم مرحومه مغفوره خود داده سبکدوش شده بوم، بیگم حال را
 در آن جوئی باغ مذکور فرود آورده، رسومات دیگر عروسی از دست
 کیلین خود ادا کنانیدم. و روز دوم که مجلس سالگه این عاجز بود، جناب
 حضرت لؤاب صاحب محلّے بموجب معمول از راه عزت بخشی که
 سال رونق افزای شدند، تشریف شریف ارزانی فرموده، در زنانہ ہم
 عزت بخش شده، بیگم حال را از دست مبارک خود بغایت مهر خطاب
 بنجم النساء بیگم معزز و مفتخر، و بخلعت کارچولی و دو شالہ گلناری
 کامیاب فرمودند. و حضرت لؤاب بیگم صاحبہ قبلہ از اشفاق و
 عنایات بزرگانہ خود که میزدول حال ماکتریانست یک جفت مردارید
 نتمہ و لچمہ بیش قیمت از سرکار دولتمدار خود معرفت بڑی بی بی،
 منکوجہ لؤاب صاحب جنت آرامگاه بسمل این عاجز عنایت فرمودند.
 و لؤاب صاحب بغایت خداوندی از اعانت و دستگیری خرج شادی
 از سرکار فیض آثار سرفراز فرمودند.

و بعد چندے حضرت لؤاب بیگم صاحبہ قبلہ بتوجہات
 بیہ نہایت در ۱۲۲۶ھ ہجری در جشن سالگہ مبارک جناب لؤاب
 صاحب محلّے از راه عزت بخشی، محل عاصی را در حضور مجلس نشاط
 یاد و باریاب فرموده، یک کشتی زر و سحر و نمائی معہ پاندان و عطر دان
 و گلاب پاش و چنگیر گل عروسی با اشفاق بسیار عنایت فرموده، در
 ہمسران و ہم چشماں سرفراز و سربلند فرمودند. و از زبان گوہر قتال
 چند سخنان عزت بخشی در حق بیگم مذکورہ ارشاد فرموده، مخاطب ۱/۲

بحاضرین مجلس شدہ فرمودند۔ چونکہ شادی ایشان از رسومات دکن
 بظہور آمدہ اداۓ رسم تہال کہ قانون رسم گویامو است نکر دم و تاقہ
 رسم گویامو دادن تہال آنست کہ اگر عروس بخانہ کسے از ہل قرابت
 سہرہ بستہ آید، صاحب خانہ اداۓ رسم تہال نماید۔ و بسبب
 نشدن شادی ایشان از رسم گویامو رسم تہال ننمودہ، فقط کشتی زر
 در رونمائی و گل و غیرہ دادہ شد۔ و قیل از چند سال بیگم مذکور نیازمند
 بہت ملکیت خود، خانہ متصل احمدی باغ خزیدہ، مسٹی بہ خورشید محل
 نمودہ، از حکم و اطلاع جناب حضرت لواب بیگم صاحبہ قبلہ و جناب
 لواب صاحب فرود آمدند۔ چنانچہ میر خورشید حسن موسوی در
 تاریخ آن چند ابیات قطعہ بند کہ تصنیف نمودہ گذرانیدہ بود،
 اینست۔ نظم :

چونکہ نجم النساء بعہد عظیم	خانہ در وقت مشتری بخرید
راقم وصف آن عطارد شد	ز حل و مرتیخ پاسپاں گردید
باقمر زہرہ گفت تاریخش	از سر جاہ، منزل خورشید

پیوستہ عنایات لواب صاحب شفیق ما بر حال ما دولت خواہاں
 چنان مبذول است کہ زبان قلم و زباں در تحریر و توصیف شاں
 عاجز و سرگرداں۔

نظم

الہی تو این خانہ آباد دار	عظیم زماں را تو دل شاد دار
کہ این ذات والا است عالم پناہ	ز ہے حاکم صاحب عز و جاہ
ز ہے فیض بخش و امیر زماں	بعدل و عدالت چو نو شیر و اں

کے گر کند بر درش التجا شود شاد از حاصل مدعا
الہی بحق نبی الوری بہر دو جہاں حاجتش کن روا

گلدستہ چہارم از گلزار چہارم از تہذیب و تمدن ہجری

در بیان تشریف آوری شاہزادگان دہلی از اولاد و
اطفال شاہ تیمور در مدراس از زمان نواب والا جاہ
جنت آرام گاہ تا زمان ہندوگان حضرت نواب عظیم جاہ
بہادر دام افضالہ و بیان فہرست خاندان الوری والا جاہی
و خیر الدین خاں و اولاد و خاتمہ در عرض حال مولف۔

میرزا ہمایوں بخت بہادر شہزادہ عالی مرتبت در تہذیب و تمدن ہجری معہ
محلات در حین نواب والا جاہ جنت آرام گاہ باتشیں بسیار داخل مدراس
شدند۔ روزے جناب نواب صاحب ممدوح دربار خود را در کلس محل
مثل دربار شاہی آراستہ، آل شہزادہ عالی قدر را موافق منصب و
مراتب شاں طلبیدہ ملاقات حاصل کردہ، با نواب عمدۃ الامر بہادر
و افتخار الدولہ بہادر و مبارز جنگ بہادر و سالار جنگ بہادر و غیرہ
دیگر ملازمان روانہ مکان فرود گاہ ایشا واقع میلاپور در حوالی محمد کمال
فرزند حضرت نواب صاحب قبلہ شہید کہ بخیریدی سرکار آمدہ بود۔

و سابق برائے ایشان از فرش و شامیانہ و مسند و قنادیل آراستہ
کنانیدہ بودند، نمودند۔ روز دوم خود بدولت بہار دید شاہ رفتہ
از ملا دمت مسرور شدہ، و بہارز جنگ بہادر و دیگر حاضرین مخاطب
شدہ بفرحت تمام ارشاد فرمودند۔

مصرع شکرِ نعمت ہائے تو چند آنکہ نعمتہائے تو

ہزار ہا شکری کم بدرگاہ خالق بے نیاز خود کہ کلیہ این فقیر حقیر غلام پیر
دستگیر حضرت محبوب سبحانی، و دولت خواہ ازلی محمد علی فدوی حضرت
ظل ربّانی، محمد معزالدین علی گوہر شاہ عالم بہادر بادشاہ غازی خلد اللہ
ملکہ و دولت از قدم مبارک این شہزادہ بلند تبار اولاد تیموریہ منور
و روشن نمودہ، معزز و مفتخر فرمود، و باعث زینت دولت و ریاست
این ذرہ بے مقدار گردانید۔ و ہمیشہ تا زندگی خود بجمع وجوہ خیر گران
ایشان بودند۔ و جناب لؤاب سلطان النساء بیگم صاحبہ رابطہ سوال
و جواب و طریقہ محبت و واد از فیض النساء بیگم صاحبہ محل عالیہ
شہزادہ موصوف در زمان جنت آرامگاہ مخفی داشتہ بودند۔
و در ریاست لؤاب عمدة الامرا بہادر از ملازمت فیض النساء بیگم
صاحبہ در محل خود با عز و مراتب شاہ معزز گردیدند۔ و سلوک
و مراعات و روابط یک جہتی و غنایات از سابق زیادہ تر مرغی داشتند۔
و در ۱۲۱۱ ہجری بحین ریاست عمدة الامرا بہادر امیر الہند
والا جاہ ثانی، شہزادہ عالی وقار و بلند مرتبت میرزا علی بخت بہادر
کہ در جمیع علوم یکتائے زمان بودند، باشوکت و حشمت وار و در آن

شدند. نواب صاحب بعد دوسه روز از ورود ایشان، دیوانخانه کس محل را آراسته کنانیده، بغزت و توقیر بسیار طلبیده از ملاقات مشرف شده، و عنایت باغ که مشهور به بنگله برج داس مودلی است، تیار کنانیده بودند، باتاج الامرا بهادر و رئیس الامرا بهادر و امیرالدوله بهادر و افتخارالدوله بهادر و بهرام جنگ بهادر و میراسدالله خان بهادر روانه فرمودند. و روز ثانی خود با همشیره زادگان و ارکان دولت جهت بازدید ایشان تشریف فرموده، از ملاقات مشرف شده بعد بند و بست اخراجات شان مراجعت نمودند.

روزے در ملاقات از میرزا علی بخت بهادر استفسار کردند، که متعلقان خود را تا کج در اینجا خواهند داشت. و چرا درین جا طلب نمی فرمایند. جواب فرمودند. در فکر زاد راه هستم. نواب صاحب دریافت تعداد زاد راه کرده هندوی آن روانه لکھنؤ نمودند.

و بعد چندی در ۱۲۱۱ هجری میرزا محمد امین الدین صاحب عرف میرزا امانی صاحب برادر خورد شهنزاده موصوف با محلات برادر کلان خود داخل مدراس شده، در خانه برادر خود فرود آمدند. و روز دویم بهادر محلے از اطلاع نواب صاحب میرزا امانی صاحب را همراه آورده از نواب صاحب ملاقات کنانیدند. و بعد ملاقات، بند و بست اخراجات ایشان و محل میرزا علی بخت بهادر نموده تاحیات خود خبر گیراں بودند. و ایشان و محل ایشان همیشه سوال و جواب مقدمات خود در سرکار نواب صاحب بواسطت نواب

سلطان النساء بیگم می نمودند. و بیگم صاحبہ موصوفہ حسب الخواہش محل شہزادہ محلے معہ ہر دو دختران در محل خود طلبیدہ، با عزد و احترام آنہا از ملاقات شرف یاب شدہ ہر دو خواہران خود را نیز از ایشان ملاقات کنانیدند. و سلوک و ملاقات و طریقہٴ محبت و بیگمہتی و شفقت قلبی از ایشان مرعی داشتند.

و در سالہ ہجری میرزا تاج الدین بہادر شاہزادہ با محلات و فرزندانی و راہ آخر دولت نواب عمدۃ الامرا بہادر و بیماری مرض الموت شاہ داخل مدراس شدہ. در باغ دادے شاہ صاحب مرحوم فرو و آمدند. و بسبب شدت بیماری نواب صاحب ممدوح اتفاق ملاقات نشد. بعد مسند نشینی جناب بندگان عالی حضرت عظیم الدولہ بہادر امیر الہند والا جاہ ثالث در دیوان خانہٴ کلان کلس محل با عزد و تکریم ملاقات حاصل کردند.

و بعد چندے در سالہ ہجری در حکومت و ریاست نواب عظیم الدولہ بہادر میرزا علی بخت بہادر قبایل خود را در مدراس گذاشتہ، خود برائے ملاقات برادر حقیقی خود میرزا جلال الدین بہادر کہ در لکھنؤ بودند، بتوسل نواب عظیم الدولہ بہادر از گورنر مدراس رخصت دو سالہ گرفتہ، از راہ دریایہ کلکتہ رسیدند. در آنجا خبر یافتند کہ میرزا جلال الدین بہادر معہ فرزند خود میرزا یزد و بخش بہادر داخل مرشد آباد شدہ اند. میرزا علی بخت بہادر از گورنر کلکتہ مرخص شدہ، در مرشد آباد از برادر خود ملاقات حاصل کردند. و در ایام قلیل مرزا

جلال الدین بہادر از شکایت آبد سلطان ہماں جا بفضل الہی رحلت کردند۔ انا للہ وانا الیہ راجعون۔

میرزا علی بخت بہادر برادر زادہ خود میرزا ایزد بخش بہادر از توجہات و مہر پدری نزد خود داشتہ تا فاتحہ چہلم در آنجا بودہ، بعد فاتحہ معہ برادر زادہ سوار جہاز شدہ مراجعت یدراس نمودہ مع الخیر رسیدند۔ و روز دوم در حضور بندگان عالی نواب عظیم الدولہ بہادر امیر الہند والا جاہ التماس در باب ملاقات خود و برادر زادہ خود کثایت کنند۔ بندگان عالی حکم فرمودند۔ من ہم بہ تمنائے ملاقات ام۔ روز علاء الدولہ حافظ احمد خاں بہادر را بخدمت ایشان فرستادہ طلبیدہ از ملاقات مسرور شدند۔ و از غایات بے نہایت خود مبلغ چہار صد روپیہ ماہوار بطریق مد و خرچ بنام میرزا ایزد بخش بہادر از کپنی مقرر و جاری کنند۔ و ہمیشہ اشفاق و غایات خود بر حال اینہا مبذول می داشتند۔ بدستور جناب تقدس مآب حضرت نواب بیگم صاحبہ قبلہ محلات میرزا ہمایوں بخت بہادر و میرزا علی بخت بہادر را در محلات خاص خود بہ تحکیم تمام طلب فرمودہ، از ملاقات ممنون فرمودہ و از ہر یک سلوک مراعات بسیار نمودند۔

و در سالہ ہجری در عین ریاست نواب اعظم جاہ فخر الامرا بہادر میرزا ایزد بخش بہادر بر نعمت حق پیوستند۔ در آن وقت برادر کلاں بہادر مغفور مذکور میرزا الہی بخش بہادر شاہ زادہ عالی مرتبت و والا منزلت کہ خلیق و مردت ممتاز زمان و در اخلاق و محبت

افتخار جہاں اند، در لکھنؤ تشریف می داشتند۔ از خبر انتقال برادر خود مطلع شد، خود را در مدراس رسانیده، از ملاقات جناب نواب اعظم جاہ بہادر کامیاب شدند۔ نواب صاحب معزالیہ در گورنر کونسل سنی بلیغ فرمودہ، ہموں معاش برادر شاں بنام ایشاں مقرر و جاری کنانیدند۔ و شہزادہ معنی بکلیج وجوہ بے فکر شدہ، ممنون و مشکور بودند۔

بعد چند سال در زمان تومان دولت و حکومت نواب صاحب والا مناقب عالی مرتبت جناب ہندگان حضرت نواب عظیم جاہ بہادر دام افزالہ بکچھت حاصل نمودن شرف اقدام بوسی والدہ ماجدہ خود کہ در لکھنؤ بودند، از دساطت و سفارش نواب صاحب ممدوح، از گورنر مدراس رخصت پنج سال گرفتہ، بسواری چہار کامیاب مقصود گردیدہ، از اقدام بوسی والدہ، سعادت ابدی حاصل کردہ، بملاقات اقارب و دوستان مسرور شدند۔ و باز از کشش محبت دلی و شفقت قلبی ہندگان حضرت نواب صاحب معنی حسب الاقرار خود در سالہ ہجری باز داخل مدراس گردیدہ، در مکان میلاپور فرود آمدہ بکھنورا اطلاع نمودند۔ روز دوم نواب صاحب شرف الملک بہادر بخشی سرکار را بفردگاہ شاں روانہ فرمودہ در شوی محل طلبیدہ، بغزوہ و توہیات قدیم ملاقات نمودند۔ ہم روز دوم انوارہ عنایات مبارکہ ایشاں تشریف فرمودہ ممنون منت بے شمار فرمودند۔ و در قلیل الايام اجرائے معاش مقررے سابق کنانیدہ بقایا ہم دہانیدند۔

و چند روز بعد، نواب صاحب یک حویلی مشین از ملک سرکار متصل
 باغ کلاں کنارہ دریا آراستہ کنائیدہ، میرزاہی بخش بہادر را در آن
 حویلی فرود آوردند۔ و بہادر موصوف با آرام تمام سکونت میدارند۔
 الحمد للہ عالمی در توصیف حسن اخلاق آن شہزادہ عالی قدر
 کہ فی الحقیقت جسم شاں مجسم از خلق و مروت است، رطب اللسان
 اند۔ علی الخصوص عنایات و شفقت برادری آن شہزادہ بلند وقار
 بر حال این ذرہ بے مقدار کہ مبذول است خارج التحریر و التقریر۔
 رنگے۔ در بیان عدین والدین مرحومین بالتفصیل پیشین
 مؤلف این سوانحات ممتاز از روی تذکرۃ الانساب، و نسب نامہ
 انوری، و تزک و الاجاہی و غیرہ مفصلاً آنچہ کہ دریں کتب ہا بہ نظر
 در آمدہ، قید قلم نمودہ شد۔ الحمد للہ این نخلہائے زیب دولت و ریاست
 و اشجار شرف شرافت و نجابت کہ یکے انوریہ، و دیگرے والیہ بدرجہ
 ششم و ہفتم با یکدیگر ملحق شدہ بصورت یک درخت تنہ وارتا بجہر
 فاروق اعظم رضی اللہ عنہ رسیدہ است، بہمت انکشاف آن بر ہر
 یک خورد و بزرگ زمان نوک یز خامہ گردانید۔

تعداد پیشین والاجاہی و نصیر الدولی و خیر الدین خانی

الانساب والاجاہی

از جناب نواب عظیم جاہ سراج الامراء بہادر بن نواب

عظیم الدولہ بہادر رحمت مآب تاج حضرت فاروق اعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ، کو عہدہ پست۔ و نواب عظیم جاہ سراج الامرا بہادر مختار دولت برادر زادہ خود نواب غلام محمد غوث خاں بہادر والا جاہ خامس طول عمر، فرزند ارجمند نواب اعظم جاہ بہادر والا جاہ رابع، رضواں مآب بن نواب عظیم الدولہ بہادر رحمت مآب والا جاہ ثالث بن نواب امیر الامرا بہادر غفران مآب بن نواب محمد علی خاں امیر الہند والا جاہ چہت آرام گاہ بن حضرت نواب صاحب قبلہ شہید محمد جان جہاں سراج الدولہ انور الدین خاں بہادر شہامت جنگ رحمۃ اللہ علیہ بن خادم حرمین الشریفین حاجی مقدس محمد انور مغفور

انصاف نصیر الدولہ

از انوار الدولہ اشرف الامراء خاں بن شرف الامرا محمد نعم اللہ خاں بہادر مغفور تاج حضرت فاروق اعظم رضی اللہ عنہ، عہدہ پست و شرف الامرا انوار الدولہ بہادر بن محمد نعم اللہ خاں شرف الامرا بہادر مغفور بن شکوہ الملک نصیر الدولہ ولیر جنگ بہادر مرحوم بن حضرت نواب شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر نصرت جنگ برادر حقیقی نواب امیر الہند والا جاہ عمدۃ الملک سراج الدولہ محمد علی

بہادر ظفر جنگ جنت آرامگاہ بن حضرت لواب صاحب
 قبلہ شہید محمد جان بہا سراج الدولہ النور الدین خاں بہا
 شہامت جنگ رحمتہ اللہ علیہ بن خاوم حریم الشریفین،
 حاجی مقدس محمد انور مغفور۔

الانساب خیر الدین خانی

از افتخار الملک نصیب الدولہ بہادر بن غلام آل محمد
 خورشید الملک افتخار الدولہ بہادر حال تا بحضرت فاروق
 اعظم رضی اللہ عنہ منہ پشت۔ و افتخار الملک نصیب الدولہ
 بہادر بن غلام آل محمد خورشید الملک محمد ناصر خاں افتخار
 الدولہ بہادر حال سلمہ اللہ تعالیٰ بن جناب حافظ محمد ناصر
 خاں افتخار الدولہ صمصام جنگ بہادر مغفور بن لواب ناظم
 جنگ محمد خیر الدین خاں بہادر کلان ثانی فردوس مکاں کہ
 شوہر ہمشیرہ خور و حقیقی لواب والا جاہ جنت آرامگاہ
 و پسر جناب حضرت لواب صاحب قبلہ شہید عبد الحکیم خاں
 بہادر مغفور بن حضرت شیخ محمد خیر اللہ علیہ الرحمۃ
 والرضوان بن شیخ عبد الوالی عالی مرتبت مرحوم۔

و حاجی محمد النور مغفور و شیخ عبدالوالی مرحوم هر دو برادران حقیقی
 پسران حضرت اعلیٰ جناب شیخ محمد منور رحمۃ اللہ علیہ بن حضرت
 شیخ نعم اللہ بن جناب شیخ مخدوم عبدالحمی معروف بہ شیخ
 المشائخ عالم زمانی بن شیخ مخدوم عبدالقادر قزوینی بن شیخ عبداللہ
 المعروف بہ قاضی لارڈ بن قاضی شیخ ابراہیم بن شیخ علاء الدین
 بن شیخ علی بن قاضی فخر الدین بن قاضی شیخ شعیب بن شیخ محمد
 احمد بن شیخ یوسف بن سلطان شہاب الدین احمد المعروف
 بہ فرخ شاہ عادل کہ در سنین اربع مائۃ بادشاہ کابل بودند، بن شیخ
 فخر الدین محمود المعروف بہ سلطان سلیمان شاہ بن محمد سبحان بن شیخ
 مسعود بن عبداللہ واعظ صغیر بن شیخ ابو الفتح واعظ کبیر بن شیخ
 اسحق بن شیخ ابراہیم بن شیخ ناصر الدین بن شیخ عبداللہ بن جناب
 فاروق اعظم رضی اللہ عنہ، کہ در سالہ تاتارخانی مصنف آن نوشتہ
 است کہ شیخ عبداللہ بن جناب فاروق اعظم راود منکومہ، یکے
 بخت بالوکہ صبیہ یزدو جربن نو شیروان و از بطنش یک پسر، موسوم
 بہ سالم بود کہ از فقہائے سبئہ مدینہ بودند۔ و ایشان جدا علی سلطان
 ابراہیم بن ادہم و دیگرے فاطمہ نام صبیہ جناب امام از بطنش
 شیخ ناصر الدین متولد شد۔ این را از فقہائے آن وقت می نویسند۔
 اگر کسے باولاد حضرت سیدۃ النساء العالمین سلام اللہ علیہا و آلہا
 وصیت مالی کند ناصریہ کہ از نواسہ ہائے آنحضرت اند در وصیت
 داخل۔ زیرا کہ لفظ ولد شامل است اولاد پیری و دختر ی را۔

و قتیکه محمد ابراهیم پسران عبداللہ بن حسن مثنیٰ بن امام حسن
 علیہ السلام بر ہارون خلیفہ عباسیہ خروج کردند و شیخ ابراهیم
 بن عمر نیز ہمراہ شاہ بود و میگویند کہ امام شافعی ہم دریں موکہ شریک
 آنها بودند۔ چون ہر دو بزدگوار در دست ظالم گرفتار شدہ بقتل
 رسیدند، شیخ ابراهیم بن شیخ ناصر الدین از جنگ رہائی یافتہ
 با عیال و اطفال خود در بخارا رسیدہ توطن گرفت۔ و چہار پشت
 ہاں جا بکمال عز و اعتبار در درس و تدریس علوم شرعیہ و احادیث
 بنویہ و ہدایت خلق اشتغال می داشتند۔

بعہ شیخ سلیمان بن مسعود بن عبداللہ واعظ اصغر بن ابو الفتح
 واعظ اکبر بن اسحاق بن ابراهیم بن ناصر الدین افواج کثیرہ جمع کردہ،
 بہ نیت جہاد با کفار در حدود کابل رسیدہ، بنائے کفر را از الممالک از بین
 برکنندہ رواج دین بنوی با حسن قرار دادہ، در سنین اربع مائہ در کابل
 دوائے سلطنت افراخت۔ و ملقب بہ سلطان سلیمان گردید و بعد ازاں پسرش
 سلطان شہاب الدین احمد فرخ شاہ عادل و پسرش فخر الدین احمد نسیان
 شاہ بادشاہ آن جا بود۔ این کیفیات از تذکرۃ السیر من تصنیف شیخ
 ابوالبرکات بغدادی معلوم گردید۔

چون در ملک کابل بعد از حوادث روزگار فتور رو داد، و
 آن مملکت بدست سلاطین غزنین افتاد، و فرزندان فرخ شاہ در
 کابل بطور غریبانہ بسر می بردند۔ و قتیکہ چنگیز خاں خروج کرد، و
 ہمہ ممالک اسلام را تاراج ساخت، و لشکر بجانب غزنین و کابل

کشید و آن دیار را ویران ساخته اکثر از ابنائے ملوک راتہ تیغ آورد۔
 و چنانچہ در ہاں حادثہ محمد احمد بن یوسف بن فرخ شاہ شربت
 شہادت چشید۔ پس قاضی شعیب بن محمد احمد با جمیع عیال و اطفال
 خود بہ لاہور رسیدہ، از آنجا بہ قصبہ قصور آمد۔ قاضی آنجا کیفیت
 آمدن ایشان شنیدہ ملاقات کردہ، بسیار مراعات از ایشان نمود
 احوال تباہی شاں بشاہ دہلی نوشت۔ بعد چندے نامہ شاہی برائے
 قضاے قصبہ کہوال کہ قریب ملتان است، بنام قاضی شعیب درود
 یافت۔ قاضی شعیب بر خدمت قضاے آنجا مامور شدہ، بقصبہ مذکور
 رفتہ توطن گرفت۔ بعد دے قاضی سلیمان فرزند کلان او کہ پدر قطب
 عالم حضرت فرید الدین شکر گنج بودند، قاضی آنجا شدند۔ کذا فی معارج الولاہ
 و سیر الاقطاب من ترجمہ حضرت شکر گنج قدس سرہ۔

و حضرت قطب عالم نصیر الدین چراغ دہلوی، و شیخ احمد
 مجدد الف ثانی از اولاد فرخ شاہ عادل اند، از نسب نامہ شاہی ظاہر
 من بعد قاضی فخر الدین برادر حقیقی قاضی سلیمان بر خدمت قضاہ
 مامور شدند۔ و تا چہار پشت در آنجا بودند۔ بعد ازاں در سلطنت افغانہ
 لودھی در قنوج آمدہ سکونت ورزیدند، و بر خدمت صدر الصدور مامور
 گردیدند۔ بعد ازاں پسرش قاضی ابراہیم در سلطنت ہمایوں بادشاہ
 قاضی آنجا شد۔ بعدہ قاضی عبداللہ المعروف بہ قاضی لاڑ قاضی قصبہ
 بہطاون شدہ چندے در آنجا ماندند۔ بعد ازاں شیخ مخدوم عبدالغفور
 بارادہ طلب علم در قصبہ گوپامو کہ دو منزل از قنوج است، رسیدہ

بعد ان فراغ تحصیل علم با شرفائے محلہ آنجا خانہ داری نموده ، در
زمان اکبر بادشاہ سکونت خود در آنجا اختیار نمودند . و بدست یاری
توفیق الہی با پسر خود شیخ مخدوم عبدالحی در خدمت با برکت بندگی
نظام الدین امینٹھوی کازشاہیر اولیائے سرمایہ اکبری بودند ، ارادت
آورد . و متوکلانہ عمر عزیز را بآئین رسانید . و بر در مخلوقے نہ رفتند .
بعد ازاں مخدوم عبدالحی در خدمت پیرو مرشد ریاضات شافہ و
مجاہدات مافوق الطاقہ بجاء آورده ، بمرتبہ کمال رسیدہ ، خلعت خلافت
خاندان چشتیہ پوشیدہ ، تاج خلافت بر سر داشتہ ، بخطاب شیخ المشائخ عالم زمانی سرفرازی
یافت . و بعد وے شیخ نعم اللہ پسر کانش جانشین شدہ ، طریقہ فقرائی بحال و برقرار داشت .
بعد حضرت اعلیٰ شیخ محمد منور ، راہ مشیخت و فقر گذاشتہ در عبادت الہی بودہ ، گذران
خود بر توکل کردہ و بعد وے حاجی محمد الوز و شیخ عبد الوالی ہر دو فرزندان شاں بحضور
بادشاہ عالمگیر رسیدہ ، حاجی محمد الوز بخطاب حاجی مقدس سرفراز شدہ ،
بر خدمت تسبیح خانہ مامور شد . و شیخ عبد الوالی بخطاب
عالی رتبہ معزز شدہ روز بروز طریق امارت پیش می گرفت . و از
زمان حضرت نواب سراج الدولہ محمد جان جہاں الوز الدین خاں بہادر
شہامت جنگ فرزند محمد حاجی الوز دولت و اقبال روز بروز در
تزايد شد . و ایشان بمرہفتاد و ہفت سالگی بتاریخ شانزدہم ماہ شعبان
۱۱۶۲ ہجری شربت شہادت چشیدند . بعدہ جناب بندگان حضرت
امیر الہند والا جاہ عمدۃ الملک سراج الدولہ نواب محمد علی خاں بہادر
ظفر جنگ صوبہ دار ملک کرناٹک در زمان ریاست خود بیاس بزرگان

لحاظ برادری و قرابت مد نظر داشته ہر یک را از اقربائے خود در گویا پرورش می فرمودند۔ و بعضے حسب الحکم بندگان حضرت خود را از گویا در مدراس رسانیدند۔ و بعضے بمقتضائے آب و خور خود حاضر حضور می شدند۔ بندگان حضرت بہر کس کہ مناسب می دانستند در اولاد و احفاد خود منسوب فرمودہ، پرورش می فرمودند و جانشینان جنت آرا مگاہ نیز بدستور۔

کیفیت حضرت اعلیٰ شیخ محمد منور رحمۃ اللہ علیہ

چونکہ حضرت اعلیٰ در سادات کرمانی خیر آبادی با دختر قاضی محمد سعید موسوم بہ ولاری بی بی صاحبہ کتخا شدند از بطن شان دو پسر یکے حاجی مقدس موسوم بہ محمد انور جدا مجد والا جاہ، و دیگر عالی رتبت موسوم بہ عبدالوالی جدا مجد خیر الدین خاں۔ و سوائے اینہا یک دختر ناکتخا فوت شد۔

کیفیت اولاد حاجی مقدس محمد انور فرزند شیخ محمد منور

حاجی محمد انور با دختر قاضی یکی بن قاضی محمد سعید کتخا شدند۔ و از بطنش یک پسر، موسوم بنواب انور الدین خاں شہید، و دو دختر یکے بی بی مریم صاحبہ کہ با محمد آصف نبیرہ شیخ نعم اللہ منسوب گردیدہ، و دیگر ے بی بی فاطمہ صاحبہ کہ با شیخ محمد حیات نبیرہ شیخ عبدالقادر منسوب بود۔ و نواب انور الدین خاں شہید را

۳ بی بی، یکے از شرفائے گوپامو در قرابت قریبہ خود موسوم بہ بی بی صاحبہ کہ دختر شیخ عبدالوالی و نبسی شیخ عبدالقادر بود۔ دشانی از شرفائے حیدر آباد موسوم بہ بی بی فخر النساء بیگم صاحبہ کہ مادرش سیدہ بود۔ و کیفیت بی بی ثالث بسبب طوالت تحریر مطلب ننمود۔

تفصیل اولاد بی بی صاحبہ و بی بی فخر النساء بیگم صاحبہ جستہ جستہ از وئے تذکرۃ الانساب نوشتہ می شود

بنواب صاحب قبلہ شہید از بی بی صاحبہ دو پسر، یکے بدرالاسلام خاں بہادر از آسیاب جنگ، و دیگرے نواب محمد محفوظ خاں بہادر شہامت جنگ، و چہار دختر، یکے اہلیہ محسن الدین خاں بنیرہ شیخ مدن۔ و دویم اہلیہ عبدالواجد خاں بن محمد مراد۔ و سیوم اہلیہ شیخ عبدالحی پدر غلام اشرف خاں، و چہارم اہلیہ اول محمد خیر الدین خاں بہادر کلاں بن شیخ عبدالحکیم خاں شہید۔ و تفصیل اولاد اینہا از تذکرۃ الانساب و غیرہ مبرہن خواہ شد۔ و حضرت نواب صاحب قبلہ شہید بعد از رحلت پدر اجد خود بر خدمت عمدہ در حضور نواب آصف جاہ و نواب ناصر جنگ بودند۔ و آن کیفیت از ملاحظہ نور نامہ ظاہر خواہد شد۔ و تفصیل اولاد از واج بدرالاسلام خاں بہادر و نواب محمد محفوظ خاں بہادر خلاصہ الانساب تفصیل وار مرقوم است۔ بسبب طوالتش دریں سوانحات بہ تحریر در نیامد۔

وازی بطن فخر النساء بیگم صاحبہ دو پسر، یکے موسوم بہ غلام ادلیا معروف بہ محمد علی، مخاطب بہ نواب سراج الدولہ عمدۃ الملک، بعد رحلت پدر خود، نواب صاحب قبلہ شہید بر صوبہ داری ملک کرناٹک مستقل گردیدہ، از پیشکاه شاہ دہلی بخطاب امیر الہند والا جاہ سرفراز شدہ، بر دولت و ریاست مامور بودند۔ و پسر دوم نواب عبد الوہاب خاں شکوہ الملک نصیر الدولہ نفرت جنگ بہادر۔ دو دختر، یکے موسوم بہ امیرہ بیگم اہلیہ عبد الرحیم خاں بن شیخ عبد الواسع، و دختر دوم جدہ حقیقی مولف این سوانحات موسوم بہ کو بیگم معروف بہ حضرت بیگم صاحبہ مخاطب کریم النساء بیگم مشہور بہ چھوٹی بیگم صاحبہ۔ بعد رحلت اہلیہ اول خیر الدین خاں بہادر کلاں بیگم صاحبہ موصوفہ از ایشان منسوب شدہ بودند۔ تفصیل اولاد شاں آئندہ بہ تحریر خواہد آمد۔

تفصیل ازواج و اولاد نواب الاجاہ خٹا بگاہ

جنت آرا مگاہ را از بطن خدیجہ بیگم مخاطب بنواب بیگم صاحبہ معروف بہ بیگم جان محل خاص، دختر محمد احسن الدین خان صاحب شہید ونسی سیدہ بیگم رضوی المشہدی، و ہمیشہ زادی حقیقی سید علی خاں صاحب کلاں رحمۃ اللہ علیہ، پنج پسر و پنج دختر متولد شد۔ تاسی و نہ سال بادولت و حشمت گذرانید۔ آخر در بیماری تپ خرقہ و اسہال از زندگی خود مایوس شدہ آغاز شادی دختر خود و خود کنانیدہ، قریب اتمام رسم جلوہ پیش از نہ گھنٹہ روز بلند شدہ بروز

ستیزه پانزدهم جمادی الاولی ۱۸۱۰ هجری رحلت نمودند -

تفصیل اولاد ایشان

پسر اولین ولی عهد و جانشین پدر موسوم به عبدالولی معروف به غلام حسین، مخاطب بنواب عمده الامرا معین الملک اسد الدوله غلام حسین خاں بهادر ذوالفقار جنگ که کتختائییش از دلاری بیگم صاحبہ معروف به خاص محل صبیہ حضرت نواب شکوه الملک نصیر الدوله بهادر که از بطن سیدہ عالی خاندان دلاری بیگم صاحبہ قبله، دختر میر عادل خاں صاحب شده بود، صاحب اولاد شده، بس پنجاه و چهار سالگی رسیده رحلت کرد - و پسر دوم حافظ محمد منور معروف به منومیان، مخاطب به نواب امیر الامرا مدار الملک روشن الدوله محمد منور خاں بهادر، بهادر جنگ که رستم زمان و دیوان مختار رئیس کرناٹک نواب صاحب جنت آرامگاه بودند - کتختائی ایشان از عظیم النساء بیگم صاحبہ خواهر خور و حقیقی جناب دلاری بیگم صاحبہ شده، صاحب اولاد گردیده، در حین ریاست پدر خود در سن چهل سال به بست و چهارم محرم الحرام ۱۲۰۳ هجری وقت نه گھنٹہ روز بر حمت حق پیوستند - و پسر سیوم محمد انور، معروف به حاجی میاں، مخاطب بنواب سیف الملک انور الدوله محمد انور خاں بهادر حصار جنگ که در زمان ادایل ریاست پدر خود چند روز از خدمت میر کچہری مفتخر بودند - کتختائی ایشان از بدر النساء بیگم، صبیہ نواب شکوه الملک نصیر الدوله بهادر که از بطن انور کھی بیگم بود، بطور آئندہ صاحب

اولاد شدند - بعد از ریاست پدر و برادر بزرگ خود در زمان ریاست
 نواب رحمت آف جناب نواب عظیم الدوله بهادر در سن پنجاه و چهار
 سال به پانزدهم ماه ذیحجه ۱۲۱۸ هجری بوقت سه پیر روز رحلت کردند
 و پسر چهارمی غلام حسن نام، معروف به طیمو بادشاه، مخاطب بنواب
 حسام الملک اعتماد الدوله محمد عبداللہ خان بهادر بھر بر جنگ در
 زمان پدر خود از حکومت نترنگه سرفراز، و در زمان نواب عمده الامراء
 بهادر از خدمت صوبہ داری محمد پور معزز بودند - کتختائی شاہ از
 حبیب النساء بیگم، دختر حامد علی خان که از نجبائے گویا مو بودند، شده
 صاحب اولاد گردیدند - و در حکومت دولت نواب عظیم جہ بهادر
 سراج الامراء دام افضالہ در سن ہفتاد و چار سالگی بہ ہشتم شعبان ۱۲۳۲
 وقت دو پیر روز رحلت فرمودند - و پسر پنجم، عبدالقدوس، معروف
 بہ لعل بادشاہ، مخاطب بہ نواب نصیر الملک انتظام الدوله محمد صلابت خان
 بهادر غضنفر جنگ کہ در زمان ریاست پدر و برادر خود از خدمت
 تعلقہ مدرا سرفراز بودند - کتختائیش از خیر النساء بیگم، ہمشیرہ خور و حقیقی
 حبیب النساء بیگم جلوه ظہور یافتہ، در زمان ریاست نواب عظیم الدوله
 بهادر در سن چہل و پنج سال بہ ہجدهم شہر شعبان ۱۲۱۹ هجری بعد نماز عصر
 رحلت نمودند -

کیفیت دختران جنت آرامگاہ

دختر اولین ہمشیرہ خور و نواب عمده الامراء بهادر موسوم بہ

موتی بیگم بسن تمیز رسیده با غلام محی الدین، مخاطب بعبدالحی خان بهادر
همشیره زاده بدرالاسلام خان بهادر کلاں منسوب شده تا کنون از
بیماری چپک رحلت کرد. و دختر دوم، همشیره خور و نواب امیرالامرا
بهادر موسوم به پوتی بیگم صاحبه بسن تمیز رسیده، هنوز یکس منسوب
نشده بود که در یک هفته از همون بیماری مسطور جاں بحق تسلیم شد.
و دختر سوم، همشیره خور و نواب سیف الملک بهادر، موسوم به بڈھی
بیگم صاحبه، مخاطب بنواب سلطان النساء بیگم، معروف به صاحبزادی
کلاں، با عبدالمادی خیرالدین خان صمصام الدوله بهادر، همشیره زاده
حقیقی نواب صاحب جنت آرامگاه منسوب شده، صاحب اولاد شدند
و در زمان ریاست نواب صاحب رحمت آّب با فرزند خود به بیت الله
شریف و دیگر اماکن متبرکه رفته، در زمان ریاست نواب اعظم جاه
بهادر رضوان آّب به بست و بیوم ماو ذی کحجه ۱۲۳۴ هجری در سن شصت
و هشت سال در کربلائے معلی انتقال فرمودند. و دختر چهارم، همشیره
خور و نواب حسام الملک بهادر، موسوم به دریا بیگم، مخاطب به نواب
ملک النساء بیگم معروف به صاحبزادی میانه، با مولوی عبدالوالی خان
اعتماد الدوله بهادر، برادر حقیقی صمصام الدوله خیرالدین خان بهادر
منسوب شده، صاحب اولاد گردیده در زمان ریاست نواب صاحب
رضوان آّب بسن شصت و چهار سالگی به بست و نهم ماه صفر المظفر
۱۲۳۴ هجری رحلت کردند. و دختر پنجم، همشیره خور و نواب نصیرالملک
بهادر بروز فتح قلند ویلور تولد یافته موسوم به فتح بیگم صاحبه و مخاطب

به نواب عمده النساء بیگم شدند، و معروف به صاحبزادی خورو والدۀ این مولف سوانحات با حافظا محمد ناصر خاں افتخار الدوله بهادر، برادر حقیقی مصمم الدوله خیرالدین خاں بهادر منسوب شده، صاحب اولاد گردیده، در ریاست نواب صاحب رحمت مآب بن پنجاه و دو سالگی به یازدهم ماه ربیع الثانی ۱۲۷۴ هجری رحلت کردند

کمفیت اولاد خاص نواب عمده الامر لغفران فرزند نواب والا جاه جنت آرامگاه

نواب عمده الامر بهادر را از بطن خاص محل، موسوم به ولادی بیگم دختران که تولد شده بودند، یعنی در سن طفولیت، و یعنی قریب سن شعور رسیده، رحلت نمودند. و از بطن کلثوم بی منکوحه یک فرزند، موسوم به عبدالکیم خاں، مخاطب به خاں بهادر معین الدوله شهبسوار جنگ با دختر محمد حیات قادر علی خاں بهادر، فرزند عصمت بی بی صاحبۀ گویا نوی منسوب گردیده، صاحب اولاد شده، دختر مذکور رحلت نمود. و از بطن گھسیٹی بیگم، مخاطب به مبارک النساء بیگم، منکوحه یک فرزند، موسوم به علی حسین، مخاطب به تاج الامر بهادر، المتخلص به آجده که در فن شاعری کمال می داشت، از خنجر خورو اکرام النساء بیگم محل شرف الامر بهادر محمد نعم الله خاں کتخدا شده، لاولد بعد ده ماه از رحلت پدر خود در اوایل دولت نواب صاحب رحمت مآب بفره ماه ذیحجه ۱۲۱۴ هجری انتقال کردند. و فرزند سیومی از

بطن چتر بیگم منکوه موسوم بنظام باقر حسین خاں در ریاست
 پدر خود تولد شده بود. در زمان حکومت نواب صاحب رحمت آب
 بادختر نواب نصیر الملک بهادر که از بطن شادی بیگم منکوه بود، کتخدا
 شد. و دختر مذکور باسقاط حمل انتقال نمود. و از بطن زن متعیه علاقه
 مهتاب بیگم، موسوم به رضیه بیگم در ریاست پدر خود باتاج الدین
 خاں، فرزند خردنظام الدین احمد خاں کلاں کتخدا شده، لاولد انتقال
 کرد، و چند خدام در علاقه نواب سلطان النساء بیگم و گھیسئی بیگم لاولد
 رحلت کردند. و بعضی از آنها با خدامان نواب صاحب جنت آرامگاه
 در باغ کلاں از سرکار پرورش می یا بند و حضرت نواب امیر الامرا بهادر
 مدار الملک را از بطن محل خاص عظیم النساء بیگم یک پسر که شمع شبستان
 خاندان انوری والا جاہی و وارث مسند دولت جدا مجد خود نواب
 والا جاہ جنت آرامگاه بود، موسوم به عبدالعلی خاں نواب عظیم الدوله
 بهادر بود، بعد رحلت عم کلاں خود از انضال حاکم لایزال و به تصدق
 حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم بر مسند جد خود قائم شده
 تمامی خاندان را پرورش می کردند. و تحمل ثانی و دیگر منکوحات و خدام
 لاولد. و جناب نواب عظیم الدوله بهادر در ریاست جدا مجد خود با صبیہ
 کلاں نواب منکوه الملک دلیر جنگ نصیر الدوله بهادر ثانی از بطن حمید النساء
 بیگم صاحب که موسوم به سعید النساء بیگم و در ریاست نواب صاحب
 صلی مخاطب بنواب بیگم اند، کتخدا شده، صاحب اولاد گردیدند. و از
 بطن نواب بیگم صاحب موصوفه دو پسر، و یک دختر. پسر اولین محمد منور

نام، مخاطبِ نوابِ اعظم جاہ فخر الامرا بہادر رضاں مآب کہ در زمان
ریاست پدر خود در ۱۲۳۲ھ ہجری با نواب غایت النساء بیگم، معروف
بہ بہو بیگم، مشہور بہ محلِ عالیہ، دختر کلان ضیاء الدولہ بہادر کہ یکے
از امرا شے حیدر آباد بودند۔ کتخدا شدند۔ و در ریاست خود از بطن
بہو بیگم یک گل گزار ریاست، موسوم بہ نواب غلام محمد غوث خاں
الطال اللہ عمرہ و دولۃ متولد شد۔ و از بطن مختار النساء بیگم سے دختر
یکے در ۱۲۳۹ھ ہجری در سفر نترنگا، و دو دختر در داس تولد یافتند۔
باقی خدام وغیرہ لا ولد۔ خلف دوم محمد علی نام، مخاطبِ نوابِ اعظم جاہ
سراج الامرا بہادر دام افضلہ کرد در ۱۲۳۳ھ ہجری از نواب نور النساء بیگم
خواہر خرد و حقیقی محلِ عالیہ کتخدا شدند۔ بعد چند سال بیگم موصوفہ
از صدمہ تولد رحلت نمود۔ و در ۱۲۳۹ھ ہجری در ریاست نواب صاحب
رضاں مآب، دیگر کتخدائی از شفیح النساء بیگم و دختر بی بی اول ممتاز الامرا
بہادر۔ بجلوہ ظہور آوردند۔ از بطن ایشان یک دختر، موسوم بہ امۃ الولی
النساء بیگم طولِ عمر را متولد شد۔ و در ۱۲۴۱ھ ہجری نیز پسرے تولد شد۔ و در
شش ماہ بیگم مذکورہ و پسر ہر دور حلت نمودند۔ و بعد چند سال حضرت
نواب بیگم صاحبہ قبلہ خانہ داری دیگر از منعم النساء بیگم مخاطب بہ ولہن بیگم
و دختر خاں عالم خاں بہادر کہ از بطن صالح بیگم نبسی کلان نواب
سلطان النساء بیگم است، در ۱۲۴۱ھ ہجری نمودند۔ و از افضل خدائے
کریم و بہ تصدق رسول رحیم صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ وسلم، از ایشان
دخترے تولد شد۔ او تعالیٰ شانہ، زیر سایہ والدین، و جناب نواب بیگم

صاحب قبله تاحدی سال سلامت دارد. و از سعادت النساء بیگم شش پسر
 و دو دختر. و دو پسر، و یک دختر و طفولیت بپیر گلزار جنت شافعه
 و باقی یکے موسوم به احمد الله خاں بہادر منتقم الدولہ نبی یار جنگ طول عمر
 و دویم محمد نور الله مخاطب بہ عمدۃ الدولہ طول عمر و ثالث غلام محی الدین طول
 عمر مخاطب بہ معز الدولہ و پسر چہارم موسوم بہ محمد عباد الله متولد
 شدہ، بعد چندے در گلشن جناں رفت. و دختر خواہر حقیقی آنها
 موسوم بہ رحیم النساء بیگم طول عمر با است. و از بطن زنے دو پسر،
 یکے از ہمہ فرزنداں بزرگ تر بدیع الله خاں بہادر ظہیر الدولہ فطرت
 جنگ طول عمر از ظاہر النساء بیگم خواہر علاق حاجی منصور الدولہ پسر
 ممتاز الامرا بہادر کتخدا شد. و کتخدائی دیگر از دخترے کہ ممتاز النساء بیگم
 محل ثانی نواب صاحب مدوح پرورش کردہ بودند، بطہور آوردند. و
 پسر ~~محمد~~ ~~عظیم~~ ~~الله~~ ~~خاں~~ بہادر معین الدولہ پیروز جنگ. و از یک
 بطن دو دختر. و دختر خرد حبیب النساء بیگم طول عمر و دختر کلاں
 سعادت النساء بیگم رحلت کرد. و دختر نواب صاحب رحمت مآب عظیم النساء معروف
 بہ صاحبزادی بیگم اٹال الله عمر با بنجم الملک عبدالصمد خاں بہادر منسوب شد. بایشاں یک
 دختر موسوم بہ احمد النساء بیگم معروف بہ صاحبزادی نور البصر کہ از طفولیت در آغوش جدہ
 مادری خود پرورش یافتہ است بعد رحلت پدر خود در ۱۲۵۱ ہجری
 از برادر زادہ پدر عبدالقادر مخاطب بہ عزیز الملک موتمن الدولہ
 عبدالقادر خاں بہادر سلج جنگ کتخدا شد و خدا اینہارا آبا و وار و نواب
 صاحب رحمت مآب از حکم جد بزرگوار خود بہ عظیم النساء بیگم دختر پیر الاسام

خاں مرحوم بار سوم خانه داری دیگر نموده بودند از ایشان دو پسر و
 یک دختر، پسر کلاں اشرف علی بن شحور رسیده رحلت کرد و پسر
 خور و غلام محمد حسین در زمان رضوان آاب بخطاب رشید الدوله محمدین
 خاں بهادر ایالت جنگ سرفراز و در زمان جناب عظیم جاه بهادر دام افغاله
 باد دختر اجداد دوله تقی حسین خاں بهادر که از بطن رقیه بیگم دختر خور و اعضاء
 الدوله مرحوم و نبسی خاص نواب سیف الملک بهادر است کنه شده و
 دختر که خواهر حقیقی رشید الدوله موسوم به فاطمه بیگم اند از غلام دستگیر،
 مخاطب با ستوار جنگ غلام دستگیر خاں بهادر، پسر زوجه اول ناصر الدوله
 محمد صیب الله خاص و نبسه خور و اختیار جنگ مرحوم در زمان نواب صاحب
 دام افغاله کنه شده، صاحب اولاد است - و بستن بیگم، مخاطب به
 مبارک النساء بیگم که در اوایل دولت، بعقد نواب صاحب رحمت آمده،
 بغزت تمام بوده لاولد انتقال کرد - و از لالی بیگم، مخاطب به دولت النساء
 بیگم منکوه، دو پسر، دو دختر - پسر کلاں غلام محمد، مخاطب به میر الدوله،
 غلام محمد خاں بهادر، جبارت جنگ - پسر خور و غلام رسول در حکومت
 نواب صاحب دام افغاله، بخطاب اعتبار الدوله غلام رسول خاں بهادر
 اکبر جنگ سرفراز شد - دختر کلاں احمدی بیگم از اشرف النجباء عبدالحی که
 سابق داماد پسر بی مرحومه بود منسوب شده، صاحب اولاد گردید - و
 چند عبدالحی از آفت اسپ رحلت کرد - و دختر خور و کلثوم بیگم
 از غلام محی الدین احمد خاں بهادر، رستگار جنگ، فرزند عبد الباسط
 خاں مرحوم کنه شده صاحب اولاد است - و از پادشاه بیگم که از

عهدگان قوم نوايط و ساکنان کلو ابود، با عز و توقیر طلبیده در زمانه بشوکت
 و ذآوده، بعقد خود آوردند. و از بطن شان یک پسر غلام عبد القادر
 نام که در ریاست نواب صاحب رنواں مآب رسم مکتبش بظهور
 آمده بود. و در زمان دولت نواب صاحب دام افضاله بخطاب
 شمشیر الدوله، غلام عبد القادر خاں بہادر، اعتقاد جنگ مفتخر شدہ.
 و از بطن منکوحہ زینت محل یک دختر کہ در اوایل ریاست رحمت مآب
 از پسر خاں جہاں خاں مرحوم منسوب گردیدہ صاحب اولاد شدہ،
 رحلت کرد. نواب سیف الملک الوار الدوله بہاؤدوس مکان را از
 بطن بدر النساء بیگم ۳ پسر، و دو دختر. پسرے موسوم بہ غلام نبی در
 طفولیت رحلت کرد. و پسر کلاں غلام علی، مخاطب بہ سیف الدوله
 غلام علی خاں بہادر، سیف جنگ، بنیرہ خاص اول نواب صاحب
 جنت آرامگاہ در زمان جد امجد خود از سکینہ بیگم مخاطب بہ اکیل النساء
 بیگم، دختر الوار علی خاں مرحوم کتخدا شدند. و بعد چند سال بیگم مذکور
 لاولد از عارضہٴ چچک رحلت کرد. و بعد ایشان در زمان حضرت
 نواب صاحب رحمت مآب بامتناز بیگم خواہر کلان حقیقی تائید الدین
 اکبر پسر امیر الدوله بہادر مرحوم کتخدا شدہ بود. از ایشان نیز اولاد
 نشد. و از جمیت بی منکوحہ دو پسر، و دو دختر. پسر کلاں قیام الدوله
 بہادر با طاہر النساء بیگم دختر محمد الدوله بہادر منسوب شدہ،
 صاحب اولاد است. پسر خرد قمر الدوله از منیر النساء بیگم خواہر خود
 طاہر النساء بیگم کتخدا و صاحب اولاد شدہ، منیر النساء بیگم رحلت کرد.

دختر کلان بعد از کتختائی از خدمت طاوت رحلت نمود. دو دختر
 خورد کتختا شده، صاحب اولاد است. و نوزس بیگم، و مهر النساء و
 سراج النساء منکوحه و حرهای سیف الدوله همه لاولد. پسر خورد
 غلام ولی اللہ مخاطب به حسام الدوله غلام رضا خان بهادر حسام جنگ
 از برکت النساء بیگم دختر بی بی نواب حسام الملک بهادر منسوب شده.
 از ایشان یک پسر، و دو دختر. پسر، مخاطب بغلام محمد خان بهادر
 از دختر میان بی بی اول اعتضاد الدوله بهادر مرحوم منسوب شده،
 صاحب اولاد گردیده، با عیال در دولت نواب صاحب دام اغفال
 روانه کر بلائے معلی شده، در اینجا بعد رحلت رئیس الامرا بهادر کر بلائی
 حسب المرضی مجتهدین آل جابر الماک و غیره بهادر مرحوم مختار و متوجه
 اند. وزن و فرزندان ایشان در آفت طاعون در اینجا رحلت کردند.
 و دختر کلان خواهر غلام محمد خان سید النساء بیگم معروف به نواسی بیگم
 کلان از پسر بی بی اول اعتضاد الدوله بهادر مرحوم منسوب شده، صاحب
 اولاد اند. و دختر خورد و خدیجه بیگم، معروف به نواسی بیگم، خورد از پسر میان
 اعتضاد الدوله بهادر کتختا شده، صاحب اولاد گردیده انتقال کرد. و خواهر
 حلاتی غلام محمد خان زینت النساء همراه برادر خود ناکتختا بکر بلائے معلی
 رفته در اینجا با سید سجاد حسین نامی که از اینجا بر فاقه خان مذکور
 رفته بود، کتختا شده در آفت طاعون سال دوم در کر بلائے معلی رحلت
 کرد. از وی یک پسر غلام حسین نام در اینجا است. و دختر اول نواب
 سیف الملک بهادر موسوم بامتر الحنه بجه بیگم، مخاطب با فسر النساء بیگم

از احتضاد الدوله حافظ محمد نصیر خاں بہادر مرحوم کتخدا شدہ، صاحب
اولاد گردیدہ، از بیماری چھپک رحلت کرد۔ و دختر دویم امۃ الزہرا
بیگم، مخاطب بہ خورشید کلاہ بیگم از مجد الدولہ بہادر غلام اسد اللہ خاں
کتخدا شدہ، صاحب اولاد گردیدہ، در اواخر دولت نواب صا
رحمت مآب رحلت نمود۔ اولاد از منکوحہ و حرمت یک دختر، موسوم
بیاکرام النساء بیگم کہ خورشید کلاہ بیگم پرورش کردہ بودند، بعد پدر از
حکم خوشدامن خود با غلام رسول خاں پسر محمد جواد خاں منسوب کردند،
صاحب اولاد شدہ بیوہ گردید، یک پسر غلام محمد کہ افسر النساء بیگم پرورش
می کردند، قریب سن تمیز، و بروئے بیگم مذکورہ رحلت کرد۔ پسر دویم
غلام عسکری از فضیلت بی منکوحہ در سن تمیز ناکتخدا رحلت نمود۔
پسر سویم از جہاں بیگم منکوحہ، مخاطب بہ غلام موسی خاں از جہاندار
بیگم دختر منکوحہ پدرم حضرت افتخار الدولہ بہادر مرحوم منسوب شدہ،
صاحب اولاد است۔ و پسر چہارم محمد تقی از طیب النساء منکوحہ با
ساجدہ بیگم و دختر مجد الدولہ بہادر کتخدا شدہ، لا ولد اشغال کرد۔ و
صالحہ بیگم و بی خانم منکوحہ و گل شیو، و دیگر دوستہ حرم لا ولد اند۔

اولاد حسام الملک بہادر

و نواب حسام الملک بہادر مخبر را از حبیب النساء بیگم محل اول
یک دختر، موسوم بہ برکت النساء بیگم با حسام الدولہ بہادر در زمان
ریاست نواب صاحب جنت آرا مگاہ، منسوب شدہ، صاحب اولاد

گردیده و از دیگر زنان دو دختر، و یک پسر - دختر کلاں فرحت النساء بیگم
 که نواب عمدة النساء بیگم از باعث تمنائے دختر از طفولیت خود
 پرورش کرده بودند در زمان نواب عمدة الامرا بہادر با قطب الدین
 علی خاں بنیرہ منیر الدین خاں منسوب کردند - در زمان جناب نواب
 صاحب رحمت آب بخانہ پدر خود آیدہ، صاحب اولاد شد - و اولاد
 ہم کتختہ شدند - و دختر خود و اشرف النساء بیگم از غلام حسین کہ یکے از
 شرفائے گویا مو بود، منسوب شدہ، بعد چند سال لا ولد بیوہ گردیدہ،
 بعد رحلت پدر خود، بر حمت حق پیوست - و پسر غلام محمد مطہر علی خاں
 زاہد و عابد و خبردار از علوم، با قمر النساء بیگم کہ از شرفائے قوم نواٹیا
 اند منسوب شدہ، صاحب اولاد اند - و بعد رحلت پدر خود از حضور
 نواب صاحب دام افضالہ، ب خطاب حسام الملک بہادر حال سرفراز
 و جانشین پدر خود شدند - و از سعادت مندی و برخورداری خود میت
 والدہ خود را بعد چند سال از رحلت، روانہ کربلائے معلی نمودہ صحن
 مقدس گنبد مبارک ضریح حضرت امام حسین علیہ السلام مدفون
 کنانیدند - الحمد للہ زہے طالع مرحومہ کہ از باعث اولاد خلف
 بمنزل مقصود رسید -

اولاد نصیر الملک بہادر

و نواب نصیر الملک بہادر را از خیر النساء بیگم محل اول اولاد
 نہ شد - از دیگر زنان دو دختر، و یک پسر - دختر کلاں از حرم موسوم

به حسنی بیگم که بدر النساء بیگم والده سیف الدوله از طفولیت پرورش
 کرده بودند، بانام علی بنیره عصمت بی مشوب نمودند. بعد چندی
 درمین پدر خود از صدمه ولادت رحلت کرد. دختر خود موسوم
 به امة السکینه بیگم از شادی بیگم دختر کلان میرهاشم علی مچلی بندری در
 زمان دولت نواب صاحب رحمت مآب از باقر حسین خاں بهادر پسر
 نواب عمده الامرا بهادر درعلاقه محل چتر بیگم مشوب گردیده، از آفت
 اسقاط حمل رحلت نمود. و پسر موسوم به محمد صلابت خاں که بعد رحلت
 پدر در زمان نواب صاحب رحمت مآب نواب حسام الملک بهادر بکمال
 اشفاق پدری پرورش و تربیت فرموده، با جهانیه بیگم خواهر حقیقی خود
 هماندار بیگم، دختر جناب افتخار الدوله بهادر مشوب گردیده صاحب اولاد
 است. و در زمان نواب صاحب رضواں مآب از خطاب نصیر الملک
 بهادر محمد صلابت خاں سرفراز در دولت جناب نواب صاحب دام انفال
 باعیال از حج بیت الله الحرام مشرف، و حاضر حضور گردیده، باز بارده
 حج ثانی و زیارت عتبات عالیات رخصت سه سال حاصل کرده اند،
 خدا نصیب فرماید. و ایشان بسیار مرد عاقل و قابل و عابد و ور تماشای
 علوم و فنون کامل اند.

کیفیت اولاد و دختران خاص نواب سلطان النساء بیگم صاحب

بنواب سلطان النساء بیگم دو دختر، و یک پسر. دختر کلان موسوم
 به رمنیه بیگم، در اوایل دولت نواب والا جاه جنت آلامگاه ناکتخدا انتقال کرد.

و دختر ثانی احمدی بیگم، معروف به شاه بیگم در ریاست نواب صاحب
 جنت آرامگاه از اعزازالدین خان مستقیم جنگ نامی، پسر حامد علی
 خان که از بی بی گوپا موجود، کتخدا شد. بایشان سه پسر و سه دختر.
 دختر اول صالح بیگم اہلیہ خان عالم خان بہادر صاحب اولاد است. و
 دختر دوم رحمت النساء زوجہ دوم اعتضاد الدولہ حافظ محمد نصیر خان
 بہادر مرحوم، نیز صاحب اولاد. دختر سوم ناکتخدا در ماه رجب ۱۲۰۰
 ہجری از حادثہ چراغ رحلت کرد. پسر کلاں حیدر حسین خان بہادر
 امتیاز الدولہ کتخدا بی اول از دختر شرف الامرا محمد نعیم اللہ خان بہادر
 شدہ بود، صاحب اولاد گردید. بعد رحلت زوجہ مذکور از عالیہ بیگم
 دختر بی بی شادی دویم امیر الدولہ بہادر مرحوم کتخدا شدہ. و پسر
 دویم احمد حسین خان بہادر محی الدولہ کتخدا بی اول از دختر بی بی شادی
 اول ممتاز الامرا بہادر شدہ بود. بعد وے از دختر عبدالحی خان تہرمیاں
 منسوب شدہ، صاحب اولاد گردیدہ، انتقال کرد. و پسر سیوم غلام مصطفیٰ
 خان بہادر اکرام الدولہ از دختر برہانی بیگم منسوب شدہ، صاحب اولاد
 است. و پسر برادر خورد شاه بیگم حافظ محمد عبدالحسین خان، مخاطب
 بہ رئیس الامرا بہادر کہ در زمان ریاست نواب عمدۃ الامرا بہادر از دختر
 رکن الدولہ غلام اشرف خان بہادر یکے از امراے آصفیہ کتخدا شدند.
 و از عدم اولاد بایشان در زمان حضرت نواب صاحب رحمت مآب
 از مرتضیٰ بیگم دختر بنیری میر مہدی صاحب خوش نویس بار سوم دکن
 خانہ داری دیگر نمودند. از ایشان و دیگر حرما صاحب اولاد شدند.

در زمان نواب صاحب رحمت آب همراه والده خود متعلقان به اراد مجیت
 الله المحرام و زیارت عتبات عالیات علیهم السلام روانه شده به منزل مقصود رسید و در آنجا
 سکونت و دزدیدند و رئیس الامر ارباب و راهواشی یک دختر کلان اہلیہ حسین الدین خاں شہریار
 الملک بہادر و یک پسر غلام سجاد حسین خاں کہ از حضور فتح علی شاہ بادشاہ عجم ب خطاب
 اعظم الامر اسجاد حسین خاں بہادر سر فرار بود۔ بعد رحلت مادر خود از
 بی بی شریفہ ہند یک پسر موسوم بہ مرزا غلام حسین کہ بہ سبب
 چند در چند وارد مدراس شدہ است۔ بعد رحلت رئیس الامر ارباب
 از حضور نواب صاحب دام افضالہ ب خطاب مرزا غلام حسین خاں
 بہادر سردار جنگ مفتخر۔ و بنواب ملک النساء بیگم یک پسر موسوم بہ غلام
 غیر اللہ، معروف بہ غلام اسد اللہ، مخاطب بہ محمد الدولہ غلام اسد اللہ
 خاں بہادر مظفر جنگ با خواہر خورد حقیقی سیف الدولہ بہادر در وقت
 پدر خود کتخدا شد۔ از ایشان دو پسر و چہار دختر۔ پسر کلان غلام بد اللہ
 در طفلی رحلت کرد۔ و پسر دوم غلام عباس علی نام۔ و از حضور جناب
 نواب صاحب رحمت آب ب خطاب سیف الملک انوار الدولہ معزز و منور
 ناکتخدا۔ اما از منکوحہ و حرہا صاحب اولادست۔ و دختر اول مقبول النساء
 بیگم، معروف بہ بیگم بہو از غلام محمد علی نصیب الدولہ، معروف بمحمدی میاں
 منسوب گردید۔ و دختر دوم لطف النساء بیگم اہلیہ دوم غلام کاظم اعتقاد
 الدولہ بہادر حال صاحب اولاد شدہ رحلت کرد۔ و دختر سیلوم عباسی
 بیگم از رضا حسین پسر بی بی اول غلام کاظم کتخدا شدہ صاحب اولاد
 است۔ و دختر چہارم حیدری بیگم با پسر کلان غلام عبدالسلام فایدین خاں

مرحوم برادر کلان غلام کاظم کتخدا شد۔ واولاد منکوحہ جات وغیرہ مجدالدولہ بہادر آئندہ بیان خواہد شد۔

دینواب عمدۃ النساء بیگم صاحبہ قبلہ والدہ ماجدہ این احقر پنج پسر، و ہفت دختر و دو پسر و ہفت دختر۔ بعضی در طفولیت و بعضی قریب شعور رحلت کردند۔ باقی ۳ پسر و پسر کلان غلام پیر، معروف بہ محمد نصیر۔ و از حضور نواب عمدۃ الامرا بہادر بخطاب اعتضاد الدولہ حافظ محمد نصیر خاں بہادر نصیر جنگ سرفراز شدند۔ و در زمان نواب صاحب جنت آرامگاہ از خواہر کلان حقیقی سیف الدولہ بہادر کتخدا شدہ بود۔ از ایشان چہاں پسر و ۳ دختر۔ پسر اول عبدالسلام، معروف بہ غلام طاہر خاں بہادر کتخدا و صاحب اولاد شدہ رحلت کرد۔ پسر دوم موسوم بہ غلام کاظم خاں مخاطب باعتضاد الدولہ حال خانہ داری اول با دختر خود حسام الدولہ مرحوم نمودہ، صاحب اولاد شد۔ بعد رحلت وے از دختر بی بی مجد الدولہ مرحوم کتخدا شدہ، صاحب اولاد گردید۔ او ہم رحلت کرد۔ و پسر سوم غلام باقر در طفولیت انتقال نمود۔ پسر چہارم محمد مجتبیٰ با دختر قمر الدین خاں پروردہ عنایت النساء بیگم محل تاج الامرا بہادری منسوب گردیدہ، صاحب اولاد است۔ و دختر کلان نا کتخدا رحلت کرد۔ و دختر دوم امۃ البتولہ بیگم، مخاطب بہ عمدۃ النساء بیگم بعد رحلت پدر خود، با غلام محمد خاں پسر حسام الدولہ در ریاست نواب صاحب رضواں مآب کتخدا و صاحب اولاد شدہ، ہمراہ شوہر خود بکربلائے معلیٰ رفتہ چندے معہ دختر رحلت کرد۔ و دختر پنجم امۃ الرقیۃ بیگم و

دقت به خود با تفریح حسین خان بهادر پسر امیر الدوله بهادر کتخدا و صاحب
اولاد است. پسر دوم این اضعف العباد موسوم به غلام آل محمد صاحب
الدوله معروف به غلام ضامن محمد کریم، مخاطب به خورشید الملک، دوشانی
الحال بعد رحلت پدر امجد خود مخاطب با نثار الدوله محمد نامرغان بهادر
صمصام جنگ در زمان دولت نواب صاحب جنت آرامگاه باکینز
زهره، محمده النساء بیگم خواهر خور و حقیقی مجد الدوله کتخدا، و صاحب اولاد
شده و بعد رحلت محل اول در دولت جناب نواب صاحب دام افغانه
کتخدا بی دیگر در سادات بنی فاطمه نمود. و پسر سوم محمد حبیب الله
مخاطب به نام الدوله اعتصام جنگ در زمان نواب عمده الامرا
بهادر غفران مآب با دختر کلان غلام جیلانی خان بهادر اختیار جنگ
کتخدا شده، صاحب اولاد گردید. و بعد رحلت و بی از دختر خور
رکن الدین خان ظفر الدوله مرحوم در صحن دولت نواب صاحب
دام افغانه خانه داری دیگر نموده صاحب اولاد اند. و سوائے این اولاد
و ازواج مرقومه الصد اولاد و ازواج دیگر آئنده به تئویر خواهد آمد.

کیفیت ازواج و اولاد ثنائی حضرت نواب

امیر الهند و الاجاه جنت آرامگاه

خانم بیگم، و باو شاه بیگم و خدیجه بیگم که از عالی خاندان قوم نوات
بودند، نواب صاحب آنها را بنجال خواہش و حکومت با عزت و توقیر

در مناکحت خود آوردند. و خاتونه بیگم و پادشاه بیگم لا ولد. و از خدیجه بیگم خواهر گلان
 اکبر علی خاں حیدری یک دختر که از نجف علی خاں پسر عبد الغنی خاں منسوب گردیده
 صاحب اولاد است. و دختر دیگر ایلیمه صادق علی خاں مرحوم، موسوم به حافظ بیگم، از بطن ایشان
 یک دختر فاطمه بیگم ایلیمه اعز الدین خاں پسر نظام الدین خاں مرحوم، و دو دختر سیوم
 رابعه بیگم زوجه نظام الدین احمد خاں مذکور صاحب اولاد، و از دیگر
 زنان پسر اول از همه اولاد بزرگ موسوم به عبد المجدد خاں جمشید جنگ
 کشدا و صاحب اولاد. پسر دوم محمد اسحاق خاں بهادر فیروز جنگ
 بایرن بی منسوب شده، لا ولد رحلت یافت. و پسر سوم عبد العزیز در
 طفولیت رحلت کرد. و پسر چهارم محمد جواد خاں بهادر کشدا و صاحب
 اولاد. و پسر پنجم حافظ حسن علی خاں، مخاطب به رستم جنگ بهادر کشدا
 و صاحب اولاد کثیر. و پسر ششم، عبد الغفار خاں بهادر ثابت جنگ که
 خاتونه بیگم در فرزندی خود پرورش کرده، از خواهر خورد حقیقی، خدیجه بیگم
 منسوب کردند. از ایشان در زمان نواب صاحب رحمت مآب در سال
 هجری یک دختر، و یک پسر. دختر با عبد الباسط خاں کشدا شده صاحب
 اولاد گردیده، در دولت نواب صاحب رضوان مآب در سال هجری در
 ناگور شریف رحلت کرد. و شوهرش نیز بعد چند سال انتقال نمود.
 و پسر غلام مرتضی که زیر سایه حضرت نواب بیگم صاحب قبله پرورش یافته
 از حضور نواب صاحب رضوان مآب به خطاب ممتاز الملک رفیع الدوله
 غلام مرتضی خاں بهادر ثابت جنگ مفتخر گردیده، با دختر نجف علی
 خاں بهادر منسوب شده، صاحب اولاد است، و پسر هفتم نصر الدین

بهادر قوی جنگ - و هشتم غلام محمد خاں قسور جنگ - و نهم محمد اسماعیل
 خاں شیر جنگ بهادر - این هر سه فرزندان و ز فرزندی بادشاه بیگم
 پرورش شده، کتخدا شدند - و قسور جنگ لاولدر حلت کرد - و شیر جنگ
 صاحب اولاد شده بد حلت نمود - و قوی جنگ صاحب اولاد اند - و
 از حمید بی منکوه نواب جنت آرام گاه، یک دختر مریم النساء بیگم که بادشاه
 بیگم پرورش کرده، با محفوظ خاں حال که نواب صاحب شادی اول
 فرموده بودند، بعد چند ے لاولدر حلت نمود - و از بطن لعل محل دو
 پسر، و دو دختر - پسر دهم غلام حسن خاں و لاولر جنگ بهادر کتخدا و صاحب
 اولاد است - و دیگر پسر یازدهم ابوتراب خاں شجاعت جنگ بهادر
 کتخدا، و صاحب اولاد است - و دختر ششم رحیم النساء بیگم با غلام نبی
 خاں از آسیاب جنگ، پسر بدر الاسلام خاں منسوب گردید - و ایشان
 یک دختر، احمد النساء اہلیہ خیر الدین حسین خاں مرحوم، و دختر ہفتم
 فضیلت النساء بیگم اہلیہ محمد باقر نبیرہ کلان عصمت بی لاولد بیوہ شد -
 و از آمنہ بی ترکن یک دختر ہشتم لطف النساء بیگم با محفوظ خاں حال
 کتخدائی دوم گردید، لاولد درین زمان بیوہ گردید - و دیگر از دو محلات
 زنان ترک کہ افتخاریانہ والا جاہی بودند، از ان یکے نواب رئیس النساء بیگم -
 از ایشان یک پسر، و سه دختر - پسر دواہم حسین نواز خاں عظیم الامرا
 اعتماد الملک بهادر در اوایل دولت نواب صاحب رحمت آب با
 دختر عباد علی خاں کہ از شرفائے قوام نواہت بودند، کتخدا شدہ لاولد - و
 دو منکوه ایشان نیز لاولد - و ایشان در اوایل ریاست نواب صاحب

رضوان مآب جاں بحق شدند۔ و دختران، دختر نهم شرف النساء بیگم که
 سابق نواب صاحب حنت آرامگاه ب حکومت خود با عبد القادر خان
 بہادر ہمشیرہ زادہ خاص خود نامزد نموده بودند۔ و با ستاع عدم رضایت
 والدہ بہادر مذکور ہمشیرہ خاص خود و عجز و التجائے ایشان بر ناراضی
 از زبانی دختران خود شنیدہ از آن دست برداشت شدہ، تجویز
 این نسبت با از شرفائے گویا مومنودہ، شرف النساء را با عبد الحفیظ
 خان سطوت جنگ بہادر پسر بی بی حامد علی خان مرحوم و دختر دہم
 عزیزہ النساء بیگم را با بدرالدین حسین خان بہادر، پسر بی بی عید الحمی خان۔ و
 دختر یازدہم سراج النساء بیگم را با غوث محمد خان، پسر خرد بی بی صادق علی
 خان منسوب کردند۔ ازینہا بعضی صاحب اولاد و بعضی لا ولد۔ و دیگر نواب
 زریب النساء بیگم دو پسر، و چارہ دختر۔ پسر یازدہم سرفراز خان بہادر
 اشرف الملک۔ پسر دوازدہم، عبد الحمید خان اعتضاد الملک۔ در زمان
 دولت نواب صاحب رحمت آب کتخانی اینہا شدہ، صاحب اولاد گردیدند۔
 و اعتضاد الملک را سوائے اولاد بی بی شادی از منکوحہ و حرہا ہم اولاد
 است۔ و دختران یکے فخر النساء بیگم، عرف قادری۔ و دختر دوازدہم با
 فیض محمد خان بہادر پسر خرد بی بی احسان اللہ خان۔ و دختر سیزدہم
 زینت النساء بیگم با جلال الدین خان مرحوم، پسر کلان صادق علی خان
 مرحوم۔ و دختر چہار دہم، دولت النساء بیگم با فضل حسین خان برادر خرد
 نجف علی خان۔ و دختر پانزدہم افضل النساء بیگم پرورش کردہ نواب
 سلطان النساء بیگم با عبد اللطیف خان بہادر پسر خرد بی بی حامد علی خان

مرحوم منسوب شدند۔ وزینت النساء بیگم درہاں زماں رحلت کرد۔ و
باقی اولاد نواب صاحب جنت آرامگاہ تاباں زماں دولت نواب
صاحب دام انفالہ کہ باخیر رمضان المبارک ۱۲۵۲ھ ہجری در قید حیات
اند۔ اینکہ در پسران ۳۰ قوی جنگ محمد نصر اللہ خاں بہادر صاحب اولاد
و دلاور جنگ غلام حسین خاں بہادر و شجاعت جنگ ابوتراب خاں بہادر
صاحب اولاد۔ و دختران ہشت حافظہ بیگم صاحب اولاد۔ رمنیہ بیگم اہلیہ
نجف علی خاں صاحب اولاد۔ اشرف النساء بیگم زوجہ سطوت جنگ بہادر
صاحب اولاد۔ عزیز النساء بیگم صاحب اولاد و بیوہ۔ فخر النساء بیگم صاحب
اولاد و بیوہ۔ دولت النساء بیگم، عرف ادجیالی بی اہلیہ فضل حسن خاں،
فضیلت النساء بیگم لاولد و بیوہ۔ ولطف النساء بیگم لاولد و بیوہ۔ سوائے
ایں اولاد و ازواج دیگرے نیست۔ بڑی بی صاحبہ ترکن بیار صاحب
جنت آرامگاہ بود و در زمان ایشان مشرف کج شدہ آمدہ، معروف بہ
جمانی بی صاحبہ گردیدہ ملا ولد، دریں زماں رحلت کرد۔ و در آخر دولت
نواب صاحب جنت آرامگاہ، از عوب چہار ترکن، یکے نصیب بی و ثانی
زبیو بی و ثالث عائشہ بی، و رابع کلثوم بی از معرفت پسران بی آمدہ و در
علاقہ خاص بودند۔ بعد رحلت نواب صاحب جنت آرام گاہ آنہا نیز انتقال کردند
باقی تفصیل چند اولاد بہ سبب طوالت و عدم گنجائش دریں مختصر بہ تحریر
نیاورد۔ و سوائے اینہا حرمت کہ از قسم جشن و غیرہ بودند، بعضی انتقال
کردند۔ و بعضی در باغ خاص از سرکار دولت مدار نواب صاحب دام انفالہ
باطام تمام پرورش می یابند۔

کیفیت اولاد و ازواج حضرت نواب شکوه الملک نصیر الدولہ عبد الوہاب خان بہادر نصرت جنگ برادر خور و خاص نواب بندگاہ حضرت امیر الہند والاجاہ جنت آرامگاہ

جناب حضرت نواب شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر جنت مکان
را از سیدہ شریفہ عالی خاندان جناب ولاری بیگم دختر میر عادل خان صاحب
مغفور و دو پسر، و دو دختر۔ پسر کاں عبدالصمد خان و لیر جنگ نصیر الدولہ بہادر
ثانی با حمید النساء بیگم، دختر عبدالحی خان بہادر کتخدا گردیدہ، صاحب اولاد
شدند۔ پسر خورد خان جہاں بہادر تہور جنگ با مصری بیگم کتخدا شدہ ملاولہ
مانند۔ دختر کلاں ولاری بیگم معروف بہ خاص محل، محل نواب عمدۃ الامرا
بہادر۔ و دختر خورد مداری بیگم مخاطب بہ عظیم النساء بیگم محل نواب امیر الامرا
بہادر و از محل دیگر اللہ رکھی بیگم۔ ۳ پسر، و چہا دختر، یکے با اقتدار خان
بہادر کتخدا شدہ، صاحب اولاد گردیدہ، و در زمان دولت نواب عمدۃ الامرا
بہادر در جنگ پالیگار چتور شہید شدند۔ پسر دوم سرفراز علی خان جہاں کتخدا
و صاحب اولاد گردیدہ، و در زمان رحمت آباد رحلت نمودند۔ و پسر سیوم
سرفراز حسن خان محترم جنگ، عرف ندیم اللہ صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ
کتخدا و صاحب اولاد شدند۔ و در زمان نواب صاحب دام افصالح بانیرہ کلاں

خود مشرف به حج و زیارت مدینه منوره شده به در اس رسیدند و پسر شان محمد عزیز الله خان
 اشرف جنگ بهادر سعادتمند و لایق و ذی تمیز صاحب اولاد است و دو دختر کلاں بدر النساء
 بیگم محل لواب سیف الملک بهادر که در زمان دولت لواب عمده العرا بهادر از غم هجرت حاتم
 الدوله پسر خود رحلت نمودند و دختر دویم کرامت النساء بیگم بانام الدین احمد خان کتخدا و صاحب اولاد
 شدند و دختر سیویم احمدی بیگم محل جبار میاں رحلت نمودند و دختر چهارم رحمت النساء بیگم از
 نجم الدین حسین خان عرف خادو میاں کتخدا و صاحب اولاد شدند و از زمان دیگر دو پسر
 یکے عبدالرزاق خان بهادر و ظهیر جنگ کتخدا و صاحب اولاد شده رحلت
 نمود. پسر دویم کریم الدین احمد خان بهادر رحلت جنگ کتخدا شده صاحب
 اولاد گردیدند. تفصیل دیگر حرمت که لا ولد اند، بسبب طول کلام تحریر نه نموده.
 و جناب نصیر الدوله ثانی و لیر جنگ بهادر را از حمید النساء بیگم معروف بحضرت
 والده بیگم صاحب سه پسر و چهار دختر. پسر موسوم به عیدالحی خان در سن ششور
 رحلت کرد. و پسر کلاں عالی همت و بلند مرتبت و فقیر دوست محمد بنیم الله
 خان مخاطب به شرف الامرا شکوه الملک نصیر الدوله فتح یاب جنگ بهادر
 که بعد از رحلت پدر خود در زمان لواب صاحب رحمت تاب از منصب
 و خطاب پدر مفتخر شده قائم مقام جد و پدر خود شدند با کرام النساء بیگم دختر
 ناصر الدین محمد خان غسوب شدند. از ایشان چهار دختر و یک پسر
 و دختر اول الهیه شادی اول اتیا ز الدوله نبیره لواب سلطان النساء بیگم
 صاحب اولاد شده رحلت کرد. و دختر دویم الهیه غلام جیلانی خان حال صاحب
 اولاد شده انتقال نمود. و دختر سیویم الهیه سهراب جنگ غلام جیلانی خان
 پسر حیدر جنگ کلاں که از سوکالی بیگم خواهر شرف الامرا بهادر مرحوم بود

منسوب شده بیوه گردیده، بعد چند در ناگور شریف رحلت نمود. و دختر
چهارم درین زمان با محمد علی پسر قمرالدین خاں مرحوم منسوب گردید. و پسر
غلام رسول خاں بهادر مخاطب با نواز الدوله که بعد پدر از حضور نواب
صاحب دام افضاله بخطاب شرف الامرا شکوه الملک نصیر الدوله فتح یاب
جنگ مفتخر است، با دختر بی بی خاص ممتاز الامرا بهادر منسوب شده، صاحب
اولاد گردید. و اہلیہ اش بعد چند سال رحلت نمود. و باقی اولاد و ازدواج
شرف الامرا بهادر مرحوم از باعث طوالت بہ تحریر نیادرود. و پسر خرد
شکوه الملک ممتاز الامرا امیر الملک اعتماد الدوله بہاد سلمہ اللہ تعالیٰ از
دختر بی شادی نجم الدین حسین خاں پسر کلان احسان اللہ خاں مرحوم کتخدائی
اول گردید. از ایشان چار دختر. یکے اہلیہ عزیز الدوله بہادر پسر جان عالم
خاں مرحوم، و دختر دویم اہلیہ اول محی الدوله پسر میانہ مستقیم جنگ
بہادر نامی رحلت کرد. و دختر سیوم محل نواب عظیم جاہ سراج الامرا بہادر
دام افضاله صاحب اولاد شد، رحلت نمود. و دختر چہارم اہلیہ غلام رسول
خاں بہادر شرف الامرا حال صاحب اولاد گردیدہ رحلت نمود. و ممتاز الامرا
بہادر درین زمان دولت نواب صاحب دام افضاله، از مرضی والدہ ماجدہ
و ہمیشہ مکرمہ خود خانہ داری. دیگر از یکے شرفائے اہل نذات کہ بار سوم
بجلوہ فلور آردہ بودند، از ہمدہ تولد جاں بحق شدند. و بعد چند سے پسر
ہم رحلت کرد. و از زنان دیگر دو پسر، و دو دختر. پسر کلان منصور الدوله بہادر
حافظ قرآن، و پسر خرد برادر علاقی ایشان در زمان دولت نواب صاحب
دام افضاله ہر دو برادران مشرف بحج بیت اللہ الحرام و زیارت مدینہ منورہ

شده، بخدمت پدر خود رسیده پسر کلاں بر کلاں خان پدر خود مامور و سرگرم
 است، و با دختر قدرت کریم خاں کتخدا شد. و دختر اول با ظہیر الدولہ پسر
 کلاں نواب صاحب دام افضالہ منسوب شد. و دختر دوم ناکتخدا است،
 و خراں کہ از بطنی حمید النساء بیگم معروف بوالدہ بیگم صاحبہ اند، یکے سید النساء
 بیگم صاحبہ کہ مخاطب بنواب بیگم صاحبہ محل خاص جناب بندگان عالی نواب
 عظیم الدولہ بہادر رحمت مآب اند، صاحب اولاد و دختر دوم برہانی بیگم صاحبہ
 اہلیہ غلام حسین خاں بہادر سکندر جنگ، معروف بہ شاہ اشرف اللہ،
 صاحب اولاد. و دختر سیوم منور النساء بیگم معروف بہ منو بیگم اہلیہ جاں عالم
 خان، پسر کلاں محمد جان جہاں خاں مرحوم و از بطنش یک پسر عزیز الدولہ
 طول عمر، صاحب اولاد. و دختر چہارم سوکالی بیگم مرحومہ اہلیہ وارث علی
 خان بہادر حیدر جنگ ایشاں راسہ پسر و یک دختر. پسر کلاں موسوم بہ غلام
 جیلانی خاں سہراب جنگ کتخدا اگر دیدہ و معلت یافت. و پسر دوم محمد
 سخی الدین نام حیدر جنگ بہادر حال، و پسر سیوم محمد علاء الدین نام عبرت
 جنگ بہادر، و دختر اہلیہ تائید الدین اکبر پسر امیر الدولہ بہادر مرحوم صاحب
 اولاد است، و کیفیت اولاد اینہا و اولاد قسم ثانی نواب شکوہ الملک
 نصیر الدولہ ولیر جنگ بہادر و اولاد جان جہاں تہور جنگ، برادر خود حقیقی شکوہ الملک
 ولیر جنگ بہادر کہ بی بی شادی ایشاں لاولد، و اولاد دیگر است، بسبب چند در چند قید
 قلم نہ نمود. و حاجی محمد ندیم اللہ مخاطب بہ سرفراز حسن خاں محشم جنگ بہادر سلمہ، کہ پسر نواب
 شکوہ الملک نصیر الدولہ بہادر از اندر کھی بیگم اند، از بی بی شادی شاں یک پسر عزیز اللہ
 خاں اشرف جنگ بہادر با دختر سرفراز علی خاں بہادر عم خود کتخدا شد، صاحب

اولاد اند - باقی اولاد و احفاد نواب شکوه الملک نصیر الدوله بہادر
جنت مکان از غلامتہ الانساب کہ قدرت احمد بن حافظ عنایت احمد
تالیف کردہ اند معلوم خواہد شد۔

کیفیت اولاد شیخ عبدالوالی عالی رتبت برادر
حقیقی حاجی مقدس شیخ محمد انور کہ فرزند ان حضرت
شیخ محمد منور رحمۃ اللہ علیہ نیز بیان اولاد خیر الدین
خال کلان ثانی و اولاد کریم النساء بیگم معروف بہ چوٹی
بیگم مخاطب بہ حضرت بیگم صاحبہ قبلہ خواہر خور و حقیقی
نواب میرالہند والا جاہ محمد علی خاں بہادر خست آراگا
کہ جدہ ماجدہ پیری ایں احقر اند مطابق تذکرہ الانساب

جستہ جستہ بہ تحریر آورده
شیخ عبدالوالی را از دختر شیخ عبدالقادر بن شیخ نعمت الدین
شیخ خیر اللہ برادر حقیقی اہلبیہ نواب صاحب قبلہ شہید و ثانی از دختر
مولوی اہدی دیک پسر محمد امان دیک دختر بی بی اجیلی و ثالث از دختر

قاضی محمد رضا، عرف قاضی جیون والدہ پسر میرالدین خاں بہادر و شیخ خیر اللہ
 را از دختر مولوی الہدیٰ بی بی رابعہ راسہ پسر، و دو دختر، پسر کلان خیر الدین
 خاں حال۔ و پسر دوم عبدالحکیم خاں، پسر سوم غلام محمد خاں و دختر اول بی بی
 فاطمہ اہلیہ بدالاسلام خاں و دختر دوم بی بی لاریتی، اہلیہ علی محمد خاں بن
 شاہ عبدالنبی و خیرالدین خاں اول را از دختر شیخ محمد حیات ارزانی بی بی دو
 پسر، عبدالباقا خاں شہید و عبد الرحمن۔ و بعد رحلت بی بی مذکور با دختر
 شیخ محمد صالح بن قاضی عبدالواجد کتھا شدند۔ از ایشان سہ پسر و یک
 دختر۔ پسر کلان شیخ غلام احمد و پسر میانہ افضل الدین محمد خاں و پسر
 خورد مولوی مصطفیٰ علی خاں، و دختر رحمت بی بی اہلیہ ولی اللہ خاں۔ و شیخ
 غلام احمد با دختر شیخ احمد خیر آبادی کتھا شدند لہذا ایشان دو پسر، و یک دختر
 یکے غلام محمد و دوم قطب الدین احمد خاں۔ و دختر اہلیہ برہان اللہ خاں بن
 احسان اللہ خاں۔ و غلام محمد تحصیل علم کردہ بملک شام رفتہ، سکونت
 ورزیدند۔ و قطب الدین احمد خاں را از بی بی عاصمہ دختر فضل اللہ خاں
 چار پسر و یک دختر، پسر اول قدرت محمد، پسر دوم قدرت رحیم خاں، مخاطب
 بہ فضل اللہ خاں، و سیوم قدرت کریم خاں، و چہارم قدرت حکیم۔ و قدرت محمد
 را از دختر مولوی عبدالحی مخاطب بہ ضیاء اللہ خاں ثانی یک پسر، مولوی قدرت
 معین الدین۔ و بعد رحلت بی بی مذکور با دختر شیخ احسن بن محمد حیات
 کتھا شد۔ از ایشان یک پسر حکیم قدرت بی و قدرت معین الدین با دختر
 مصباح اللہ خاں، ملزم جنگ بہادر کتھا ئی اول گردید۔ آن بی بی لا ولد انتقال
 کرد۔ بعد وے با دختر عافا عنایت احمد بن حافظ محمد شرف الحق کتھا شد۔

از ایشان یک دختر- و حکیم قدرت نبی بادر دختر قاضی القضاة
افضل العلماء ارتضیٰ علی خاں بہادر کتخدا شدہ، صاحب اولاد است- و
فضل اللہ خاں، معروف بہ قدرت رحیم بادر دختر قاضی القضاة مولوی
مصطفیٰ علی خاں بہادر مرحوم کتخدا شدہ- از ایشان سہ پسر- یکے محمد قدرت
علیم خاں، و دویم مولوی قدرت حفیظ، و سیوم قدرت صفی- و قدرت علیم
بادر دختر مولوی قطب الدین ابن مولوی عماد الدین کتخدا شدہ، صاحب اولاد است-
و قدرت حفیظ بادر دختر قاضی القضاة ارتضیٰ علی خاں بہادر کتخدا شدہ صاحب اولاد
است- و قدرت کریم خاں بادر دختر ظفر الدولہ رکن الدین خاں مرحوم کتخدا شدہ صاحب
اولاد است- و قدرت حکیم خاں را از دختر حاجی حزب الحق بن حاجی ضیاء اللہ خاں دوسر
و یک دختر، پسر کلاں قدرت حسن، و اما حاجی کریم علی خاں مرحوم، و دوم قدرت حیدر، و اما
حکیم قدرت نبی، و باقی احوال دختر مذکور و دختر قطب الدین احمد و افضل الدین محمد
خاں دیگرہ و غیرہ مفصل در خلاصۃ الانساب تحریر است، از ملاحظہ اش ظاہر خواہد شد-
و احوال مولوی مصطفیٰ علی خاں جد قاضی القضاة افضل العلماء
مولوی ارتضیٰ علی خاں جتہ جتہ در تحریری آید- مولوی مصطفیٰ علی خاں
مرحوم بن خیر الدین خاں مرحوم را از دختر دویمی قاضی حکیم علی خاں بن قاضی
محمد مبارک بن قاضی محمد دایم بن قاضی عبدالحی بن عبدالحلیم بن قاضی مبارک
ثانی بن قاضی شہاب الدین بن قاضی علاؤ الدین بن قاضی حاتم بن قاضی
بن کبیر بن خواجہ مبارک اولیا مرید و خلیفہ حضرت نظام الدین اولیائیسہ
قاضی عبد الغنی بن قاضی محمد دائم دو پسر او دو دختر- پسر کلاں غلام محبتی
مخاطب بہ مصطفیٰ علی خاں بہادر حال کہ در مدراس قاضی القضاة بودند- و

پسر دوم غلام سعید و دختر کلاں کیلین حاجی ضیاء اللہ خاں مرحوم. و دختر
 دوم کیلین زکی الدین محمد خاں مرحوم و مصطفیٰ علی خاں بہادر خاں راز و دختر
 روشن محمد خاں بن حاجی ضیاء اللہ خاں ۳ پسر، یکے مولوی ارتضیٰ علی
 خاں بہادر افضل العلماء کہ بعد پدر در مدراس بر خدمت قاضی القضاۃ مامور
 اند. و دوم غلام جیلانی مخاطب با مصطفیٰ علی خاں و سیوم مظفر علی
 مخاطب بنیر الدین احمد خاں و دختر اہلیہ قدرت رحیم خاں، و تفصیل
 اولاد و احفاد شیخ المشائخ محذوم شاہ نصیر الدین بگرامی و اولاد ریاض اللہ
 خاں خاں تازکی الدین خاں مرحوم پدر معظم الحق زکی الدین خاں ثانی کہ
 بر خدمت قضاۃ کھم از کمپنی مامور اند، از خلاصۃ الانساب کہ قدرت
 احمد بن حافظ عنایت احمد گوپالوی تحریر نموده اند ظاہر خواهد شد.
 و عبد الحکیم خان شہید رحمۃ اللہ علیہ را از دختر غلام محمد قاضی زادہ
 گوپالو یک پسر، غلام پیر مخاطب بہ خیر الدین خاں بہادر ناظم جنگ.
 کہ جدا مجد این عاصی اند، اولاً با ہمیشہ حقیقی لواب محفوظ خاں بہادر
 شہامت جنگ کتخا شدہ. بعد رحلت وے از جناب کریم النساء بیگم معروف
 بحضرت بیگم ہمیشہ خورد حقیقی لواب والا جاہ جنت آرامگاہ کتخا اتی
 دیگر شدند. از ایشان یک دختر، و شش پسر. و دختر جنگلی بیگم قریب
 من شعوبہ بہ نوزد ہم ماہ شعبان ۱۲۰۷ ہجری رحلت کرد. و پسر کلاں عبد اللہ
 مخاطب بہ مصمام الدولہ محمد خیر الدین خاں بہادر مصمام جنگ با دختر
 کلاں خاص حضرت لواب صاحب جنت آرام گاہ منسوب، و صاحب
 اولاد شدہ بہ ہجرت ہم ماہ صفر ۱۲۰۷ ہجری رحلت کردند. و پسر دوم

عبدالحکیم خاں بہادر جلال الدولہ سردار جنگ ناکتھا در حیدر آباد پچھلیم
 شعبان ۱۲۰۰ ہجری رحلت یافت۔ دسریوم عبد القادر خاں مخاطب بہ
 امیر الدولہ امیر جنگ بہادر در زمان دولت حضرت نواب صاحب جنت
 آرامگاہ از یکے شرفائے قوم نواہت راحت النساء کتھا شدند۔ و ازیشاں
 ۳۰ پسر و یک دختر۔ پسر اول رضا حسین خاں در طفولیت از امر ابیکم معروف
 بہ امروبی، دختر نامہ الدین احمد خاں مرحوم کتھا شدہ رحلت کرد۔ پسر دوم
 تقی حسین خاں بہادر مخاطب بہ امیر الدولہ حال در عین پدر از رقیہ بیگم
 دختر خورد بی بی اول اعتقاد الدولہ حافظ محمد نصیر خاں مرحوم کتھا شدہ
 صاحب اولاد است۔ پسر سوم موسوم بہ محمد انصار اللہ کہ بعد تولد
 ایشاں والدہ اش رحلت کرد۔ و حرمت النساء بیگم والدہ خان عالم خاں
 بہادر این را پرورش کردند۔ و بعد رحلت پدر در زمان دولت نواب
 صاحب دام انفالہ با دختر عبدالحی خاں نتھو میاں مرحوم کتھا یافتہ
 صاحب اولاد شدہ در مریدی کسے آمدہ بلباس وردیہ فقرا گذران
 می کنند و دختر ممتاز بیگم در وقت پدر خود در زمان نواب صاحب رحمت آباد
 از سیف الدولہ بہادر منسوب شدہ، لا ولد بیوہ است۔ و سوائے اینہا
 امیر الدولہ بہادر مرحوم را از عابدہ بیگم دختر میرزا علی بخت بہادر کہ قد
 زمان نواب صاحب رحمت آباد کتھا لائی دوم شدہ بودند، یک دختر
 و یک پسر۔ دختر عالیہ بیگم الہیہ دوم اتیان الدولہ حیدر حسین خاں پسر
 تائید الدین اکبر و از حرمہا دو پسر، و یک دختر۔ پسر کلاں قمر الدین خاں کہ
 قبل از شادی ہائے بہادر موصوف متولد شدہ بود، در زمان نواب صاحب

قبلہ جنت آرامگاہ کتھا وصاحب اولاد شدہ روبرو سے پدر خود رحلت کرو۔
 وپسر دویم حیدر علی و دختر خواہر علاقائی ایشان ناکتھا، در علاقہ تائیہ الدین
 اکبر است۔ و مہر النساء منکوہہ خواہر خیر النساء منکوہہ پدرم لادلیہ است۔ و
 امیر الدولہ مرحوم بہ بیست و نہم ماہ ذی الحجہ ۱۱۰۰ ہجری رحلت نمودند۔
 پسر چہارم عبدالوالی خاں مخاطب باعتمام الدولہ ہیبت جنگ از دختر
 میانہ خاص حضرت نواب صاحب قبلہ جنت آرامگاہ کتھا وصاحب اولاد
 شدہ بہ ہجرت ہم ماہ ربیع الاول ۱۱۰۰ ہجری رحلت کردند۔ و پسر و دختر
 میانہ خاص غلام اسد اللہ مجد الدولہ بہادر را از زنان منکوہہ و متقیہ و حرم
 اولادیکہ شدہ اینکہ در زمان حضرت نواب صاحب عمدۃ الامرا بہادر
 والدہ مجد الدولہ بہادر دختر سے از شرفا کہ غریب الدیار موسوم بہ ناز
 با تو بود، پروریدہ از نام زیبیدہ خانم معزز کردہ، در عقد پسر خود دادند۔ انہ
 چہار پسر، و چہار دختر۔ دو دختر و دو پسر در طفلی رحلت کردند۔ و باقی پسر
 کلاں محمد حسین الدین از حضور نواب صاحب رحمت مآب بخطاب
 شہر یار الملک محمد حسین الدین خاں بہادر مفتخر و با دختر رئیس الامرا بہادر
 حسینی بیگم نام کہ از میخانہ (میمنہ) خانم بود منسوب، و صاحب اولاد شدند۔
 و پسر دویم سراج الدین از حضور نواب صاحب محلّی بخطاب ممتاز الدولہ
 محمد سراج الدین خاں معزز و باگوری موسوم بکیلیں بیگم دختر خور و نامہ الدولہ
 محمد حبیب اللہ خاں کہ از صفیہ خانم بود، منسوب، و صاحب اولاد گردیدہ
 ہر دو برادران با عیال در کربلائے معلّی نزد رئیس الامرا بہادر بودند۔ و در
 والدہ از آفت طاعون در ۱۱۰۰ ہجری سوائے یک طفل خور و سال ممتاز الدولہ

که نزد غلام محمد خاں است، جاں بحق شدند. و دختران طاهر النساء بیگم و منیر النساء بیگم این هر دو که یک وقت با هم تولد شده بودند، در زمان حضرت نواب صاحب رحمت نواب وقت جدّه امجدّه خود طاهر النساء باقیام الدوله و منیر النساء با قمر الدوله پسران سیف الدوله بهادر مرحوم مشوب، و صاحب اولاد شدند. و اہلیہ قمر الدوله رحلت کرد. و منکوہہ دیگر جانی بیگم دختر جکومیاں از طفولیت پرورش یافتہ، والدہ مجد الدوله در زندگی بی بی شاں مخفی ادلّے رسوم نموده، در علاقہ پسر داند. و از بیماری اقسام در یک سال لا ولد رحلت کرد. و بعد چندی بی بی شادی ہم جاں بحق گردید. بعد رحلت ایشان بر منی والدہ شریف خود بنیری وجہ الدین احمد خاں مرحوم حسینی بیگم را در عقد خود آوردند. از ایشان دو پسر، و دو دختر. پسر کلاں محمد ولی اللہ احمد و پسر خور و بنی اللہ احمد. و دختر کلاں عظیمہ بیگم و دختر خور و غنی النساء بیگم کہ اینہا زیر سایہ حضرت نواب بیگم صاحبہ قبلہ بہمہ وجوہ نزد والدہ خود بودہ، پرورش می یابند. و فیض النساء نامی را در عہد والدہ خود بعقد آورده، از ہمہ منکوہات زیان محبت می داشتند. از ایشان ہشت پسر، و دو دختر. پسر کلاں محمد نعمت اللہ کہ بعد رحلت مجد الدوله حسام الملک حال در دامادی خود گرفتہ، با دختر منکوہہ خود مشوب نموده، از حضور جناب نواب صاحب دام انفالہ بخطاب غلام اسد اللہ خاں بہادر سرفراز کنانیدہ از صحبت و تربیت خسر خود بسیار لایق و صاحب اولاد است. و پسر دوم احمد اللہ کہ حال با دختر قوی جنگ کتخا شدہ است. و سیوم غلام محمد باقر و چہارم غلام حسن موسی رضا و پنجم غلام علی عبد العظیم و ششم غلام محمد

منظر و هفتم غلام علی حسین رضا و هشتم غلام محمد مهدی و دختر اول غالب النساء بیگم که حال با پسر قوی جنگ بهادر کتخدا شده است - و دویم غفور النساء بیگم ناکتخدا است - و از علیم النساء متعیه یک دختر و دو پسر - دختر را بجه بیگم، عرف امیر النساء بیگم را از طفولیت و وقت جد و پدر او محمدی بیگم مرحوم محل عاجز عمه او در فرزندی خود گرفته پرورش نموده، با غلام احمد خاں بهادر برادر علّاتی این نیازمند منسوب کردند - صاحب اولاد است - و پسر کلاں غلام حمید و دویم غلام صفدر ناکتخدا اند - و از کل بانو حرم یک پسر رحیم الدین که بعد تولد مادرش رحلت کرد و حضرت نواب حاتم الملک بهادر بعد از انتقال والده مجد الدوله آن پسر را با خود داشته پرورش می فرمودند - بعد چندی آن هم رحلت کرد - و از خورشید بانو حرم دو دختر یک ساجده بیگم که با پسر قسم دویم حضرت نواب سیف الملک بهادر مرحوم منسوب شده، لاولد و بیوه شد - دختر دویم بخشی بیگم با محمد عنایت اللہ که پسر عبداللطیف خاں برادر خور و مستقیم جنگ نامی منسوب شده، صاحب اولاد گردید - و دیگر پسر والا حسین از یک حرم و غلام ولی عن از یک حرم و غلام سعید محمد که چندی نزد سید مرتضیٰ حسینی پسر میر جلال الدین خاں مرحوم پرورش یافته، بعد رحلت مجد الدوله نزد مادر خود آمد - از یک حرم دامن اللہ که نزد حسینی بیگم منکوحه پرورش شده بود، بعد من شعور بخانه برادر کلاں آمده است، از یک حرم - و ساراں بیگم که ساجده بیگم خواهرش در فرزندی خود پرورش می نماید، از یک حرم و محمد جعفر پسر که بعد رحلت پدر رحلت کرد از یک حرم - باقی حرمها لاولد در علاقہ منجمله عاش مجد الدوله

مرحوم پرورش می یابند۔ و مقبول النساء بیگم دختر بی بی شادی مجد الدولہ مرحوم
 اہلیہ نصیب الدولہ محمدی میاں راجہ امجدہ ایشان دخترى طفل کہ از
 نجبا بود گرفته، موسوم بہ زینت النساء نمودہ دادہ بودند۔ ایشان بآرزوی
 بسیار در فرزندى خود پروریدہ و تربیت کردہ، حال در ۱۲۵۲ھ ہجری
 از صفيح الدين بن محمد کمال الدين متبنی حکیم احمد خاں بہادر مرحوم وکیل صوبہ
 محمد پور منسوب کردند۔ و پسر پنجم محمد جان جہاں خاں بہادر سردار الدولہ را
 از حرم النساء بیگم و دختر احسان اللہ خاں در وقت والدہ خود دو پسر
 یکے جان عالم خاں بہادر و دیگر خاں عالم خاں بہادر سلمہ۔ و جان عالم خاں
 مرحوم را از منور بیگم دختر شکوہ الملک دلیر جنگ بہادر یک پسر عزیز الدولہ
 بعد چندے جان عالم خاں رحلت کردند۔ و پسر دویم خان عالم خاں بہادر
 را کہ در زمان نواب صاحب قبلہ رحمت آباد از صالح کتھا شدند یک دختر
 و دو پسر۔ دختر موسوم بہ دلہن بیگم محل نواب صاحب عظیم جاہ بہادر
 دام افسالہ۔ و پسر کلان خیر الدین خاں شوہر کریم النساء بیگم مرحومہ و دختر
 رحمت النساء بیگم۔ و پسر دویم جان جہاں خاں ناکتھا است۔ و سوائے
 اینہا اولادیکہ بخان عالم خاں است در تحریر نیاوردم۔ و خان عالم خاں
 در جمیع علوم کامل، و در درس و تدریس قابل، و بہ خرقہ مشائخی شب و روز
 در عبادت الہی مشغول۔ و پدر شاں بہ بست و چارم محرم الحرام ۱۲۵۳ھ
 ہجری رحلت نمودند۔ و پسر ششم افتخار الدولہ حافظ محمد ناصر خاں بہادر
 مصمصام جنگ با دختر خود حضرت نواب صاحب قبلہ جنت آرامگاہ کہ منسوب
 شدہ صاحب اولاد شدند۔ و بیانش بالاندک و راست۔ اما در اظہار اولاد

منکوحات و حرهای پرواز و - منکوحه اول سکینه بی دختر ولی محمد خاں
مرحوم - منکوحه دوم خورشید النساء دختر آقا عبدالعلی محلی بندری، و منکوحه
سیوم فاطمه خانم و دختر دلیل خاں انفاں - بعد این منکوحه چهارم عزت النساء
و دختر متنی شیخ احمد ساکن چنیاپٹن - و در زمان نواب صاحب رحمت
ناب خیر النساء را هم در عقد خود آوردند - و سوائے اینها سه حرم سکینه
بی منکوحه لا ولد - و از خورشید النساء یک دختر، و یک پسر - و دختر اہلیہ
غلام نبی خاں پسر ظہور اللہ خاں مرحوم بعد پدر از خدمت تو لدر حلت
کرد - و پسر محمد خیر الدین در چهل روز معہ مادر انتقال نمود - و فاطمه خانم
منکوحه لا ولد در وقت شوہر خود جاں بحق شد - و عزت النساء منکوحه را پنج
دختر - و دختر کلاں جهاندار بیگم اہلیہ غلام محمد موسیٰ خاں، برادر علاق سیف الدولہ
مرحوم صاحب اولاد است - و دختر دویم افتخار النساء اہلیہ قادر علی خاں
خادو میاں برادر علاق مراد علی خاں مرحوم، صاحب اولاد شدہ، رحلت کرد -
و دختر سیوم زانیہ بیگم اہلیہ میر محمد فخر الدین خسر زاده اشرف الملک
صاحب اولاد شدہ بیوہ گردید - و دختر چہارم اشرف النساء پنجم جہانیہ بیگم -
اینجا بعد پدر اشرف النساء با غلام نبی خواہر زاده قادر علی خاں و جہانیہ بیگم
با صلابت خاں نصیر الملک بہادر خاں منصوب و صاحب اولاد اند - و خیر النساء
منکوحه لا ولد و بیوہ است و منکوحه سرفراز خانم را یک پسر، و یک دختر پسر
غلام محمد خاں بہادر شوہر امیر بیگم خواہر علاق غلام عباس علی سیف الملک
خاں صاحب اولاد و دختر امہ الرسول، المعروف بہ وزیرہ بیگم ناکتھا است -
و دیگر حرم کتاب کیور لا ولد - و حرم سیوم روشن محفل لا ولد، این سرودنزد

دختران عزت النساء بیگم منکوه می باشند. جناب افتخار الدوله حافظ محمد ناصر خان
بهادر بفره جمادی الاول ۱۲۳۶ هجری برحمت الهی پیوستند.

کیفیت اولاد قسم ثانی بی بی خاص افتخار

الدوله بهادر مرحوم حبسته حبسته به تحریر می آرد

اعتقاد الدوله بهادر مرحوم را اشرف بی منکوه لاولد و به زن
دیگر یک پسر عباس حسین نام، بمجد تولدش بهادر مذکور در کنار اشرف بی
منکوه داده پرورش کنانیدند. و بعد رحلت اعتقاد الدوله این عاجز
بر قول و اقرار ایشان تیقن ولایت نموده، حسب الوصیت او شان
عباس حسین را پیش نظر داشته، جبرگیران او بود، اما از نارسائی طالعش
معلش از معاشش بهادر مرحوم بنام او مقرر و جاری نشد و قیل از چند سال
اشرف بی از حضور لواب صاحب دام انفالہ رضائے روانگی محمد پور حاصل
کرده، در آن جا به یکے از دختر شرفائے آنجا کتخدا نموده آمد، صاحب اولاد
شده است. و دیگر پنج حرم ۳ حرم لاولد رحلت کردند. و دو حرم
یکے را دخترے بود رحلت کرد. و مادرش و دیگر حرم در قید حیات اند.
و بایں نیاز کیش پنج حرم، در آن یکے در زمان لواب صاحب غفران مآب،
و دیگرے در ریاست لواب صاحب رحمت مآب انتقال کردند. و حرم
سیوم در علاقه کینزان محل بیگم مرحومه پرورش می یابد. و حرم چهارم روشن
معروف به خورشید لقا از بدو ضعی او با خود نداشته، داخل کینزان محل منکوه

مخوم۔ و پنج متعین محل حال است۔ و ناصر الدولہ محمد حبیب اللہ سلمیٰ را
 سوائے اولاد بی شادی از نصیب النساء منکوحہ یک پسر خیرات علی نام و سہ
 دختر دران دور حلت کردیک ناکتھا است۔ و از صفیہ خانم دو دختر و
 یک پسر۔ دختر شکور النساء بیگم اہلیہ باقر حسین خاں پسر خاں جہان خاں
 بہادر در زمان نواب صاحب غفران آب از آفت تولد رحلت کرد۔ و دختر
 دویم معروف بکلیں بیگم اہلیہ ممتاز الدولہ مراج الدین خاں، پسر مجد الدولہ
 مرحوم صاحب اولاد شدہ، و در کربلائی محلے از صدمہ طاعون زن و مرد
 و فرزندان، جاں بحق شدند۔ و پسر اصغر حسین نام لہم بعد چندی
 رحلت کرد۔ و از حرم دیگر، دو پسر یکے اکبر حسین و دیگر فیروز علی در قید
 حیات اند۔

آنچیکہ احوال ازواج و اولاد نوابان مغفور و غیرہ بسمع و فہم
 ایں مولف آمدہ بواسطہ تحریرش پرداخت۔ آئندہ واللہ اعلم۔

خاتمہ در عرض حال مولف

الحمد للہ والمنة ہزاراں ہزار شکر بدرگاہ قادر بے نیاز کہ ایں
 نیاز کیش فرمان جناب بندگان حضرت نواب صاحب شفیق و نواز شش
 فرمائی مدام افضال و عنایت کہ حکم تحریر احوال ریاست جناب نواب
 عمدۃ الامرا بہادر فرمودہ بودند، بفضلہ از اواخر دولت نواب والا جاہ
 جنت آرام گاہ تا آخر دولت نواب عمدۃ الامرا بہادر، مفصل، و اندیاست
 جناب نواب صاحب رحمت آب تا حکومت نواب صاحب

وام افتخار، مجمل، ونسب نامہ النوری وغیرہ چیزے از حافظہ خود لیخے
 از النورنامہ، وترک والا جاہی، وتذکرۃ الانساب وغیرہ داخل نمودہ،
 قید قلم نمود۔ شکر اللہ کہ اس امر عظیم دریں حیات مستعار ازیں بندہ
 ضعیف بے مقدار حسن انعام گرفت۔ عالم نواز سابق در زمان دولت
 نواب صاحب قبلہ جنت آرام گاہ حسب الحکم جناب نواب عمدۃ الامرا بہادر میر
 اسماعیل خاں ابجدی، استاد صاحب زادگان خاص کتابے در نظم
 متقن احوال ریاست نواب النورالدین خاں شہید و نواب والا جاہ محمد علی
 خاں تیار ساختہ مسلیٰ بالنورنامہ نمودہ، بخدمت نواب عمدۃ الامرا بہادر
 گذرانیدند۔ بہادر مصلیٰ بعد مطالعش تحسین و آفرین ارشاد فرمودند۔
 بالفعل اس کتاب را با خود نگاہ بدارند۔ پچہاروم شوال المکرم موازنہ نواب
 صاحب قبلہ مقرر است۔ باید کہ شام وقت سہ پہر معہ اس کتاب در دیواں خانہ
 کلاں حاضر باشند۔ من بحضور نواب صاحب عرض کردہ، یاد فرمائی خواہم
 کثانید۔ و شام بعد از موازنہ اس کتاب نذگزرانند۔ حسب الامر اسماعیل خاں
 در کلاس محل حاضر حضور شدہ، بعد ادائے رسم موازنہ کتاب را بحضور نذر
 گذرانیدند۔ نواب والا جاہ بخوشمالی تمام و تبسم کناں نذر میرا بجدی را
 بدرجہ اجابت رسانیدہ، اوراق اول و آخر حفظ فرمودہ، بدست محنت جنگ
 نورالدین محمد خاں بہادر دادہ حکم فرمودند کہ شما اکثر اشعار و دواہین وغیرہ
 بوزن و ترکیب آں بخوبی خوانند۔ ازیں ہم در ہر مقدمہ چند بیت بخوانند۔
 بعد خواندن، نواب صاحب مخاطب بنواب عمدۃ الامرا بہادر و مبارز جنگ
 و سالار جنگ شدہ فرمودند۔ میرا اسماعیل خاں در تالیف النورنامہ محنت

بسیار نموده اند. می خواهیم که در صله این یک خلعت محمودی از ملبوس خاص بایک دوشاله پوشانیده، درین میزان با کتاب از زر سفید وزن کرده سرفراز کنیم. به علی دل خاں که دارنده ملبوس خانه خاص بودند، حکم فرمودند. یک خلعت محمودی تیار بایک دوشاله طلبد، بمیرا بجای علی پوشانیده، باین کتاب در میزان از زر سفید وزن کنند. علی دل خاں حسب الحکم اجرا آوردند. و میرا بجای از خطاب بهادری هم سرفراز شدند. چونکه بسبب پیری و ضعیفی که لاغری کمال بود کف میزان خواستش میرا بجای سر بر زمین مقصد نه نهاد. روز دوم صبحه باغ کهنه که ثانی الحال محمد باغ مشهور است رفته باز لواب عمده الامرا بهادر عرض نمودند که اگر باین پیر ضعیف کیفیت برآت هله بر موازنه معلوم می شد، وقت باریابی حضور چنین سنگ سنگین در زیر جام بسته حاضری شد. تقاضه وقت هم چنین بود. الله تعالی جناب لواب صاحب ذات عالی را دیرگاه قائم دارد. آئنده بسیار امیدوار است. و لواب عمده الامرا بهادر بسیار خنده زده فرمودند. خاطر جمع دارند، بفضل قد و اوسته هر بحضور لواب صاحب قبله این کیفیت عرض کرده یاد فرمائی نمی گانم. شما بتقریر لطیف و ظریف کیفیت حواله صله بر میزان عرض کنند. آئنده قسمت شما.

روز دوم میرا بجای حسب یاد فرمائی حضور حاضر حضور شده، همه کیفیت به لطافت بسیار عرض نمودند. لواب صاحب از عنایات خود بات زر سفید بمقدار یک وزن ایشان و یک پاکتی سبز مع اسباب آل عنایت و بر شصت روپیه چهل و پنج روپیه اضافه فرموده، معزز فرمودند.

در زمان حضرت نواب عمدة الامر بہادر جناب حاتم الملک بہادر
برائے یادگار زمانہ احوال دولت و ریاست والا جاہی بہ تفصیل محلات و ازواج
و اولاد و غیرہ اول و دوم قلم بند کردہ از منشی محمد برہان خاں ہانڈی ترتیب
و تشبیب و فراز عبارت بالمشائرتی درست کنائیدہ مسمتی بترک والا جاہی نمودند
اں کتاب بعد حلت نواب عمدة الامر بہادر با تمام رسید۔ اگر در عین نواب
صاحب معلی تیار می شد، البتہ بصلہ محقول سرفرازی گردند۔ اما جناب حضرت
حسام الملک بہادر امید صلہ این برایام فراغت خود داشتہ تا حیات اور پرورش
فرمودند۔

بفضل الہی درین زمان دولت نواب صاحب ولی نعمت شفیق جناب
بندگان حضرت نواب صاحب عظیم جاہ سراج الامر بہادر دام غایتہ ازین نیاز کشیش
حسب المحکم حضور پر نور کہ سوانحات ممتاز بحسن انعام یافتہ توقع صلہ اں از
ذات فائض البرکات عالی آنتست از قرضداری سبکدوش گردیدہ بہجات دارین
حاصل کردہ ہو منصب و مراتب بمثل بزرگان خود ازین در دولت عظیم معزز گشتہ،
از آرام تمام در زیر سایہ ہما پایہ جناب بندگان حضرت نواب صاحب
شفیق مادام غایتہ بخوشی و راحت با عز و مراتب پرورش یافتہ، باقی عمر
خود را خواہم گذرانید۔ وہم التماس مولف بخدمت فہمیدگان و عقل رسائیل
آنتست چون دل انسان پُر از نسیان مبتلا چنانچہ تفصیل طعام خوردہ شب
بصبح فراموش آوردہ وقت اظهار از بسیار کم و بیش ظاہری سازد، نظر بران
کہ دیگر کیفیات زمان دور و دراز مفضلاً بیا و آمدن دشوارہ برین ہم اگر مزاج
خود را از تفکرات خاطر جمع بیند، بفضل یقین است دران وقت سرگذشت

سالہائے غور تمام باظہاری پرواز دے دینے والے ہم کم و بیش می آید۔
 و دریں زمان این مولف از نامساعدت طالع و افکارات بے شمار
 از قرضداری و غیرہ پریشان خاطر وہم از باعث ضعف و پیری و ناتوانی
 مزاج کہ سرگذشت زمان سالہائے دراز مفعلاً بیا و آمدن دشوارترین
 دشوار بود، غام این نیاز کیش دریں زمان از پاس فرماں برداری جناب
 لؤاب صاحب عالی منزلت ولی نعمت دامت عنایتہ آنچیکہ حالات زمان
 ادا خود دولت حضرت جدم لؤاب صاحب قبلہ جنت آرام گاہ و بیان بعضے
 بعضے حالات زمان صاحب زادگی حضرت خال کلام لؤاب صاحب غفران
 مآب جتہ جتہ و احوال زمان دولت شاں ہر قدر کہ بچشم خود دیدم،
 و بعضے حالات از زبانی بزرگان خود شنیدہ بودم، کہ دریں اوقات بیا و
 آمد، در تحریرش در آورد۔ سوائے آنہا چند حالات شوکت و شان دولت
 حضرت لؤاب قبلہ رحمت مآب و جناب لؤاب صاحب رضواں مآب
 تار حلت آنہا و نیز کیفیت رسیدن دراشت ریاست و رتبی بنواب
 غلام محمد غوث خاں بہادر امیر المہند والا جاہ خامس طول اللہ عمرہ و دولۃ
 از رائے ہر انجلائے عظیم ابن العظیم کہ امیر ابن الامیر جناب بندگان حضرت
 لؤاب عظیم جاہ سراج الامرا بہادر دامت عنایتہ و بعضے کیفیات دولت و
 بندوبست دربار شاں برائے عزت افزائی این مولف و زینت این کتاب
 سوا سخات ممتاز بحیطہ تحریر آورده۔ و ہم دریں کتاب کہ فہرست ازواج
 و اولاد و احفاد حضرت حاجی محمد الزور مغفور و جناب شیخ عبد الوالی مرحوم و
 احوالات آں کہ این ہر دو بزرگوار نوردیدگان حضرت اعلیٰ شیخ محمد منور

رحمة اللہ علیہ جد مادری و پدری این مولف اند، بموجب دریافت از کتب
انساب مندرج کرده، برائے روشن حضور نواب صاحب ولی نعمت شفیقم و
ہم بنا بر آگاہی اولاد ہر دو بزرگان محلّہ الیہ۔ دور خاتمہ کتاب چند معروضات
خوبہ تحریر آورده از عبارت کج حج بالانصرام رسانید۔

توقع دارم کہ از راه لطف و مہر کسانیکہ این سوانحات را ملاحظہ نمایند،
بپاس این حدیث نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ و اصحابہ وسلم الانسان من کذب
من الخطاء والفسیان خطا نہ گیرند۔ و نیز عرض نیاز کیش بحضور جناب
بندگان حضرت نواب عظیم جاہ بہادر دام غایتہ آست کہ جناب عالی پرورش
و عزت بخشی و توجہات و مہر خداوندی را مبذول حال مردم محل مولف بیگم
سیدہ مخاطب بہ نجم النساء بیگم، معروف بہ عمدہ بیگم داشتہ بعد من در ظل عافیت
عالی از معاش تقرری خود پرورش گردیدہ، از جمیع امور بدست احدی گرفتار
نشود، موجب سرفرازی و عنایات خداوندی است، و میرخورشید حسن موسوی نیز
حسب الحکم عالی در ترتیب عبارت این سوانحات بجاں کوشیدہ مورتحیرش
متوجہ بود۔ تاریخ انصرام سوانحات ممتاز آنکہ،

نظم۔ شکر خدا از کرم خالق جہاں

وز لطفہائے بیحد پیغمبر ز من

از طالع رسا و رسائی طالب علم

امر عظیم شد بسہل ترا داثے من

پرسیدم از خرد چوں سن انصرام آں

گفتا ہزار و دو عدد و پنجاہ بود سن

چون این سوانحات از فضل و اهدب العطا یا که در سن مرقوم الصدر
تالیف گردید، اما بسبب چند در چند افکارات زمن بمیضه اش در تعویق
آمده، بفضل الهی و به تصدیق حضرت سرور عالم محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ
و اصحابہ وسلم، بتاریخ یست و ہفتم ذی حجه ۱۲۵۶ھ بحری تیار شدہ انصرام یافت
و میر خورشید حسن موسوی ہم ایک نسخہ دیگر علیحدہ از عبارت سنجیدہ
آراستہ خلاصہ این کتاب با معروفات خود مستثنیٰ بخلاصہ سوانحات از
امید سرفرازی برائے نذر جناب بندگان عالی لواب عظیم جاہ بہادر مدظلہ
العالی تالیف نموده است، یہ نظر اشرف خواهد گذشت۔ مصرعہ:
گر قبول اقتدر ہے عز و شرف

کہ مولف خلاصہ مذکور ازین در دولت از معروفات خود سرفرازیاید و
موجب سیکدوشی و عزت بخشی او شان است۔ مصرعہ:

شاہاں یہ عجب گر بنوازند گدارا

تمت تمام شد

ہر کہ خواند دعا طمع دارم

زانکہ من بندہ گنہگارم

نوشته بماند بخط غریب

کہ نصرت من اللہ فتح قریب

ضمیمہ (۱)

(نوٹ) نقل عرضداشت مصنف بخدمت نواب عظیم جاہ بہادر
کہ بوقت اصدائے کتاب ہذا ارسال داشت۔

بفضلہ و رسولہ و آلہ والوصی المبرور بولد مبارک جناب حضرت
امام علیہ الصلوٰۃ والسلام بتایخ ماہ صفر المظفر در ۲۵ جمادی الثانی بوقت
نہ گھنٹہ صبح کتاب سوانحات ممتاز با کاغذ زرفشاں خلاصہ معروض
این نیاز کیش بنظر مبارک جناب بندگان نواب عظیم جاہ سراج الامرا
بہادر دم افصالہ گذشت۔ مضمون کاغذ زرفشاں اینکہ :-

بفضل کریم کارساز و طفیل حضرت سرور کائنات صلی اللہ علیہ
و آلہ و صحابہ وسلم بحضور فیض گنجور بندگان حضرت نواب عظیم جاہ بہادر
دم ظلہ و غنائتہ عرض نیاز کیش محمد ناصر خود شید الملک آنکہ الحمد للہ
و المنہ ہزاراں ہزار شکر الہی بجای آرد کہ این ذرہ بمقدار در عہد دولت و
ریاست حاکم رحیم صفت، سکند طالع، و عالی ہمت، بحسب فرمان ولی نعمتم
دریں ایام پیرانہ سری و ضعف و افکارات گوناگون، خدا نصیب احدی نکند،
از مساعدت طالع، سوانحات ممتاز بحسن انصرام رسیدہ از نظر کیمیا اثر جہاں
پروری لغتم گذشت۔ امید از کریم کارساز و بندہ نواز آن است جناب
خداوند شفیقم را بر حال این ضعیف و نحیف ہر بان دہشتہ، چنان باید
فرمود کہ عرض نیاز کیش در فائزہ سوانحات ممتاز مندرج است، بدرجہ

اجابت مقرون گردیده . مبدول بعسرت و الحکارات خواهند فرمود . گویا در حق این ضعیف و نحیف دولتخواه سرکار عظیم این عنایات ولی نعمت به از اکسیر اعظم و مفرج تقویت دل و دماغ متصور است ، ازین عطیۀ عظمی ایام مستعار خود در ظل عنایت و حمایت جناب نواب صاحب شفیق ولی نعمتم بخوشی و خرمی و بتازگی جسم بسر برده ، بدعائے از دیار عمر و دولت و جاه حشمت مشغول و موقوف خواهیم ماند . ازین در دولت مردم از عسرت و افکار اقسام مبدل بعشرت شدند و می شوند . و این نده بمقدار یکے از بیکاه سرکار و عزت و مرتبت یافته حضور است ، یقین بمراد دل خواهیم رسید و در هم چشمان معزز و مفتخر خواهیم شد . او تعالیٰ ظل عالی به از ظل بها و نظر عنایت حضور به از اکسیر و هم جلیسی جناب را حکم پارس دارد .

ابیات :- همین که پارس آشنا شد فی الحال بصورت طلا شد

عمرت دراز باد که تا دور مشتری ما از تو بر خوریم تو از عمر بر خوری

ضمیمہ (۲) ٹریٹی یعنی عہد نامہ مرقوم سی و یکم ماہ جولائی ۱۸۰۱ء

عہد نامہ بر تقرر جانشینی صوبہ دار ملک آرکاٹ و تفویض امر تنظیم و تنسیق ہماٹ ممالک کرناتک چہ ملکی و مالی و چہ لشکری بذمہ کمپنی انگریز بہادر آنکہ از انجا کہ قرار نامجات متعددہ کہ مابین کمپنی انگریز بہادر و روسا پیشین ممالک کرناتک صورت الضباط یافتہ، مقصود براں داشت کہ مطالب جانین موکد و متحد گردد . و از انجا کہ موافق مطالب مغنویہ این رفاقت مضبوط کمپنی انگریز بہادر حسب عہد نامہ مورخہ دوازدہم شہر جولائی ۱۷۹۳ء کہ بالذاب والا جاہ مغفور اتمام پذیرفت . مبالغہ خطیر کہ وصول آن از روئے قرار نامہ محررہ ۱۷۸۷ء عیسوی تقرر یافتہ بود، ترک نمودند . و بہ لحاظ و شرائط اینکه تزیید ضمانت منافع و مطالب حکومت انگریز در ممالک کرناتک استقامت پذیرد . و از انجا کہ از تجارب متواتر باثبات پیوست کہ بذریعہ عہودہ بیچ یکے از قرار نامجات صدر مدعائے متحدین حاصل نشد . و از انجا کہ دریں زمان منصب صوبہ داری ملک آرکاٹ خالی گردیدہ است، لواء والا جاہ، امیرالامرا، مدارالملک، امیرالہند، عظیم الدولہ انورالدین خاں بہادر شوکت جنگ، سپہ سالار بذریعہ مکرار کمپنی انگریز بہادر در تصرف مدارج و اموال و اماکن آبا و اجداد خود کہ پیش ازین روسائے ممالک کرناتک بودہ اند، ممکن گشتند . و از انجا کہ کمپنی معتر و لواء عظیم الدولہ مدوح صلح دانستہ اند کہ دریں مین قرارداد ہائے دیگر بنا بر تدارک نقص و قصور کل عہد نامجات سابقہ و تاسیس لوازم ارتباط بر سبیل دوم مابین متحدین بر بنائے خیانت

و امانت در زمان آئینده بعمل آورده شود - لهذا عہد نامہ مرقومہ للذیل مابین
جناب نواب محلے القاب نواب آدود کلیو صاحب بہادر باختیار کئی از طرف
اشرف الاشراف مارکوس ولسلی، گورنر جنرل بہادر بجائے کمپنی انگریز بہادر
از یکطرف و نواب والا جاہ امیرالامرا، مدار الملک، امیرالہند، عظیم الدولہ،
انورالدین خان بہادر شوکت جنگ، سپہ سالار صوبہ دار ملک کرناٹک، بنام
خود از طرف دیگر، بنا بر تقرر مقدمہ جانشینی صوبہ داری ملک آرکاٹ و
تفویض امر تنظیم و تنسیق ہمت ملک کرناٹک چہ مالی و ملکی و چہ لشکری بزمہ
کمپنی انگریز بہادر ہذا لایم متوثق و متہم گردید -

دفعہ اول

نواب عظیم الدولہ بہادر بہتصرف مناصب و مدارج و مراتب متعلقہ آنکہ
باجداد خود یعنی روسائے پیشین ملک کرناٹک نسبت داشت، بتوسط این
عہد نامہ متکمن گردیدند - و در باب تصرف نواب صاحب ممدوح درال کفالت
سرکار کمپنی بہادر بعمل آمدہ، چنانچہ نواب عظیم الدولہ موصوف بجانشینی صوبہ
داری ملک آرکاٹ متکمن ورزیدند -

دفعہ دوم - مراتب دفعات عہد نامہ جات کہ سابق مابین کمپنی
انگریز بہادر و روسائے پیشین ملک کرناٹک موثق گردیدہ کہ فحای اس از
استحکام بنیان رفاقت و توفیق محالست و توحید مقاصد متحدین علائقہ میدالو،
بوساطت این عہد نامہ مجدد و مؤکد گردانیدہ شد - چنانچہ دوستان و مخالفان
یکطرف دوستان و مخالفان طرفین متصور خواهد شد -

دفعہ سوم - کمپنی انگریز بہادر نگاہ داشت و اخراجات افواج

بنا بر حراست ممالک کرناٹک، و تحفظ ذات و حقوق و حقوق و املاک
 نواب و آلا جاہ امیرالامرا، دارالملک، امیرالہند، عظیم الدولہ، الفدالدین خان
 بہادر، شوکت جنگ، سپہ سالار صوبہ دار ملک کرناٹک از روئے دفعہ ہذا
 بندہ خود میگردند۔ و بہ لحاظ تجدید و تحیہ بنائے عملیہ رفاقت خاندان خود
 باقوم انگریز بہادر، نواب عظیم الدولہ موصوف شرط و عہد می نمایند کہ بے اطلاع
 و استرضائے کمپنی انگریز بہادر در رفاقت یا مراسلات باہیچ یکے از
 اہالی ریاست چہ سمت ولایت و چہ سمت ہند آغاز نخواہند کرد۔

دفعہ چہارم۔ مشروط و مہود شدہ کہ امر شل تنظیم و تنسيق

مہات ملک کرناٹک پائین گھاٹ و تمامی قوای و جمیع محصولات و داخل
 آن مگر حصہ محصولات مذکور کہ بنا بر مصارف و استظهار مدارج نواب
 عظیم الدولہ مدوح مقرر خواہد گردید، دائماً و ابدًا بقبضہ اقتدار کمپنی
 انگریز بہادر بلا دخل غیرے مفوض گردد۔ چنانچہ کمپنی مدوح بغیر از ہیچ
 دخلی از طرف نواب موصوف مختاریت کلی بنا بر نصب و تعیین علمہ و
 فعلہ بہجت تحصیل محصولات و تقرر محکمت برائے مقدمات عدالت خواہ
 از علایق دیوانی خواہ فوجداری خواہند داشت۔

دفعہ پنجم مشروط و مہود است کہ حصہ پنجم منجملہ عین وصول

ملک کرناٹک سالیانہ بنا بر اخراجات و تقویت احوال نواب مدوح و
 اخراجات محل نواب امیرالامرا مرحوم مقرر کردہ شود۔ و ادائے آن از
 طرف کمپنی معز بہ قسط بندے دوازده ہزار ہون پہولی ماہوار بعمل آید۔
 چنانچہ عین وصول مذکور بہر قدر کہ باشد و ہر حادثہ کہ رود بہ قسط ماہواری

کم از دوازده هزار هون نخواهد بود. و وجه ما بقی حصه پنجم هر چه باشد
 در آخر هر سال بانفصال محاسبات ایصال خواهد گردید. و نواب مدوح
 حصه پنجم صدر حسب بنائے رفاقت طرفین صرف خواهد نمود.

دفعه ششم - حصه پنجم محصولات مذکوره دفعه صدر بر و تیره

مرقوم الذیل محسوب و مشخص خواهد شد؛ یعنی تمامی اخراجات تحصیل محصولات
 و وجه جاگیرات مرقومه دفعه پنجم عهدنامه مورخه ۱۲۸۴ عیسوی که کل آن دو لک
 و سیزده هزار چهار صد بیست و یک هون بهولی باشد. و نیز مبلغ شش لک
 و بیست و یک هزار هون بهولی که بنا بر ادائے اقراض نواب محمد علی خاں مرحوم
 مقرر گردیده. اولاً از جمیع محصولات کرناک وضع خواهد شد. و بعد وضع
 سله بابت مذکور حصه پنجم عین وصول مابقی که پیشکشات پالیکاراں بتعداد
 مبلغ دو لک و شصت و چهار هزار هفت صد و چهار هون بهولی بیست فلم
 و بیست و شش کاس حسب مندرجه عهدنامه ۱۲۹۳ عیسوی در آن داخل نبود
 بنا بر سرانجام مصارف و رعایت مدارج نواب مدوح تقرر خواهد یافت.

دفعه هفتم - از آنجا که چند اقراض دفتری از طرف نواب

والا جاه مرحوم به قرضخواهان متفرقه واجب الادا بود؛ و از آنجا که بواسطت
 دفعه چهارم عهدنامه مورخه ۱۲۹۳ عیسوی مشروط گردید؛ که حسب عهد موثقه
 مابین کمپنی محرز و نواب موصوف باکفالت پارلیمنٹ انگلستان مبلغ شش
 لک بیست و یک هزار و یکصد و پنج هون بهولی تا بے باقی اقراض مذکور
 بنا بر سبیل وجه آن مقرر نموده شد. لهذا کمپنی مدوح ایصال شش
 لک بیست و یک هزار و یکصد و پنج هون بهولی مذکور را منجمه محصولات کرناک

سال بسال تا بے باقی اقراض صدر بدمه خود میگیرند.

دفعه هشتم - از اینجا که اقراض چند از طرف خاندان نواب مدوح

کمپنی معز واجب الادا است، و نظر بریکه این عهدنامه به انتظام مہابت مابین کمپنی معز و خاندان نواب معز مشتمل گردد، بین المتعهدین چنان لازم انگاشته شد کہ

اقراض مرقومہ الصدر انفصال پذیرد. لہذا نواب مدوح بر واجب الادائے قرض ہوئے

کیوای لون کہ وجہ آں مع سود مبلغ سیزده لک بیست و چہار ہزار و سی صد

چہل و دو ہون شش فلہم چہل و ہفت کاس باشد، اعتراف می نمایند. و نواب

مدوح نیز صریحاً باعتراف واجب الادائے مقدار قرض دفترے کہ سابق بریں از

طرف کمپنی بقرض خواہاں نواب والا جاہ مرحوم ادا شدہ بود، و تعداد آں در فرد طحقہ

مرقوم گشتہ می پردازند، و از اینجا کہ سولے اقراض صدر اقراض دیگر ہست کہ بسبب

عدم فیصلہ بنا بر حکم و انفصال آں بہ نواب گورنر جنرل ہنگالہ رجوع شدہ بود، و تا

حال اقراض قسم آخر حسب مدعائے مذکور منفصل نگردیدہ، نواب مدوح قرار می نمایند

کہ ہر گاہ انفصال صدر بعمل آید. آنچه باقیات از اقراض قسم آخر بمقتضائے

فیصلہ صدر کمپنی معز واجب الادا گردد. اعتراف بر واجبیّت آں خواہد نمود، لیکن

مدعائے این دفعہ ہشتم نیست کہ در حصہ پنجم کہ بنا بر نواب مقرر شدہ، چیزی تخفیف

او دہد. بلکہ بالعکس این معنی بین المتعهدین معہود گشتہ، کہ بیع دقیقہ از محصولات

بغیر از سہ بابت مذکورہ دفعہ ششم بہ بیع علتے بیش از تشخیص حصہ پنجم وضع نخواہد شد.

دفعہ نهم - کمپنی اگر نیز بہاد قرار می نمایند کہ احوالات عالیہ محل و قبایل

نواب والا جاہ مرحوم و عیال و قبایل نواب عمدة الامرا مرحوم و ہم احوال کارپردازان

خاص متعلقہ ریاست نواب عمدة الامرا مرحوم دریافت نمودہ، اخراجات کہ وجہ آں منجملہ

محصولات کرناٹک منها خواهد شد، بنا بر معیشت معقوله بر هر فرقه صدر بزمه خود میگیرند. و مراتب اخراجات مذکور از طرف کمپنی انگریز بهاد باطلع نواب مدوح نخوکیه واجب و مناسب بود، تقسیم خواهد یافت.

دفعه دهم - نواب عظیم الدوله مدوح بهر جا و هر زمان موافق جاه و طریح خود بطوریکه مستوجب رفیق قوم انگریز بهاد باشد، معزز و مکرم خواهد شد و بنا بر حق ذات و مسکن شریف نواب مدوح مردم تعینات از افواج کمپنی انگریز بهاد مقرر خواهد گردید.

دفعه یازدهم - از آنجا که امر حراست کل ممالک کرناٹک بخلاف دشمنان

سمت غیر و بندوبست درونی بزمه حکومت انگریز بهاد مفوض گشته، نواب مدوح قرار می نمایند که بے استرفاضه حکومت انگریز بهج مردم مسلح نگاهداشت و مامور خواهد گردد. و لیکن ارباب حکومت مدوح تعداد مردم سپاه که بنواب بنا بر پاس مراتب و جاه لازم نمایند با اتفاق نواب معزز مقرر خواهند ساخت. و نواب موصوف هر قدر مردم سپاه که حسب این دفعه نوکر خواهند داشت، خرج آنها تعلق بنواب موصوف خواهند گرفت.

دفعه دوازدهم - بر طبق مضامین این قرار نامه کمپنی انگریز بهاد بتایخ سی و یکم جولائی ۱۸۷۰ء بتقدیم امر تنظیم و تنسیق جهات ممالک کرناٹک چه مالی و ملکی و چه لشکری آغاز خواهد کرد. چنانچه نواب موصوف بنا بر تحویل تعلقات ملک مذکور باشخاص که جهت معاملات آن از طرف کمپنی معزز متعین شوند، بعله و فعله ملک مذکور تاکید خود صادر خواهد نمود. و باید که بمجود وصول تاکید علمه و فعله مذکور بتغویض تمامی دفاتر و محاسبات و کواغذ متعلقه کچری و محالات خود با باشخاص کمپنی معزز پردازند.

ضمیمہ (۳) شجرۃ النسب والاباء

فاروق اعظم
 شیخ عبد اللہ
 شیخ ناصر الدین
 شیخ ابراہیم
 شیخ اسحق
 شیخ ابو الفتح الواعظ الاکبر
 شیخ عبد اللہ الواعظ الاصغر
 شیخ السعود
 محمد سبحان
 شیخ فخر الدین محمود
 سلطان شہاب الدین احمد
 شیخ یوسف
 شیخ محمد احمد
 قاضی شیخ شعیب
 قاضی فخر الدین
 شیخ علی
 شیخ علاء الدین
 قاضی شیخ ابراہیم
 شیخ عبد اللہ
 شیخ مخدوم عبد القادر قنوجی
 شیخ مخدوم عبد الحمی
 شیخ نعم اللہ
 ↓

شیخ محمد منور

شیخ عبد الوالی

شیخ محمد خیر اللہ

عبد الحکیم خاں بہادر

محمد خیر الدین خاں بہادر

ناظم جنگ اکبر

حافظ محمد ناصر خاں

افتخار الدولہ صمصام جنگ بہادر

غلام علی محمد خورشید الملک محمد ناصر خاں

افتخار الدولہ بہادر

نصیب الدولہ بہادر افتخار الملک

نواب شکوہ الملک ناصر الدولہ

بہادر نصرت جنگ

شکوہ الملک ناصر الدولہ

دلیر جنگ بہادر

محمد نعم اللہ خاں

شرف الامرا بہادر

شرف الامرا النور الدولہ بہادر

حاجی محمد انور
محمد جان جہاں سراج الدولہ
انور الدین خان بہادر شہامت جنگ

۱۷۴۹ - ۱۷۴۴ء

محمد علی خان بہادر امیر الہند

نواب والا جاہ اول (۱۷۹۵ - ۱۷۴۹ء)

عدۃ الامرا بہادر نواب الا جاہ دوم

(۱۸۰۱ - ۱۷۹۵ء)

تاج الامرا بہادر

(وفات ۱۸۰۱ء)

امیر الامرا بہادر

عظیم الدولہ بہادر

نواب والا جاہ سوم

(۱۸۱۹ - ۱۸۰۹ء)

اعظم جاہ بہادر

نواب والا جاہ چہارم

(۱۸۲۵ - ۱۸۱۹ء)

غلام محمد غوث خان بہادر

نواب والا جاہ پنجم

عظیم جاہ سراج الامرا

بہادر نائب نواب

(۱۸۴۴ - ۱۸۲۵ء)

امیر آرکاٹ

(۱۸۶۴ - ۱۸۶۰ء)

rr.

CORRIGENDA

Read:—

(1)	خطاب	after	صاحب الدولہ	(P. 4)
(2)	مسیح	for	میانہ	(P. 4)
(3)	ربان	for	زبان	(P. 5)
(4)	بفہوائے	for	بفہوائے	(P. 6)
(5)	مع الخطاء	for	من الخطاء	(P. 6)
(6)	معزلی	for	مغربی	(P. 15)
(7)	آنسو	for	آنسو (آنسو)	(P. 25)
(8)	کبید بے خر	for	کبید خر	(P. 26)
(9)	ان پر	for	ابتر	(P. 26)
(10)	چل اے دیکھ... in	after	دل	(P. 34)
(11)	گلزار	for	گلزار	(P. 110)
(12)	انصاب	for	انساب	(P. 257)

Khilash.

—a robe of dignity which was presented by the Kings and the Nawwabs to their Officers for meritorious service.

Lachchah.

—an ornament worn in the neck.

Mahadawl.

—a kind of large Palki.

Maikat.

—fettered in chains.

Mandilah.

—a towel.

Manja.

—a ceremony of turmeric.

Manjahkhanah.

—bridegroom's apartment.

Mirathiyah.

—professional female singers.

Muhammadpur.

—also called Dar-ainur (the place of light) a name for Arcot.

Nalki.

—a palanquin—its frame was five feet long by four, its sides were richly car-

ved, inside was a chair with pillows—was carried by eight men.

Nath.

—an ornament worn in the nose.

Natharnagar.

—Trichinopoly.

Palayagar.

—fundal chiefs of the South.

Polimadawaram.

—Polimadawaram.

Sanchaq.

—the Hina ceremony when wedding garments and ornaments are interchanged the day before the marriage.

Sar Paich.

—an ornament worn in front of the turban.

Sukhsawan.

—a palanquin of the better sort—was highly ornamented with cushions and curtains. It is a combination of two Hindi words—"Sukh" and "Sawan"

Tourah.

—a tray of dishes.

Important places and things

Alghosa.

—a kind of flute.

Ardbegi.

—One who presents petitions.

Ataliq.

—a private tutor.

Bagh-i-Khanah.

—also known as Amir Bagh-within its premises is now situated the Spencer's Hotel, Mount Road, Madras.

Baha . Kunt.

—a kind of game which was popular in those days.

Bahal.

—she camel.

Bandar.

—archer.

Bandi.

—a kind of ornament.

Bara-dari.

—a summer house.

Bechoba.

—lit. - without wood (pole), a tent without a pole.

Bhuh'i.

—a paliki-bearer.

Chand-Sisphul.

—an ornament worn by women on head.

Charat.

—Chariot.

Chattakar.

—an Anglo - Indian.

Chowkats.

—Carriage drawn by four horses.

Chowkidar.

—a watchman.

Dhap.

—A long sword.

Dushalah.

—a pair of shawls.

Farangi Gunta.

—St. Thomas Mount.

Hajjulah.

—an affectionate expression.

Hasht Banglah.

—same as the Marine Villa at the South end of the cooum river.

Hun.

—a gold coin, also called pagoda—worth about six shillings.

Kalas Mahal.

—In A.D. 1767, Nawwab Muhammad 'Ali acquired houses in the Chepauk and added to them a Vacant spot of sandy ground. On this spot the Chepauk palace was created, probably in A.D. 1768. It consisted of two blocks. The Southern block was known as Kalas Mahal, and the Northern as Humayun Mahal. A wall was built round the whole area which extended from the cooum to pycrofts' Road. The Chepauk buildings were occupied by the Government of Madras in A.D. 1855.

Kalghi.

—a gem-studded crest fixed in the turban.

Kailan.

—daughter-in-law.

Kaman darwazah.

—here is referred to the Kaman street which is in the Triplicane High Road.

Kaninaha.

—dowry.

Karampak.

—kodambakam.

Khansaman.

—steward.

Moulana Ala-aldin.

—son of Moulvi Anwar.alhaqq and son-in-law of Moulana Bhr.alulum—was the Principal of Madrasa-i-Kalan—after his father-in-law's death—died A.H. 1242 = A. D. 1826—lies buried by the side of his father-in-law.

Muhammad Mahfus Khan Bahaddur.

—was the Subaidar of Trichinopoly, appointed by Nawwab Anwar.aldin Bahaddur.

Najib Khan.

—he had been a friend and companion of the Walajahi family since the time of Anwar-aldin Khan—was consulted generally in all matters of interest, by the Nawwab.

Nami.

—his full name was Nawwab Ghulam Iz-aldin Khan Mustaqim Jang Bahaddur—he has left behind several books, such as, Maikhan-i-Kaifiyat, Baharistan-i'ishq etc.

Qadi Badr-aldowlah.

—full name Qadi-almulk, Qadi-al-Islam Moulvi Muhammad Sibghat. Allah—was a great lover of Urdu. His Urdu book Fawa'id-i-Badriyya was very popular in the Carnatic—was born A. H. 1211 = A. D. 1735—died A. H. 1280 = A. D. 1862.

Qadi Irtida Ali Khan Safawi.

—was his Takhallus was Khushnud born A. H. 1198 = A. D. 1783—was the son of the great Qadi, Ahmad Mujtaba Khushdil—died A.H. 1270 = A.D. 1853—Khushmid has left many books in Arabic and Persian.

Qadir Nawaz Khan.

—superintended the general and internal departments of Nawwab

walajah II—was honoured with the title of Bahram jang Bahaddur.

Rai Reddi Rao.

—served as the Sarishtadar of Nawwab walajah II—was charged in a forgery case.

Rais-alumara.

—son of Nawwab Sultan-alnisa Begam—his marriage took place in A.H. 1210.

Shaikh Muhammad Sawi.

—was a great learned man of his time—Came to Madras from Bijapur—died A.H. 1165 = A.D. 1751—his tomb is still in Mylapore. He was highly respected both by Hindus and Muslims.

Smith Captain.

—was an adviser to Nawwab Walajah I.

Taqi Ali Khan Bahaddur.

—was entrusted with the military affairs of umdat-alumara Bahaddur—was the jagirdar of wandwasi.

Tuzuk-i-Walajahi.

—a notable book of history, written by Munshi Burban Khan Handi—died A.H. 1240 = A. D. 1824, but according to Tazkirah-i-'Azam, the date of his death is A. H. 1236. The book can serve as an important source of the history of South India in general and that of the Carnatic in particular.

Webb-Josiah.

—was at first a writer at Fort St. George, Madras, but gradually rose to high position. He was one of the members of the Commission appointed to settle the question of succession to the Munad of the Carnatic. The other member was Mr. Close.

EXPLANATORY NOTES.

Important Persons.

Abd-alhadi Khair-aldin Khan.

—husband of Sultan-ainisa' Begam, the eldest daughter of Nawwab Muhammad Ali Khan; she was also known as Buddi Begum.

Abd-al wahhab Khan Bahaddur.

—was the Ta'alluq'dar of Nellore.

Barret Thomas.

—was a trusted friend of Walajah II. (For full notes see Preface)

Buddu Shahid.

—a Venerated Shaikh who lies buried in George Town, Madras. Even to-day, his 'urs. is celebrated with great pomp.

Fisal Doctor.

—may be identified with Dr. Fitzgerald who was one of the trusted friends of Walajah II and that of Nawwab Taj-alumara Bahaddur.

General Harris.

—the Provisional Governor of Madras; held that office till August, 1798; was the Commander-in-Chief of Madras.

Hakim Ahmad Allah Khan.

—came from Delhi to Madras during the reign of Nawwab Walajah I—died in A. H. 1217 and lies buried in the veranda of an old Mosque, built by Aurangzaib 'Alamgir, which is situated at Mylapore, Madras. There was a tablet on his grave according to which the date of his death is A. H. 1216. This date seems to be correct, as he was near the death-bed of Nawwab umdat-alumara Walajah II when he died A. H. 1216.

Lord Olive—Edward.

—born A. D. 1754. On Lord Hobarts' Call, he was appointed as the

Governor of Madras, A. D. 1798—played a notable part in the history of the Carnatic.

MacNeil.

—was in charge of the army which guarded the Chempak Palace soon after the death of Walajah II.

Mir' Alum

—represented the Nizam's Government at Calcutta in A. D. 1786—died A. D. 1808.

Mir Ismail Khan Abjadi.

—a reputed scholar of his time; the author of a number of Persian books. His Anwar-Namah, a versified history of Anwar-aldin Khan, has been published by the University of Madras. He died A. H. 1203—A. D. 1788—is buried in Mylapore, Madras.

Mir Khurshid Hasan Musawi.

—the grandson of Mir Asad-Allah Khan Bahaddur—was a great Persian Scholar—assisted the author of Swanihat-i-Mumtaz in compiling this book.

Mirza Ali Bakht Azfari.

—was a member of the royal family of Delhi—came to Madras A. H. 1212—A. D. 1797—was a great scholar of Persian, Urdu and Turkish—his works Waqiat-e-Azfari and Diwan-i-Azfari have been published—died A. H. 1234—A. D. 1818.

Moulana Abd-alAli-Bahr-alulum.

—was a great scholar of high repute—a man of profound knowledge and vast Learning—was honoured with the Title of Malik-alulama. was the Principal of Madrassa-i-Kalan, a post which he held till his death A. H. 1225—A. D. 1810—lies buried in the compound of Walajah Mosque, Madras,

at the time of betrothal, wedding, presents to the bride and bridegroom, receptions to the princes and high dignitaries, feasts, the daily engagements and hobbies of the Nawwabs. A vivid description of numerous excursions, trips, picnics to gardens and hills and visits to shrines and tombs, is spread over in several pages of the book. The passages containing description of Mina bazar and the visit of the royal family to the Governor-bagh and Farangi-Guntah are very interesting accounts to read. Thus the whole book is important not only as a valuable source of political history of the Nawwabs of the Carnatic, but also because it describes in detail the social life of the period to which it relates.

Besides the topics mentioned above, the following descriptions may be of some interest to the readers:—The illness and the death of Nawwab Muhammad 'Ali Walajah I; the coronation of Nawwab 'Undat-al'umra Bahadur Walajah II; the author's suffering from the attack of small pox, the receipts of letters from the English King and Nawwab Asif jah Bahadur; the meeting of the Nawwab with General Harris; the illness of Nawwab umdat-alumara, the entry of the English army into the Nawwab's garden; the demise of Nawwab Undat-alumara; the Coronation of 'Azim-aldowlah Bahadur; his administration; the succession of Azim Jah Bahaddur and Nawwab Ghouth Khan Bahaddur. and the arrival of the princes of Timur family in Madras;

From a purely literary point of view, it can be said, that the style of the present book is not very good. Sometimes, the combination of Hindi and Persian words and the construction of sentences are very peculiar. At times the author uses colloquial language. But generally speaking, the language is charming and the book is very interesting to read. The mode of writing is generally good. Sometimes, the scribe seems to have written the text in a careless hand-writing, thus committing numerous spelling and other mistakes, which have been, as far as possible, corrected in the present text. The manuscript is slightly injured, a few words could not, therefore, be deciphered.

HABEEB KHAN SAROOSH OMARI.

Foot Note:—(1) In spite of careful reading of the proof, a few mistakes have crept in the text. A corrigenda has, therefore, been added which may be seen at the end of the book.

darwazah (PP. 194—196). Once she even expressed her regret and surprise that her brother had forgotten his promise. (P. 181). From the text of the book, it is not clear as to what had transpired between the Nawwab and this sister regarding the question of succession to the throne of the Carnatic. But whatever the real fact, these passages are very interesting to read.

Equally interesting is the part played by one Mr. Barret of Portuguese extraction, who was a very wise and clever fortune-seeker of his time. In one of their reports dated 15th July, 1801, Messrs. Webb and Close, who were appointed by the Company as Commissioners to negotiate with the Late Nawwab 'Umdat-alumara's heir and his advisers, to ascertain the terms according to which the accession of Taj-alumara, the heir, should be allowed, describe this man in the following words:—"But the most important department of his Highness's Government, the administration of the revenues of the Carnatic, had been entrusted to the charge of Mr. Barret. As that branch of the Nabob's Government affected more particularity than any other the rights and interests of the Company, we judge it to be proper to explain to your Lordship, that Mr. Barret is of the lowest tribe native Portuguese, equally destitute of education, manners, and knowledge." But from this book, Mr. Barret appears to be a fine gentleman of good manners, a sincere sympathiser of the Nawwab and a loyal and faithful servant of the royal family. Nawwab Umdat-al umara was all praise for him and had full confidence in his efficiency as a good and faithful administrator of the carnatic. He had even honoured him with the titles of Colonel and Bahadur. Mr. Barret along with Najib Khan, Taqi Ali Khan, Qadir Nawaz Khan, Salarjang Bahaddur, Bahramjang Bahaddur, Mubarizjang Bahaddur are some of the most important personages of the Carnatic who exercised profound influence over the administrative as well as the social affairs of the Carnatic Nawwabs. But among them. Mr. Barret was undoubtedly the dominant figure. This might have been one of the real causes for the development of strained relations between Nawwab 'undat-alumara and the East India Company.

The present work is important again in that it contains accounts in detail regarding a number of social functions, such as marriages, processions, birthday celebrations, parties, ceremonies

a sum of about 12 Lakhs of Rupees annually for the purpose. A deed to this effect was signed between the Company and the creditors of the Nawwab.

'Umdat-alumara Bahaddur was strictly a religious man. He observed five times prayers punctually. Whatever quantity of gold he prepared in his alchemy house, he distributed it among the poor and the needy through his servant Muhammad Masum. When we read this book, the first impression we get, is, that the Nawwab was a Shia. He strictly observed the sanctity of the month of Muharram, but this has been a common practice even among the sunni Muslims. On his death bed, he openly confessed, in the presence of Moulana Muhammad 'Ali, that he never deviated from sunnism, the faith of his forefathers (PP. 200).

Besides, the book also describes in a vivid manner the cordial relations which existed between the Nawwabs and the members of the royal family. It is interesting to note that how Nawwab Umdat-alumara's relationship with his sister, Nawwab Sultan-alnisa was at first very cordial but in his last days, it became unpleasant.

Sultan-alnisa,' Known as Budhi Begam, was the third senior daughter of Nawwab Muhammad 'Ali Walajah I by Nawwab Khadijah Begam. (The first two daughters of the Walajah I died while young). She was married to 'Abd-al-hadi, a nephew of the Walajah I. Her brother, Nawwab, 'Umdat-al' Umara Walajah II had great respect for her and consulted her in all important matters relating to his administration and family affairs. From a close study of some of the incidents mentioned in the book, we come to the conclusion that she was the power behind the curtain. She believed that the Nawwab had promised her that he would nominate Ra' is-alumara Bahaddur her son, as his successor to the throne of the Carnatic. But when she knew that her brother had written a will in his own handwriting, nominating his own son, Taj-alumara Bahaddur, as his successor to the masnad of the Carnatic, she got angry to such an extent that, on the death of the Nawwab, she even refused to allow his Coffin to be taken through the Kaman

father got for him the title of 'Umdat-alumara from the Emperor of Delhi. 'Umdat-alumara was a good scholar of Persian and a good poet of Urdu too. A collection of his Urdu poems is available in the small library maintained by the Late Dr. 'Abd-alhaqq of Madras. His Takhallus was Mumtaz, A specimen of his Persian writings appear on PP. 117-118 in the form of an invitation Card (Shuqqah) which was written by him on the occasion of the marriage of his son, Taj-alumara Bahaddur. From a close study of the book, it is clear, that the Nawwab, was not, as some people think, a weak and timid ruler. He was on the other hand, a bold, shrewd and amiable person, gentle and considerate towards his relatives and associates. He was never prepared to concede even an inch of territory, acquired by his fore-fathers, to the East India Company in return for the amount of the Qist he had to pay to it. He insisted that this unreasonable demand was against the spirit of the agreement made with Lord Cornwallis in A. D. 1792. Even Sir John Shore, the Governor-General, was compelled to condemn the demand as repugnant to the treaty of A.D. 1792. He was not bound to intimate to Lord Hobart, the Governor of Madras, the news of the death of his father and that of the celebrations of his own Coronation. He was very sympathetic towards Tippu Sultan of Mysore. He felt very sad at the news of Tippu's death, though he never expressed his grief in the presence of General Harris.

Despite his good qualities, the Nawwab was, however extra-
 (1)
 vagant like his father. He and his father had incurred an enormous amount of debts, both to the Company and private creditors. When 'Umdat-al' umara died in A. D. 1801, his successor was compelled to give over his entire Kingdom to the Company; and in return, the English Government undertook to arrange for the liquidation of the Carnatic debts and to set aside

Foot Note :—(1) According to Macartneys' estimate, Muhammad 'Ali's Public debt was 30 lakhs of pagodas and his private liabilities 70 lakhs of pagodas. On the annexation of the Carnatic (A. D. 1801) private claims were preferred to the amount of nearly thirty and a half million of pounds sterling for debts incurred by the Nawwabs since Macartney reported. Out of these, 28 millions were found out to be false and fraudulent, as a result of the investigation made by the Commission which was appointed for the purpose (See P. 213, History of the City of Madras.)

Carnatic affairs. He wrote on May 28, A.D. 1801, to Lord Clive, the Governor of Madras, to proceed with it. 'Umdat-alumara was then on his death-bed, and expired on July 15. It was found that he had appointed his son, 'Ali-Husain Taj-alumara, Bahaddur, as his successor. He was told that in view of the discovery of the traitorous correspondence with Tippu-Sultan of Mysore, which, according to them, endangered the security of the Company, the only terms on which his succession could be recognised, would be his relinquishment of the administration, and acceptance of an allowance from the revenues of the country. Taqi 'Ali Khan Bahaddur, Najib Khan Bahaddur and Qadir Nawaz Khan Bahaddur, whom Nawwab 'Umdat-alumara Bahadur had appointed to look after the interest of his son, refuted the charges levelled against the Nawwabs and insisted that according to the authentic will of the Nawwab, his son was the rightful heir to the throne (see P. 208) Messrs. Webb and Close, the negotiators, rejected their claim. In a separate interview, Taj-al Umara was persuaded to accept the terms as dictated by them. Even his request for the modification of the terms was rejected. Application was made to 'Azim-aldowlah, son of the late Nawwab's brother, Amir-al'umara Bahaddur, who accepted the terms offered without hesitation. A fifth of the net revenues of the Carnatic was assigned for his support, and the entire administration of the province was assumed by the Government

(1)

of Madras. On 31st July, A.D. 1801, a treaty was executed between Lord Clive, the Governor of Madras and Nawwab Azim-aldowlah, copies of which were sent to the Governor-General-in-Council and the Court of Directors for confirmation.

By far the most important figure of this book is Nawwab 'Undat-alumra Bahaddur Walajah 11. The period of his reign though comparatively short, is important for the events that took place in the political and social life of the royal family of the Carnatic. He was the eldest son Muhammad 'Ali Nawwab Walajah 1, by his first wife Khadijah Begam, born in A. H. 1161=A. D. 1747. Nawwab Anwar-aldin Khan, his grand-

Foot Note :—(1) A rare true Persian copy of this treaty was recently acquired by the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, which appears at the end of this book as (Zamimah No. 2.)

PREFACE

3

wife, he married Abidah Begam, the grand-daughter of Sayyid Muhammad Sahib Bijapuri. The Nawwab honoured her with the title of Najm-alnisa', Begam (a seal of this wife dated A.H. 1245, appears on folio 183 of the manuscript) In A.H. 1212 the author had a severe attack of small pox which caused much anxiety to the Nawwab and his relatives, but later he recovered from the disease (PP. 98-103). He was still alive in A.H. 1254, but the exact date of his death is not known.

In his preface, the author states that in A.H. 1249, beginning of Rajjab=November, A.D. 1833, while living in Madras, he paid homage to Nawwab 'Azimjah Bahaddur, who requested him to write the history of his grand-father, Nawwab 'Umdat-alumara Bahaddur. as the poet Abjadi had composed the history of Anwar-al-din Khan in his famous Anwar Namah. He set to work in Rajjab, A.H. 1249=November, A.D. 1833'. finished it in A.H. 1252=A.D. 1837 (See his concluding chapter). and presented it along with his petition to Nawwab 'Azimjah in the month of suffar, A.H. 1254. (Appendix, Damimah No. 1).

With the fall of Srirangapatam and the destruction of Tippu Sultan's power in A.D. 1799, both the Carnatic and the Tanjore Kingdoms were annexed in A.D. 1801 by the East India Company, an event which entirely changed the fate of the South in general and that of the Carnatic in particular. In A.D. 1855 the Nawwabship of the Carnatic was abolished. This was the the most remarkable political event of the period which had an immediate bearing on the fortunes of Madras.

The political problem of succession to the Masnad of the the Carnatic, as well as the strained relations developed between the British administrators and the Nawwabs of the Carnatic, as a result of the alleged discovery of hostile correspondence, which the Nawwab Muhammad 'Ali and his, son 'Umdat-alumara had with Tippu Sultan of Mysore, with a view to endanger the security and the interests of the Company, are some of the subjects which can be read in this book with interest. The British administrators of the Company, suspected that Nawwab 'Umdat-alumara, as well as his father, were not at heart well disposed towards the English. Lord Wellesley did not hesitate to make the alleged correspondence the basis of a final settlement of the

Walajah III (A.D. 1801-1819), **Azamjah Bahaddur Nawwab Walajah IV** (A.D. 1819-1825), son of **Azim-aldowlah Bahaddur**, the succession of **Ghulam Ghouth Khan Bahaddur Nawwab Walajah V** (A.D. 1825-1855), **Azimjah Siraj-alumara Bahaddur** who acted as **Nawwab-Regent** for his minor nephew, **Ghulam Ghouth Khan Bahaddur** from A. D. 1825-1848 and as **Amir-i-Arcot** from A.D. 1870-1874. A considerable portion of the book contains also full geneologies of **Walajahi**, **Nasir-aldowlai**, and **Khair-aldin Khanis'** dynasties.

The book is divided into four **Gulzars**, each of which contains four **Guldastahs**, and each **Guldastah** is sub-divided into a number of **Rangs**. The first **Gulzar** comprises the years A. H. 1209 and 1210, that is, the last year of **Muhammad 'Ali Khans'** reign, his illness and death, the 29th of **Rabi'-alawwal**, A.H. 1210=A. D. 1795, October 13, and **Umdat-alumaras'** accession to the throne; the second, A.H. 1211-1212, the receipt of a letter from the King of England, the construction of **Fatah Chowki**; the third A.H. 1213 and 1214, the excursions to **Mina Bazar**, **Vineyard**, the interview with **General Harris**, and the receipt of a letter from **Nawwab Asifjah Nizam-aldowlah Bahaddur**; and the fourth, A.H. 1215 and 1216 an account of the reign of '**Umdat-alumara Bhadur** his illness, his will, his relations with **Nawwab Sultan-alnisa' Begam**, the entry of the English army in his garden, the meeting of the Governor of **Madras** with **Taj-alumara**, son of '**Umdat-alumara** and the accession of '**Azim-aldowlah**, the regency of **Nawwab Ghouth Khan** and the arrival in **Madras** of the royal members of the **Timuriah** dynasty and a detailed geneology of the descenents of **Nawwab Anwar-aldin Khan**.

The author of this book is **Muhammad Khair-aldin Hasan Ghulam damin**, son of **Iftikhar-aldowlah Hafiz Muhammad Nasir Khan Bahaddur Samsamjang** and a grandson of **Nawwab Muhammaud Ali Walajah I**. He was born in A.H. 1194=A.D. 1780, received the title of **Sahib-aldowlah Jaladatjang** in A.H. 1210=A.D. 1795, that of **Khurshid-almulk** in A.H. 1231=A.D. 1818, and soon after the death of his father in A.H. 1236=A.D. 1820. that of **Iftikhar-aldowlah Muhammad Nasir Khan Bahaddur Samsamjang**. After the death of **Kaniz Zahra**, his first

PREFACE.

The present edition of Swanihat-i-Mumtaz is based on an important old Persian manuscript available in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras. It bears on its first folio an inscription which reads thus :—

” غلام آل محمد خیرالدین حسن صاحب الدوله
 غلام ضامن الخورشید الملک افتخار الدوله بہادر
 محمد کریم خاں محمد ناصر خاں مصمصام جنگ
 فدوی
 محمد اکبر شاہ بہادر بادشاہ غازی “

A similar manuscript, copied in A. H. 1266=A. D. 1850, is noticed by Ethe, in his Catalogue of Persian Manuscripts Vol. I, P. 197, wherein he observes :—

“ No other copy of this rare work is known ”

Though the date of the transcription of the present manuscript is not known, yet from the mode of writing and the condition of the paper, it can be inferred that it might have been written during the life time of the author.

The historical importance of Swanihat-i-Mumtaz lies in the fact that it contains a descriptive account of a turbulent period in the history of South India when the most important controversial personages in the Walajahi family ruled over the Carnatic. Though the work does not deal exclusively with the political events of the period, yet it contains numerous political incidents which are very interesting to read and at the same time useful to the research students.

The book gives a detailed history of the reign of Ghulam Husain ‘Umdat-al’ Umara Bahaddur Nawwab Walajah, who ruled over the Carnatic from the beginning of Rabi-althani A.H. 1210=A.D. 1795, October, to the month of Rabi’-alawwal, A.H. 1216=A.D. 1801, July, with a description of the last days of his father, Muhammad ‘Ali-Nawwab Walajah’ (A.D. 1749-1795), the son of Anwar-aldin Khan (A. D. 1744-1749), a summary of events that took place under the reigns of ‘Umdat-alumaras’ successors his nephew, Azim-aldoulah Bahaddur Nawwab

number of manuscripts published by this Library in this series is as follows.

Tamil	...	21
Sanskrit	...	18
Telugu	...	7
Malayalam	...	9
Kannada	...	7
Marathi	...	2
Persian	...	3

All the manuscripts in this series are edited by the Curator of this library with the help of the staff in different languages except the Stotrarnavam that was edited by the Curator himself.

This work is based on a single paper manuscript described under D. No. 535 available in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras. It contains 441 pages with 12 lines on a page and is written in Persian script.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by collating them with other copies. The editors have, however, tried their best to suggest correct readings. The wrong readings are given in the foot-notes except in the case of a few books in which the correct readings have been given in the foot-note or incorporated in the text itself in square brackets.

The Government of India and the Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee and the Editorial Committee who spared no pains in selecting the manuscripts for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the press. The various presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

It is hoped that the Government of India will be continuing their financial grant to this library year after year for undertaking the printing of other manuscripts.

MADRAS,
21st February 1961.

T. CHANDRASEKHARAN.
Curator.
Govt. Oriental Manuscripts Library.

The Government of India will be contributing 50% of the cost for the printing of the above works, which has to be completed by the end of March, 1961. With the exception of Brahmasiddhi in Sanskrit and the Catalogue of the Marathi manuscripts, the other works may be printed before the end of the financial year. Except the catalogues and Stotrarnava in Sanskrit, all the other works have been edited by outside scholars and hence they have been issued under the Madras Government Oriental Series as numbers 166 to 177. Stotrarnavam in Sanskrit is edited by the Curator himself under the Madras Government Oriental Manuscripts Series as number 70.

The Government of Madras have constituted an Expert Committee for each South Indian language in which there are manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, for the purpose of selecting rare and important manuscripts for publication in the Madras Government Oriental Series. Till now the following number of manuscripts have been published in different languages.

Tamil	...	34
Sanskrit	...	23
Telugu	...	20
Malayalam	...	20
Kannada	...	14
Persian	...	8
Arabic	...	1

Under the same series the number of works published from the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore is as follows.

Tamil	...	12
Sanskrit	...	10
Telugu	...	5
Marathi	...	6

The Dr. U. V. Swaminatha Iyer Library, Adyar, has published under this series three Tamil works.

An Editorial Committee has been formed under the orders of the Director of Public Instruction, Madras, for selecting manuscripts in different South Indian Languages for publication in the Madras Govt. Oriental Manuscripts Series. The

of Madras in G.O. No. 81859 E6/59-15 Education dated 5th January, 1960 sanctioned the publication of the following seven manuscripts.

1. Tanippadarrirattu.
2. Keraladesa Varalaru.
3. Kattabomman Varalaru.
4. Kalambakakkottu.
5. Uttara Ramayana Natakam.
6. Yapparumkalam.
7. Palamolittirattu.

Of these, the last one was dropped as it was found to contain a large number of colloquial terms. The printing of the other six manuscripts has been completed in the Madras Government Oriental Manuscripts Series as numbers 55,56,67, 68,69 and 66.

During the year 1960-61 the Government of Madras have sanctioned in Memorandum No. 47522-E6/60-9 Education dated 30-12-60 the publication of the following manuscripts.

TAMIL

1. Sivapuranatottiramanjari.
2. Tiruvoymoli-Ittupravesa Sangraham.
3. Vetalakkathai.
4. Homer's Iliad.
5. Saptarishi Nadi—Kanya Lagnam.
6. Kunrakkudi Kumaran Peril Kirtanaikal.
7. Divyaprabanda Akaradi.

PERSIAN

8. Tarikh-e-Hafeezullakhan.
9. Bahar-e-Azamjahi.
10. Sawanihat-i-Mumtaz.

SANSKRIT.

11. Nyayaratna Dipavali.
12. Nyayasara.
13. Stotrarnavam.
14. Brahmasiddhi.

CATALOGUES.

15. Triennial Catalogue of Tamil Mss Vol. 12.
16. do. do. do. 13.
17. Descriptive Catalogue of Marathi Mss, Vol. 3.

INTRODUCTION.

The public are perhaps aware of the fact that the Government of Madras have launched upon a scheme of publication of rare manuscripts treasured in two premier institutions of this State, namely, the Madras Government Oriental Manuscripts Library, Madras, and the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore. Financial help has also been extended to Dr. U. V. Swaminatha Iyer Library, Adyar, Madras, for similar purpose. Though the publication of rare manuscripts was started as early as 1909 by this library, only 12 works were taken up for publication till 1942. Of these, the printing of three works has not yet been completed.

Only in the year 1949-50 a regular scheme for the publication of manuscripts was prepared and accepted by the Government of Madras under the MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES. This scheme included the manuscripts in all the South Indian Languages in which there are manuscripts in the library. Till now 158 manuscripts in different languages have been printed. Of these, 35 manuscripts are from Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore, and three from Dr. U. V. Swaminatha Iyer Library, Adyar. In addition, from 4 manuscripts, 3 from this library and one from Dr. U. V. Swaminatha Iyer Library, Adyar, are in the press.

All the manuscripts under the Madras Government Oriental Series were edited by various scholars drawn from different learned institutions. The publication of manuscripts under the Madras Government Oriental Manuscripts Series was resumed in the year 1950-51. All the manuscripts published under this series before 1942 were in Sanskrit. But since 1950-51 the manuscripts in other languages also were included. These are edited by the Curator with the assistance of the Pandits in respective languages. Till now 60 works have been printed including 51 works since 1951.

The Government of India also have decided upon a programme of printing rare and useful manuscripts in the different languages of India. For this purpose the Ministry of Scientific Research and Cultural Affairs have come forward with grants-in-aid for some of the manuscripts libraries maintained by the State Governments and also for certain reputed private libraries. In the year 1959-60 the Government

**Printed by the Madina Electric Litho Press
Madras-5.**

SAWANIHAT - E - MUMTAZ

EDITED

By

MOULVI HABEEB KHAN SOROASH-OMARI, M.A., B.T.,

*Lecturer in Arabic and Persian,
Government Arts College, Madras.*

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY,

MADRAS.

1961

Price Rs. 13-50

GOVERNMENT OF MADRAS

**MADRAS
GOVERNMENT ORIENTAL SERIES**

**Published under the authority
of
The Government of Madras**

GENERAL EDITOR :

**Sri T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.,
Curator, Government Oriental Manuscripts Library,
MADRAS-5.**

No. CLXXVII

سوانحائے ممتاز

